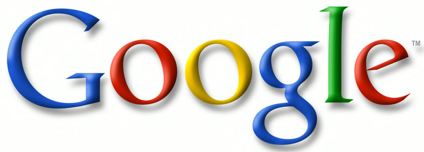

SAMLEDE

TILDELS FORHEN UTRYKTE

AFHANDLINGER

AF

R. K. RASK.

UDGIVNE

EFTER FORFATTERENS DØD

AF

H. K. RASK.

TREDIE DEL.

TILLIGEMED EN FULDSTÆNDIG FORTEGNELSE PÅ ALLE FORFATTERENS HÅNDSKRIFTER M. M.

KØBENHAVN 1838.
TRYKT I DET *POPPSKE* BOGTRYKKERI.

J
me
ligt
de
An
ove
de
se
fo
de
be
Bi
ét
fo
dı
si
I

Fortale.

Jeg vil tillade mig på efterfølgende Blade at meddele en så fuldstændig Udsigt som muligt, *over* min Broders Håndskrifter, samt hvor de findes, *over* hans trykte Værker, og de Anmældelser deraf, som jeg har kunnet finde, *over* de indiske Håndskrifter, som hjembragdes fra Indien. Et Optryk af de Fortegnelser herover, som findes i hans Program 1832, forøget med en för ubekjendt Fortegnelse over de indiske Håndskrifter, han selv havde forbeholdt sig, men som nu findes på Kongens Bibliotek, håber jeg, man gjerne önsker på ét Sted samlet. Hans egne Værker, som vare forsynede med Tillæg og Rettelser, ere overdragne til Universitetsbiblioteket, til hvilket i sin Tid også skal blive afgivet alle de af hans Papirer, i mit Eje, som kunne anses at inde-

holde noget vigtigt. Jeg ejer blandt andet endel Breve til hans fortroligste Ungdomsvenner, med hvilke han delte sit hele åndedelige Liv, og Udbyttet af sine Studier; som sådanne trør jeg især at burde nævne Amtmand B. Thorsteinsson på Island, og Etatsråd Johnsson i Middelfart. Med P. E. Müller brevvekslede han også meget især på sin Rejse, men disse Breve, hvoraf jeg også ejer endel utrykte, indeholde ikke så megen Åbenhjærtighed og Begejstring, som de til hine Ungdomsvenner; og dertil angå Brevene til Thorsteinsson især hans Ophold på Island, hvorom kun lidet er bekjendt. Desuden have andre meddelt mig Bidrag til hans Liv, og det skal enten vorde benyttet af mig, eller blive afgivet til Universitetsbiblioteket.

1. *Catalogus Collectionis Mscrr. Zendicorum et Pehlvicorum, quos in urbe Bombay mandatu Universitatis Hafniensis coemi.*

A. Mscrr. Zendica:

1) Vetus Vendidad, Zendice cum Pehlvica interpretatione, vetustate fere solutus,

exemplar sine dubio vetustissimum in orbe terrarum. 4. maj.

2) Accuratum *exemplum* (copia) *superioris exemplaris*, Destúr Darábi (Darii) manu descriptum, tum qvum vetus illud exemplar nondum dilapsum erat.

3) *Duo prima capita* (Fargardi) *Vendidadi*, cum Pehlvica interpretatione, cui superscripta est Persica literalis (glossata) versio, nulla sensûs habita ratione. Fol.

4) Izeshne et Vispered, mixta ut apud Anqvetil du Perron; item Vishtaspyesht, qvæ postrema continet 130 folia in qvarto. Anqvetil hunc librum commemorat in appendice Tom. 1. Zendavestæ, pag. 541, inter „*livres que je n'ai pu avoir.*" Pulchre exaratus est, et bene servatus liber, sed singulari Zendicæ lingvæ Dialecto conscriptus esse videtur.

5) Izeshne Zendice, cum interpretatione Pehlvica, ante qvingentos annos scriptum exemplar, qvod in pulverem collabi cœptum, ubiqve tamen fere legi potest. Qvum liber hic non mixtus sit, et in primaria sua forma, hoc exemplar sine dubio est maxime memorabile, ut gravissimum textûs, et fortasse unicum interpretationis Pehlvicæ. Commemoratur ab An-

qvetil, l. c. inter libros, qvos adipisci non potuerit. Vol. 2. pag. 74. dicit: „*L'Izeshne a été traduit en Pehlevi et en Sanscretan. Les Parses de l'Inde ne connaissent qu'un exemplaire de la premiere traduction* Djemshíd Destúr Móbed *passe pour être le possesseur de ce rare Manuscrit; et m'a neanmoins assuré qv'il ne l'avait pas.*"

6) Izeshne Zendice cum interpretatione Sanscretana 8vo. maj.

7) Vispered Zendice cum interpretatione Pehlvica ante 400 fere annos scriptum, continentur etiam hoc volumine partes qvædam Xorda-Avestæ *) cum Prakritana interpretatione, itemqve qvæstiones et responsa de Parabóm. 8vo.

8) Vispered gehenbar, pulcre exaratum, et bene conservatum. 4to.

9) Izeshne et Vispered, mixta; item Vendidad descriptus ex libro e Persia allato Destúr Kaúsi et Destúr Derábi manibus, exemplar nitidum et bene conservatum.

10) Izeshne, Vispered et Vendidad, duobus prioribus solito more mixtis. Liber caret nonnullis foliis in fronte, et de industria

*) l. c. Zend-Avesta minor.

male habitus est, ut vetustatis speciem præ se ferret. Fol.

11) Izeshne, Sírózeh et Vispered gehenbár, liber læsus, qvi tamen fere ubiqve legi potest. 4to.

12) *Collectio* Neáyishorum, Yeshtarum, Patetorum, Aferinganorum, Aferínorum, Vájorum, Sírózes, &c. in 4to bene conservata, sed haud ita antiqva; continet 22 Yeshtas, ex qvibus qvattuor: Rámyesht, Dínyesht, Arsheshweng-y., et Zemyád-y, non reperiuntur apud Anquetil du Perron.

13) Ferwerdínyesht, Destúr Jamaspis manu accurate pulcreqve ante centum fere annos exarata. 8vo.

14) *Idem liber* ex Indica orthographia.

15) *Pars qvædam* Izeshne et Xorda-Avestæ, Zendice cum interpretatione Sanscritana; item Mihryesht, et Tíryesht, Zendice. 8vo.

16) Behram-yesht, Xordád-yesht, Dín-y., Astád-y. et Rám-y. Zendice. Astádyesht cum interlineari versione Persica. 12mo.

17) Omnes Beresmi et Váji, præterea Izeshne refitevám in compendium redactum. p. p. 8vo.

18) Xorda-Avesta, continens Sírózeh, Neáyish &c. partim cum Pehlvica partim cum Persica interpretatione. 8vo.

19) Xorda-Avesta Zendice, Indico more scripta, 4to. manca.

B. Codices Pehlvici.

20) Bundehesh, scriptum anno 1330, deest initium.

21) *Exemplum præcedentis*, descriptum Destúr Darábi manu, et ipsum caret principio. Liber nusqvam, qvantum eqvidem indagare potui, in India integer invenitur, sed hæc duo exemplaria sine dubio omnium qvæ existunt gravissima sunt, ad textum expediendum, lingvamqve inveniendam et extricandam.

22) Minoxered Pehlvice cum Sanscritana interpretatione, manca, item Serósyesht Hadoxt, Zend. et Pehlvice. Fol. min.

23) Minoxered cum Guzeratica interpretatione.

24) Sifet-i Síróze, 8vo. maj. nitide exarata et bene conservata. Fortasse idem liber, cujus in hunc modum mentionem facit Anqvetil, Zendav. T. 1. Append. p. 541. „*Le Takrif Sirouze en Pehlevi, depuis le dixseptième jour inclusivement jusqu' au trentième.*

Ce morceau est entier à ce que l'on croit à Bombaye chez les enfans de Bomanjeset; ils m'ont assuré, qu'ils ne l'avaient pas."

25) *Idem liber*, Pehlvice, cum literis Zendicis scriptus in Persia, item Pehlvicum Glossarium, Izeshne refitevân abbreviatum, &c. &c. 4to.

26) Viráf-námeh, vetus exemplar, mancum, sine interpretatione. 8vo.

27) *Collectio precum*, Nirengorum, Aferinorum, Patetorum, manca.

28) Shiken-gumání cum pronunciatione et Guzeratica Interpretatione, mancum.

29) Pend-námeh Pehlvice cum Persica interpretatione, mancum, nemini antea, quod sciam, cognitus liber.

30) *Collectio Riwayetarum* Persice, descriptio Nirengdín Pehlvice, pars Vendidád, Nírengaferín, Pehlvicum Glossarium &c. Fol.

31) *Pehlvica Glossaria* et alia hujus generis minuta.

32) Ferhengi Pehleví (parvi momenti).

33) *Fragmentum Glossarii Pehlvici* Mullæ Kaús-bin-Rustam.

2. ***Catalogus Collectionis codicum Mscrr. in latis et pulcris foliis palmarum stylo eleganter exaratorum, Palicorum et Singalensium, qvos ære meo comparatos attuli ex India, deinde Magnæ Regiæ Bibliothecæ Hafniensi tradidi.***

A. Mscrr. Palica:

1) Parivárapáþho, forma magna, argumenti religiosi.

2) Dígha-nikáyo, 3) Majjhima-nikáyo, 4) Samyutta-nikáyo, 5) Aŋguttera-nikáyo*).	Magna opera, historica oratione scripta, argumenti partim moralis, partim religiosi, fortasse etiam ex parte veræ historiæ.

*) Ag̃guttera-nikáyo scriptum erat in Catalogo originali unacum libris Bibliothecæ Reg. tradito, sed figuram ŋ præ g̃ postea prætuli, et ubiqve pro hac adhibendam duxi, qvippe cum hæc litera magis nasalis sit qvam palatina.

6) Majjhimá-nikáya-þiká, copiosus commentarius libri, sub No. 3. nominati, Majjhima-nikáyo, 3 voluminibus comprehensus, Palice, sed scriptus in Ava, literis Birmanicis.

7) Papañca-súdaní.

8) Suttani-pátam, cum

9) Aþþhakathá, sive explanatione.

Tres ultimi libri sunt argumenti religiosi.

10) Játakaþþhakathá, copiosa expositio de Buddhi 550 renationibus, sive incarnationibus, qvæ Buddhistarum qvasi Biblia existimari potest.

11) Dhamma-padam, disciplina qvædam ethica cum:

12) Dhamma-pada-'þþhakathá, copioso commentario.

13) Dhamma-sayáni-pakarani, item: Atthasáliní-aþþhakathá.

14) Sammo ђavitodaní-aþþhakathá; unacum.

15) *b)* Panðán-aþþakathá, commentario libri:

c) Vibhaŋgappa-karanam.

16) Jinâlankáro, argumenti philosophici.

17) Sára-saŋgaђo, h. e. pulcra collectio.

18) Maђa-vamso, magna Historia.

19) Milinda-pañho, responsa de religiosis qvæstionibus.

20) Theraþþhakathá, Paramattha-dípaní.

21) Kamma-vácam*), argumenti liturgici, liber splendidissimus, cum auratis ornamentis, confectus Amärapuræ, Metropoli Avæ, duo tantum, præter hoc, exemplaria, qvantum notum qvidem est, inveniuntur in India cis Gangem.

B. Mscrr. Singalensia.

22) Pansiya-panas-játaka-potã, forma maxima, Singalensis interpretatio et periphrasis librorum sacrorum Buddhistarum, Játakaþþhakathá (vid. supra Codd. Pal. sub No. 10.); vol. 2dum eadem forma et amplitudine.

23) Rattaná-valyä, Singalensis interpretatio libri Dhamma-pada-þþhakathá vid. Codd. Pal. sub No. 12).

24) Pújá-valyä, de sacrificiis, qvæ acceperit Buddhus in hoc mundo, qvaqve hæc ratione remunerata fuerint. Gravissimus existimatur hic lieber in religione Buddhistarum, etsi opus originaliter Singalense.

---

*) De pronunciatione literæ *c* in lingvis Indicis ex nostra Orthographia vid. in programmate p. 10.

25) Dala-dá-pujá-valyä, libellus de sacrificiis, qvæ dentibus, ossibus, ceterisqve reliqviis Buddhi offeruntur.

26) Thúpa-vamso, relatio de fundatione omnium sepulcrorum Buddhi, ubi reliqviæ ejus exstent, liber conscriptus a Cakravartti-prákrama-pandito, ante annos fere 800. Hoc exemplar in urbe Kandy exaratum est, Palice & Singalice.

27) Amávatura, scripta lingvà Elu, sive prisca Singalensium dialecto*) a Gurulugomi, ante qvingentos annos, continet elaboratum commentarium carminum antiqvorum.

28) Vimána-vastuva, Singal. interpretatio libri Palici, agentis de præmiis et pœnis in vita futura.

29) Mahá-maqgala-suttam, Palice cum comment. Singal., argumenti philosophici.

30) Milinda-kathávä, prima sectio libri Milinda-pañho (vid Codd. Pal. sub No. 19) Singalice.

31) Saqgraha-kathávä, collectio in usum sacerdotum Buddhistarum.

32) Pratimoxa-puñci-sanné, continens 227 præcepta, sacerdotibus Buddhi data.

*) A vocibus Sanscr. fere pura, et modo Palicis mixta.

33) Sinkhanda-nagara-varnanávä, Historia de condita urbe Kandy.

34) Rája-valyä, liber Regum, i. e. Historia regni Singalensis.

35) But-saranê, antiqva lingva Elu, de Buddhi multis præstantiis (perfectionibus).

36) Saddharmâlankárê, interpretatio librorum, Rasa-váhini et Mahá Anágata-vansê, nobilissimorum operum Palicorum, historici argumenti.

37) Vita Kappinæ, narratio moralis de rege, cui ob munificenciam contigit, ut sacerdos renasceretur.

38) Elu-akarádiyä, Lexicon lingvæ Elu cum explicatione vocum Singalensi, ordine alphabetico.

39) Náma-valyä, index Singalensis nominum substantivorum.

40) Siddat-sangráva, Grammatica lingvæ Elu, autore Dhamma-palâ, sacerdote Buddhistico, qvi ante 1500 annos vixisse putatur.

41) Satipaþþháka-suttam, disqvisitio philosophica.

42) Uposatta-suttam, alia disqvisitio cum pluribus minoribus scriptionibus.

43) Satta-suryod-gamana-suttam, alia ejusdem generis.

44) Vammika-sutra-sannê, ejusdem generis.

45) Tiro-kuđđa-suttam, et Navaguna-sannê, s. descriptio 9 virtutum Buddhi.

Hi qvinqve libri partim Palici, partim Singalice scripti sunt.

46) Pradípikáva, de virtute et vitio, Cœlo et Inferno.

47) Dampiyáva-sannê, Singalica interpretatio libri Dhamma-padam, (No. 11. Codd. Pal.), manca.

48) Mungalan vyákarana-liyana-sannê, Grammatica lingvæ Pali, Palice conscripta, cum Sing. explicatione, secundum singulas sententias.

49) Pirit-potä, et Daham-potä, de precibus et prædicatione.

50) Vara-yoga-sáraya, (i. e. eximia conjuncta medicina), liber medicinalis novus Singalensis.

Inter postremos codices Singalenses nonnulli chalkcei sunt.

Cum his catalogis conferri merentur, qvæ de utraqve hac Collectione codicum, multis historicis rebus interspersis, leguntur in Ephe-

meridibus Danicis Literariis, anno 1823, p. 375—381.

De posteriore collectione leguntur qvædam, varii generis mendis obnoxia, in Ephemeridibus, qvæ inscripta sunt „*Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Konst*". vol. 1. p. 73, sqq.

Hi codd. (Pal. et Singal.) coemti erant a me privato nomine ac sumtu, ex viaticis minutim comparsis comparato. Sed peregrinationis, qvod dicitur, stipendio exacto, qvum navem conscendissem, ut Londinum veherer, naufragio facto, reverti et sex menses in urbe Colombo morari coactus sum, ut navigandi in Europam opportunitatem exspectarem. Qva tandem oblata ut uterer, qvum opus esset novum iter per Trangambariam et Madraspatnam Calcuttam usqve facere, Regii præfecti Trangambariæ et Fridericinagori mihi ad hos sumtus suscipiendos necessariam pecuniam suppeditabant, ut in patriam revertendi copia mihi daretur. Hi casus improviso accidebant, ideoqve nihil pecuniæ ad eos subeundos attributum erat. Itaque ut reipublicæ aliqvid retribueretur pro magnis his sumtibus mea causa factis, hæc codicum Collectio, cui vix ulla par invenitur in tota Europæ continenti, a me tra-

dita est Magnæ Regiæ Bibliothecæ, atqve ab Regia Majestate augustissimâ approbatione recepta.

Tredie Samling indiske Håndskrifter.

Da jeg i Avgust 1833 skjenkede Kongens Bibliotek efterfølgende indiske Manuskripter, kunde jeg kun lade medfølge en höjst ufuldstændig Angivelse af deres Indhold, men senere har jeg fundet efterfølgende Fortegnelse, som jeg her tillader mig at meddele, for at man på ét Sted kan have en Oversigt over alt, hvad han bragde hjem fra Indien, og vide, hvor det er at finde. De ere dels skrevne på Palmeblade, dels på Papir og ere især affattede i Sanskrit, Pali og Singalesisk og især med Singalesisk Skrift. Fortegnelsen er gjennemgået af en af mine Venner, som har sammenlignet den med de på Kongens Bibliotek værende Håndskrifter; og her har ledsaget den med få supplementariske Bemærkninger.

Nr. 1—4) A collection of Singhalese poems, fables etc. moral and scientific, mostly in historical form.

(To andre Singalesiske Håndskrifter. etc. mærkede 1 og 3).

5) Amara-simha in Singhalese.

6) A collection of Singhalese poems.

7) A short mythological tale.

8) Kavi-kant'ha, a work on poetry in Sanscrit, with Singhalese explication.

9) Lakunu-sára, another work on poetry with Elu explication.

10) Sára-samxhépe, a work on medicine.

11) Koshala-bimba-varnanáva, a history of a king of Koshala, who instituted the worship of Buddho-images.

k. 12) Hodi-sanné, an introduction to reading or explication of the alphabet in Páli and Singhalese.

l. 13) Tévapújáva, prayers at the offerings to Buddho, in Páli.

14) Nimi-játana, an account of hell and those, who are to be sent thither. A Mscr.

Anm. Intet af Håndsk. på Bibl. bærer Nr. 7, 17, 30, 33, 49. Derimod findes der 3 uden Nr. og 2 med Nr. 15 og 51.

written at Kandy and carried away, when that city was taken by the English. In Singhalese.

15) Vyásakáraya, in Sanscrit and Singhalese, contains moral councils; written by a Rishi, Vyása.

16) Bálávatara-gaṅṭa-deni-sanné; the most celebrated work on Páli Grammar, with an explication in Singhalese.

17) A Kandyan Mscr. containing one of the sútras or rules and two other pieces, partly in Páli and partly in Singhalese.

18) Bálávatara-líganai-sanné, the above mentioned work (Nr. 16) with an other celebrated interpretation in Singhalese.

19) A poem by the actual Buddhistic High-priest of Ceylon, named *Karatot'ha*. NB. The figure on the title page contains an artificial view of the structure of the whole poem.

20) An ancient piece, called *Giat'hapadaya*.

21) A large and nicely written codex in Páli of one of the principal works of the Páli literature, called *Sangaha*.

22) Isvara-malaya, a Singhalese poem.

23) Námástakay, by Saranankara-

Sangha-rája (i. e. King of priests) at Candy. Sanscrit and Singhalese.

24) Nava-rátnay, Sansc. and Sing. (e. e. ten counsels).

25) Paticcha-samuppadam, in Páli; the same in Sing. and Satara' kamat'áþana, or precepts for the 2nd buddhistic priest.

26) Yoga-satakaya, a medical work. Sanscr. and Sing.

27) Dandiyálankára-sanné, an original Sanscrit work on poetry, out of which are compiled the Páli work: *Subodhâlankaro*, and the singhalese, *Subhásâlankáraya*. Incomplete, but not to be found complete at Ceylon.

28) Saraggadara-katháva.

29) Dhátu-manjúsa, a vocabulary or collection of Páli roots.

30) A poem, offered to the last king of Candy, in Páli and Singhalese; when the city was taken by the English, the poem was carried away among other things as booty.

31) A Páli codex copied out on paper (some leaves are wanting at the end).

32) A large collection of Sandeshas.

33) A small work, called Kavalaxhana-ratna-málaya.

34) Nák-çastra, in Sancrit, a sort of Astrology.

35) Sahasra-námam, in Telugu character, in prosa, contains an account of the thousand names of Vishnu and Çivah.

36) Stórtam and Mantram in Dto.; prayers and incantations in verse.

37) Sitala-stótram.

38) Kara-námxtam, an elogium upon Krishna; Sancr. and Telugu. The original Sanscrit was written by *Jayadeva.*

39) Yaga-çastra, or the science of meditation.

40) Meghasandesha by Calidásah, an erotical poem.

41) Vyavahára-kandam, a work on the Hindu law in 18 chapters.

42) Amódam, a kind of natural philosophy and metaphysic in prose.

43) Saggara-vijéyam, the life of the celebrated *Sangarachari* in Sanscr.

44) Rádhámádháva, a dialogue between *Krishna* and his queen *Rádha* by *Çuka yógi.* Telugu.

45) Mallání-Mahátmyam, a dialogue between çivah and Parvatí in the heavens; a poetical and mythological work by Vyásah.

46) Mátara-charitram, a historical work in Sanscrit together with Hálásya-mahátmyam.

47) A Siamese codex of a philosoph. work.

48) A Tamul Codex.

49) Tulá-kávérí-mahátmyam, a poetical account of the river Kávérí or Tulá-kaverí; ascribed to Vyásah.

50) Tarkam, a sort of Logic by Çri-Nivásah in prose.

51) Rúpamála, a grammatical work.

52) Akhyátapadam of the same description.

53) Dhátu-páṭho and Dhátupaṭ'hasanné, a grammatical work with Singhalese interpretation, which begins from the fifth leaf.

54) Rúpamála, a treatise on Páli grammar.

55) Bhagavadgítam. Sanscrit and Telugu.

Med Undtagelse af Nr. 31 ere alle de hernævnte skrevne på Palmeblade; og det samme er Tilfældet med de følgende fire, der ikke findes nævnede i Rasks Liste, nemlig:

Nr. 62 a & b. Rásavahiní

62 Milindapanho

168 Balavataro, hvilke 3 ere skrevne med Singalesisk Skrift, og en Barmansk Codex (?) uden Nummer.

De følgende ere alle på Papir. NB. De i Klammer indesluttede Tal ere de Nr., hvormed de ere mærkede på det kgl. Bibliotek.

56) (23) A History of *Bjója-rája*, a celebrated monarch of India.

57) (4) Sakuntala in the original Sanscrit text.

58—59) (7, 9). Two other Sansc. codices

60) (3) Yallájayam in Sanscrit about the observances of the Brahmins.

61) (39) Anamttuni-chamdassu, a work on poetry, in Telúgú.

62) (11) Bhetala-pamcha-vimçati in Telúgú. A historical work.

63) (12) Betálá-pamcha-vimçati in Canarese.

64) (29) Penchatántra, a very popular work in India, being a collection of histories; in Mahratta.

65) An open letter from the Birman government to an english missionary.

66) (30) A Hindostanee poetical work on the stories of the parrot called *Tutinámeh* 4to.

67) (33) Collection of songs written in India.

68) (34) A codex of persian poetry and an account of Agra and the Táj written in India.

69) Anwári-soheili; a celebrated poem in 4to.

70) (8) A historical work in Persian (Descriptio historica & geographica regni Ferganeh.) fol.

Såvidt Rasks Håndskrift. — Alle de Parpirskodises, der af Rask vare hjembragte fra Indien, og ved hans Død overladte til det kongl. Bibl., ere følgende:

1) Grammatica Sinica. jussu Ludovici XV. auctore Stephano Fourmont. Lutesiæ 1742. fol.

2) Meditationes Sinicæ grammaticales. eodem auct. Lutes. 1737. fol.

3-4, 7-9, 11-12 se ovenfor; 57-60, 62-63, 70.

5) De Tamulsche Letterkonst.

6) Mahábhárata, Viraþa parva; med Devanagari Bogst. på et Indisk Sprog.

10) Georgisk Sproglære. På Georgisk.

13) Rajavaliya.

14) Bhouddhä-satäkäyä på Sanskrit.

15) Lokaupakáraya, Lovædasaggraȝe. Vadankavipota.

16) Maldivian Alphabet, and a short vocabulary of Maldivian words.

17) Fragment af en Tatarisk Digters Arbejder i to Hefter i den *qotenske* Sprogart i Mellemasien.

18) Sad-guru-çisyá-samvádah. (Sanskrit).

19) A Burman Grammar.

20) Kaccáyana-sáram, Kaccáya sára-yojaná.

21) Kaumindikonđola.

22) Ciba-vakkayär pađina-viruttam(Tamul)

(23) se ovenfor Nr. 56.)

24) Brudstykke af en Singalesisk Sproglære på Engelsk.

25) Chandas-potä-sanné. Sanskrit og Singalesisk.

26) Mahábhárata-Sabhá parva. (jfr. Nr. 6).

27) Singalesisk Digt.

28) Hindustansk Håndskrift.

(29, 30 se ovenfor Nr. 64, 66.)

31—32) To Persiske Håndskrifter.

(33, 34 se ovenfor Nr. 67—68.)

35—37) Tre Hindustanske Håndskrifter.

(Nr. 38—39 se ovenfor Nr. 31 og 61.)

40) En Art Skrivertavle med nogle forstörste Delen udslettede Bogstaver.

41) An Elu and Cingalese Dictionary, copied for Prof. Rask. 1822.

42) Devimahátmyam af Márkamdheya Purane, skrevet med Devanág. 1821.

(Er skjenket Hr. Student Vestergård som en Erindring for hans Hengivenhed mod min Broder.)

Fortegnelse over de af min Broders Manuskripter, som jeg overlod til det kongl. store Bibliotek. (Februar 1833.)

A. *Skandinaviske Sprog.*

1) Islandsk Sproglære, tidligt Arbejde; temmelig fuldstændig, men alt er rimeligvis benyttet i de senere Udgaver.

2-3 a) Om Islandskens Slægtskab med de asiatiske Sprog, aftrykt i 1. Bind af saml. Afhandlinger S. 153—187. b) Grundsætninger for Oversættelse af Edda, aftrykt i 1. Del, S. 254—272.

4) Korte Optegnelser til en Færøisk Sproglære.

5) Kort Udkast til en dansk Sproglære.

6) Optegn. af nogle ældre d. Ordformer.

7) Nogle grammatik. Optegnelser om det ældste Danske.

8) Adskillige Optegn. til en alfab. Ordsamling af ældre Dansk.

9) Alfab. Ordsamling af gammel Dansk.

10) Optegnelser, vedkommende den danske Ordbog.

11-12) Eriks Krönnike; to fuldstændig afskrevne Hæfter.

13) Udkast til en svensk Sproglære m. m., aftrykt i 3 Bind saml. Afhandl.

14) Adskillige løse Optegnelser om gammel Svensk.

15) Nogle grammatiske Bemærkninger ved Vestgøtelovens Sprog.

B. *Gjermaniske Sprog.*

16) Optegnelser om den oldgjermaniske Sprog og deres Litteratur, temmelig fuldstændig.

17) Udkast til en møsogotisk Sproglære.

18) Udkast til et dansk - møsogotisk Leksikon.

19) Afskrifter af møsogotiske Fragmenter m. m.

20) Udkast til en alemanisk Sproglære.

21) Samlinger til en alemanisk Ordbog.

22) Afskrevne alem. Sprogprøver.

23) Optegnelser til en frankisk Sproglære.

24) Samlinger til en frankisk Ordbog.

25) En oldsaksisk Ordsamling.

26) Udkast til en olds. Sproglære.

27) Fragmenta harmoniæ Evangelicæ.

28) Translatio Alfrici libri de Grammatica Anglosaxonica.

29) Optegn. til en oldfrisisk Ordbog.

30) A-sega-bog, begyndt at afskrive med Varianter.

31) Samlinger af og om det nyfrisiske Sprog.

32) Udkast til en frisisk-dansk Ordbog; temmelig fuldstændig.

33) Udkast til en plattysk Sprogl., temmelig fuldstændig.

34) Nogle Optegnelser til en plattysk Ordbog.

35) Samlinger til en hollandsk Sproglære, gammelt.

C. *Keltiske Sprog.*

36) Optegnelser om det vælske eller kymriske Sprog.

37) Optegnelser om det gæliske, samt ersiske Sprogs Grammatik og Etymologi.

D. Romanske Sprog.

38) Enkelte Optegnelser til det Italiænske, rimeligvis brugt.

39) Nogle Optegnelser om Gammel-Spansk m. m.

40) Udkast til en portugisisk Sproglære.

E. Slåviske Sprog.

41) Optegn. om Russisk og flere Slåviske Sprog.

42) Wie man Russisch mit griechischen Buchstaben schreiben kann, nebst einem Versuche über die Pasigraphie.

43) Udkast til en littavisk Sproglære.

44) Enkelte Optegnelser til et tysk og krajnisk-vindisk-servisk Ordregister.

45) En albansk Ordsamling; ældre.

F. Tjudiske Sprog.

46) Udkast til en finsk Sproglære; temmelig fuldstændig.

47) En påbegyndt lappisk Ordsamling.

48) Enkelte Uddrag af en lappisk Bibeloversættelse.

G. Kavkasiske Sprog.

49) Bemærkninger om de kavkasiske Sprog.

50) Dugorisk og Ossetisk, udskrevet af Adelung's Samlinger i Petersb. 1818.

51) Optegnelser om det georgiske Sprog.

52) Enkelte Optegn. om det armeniske Sprog.

53) Index Latino-Armenus, begyndt.

H. *Persiske Sprog.*

54 Nogle Samlinger til en zendisk Sproglære.

55) Samlinger til en zendisk Ordbog.

56) Bevis for Zendsprogets Ægthed, i en på Engelsk affattet Skrivelse; fuldstændig. Originalen er trykt i London 1834 i transactions of the royal asiatic Society. Vol. III.

57) Afskrifter, henhørende til Zendavesta.

58) Samlinger til den pehlviske Sproglære.

59) Den pehleviske Ordsamling af Anquetil du Perrons Zend-avestá.

60) Nogle Optegn. til en dansk-persisk Ordbog.

I. *Indiske Sprog.*

61) Udkast til en sanskrittisk Sproglære; temmelig udført.

62) Bibliotheca Sanskritana, ufuldstændigt.

63—64) Samlinger til en sanskrittisk-dansk Ordbog i 2 Hefter.

65) Pali-Dansk Ordsamling.

66) Alfab. Ordsamling af Sanskrit.

67) Nogle Samlinger til en dansk-sanskrit. Ordbog.

68) Afskrifter af flere Stykker af sanskrittiske Skrifter.

69) Optegnelser til Hindostansk.

70) Nogle korte Optegnelser til Guzurattisk.

71) Nogle Samlinger betræffende det Kanaræiske Sprog.

72) Nogle Optegn. til Maharattisk.

73) Bemærkninger om det Tamuliske; temmelig fuldstændigt.

74) Optegnelser om det Tamul. Sprogs Litteratur.

75) Nogle Samlinger til Telugisk.

76) Optegnelser, betræffende forskjellige indiske Sprog.

77) Samlinger til en Pali Grammatik, — (jævnf. Nr. 65).

78) Nogle Optegn. til en Elu Grammatik.

79) Optegnelser til en Singal. Sproglære.

80) Optegnelse af Singalesiske Stamord m. m.

81) Optegnelser af Skrifter i Pali og Singal. m. m.; temmelig udførl.

82) Prøver af Singalesisk.

83) Translation of a Cingalese book: Rajavah, by Sir Alexander Johnston m. m.

84) Indo-roman Orthography, en fuldst. Afhandl. m. m.

85) Kort, men fuldst. Afhandling om det malayiske Sprog, ældre.

86) En alfab. Ordsamling fra Magindano.

87) Kort, tidlig, Afhandling om Sydhavets Öboers Sprog — en Tahitisk Ordsamling.

J. *Semittiske Sprog.*

88) Udsigt over den Semittiske Sprogstamme, en kort fuldst. Afhandl.; aftrykt i 2. Bind af Afhandl.

89) Nogle Optegnelser til en hebraisk Sproglære.

90) Dansk-hebraisk Ordregister.

91) Nogle Optegn. af Syriske Ord.

92) — — af det arab. Sprog.

93) Dansk-arabisk Ordregister: ufuldført.

94) Brudstykker af Koranen, fordanskede.

95) Arabo-roman Orthography: fuldst.

96) Enkelte Optegnelser til et Vocabulario Maltese-italiano.

97) En fuldstændig Afhandling de litteris Æthiopicis.

98) Nogle Optegnelser til Jakuttisk, Samojedisk og Çuvasisk.

99) Vocabularium Tartaricum, begyndt.

100) Nogle Optegnelser om det Kalmukkiske Sprog.

101) Nogle Optegn. over det mandshuisk-mong. Sprog.

102) Nogle Optegnelser om det Kinesiske Sprog m. m.

103) Nogle Optegnelser om Overensstemmelsen mellem Aleutisk og Grönlandsk.

104) Etymologiske Optegnelser af forskjellige Sprog.

105) En Sammenligning af Ord i flere asiatiske Sprog.

106) En Tavle over Grantham Alfabetet; tilligemed forskjellige løse etym. og andre Optegn., Afskrifter m. m.

Senere modtog Biblioteket følgende:

107) Nogle Optegn. til Islandsken.

108) Om det lapp. Sprog m. m.

109) — om Nordfrisisk og Landfrisisk.

110) Udkast til et dansk-græsk Leksikon; temmelig udført.

111—113) Optegnelser til en græsk Sprogl. i 3 Hefter., aftrykt 2. Bd. af saml. Afh., nogle korte ufuldstænd. Optegnelser til en Orddannelseslære ere ikke brugte.

114) Optegnelser om Nygræsk.

115) Samlinger til en latinsk Sproglære, aftrykt 2. Bind af saml. Afh.

116) Udkast til et dansk-italiænsk Ord register.

117) Forelæsninger over den arab. Sprog

118) Optegn. til en persisk Sproglære

119) Optegn. vedk. den indiske Litteratur

120) Udsigt over den Iraniske, Indiske og Malebrariske Sprogl. — fuldstændig. —

121) Optegnelser angående den indiske Mytologi og Arkæologi m. m.

122) Optegnelser til en Pasigrafi.

Fortegnelse over min Broders udgivne Bøger, efter Tidsfølgen.

1808.

1) Betænkninger om Ordet Urkraft Kbh. Skild. 1808 Nr. 60, 62. (Molbechs Replik Nr. 63, 64), et Tillæg Nr. 66. Se hans Levnet af Petersen S. 12.

2) Om den glavendrupske Runesten, Minerva 1808. — 3. Afh. S. 401-413.

3) Hans Deltagelse i Nyerups Oversættelse af Snorres Edda 1808, se Fortalen.

„Alle Hjælpemidler vilde imidlertid ikke have forslået, og med mit ringe Bekjendtskab til det islandske Sprog skulde jeg aldrig have vovet at påtage mig dette Arbejde, hvis jeg ikke havde været så heldig at kunne have Bistand af en islandsk Tolk. Denne Translatør, der for mig var det samme som Erichsen fordum var for Mallet, og som jeg er glad ved at kunne anmælde for vor lærde Republik som en tilkommende Mystagog i den islandske Litteraturs inderste Helligdomme, er R. K. Rask, en ung Student fra Fyn, som, under sin Skolegang i Odense, har i G. L. Baden haft en virksom Opmuntrer til dette antikvariske Studium, hvori han allerede har gjort en synderlig udmærket Fremgang."

Nyerup.

1809.

1) Om Tryggevælde Stenen; Skand. Selsk. Sk. S. 435—447. 3. Afh. S. 414 fgg.

2) Rask, Bemerkungen über die skandinavischen Sprachen, veranlasst durch den zweiten Theil des Adelungschen Mithridates. Zeit. für Litteratur und Kunst in den Königl. dän. Staaten. Kiel 1809 Nr. 4. 5. 6. 3. Afh. S. 443.

1810.

1) Forsvar for de gamle Nordboers Råhed. Kbh. Skild. Nr. 109. 1. Afh. 272—288.

2) Bemærkninger ved Grundtvigs Prøve af en Oversættelse af Sæmunds Edda. Kbh. Skild. Nr. 34—35. 1. Afh. 254—272.

1811.

1) Vejledning til det Islandske eller gamle nord. Sprog, på Schubothes Forlag. I—LVI. 1—282; om Sprogarterne 237—282.

(Forfatterens eget Eksemplar med Tillæg og Rettelser er på Universitetsbiblioteket).

2) Poetisk Oversættelse af Þrymskvida, Nyerups Idunna; Danish grammar S. 179—184.

1813.

1) Om den semittiske Sprogstamme, 2. Afh. 394—414. (B. R. Nr. 88).

2) Om danske Kunstord. 3. Afhandl. 244—283.

3) To Breve fra Reykevig d. 6. 7. Sept. aftrykte i Athene Jan. 1814, og i hans Levnet ved Petersen, S. 23—51.

1814.

1) Bjørn Haldorsons isl. Leksikon, udg. 1814. Litteraturtid. 1815 Nr. 2. 17.

1815.

1) Ottars og Ulfstens korte Rejsebeskrivelser med dansk Oversættelse, kritiske Anmærkninger og andre Oplysninger. Skand. Lit. S. Skrift, for 1815. 1 Afh. 289—384.

1816.

1) Om Sproget i Ulfilas got. Bibeloversættelse. Fyns Stifts Landem. 1816. 3 Afh. S. 240—244.

1817.

1) Angelsaksisk Sproglære med Læsebog. Stokholm, Wiborgs Forlag. Fort. 1-44; — 1-168; — — bedömt i Lit. Tid. 1822. Nr. 30; Foreign Review 1829 Jan. S. 234-241; — Svensk Literatur. 1819 Nr. 42-44. af H. v. Schröder. — Översat på Engelsk: a new edition enlarged and improved, by the author, translated by *B. Thorpe* Copenh. 1830. — — The Times 1831. 6. Jan. foreign Rev. 1833 S. 227.

2) Anmældt Lings Asarne. Ups. Litt. Tid. Nr. 18. 1 Del Afh. S. 113-127.

3) Anm. Jomsvikingasagan, utgifven af Hammarsköld 1 Del Afh. S. 127-136. Svensk Lit. Tidn. 1818. Nr. 14.

1818.

1) **Islandskens Oprindelse**: Prisskrift. færdigt 1814. I Svensk Litterat. 1819 Nr. 47 er det Afsnit om den gamle ægte græske Udtale oversat. — I Vaters Vergleichungstafeln, er Afsnittet om den trakiske Sprogstamme oversat 1822; bedömt i Ergänzungsblätt. zur allg. Lit. Zeit. Febr. 1825.

(Forfatterens eget Eksemplar med Tillæg og Rettelser findes på Universitetsbiblioteket.)

2) **Snorra Edda** ásamt skáldu og þarmeð fylgjandi ritgjörðum, eptir gömlum skinnbókum. Stockholm 1818. — Skild. 1819 Nr. 97 af Grundtvig. Heidelb. Jahrb. 1822.

3) **Edda Sæmundar hinns fróða**, quam ex recens. E. Ch. Rask, curavit Afzelius. Holmiæ, 1818. Svensk Literaturtidn. 1819 S. 65-97. Heidelb. Jahrb. 1822.

4) **Anvisning till Isländsken** eller Nordiska Fornspråket, från Danskan öfversatt och omarbetadt af Författaren. Stokh. Grahn 1818. rec. i Svensk Literat. 1819 Nr. 48.

5) Brev fra Stokh. til Müller, 23. Jan. 1818. 2. Afh. 278-79.

6) Brev fra Viborg i Finland 1. Afh. 54-56.

7) To Breve til samme fra Petersborg. 2. Afh. 279—290.

8) Et tredie Brev fra Peterb. se Nordisk Ugeskrift 1. Årgang S. 50-51.

1819.

1) Synishorn. — Begyndelsen var allerede trykt 1817 og brugtes ved hans isl. Forelæsninger i Stokholm. Petersens Levnet S. 36. resens. i Svensk Lit. 1819 Nr. 48.

2) Anmældelse af Liljegrens Gange Rolf — „udførlig og temmelig skarp." (Dagb.) Fv. Litteraturt. 1819. 3. Afh. S. 94-117.

3) Brev fra Petersborg 12. Jun. 1810 Pet. Levn. 40-46. Brev fra Pet. 29. Jan. 1819. 2. Afh. 261-276. Brev fra Pet. d. 1. Maj 1819. 2. Afh. 290-95. Brev fra Pet. 4. Juni 1819 sst. 295-301.

4) En Afhandling om Sprogkyndigheden, især de finniske Folkeslags Inddeling „mit sidste Arbejde i Petersborg" (Dagb.) — 1 Afh. S. 1-46.

5) Brev fra Mosdok 19. Okt. 1819. Pet. Levnet 52-53. Brev fra Tiflis 16 Nov. 1819. Peters. Levnet 56. Brev fra Kosakkernes Land. 31. Juli 1819. Pet. Levn. 48-50.

7) Sarepta til Müll. 6. Avg. 1819.

8) Ueber die norweg., schwedisch. und isländischen Litteraturen u. Sprachen i Wiener Jahrbüch. 6. Band. — 3. Afh. S. 117-127.

9) Udsigt over den lappiske og finniske Stammers Historie. 1. Afh. 73-115.

10) Afhandling om den finniske Sprogklasse. Se Nyerups Rejseiagttagelser 1. Bd. overs. af von der Hagen, Berlin 1826; men fuldstændig kun 1. Afh. 1-46.

11) Brev om Opholdet i Kalmar; Litterær Notiser fra Finland. 1. Afh. 56-70.

12) Brev til Nyerup om Forfatterens Rejse; om Folkeslagene i Rusland. 1. Afh. 46-54.

13) Samlinger til en græsk Sproglære. 2. Afh. 1-162.

1820.

1) Brev fra Tiflis, 9. Jan. 1820; Petersens Levnet 56.

2) Brev fra Tavriz d. 10 Apr. 1820 (deri Ytringer om Finsk og andre dermed beslægtede Sprog). Nyerups Rejseiagttagelser 2. Del. 1. Afh. 71-73. — Petersens Levnet. 60-61.

3) Brev fra Persepolis; Petersens Levnet 66-67.

4) Brev fra Teherân, Maj 1820. Petersens Levnet 61-66.

5) Brev fra Ispahan d. 24 Maj 1820. 2. Afh. 306-310.

6) Brev fra Bombay til Müll. 10. Nov. 1820. 2. Afh. 310-13. 7) Brev fra Bombay til Karsten 16. Nov. 1820. 313-14.

1821.

1) Singalesisk Skriftlære. Kolumbo 1821.

Dette lille Værk er af mig forsynet med Titelblad, hvorpå tillige er aftrykt et Dokument, som forklarer Bogens Hensigt.

2) Brev om Overensstemmelsen mellem Odin og Buddha, Gvalior 1821; Petersens Levnet S. 79-81.

3) Brev fra Serampore den 10. Juni 1821. 2 Afh. 315-324.

4) Brev fra Kolumbo 1. Desb. 1821. 2. Afh. 325-327.

1822.

1) Brev til Müller, Kolumbo, 5 Aug. 1822. 2. Afh. 327-328.

2) Brev til Müller fra Trankebar 6 Sept. 1822. 2. Afh. 329.

3) Vejledning til en kort Udsigt over Sprogvidenskabens Kreds, Brudstykke, 2. Afh. S. 283-294.

1823.

1) Anmærkninger i Antikv. Annal. 4. Bind. S. 267. — 3. Afh. S. 434.

1824.

1) Spansk Sproglære. Udarbejdet efter en ny Plan. Beeken.

2) Om Lappiskens Oprindelse. 2. Afh. 330-359.

3) Den grönlandske Runesten, Antikv. Annaler 4. B. S. 311. 3 Afh. S. 423-426.

4) Tirsted Runesten i Nyerups Verzeichniss der in Dänemark 1824 noch vorhandenen Runensteine S. 43-52. 3. Afh. S. 438.

5) 27 Sept. Dagen: Et Stykke, hvori der vises, at „for Almeen-Sikkerheden" ej er nogen Svenskhed; noget om Tillægsformerne på -ende.

6) 21. Avg. Dagen: Nyt Forsvar for J.

7) 30. Maj Statsvennen: om Retskrivning.

Anm. De forskjellige adspredte Stykker om Retskrivningen ere for en Del samlede i M. D. Kriegers Småting. Kbh. 1831.

8) 18. Des.: om de undværlige stumme Bogstaver i vort Modersmål.

9) Anmældt Dorphs rotv. Ordbog Litterat. 1824.

1825.

1) Frisisk Sproglære Fort. 1-34. 1-138. — På Universitetsbiblioteket findes Forfatterens eget Eksemplar med hans Tillæg og Rettelser. — Den er oversat på Hollandsk af M. Hettema, te Leeuwarden 1832: „Friesche Spraakleer, van R. Rask, — met enige Veranderingen uit het deensch Vertaald, door M. H." — — På Tysk er den oversat af Dr. F. J. Buss, „aus dem Dänischen, und mit Anmerkungen begleitet. Freiburg 1834.

Den danske Udgave er resenseret af Grimm i. Gött. Anz. 1826 Nr. 9—12; mod denne bitre Anmældelse skrev min Broder en Gjendrivelse, i Hermod, hvilken findes i. 3. Afh. S. 198-234. — — i Ergänzungsbl. zur Hall. allgem. Litt. Nr. 136. 1828 (se 3. Afh. 234-240). — — Kbhavns Morgenblad 1825 Nr. 148.

2) Et Stykke mod Larsens Stedsnavnes Forklaring af Engelsen; Skild. 1825. Nr. 73; Nr. 96.

3) Anmærkninger til Kong Eriks Krönnike, Dagb. (sluttet 11de Des.)

4) Resenserte Bienziens Gr. i Hermod S. 59-64.

5) 6. Avg. 1825. Skilderiet om sit Retskrivningssystem.

6) Skild. den 28. Okt. Om O og A.

7) 5. Sept. Dagen, om sit Retskrivningssystem i Almindelighed.

8) 30. Juli. Skilderiet. Skrivelse til Gamborg om Retskrivningen.

9) Om Gräters Briefe 2. Afh. 139-142.

10) Om Jomsvikinga Sagaen. 3. Afh. 135.

11) Dorphs latinske Sproglære. Dagen 1825. d. 4. Februar.

1826.

1) Forsøg til en videnskabelig dansk Retskrivningslære, med Hensyn til Stamsproget og Nabosproget Kbh. 1826. Denne Bog udkom hæftevis som første Bind af Tidsskrift for nordisk Oldkyndighed.

(Se Litteraturt. Nr. 45, 1825; — Tillæg til Viborg Samler Nr. 48, 1826. — Randers Amtsavis Nr. 4, 1827. — Revue encyclopédique, Dec. 1826. — The foreign Review and continental Misc. Nr. 9, March 1828 S. 633 og S. 636. Kbhavnsposten 1829 Nr. 103.)

Et Udtog heraf er besørget af N. M. Petersen 1837, på Retskrivningsselskabets Bekostning.

2) Hermod, det nordiske Oldskrifts-Selskabs Tidende, 1825-1826, i alt 8 Nr., er for største Delen af ham.

3) Om Zends progets og Zendavestas Ælde og Ægthed. Skand. Litt. Selskabs Skrifter 21 Bd. Kbh. 1826. (Se Revue encycloped. 1826 Dec. — Gött. Anz. 1828. Nr. 12.) Særskilte Aftryk haves; — aftrykt i 2. Afh. S. 360-393. Afhandlingen blev samme År oversat på Tysk af von der Hagen. Den oprindelige Afhandling blev i Indien skreven på Engelsk, og denne findes i the transactions of the royal atiat. society of great Britain and Ireland Vol. 3. th. 1834.

4) Om Krákumál. 3. Afh. 144-161.

5) Lat. Konjug. Dagen 1826. 276.

6) Om N. Petersens Betragtninger af den höjeste Grunds. i dansk Retsk. Dag. 1826. 278.

7) Modbemærkninger med Grimms Anm. af den frisiske Sproglære 3. Afh. S. 198-234.

8) Om Bogstavet f. Skild. d. 4. April.

9) Om Petersens Undersøgelse om dansk Retskrivn. Nyt. Aftenbl. Nr. 13.

1827.

1) Ægyptisk Tidsregning, Kbh. 1827. S. 114. 1-14.— Anmældt i the nord-americ. Review, Oct. 1829. Nr. 65; Westminster Review Apr. 1832. Nr. 32. — Bogen er oversat på Tysk af D. L. Lübker i Husum, trykt i Altona 1830 „mit Zusätzen des Verfassers." Anmældt i d. Blätt. f. litt. Unterh. 1831 Nr. 231.

2) Italiænsk Formlære Kbh. 1827. 74 Sider. 1-12. (udsolgt.) Anmældt i Københp. 1827 Nr. 30; Dagen 1837 Nr. 85.

3) Fransk Grammatik, aftrykt i 3. Del. S. 305-382.

4) Skrev om P. Hjorts lat. Konjugationslære i Skilderiet Nr. 85. 1827. — 2. Del af samlede Afh. S. 490-499.

5) Om P. Hjorts tyske Grammatik; 2. Oplag; i månedl. Litteraturbl. Nr. 1.

1828.

1) Vejledning til Akra-sproget på Kysten Ginea, med et Tillæg om Akvambuisk Kbh. 1828.

2) Den ældste hebraiske Tidsregning indtil Moses efter Kilderne på ny bearbejdet og forsynet med et Kårt over Paradis. Kbh. 1828. — — Denne Afhandling

er overs. på Tysk i Zeitschrift für hist. Theologie af Dr. G. Mohnike. Leipz. 1836.

3) Andet Oplag af Rasmussens Konjugations- og Deklinationstab. i det hebr. Sprog besørgedes af ham 1828.

4) Om norsk Sprog. 3 Afh. 127-134.

1829.

1) Historien om de tí Vizirer etc. oversat af Arabisk. Månedsk. for Litt. 1829. 1. Bind. S. 398. Litterary. Gazetty.

2) Indledende Bemærkninger til Forelæsninger over Islandsk. 1. Afh. 246-254.

3) Indledende Forelæsninger over Angelsaksisk. 1. Afh. 136-153.

4) Literaturbladet, et Ugeblad fornemmelig for udenlansk Litteratur; blev udgivet af min Broder og Hovedindholdet er a ham; der udkom 40 Nummere. Det gik in af Mangel på Deltagelse.

5) Anmældt Paradísar missir. 2 Afh. 473.

6) Dorphs Virgil. Dagen 1829. 291

1830.

1) Danish Grammar for the use o Englishmen. — The North-American Reviev

1830 April, p. 558. — Revue Encyclop. 1830, Maj, p. 403.

Den er oversat på dansk af mig 1837, i Følge Retskrivningsselskabets Foranstaltning.

2) Grammar of the Anglo-Saxon tongue with a praxis, transl. by Thorpe, enlarged and improved by the author. — The Times 1831: 6. Jan. Foreign Review 1833. p. 227.

3) Lestrarkver handa heldri manna börnum með stuttum skíríngargreinum um stafrofið og annað þartil heyrandi.

4) Grimms deutsche Gram. og Petersens Sprogh. Foreign Review 1830. 2. Afh. 442-462.

5) Ytringer om Behandling af Sprogene 2. Afh. 500-504.

6) Den anden grönlandske Runesten. Skild. 1830. Nr. 88. 3. Afh. 426-428.

1831.

1) Locmani Sapientis Fabulæ 40; sumtu Bibl. Schuboth., editæ in usum prælectionum.

1832.

1) Kortfattet Vejledning til det oldnordiske. (Reitzel). — Dagen Nr. 219. 1832. Litteraturt. Marts 1833 af L. Müller; Egilssen sst. Nr. 36.

2) Oldnordisk Læsebog (Reitzel). Med et Ordregister, udarbejdet i Følge Fortalen, af en Ven (M. D. Krieger).

3) Ræsonneret Lappisk Sprogl.; 1-16, 1-287. Dagen Nr. 273. 1832.

4) Engelsk Formlære. Gyldendahl. 1832. — Resenseret af Mariboe i Månedskrift for Litt. 10. Bind S. 529-546; sammenl. Rosings Modbemærkninger i Kbhavnsposten 1833 Nr. 187-188.

5) Commentatio de pleno systemate dec. sibil. in lingvis mont. — Program, 4to. 1-27-dertil en Fortegn. på de indiske Håndskrifter.

6) Latinsk Brev til Michel antonio om Arabisken.

Iblandt min Broders Islandske Håndskrifter, som ere indlemmede i den Arne-Magnæanske Samling, ere følgende af ham:

I n q u a r t o.

9—10) Björn Haldorsens trykte Leksikon, gjennemskudt med rene Blade, hvorpå findes adskillige Tillæg.

11) Raskes egenhændige Tillæg og Rettelser til forestående Bog, samlede fra forskjellige mest uudgivne Kilder.

12. Andre Tillæg af Rask til den isl. Ordbog, samlede aftrykte, men gamle og sjældne Skrifter.

13) Udkast til en Islandsk-Dansk Ordbog over Digtersproget.

14) Udkast og Samlinger til en Dansk-Islandsk Ordbog.

21) R. Raskes egenhændige Afskrift af Snorra Eddas mytologiske Fortællinger, efter den Upsalske Edda.

C. Det meste af Snorra Edda og Skálda med Raskes egen Hånd, samt Varianter in margine.

26) Jómsvíkinga Saga, ex egregia membrana in Bibl. Regia Stokholmensi (Nr. 7 4to) asservata, manu Er. Christ. Rask.

46) A. Samling af forskjellige nyere islandske Digte, opskrevne egenhændig af Rask.

63) Skånske Lov, afskrevne med tilföjede Varianter af Rask.

80) Adskillige Digte af Sæmunds Edda, egenhændig afskrevne af Rask.

81) Samling af Paul Vidalins og fleres islandske Digte, egenhændig skrevne af Rask.

112) Rasks egenhændige Udtog af Svaboes Færøiske Ordbog.

113) En Samling af færøiske Kvad, egenhændig afskrevne af Rask.

Som et Tillæg til denne Samling, findes følgende 5 Skrifter af Rask med tilföjede Rettelser og Tillæg.

114) Vejledning til det Islandske. Kbh. 1811.

115) Anvisning till Isländskan. Stokholm 1818.

116) Undersøgelse om det gamle Nordiske Sprogs Oprindelse. Kbh. 1818.

117) Angelsaksisk Sproglære. Stokholm 1817.

118) Frisisk Sproglære. Kbh. 1825.

Hans eget Eksemplar af Edv. Lye, Dictionarium Saxonico- et Gothico-Latinum, forsynet med mange Rettelser, findes på Universitetsbiblioteket,

---

Det Kongl. Vidensk. Selskab har modtaget hans Samlinger til Etymologicum Danicum.

Jeg håber, at man snarest vil tilgive mig for megen Udførlighed i at anføre ovenstående. Man vil heraf se, at de ufuldendte Arbejder, de forskjellige Samlinger og Udkast, ere alle nedlagde på tilgængelige Steder for enhver, som önsker at kjende og nytte dem. Intet Manuskript blev solgt på Bogavksionen; nogle enkelte Ting, som jeg er kommen til at beholde, skal i sin Tid blive forenet med vedkommende Samlinger.

Borchs Kollegium d. 5te Jan. 1838.

H. Rask.

Subskribenter.

Hans Majestæt Kongen har til dette Værks Fremme, allernådigst behaget at skjenke 400 Rbd. af Fondet ad usus publicos.

	Eks.
Hans Kongl. Höjhed, Prins Christian Frederik til Danmark	1.
Den Kongl. Direksion for Universitetet og de lærde Skoler.	20.
Athenæum i Kbhvn.	1.
Athenæum i Traneker	1.
Hr. Bagger H., Cand. theol.	1.
— Balslev M. J., Stud. theol. . . .	1.
— Barfod, Frederik	1.
— Binzer, H. F., Stud. theol. . . .	1.
— Birch, Adjunkt i Sorø	1.
— Borch	1.
— Borgen, Institutbestyrer	1.
— Brorson, Prof. og Sognepræst . . .	1.

Eks.

Hr. Bröndsted, Professor og Etatsr. . . . 1.
— Clausen, Stiftsprovst . . . . . 1.
— de Coninck, P. E., Købmand i Bourdeaux 1.
— Dahl, Boghandler i Kristiania . . . 11.
— Deichmann, Chr., Löjtnant . . . 1.
— Delbanco, Cancellieråd . . . . . 1.
— Flor, Chr., Professor i Kiel . . . 1.
— Frost, Em. Pet. St. art. . . . . 1.
— Gjíslason, Konráð, Cand. philos. . . 1.
— Gyldendal . . . . 4.
— Hallager, Stud. theol. . . . . . 1.
— Hansen, Overlærer i Ribe . . . 1.
— Harboe, N. M., Præst i Magleby . . 1.
— Haugsted, Stud. theol. . . . . 1.
— Helweg, L., Student . . . . . 1.
— Henriques, Student . . . . . 1.
— Hettema, M., Leeuwarden . . . . 1.
— Hjort, H., Institutbestyrer i Kristiania . 1.
— Hohlenberg, M. H., Professor . . . 1.
— Holtius A. C., Dr. og Prof. juris i Utrecht 1.
— Holst, H. P., Cand. philos. . . . . 1.
— Hvidt, Etatsraad . . . . . . 1.
— Jacobsen, J. C., Cand. theol. . . . 1.
— Johannsen, Prof. 1
— Judén, Adjunkt . . . . . . 1.
— Steingrímur Jónsson, Biskop på Island . 1.
— Kalkar, Dr. theol. et phil., Overlærer i Odense 1.
Universitetsbibl. i Kiel . . . . . 1.
— Krag, Præst i Gjelsted i Fyn, . . . 1.
— Krarup, N. B., Dr. phil. . . . . 1.
— Kriger, M., Cand. jur. . . . . . 1.

	Eks.
Hr. Lange, Fr., Dr. phil., Overlærer i Vordingborg	1.
— Lassen, E. N., Stud. philolog. . . .	1.
— Lassen, N. C. N., Stud. med. . . .	1.
— Laurent, Præst i Gjessing og Nörager .	1.
— Levin, I, Student	1.
— Madvig, Professor	1.
— Magnusen, F., Prof.	1.
— Mollerup, T., Stud. jur.	1.
— Monrad. Cand. theol.	1.
— Möhl, K. E., Præst i Ölstykke . . .	1.
— Møller, P. L., Stud. theol. . . .	1.
— Müller, Ludv., Præst i Ribe . . .	1.
— Neukirch, Student	1.
Odense Katedralskole	1.
Stiftsbiblioteket i Odense	1.
— Oppermann, L. H. F., Student . . .	1.
— Otto, C., Student	1.
— Paulli, Slotspræst	1.
— Rafn, C. C., Professor	1.
Regensens Læseforening	1.
— Reitzel	2.
— Sabinin, Russisk Legasions-Provst i Dresden	1.
— Salomon V., Cand. theol.	1.
— Schjödte, A. F., Stud. theol. . . .	1.
— Schmidt, Mag. Sognepræst	1.
— Schubothe	2.
— Sejdelin, H. K. P., Stud. philolog. . .	1.
— Sorterup, J, B., stud. theol. . . .	1.
Studenterforeningen	1.
— Thorsen, P. G., Underbibliotekar . .	1.
— Thorsteinsen, B., Amtmand på Island . .	4.

	Eks.
Hr. Thårup, Bibliotekar	1.
— Tregder, P. H., Stud. philolog. . . .	1.
— Tullberg, H., Adjunkt i de østerlandske Sprog i Lund	1.
— Westengaard, L., Præst i Odense . .	1.
— Westergaard. L., Student	1.

Indhold.

Svensken stemmer nöje overens med Dansken i Böjningsmåderne, i Kjendeordet og i Tillægsordene; det har en Lideform, og omtrent samme Ordföjningslære; dog har Svensken adskillige Egenheder. Det lyder noget hårdere, og er temmelig opfyldt med franske Ord; det har flere Endelser med *a, o, u* for det danske *e*; også hyppig *k* for *g*, *t* for *d*, *p* for *b*; dertil er Retskrivningen noget forskjellig; *ä, ö* for *æ* og *ő* eller *ø*, *ck* for *kk*, *f* i Slutningen og *fv* i Mitten for *v*, dobbelte Medlyde i Enden af Ordene, når den foregående Selvlyd er kort, dog ikke altid. Forskjelligheden i Udtale og Retskrivning angår dog næsten aldrig Ordenes Begyndelse, her have begge Sprog næsten stedse samme Medlyde og Selvlyde; hvorfor man med meget liden Øvelse og Opmærksomhed kun behøver én Ordbog for begge Sprog.

Svenskens Underarter henføres til følgende Klasser:

A. *De svetiske*, af hvilke de vigtigste ere:

1) *den uplandske*, som med nogen Forskjellighed tales i Upland, Sødermanland, Vest-

manland, Nerike; den er nærmest ved det svenske Skriftsprog.

2) *den nordlandske* tales i Vesterbotn, Ångermanland, Helsingeland og de øvrige nordlandske Provinser; ligeledes med nogen Forskjellighed.

3) *den dalekarliske* (dalska) er den, der kommer det oldnordiske nærmest, i de tre Sogne Elfdalen, Mora og Orsa; også her er nogen Forskjellighed.

B. *De gøtiske*, som dele sig i følgende:

1) *den østgøtiske* med Gullandsk.

2) *den vestgøtiske*, som er en af dem, der skiller sig mest fra Skriftsproget, og nærmer sig den söndenfjældske Norsk. — Den elfsborgske adskiller sig igjen fra den skaraborgske, i Vaslo er den besynderligste; imellem Falkøping, Skara, Lidkøping og Venersborg tales bedst og renest. Sprogarterne i Værmeland og Dalsland regnes og under den vestgøtiske.

3) *den smålandske*.

4) *den skånske*, som kommer Dansken nærmest, især Slæbosproget i Skåne; til den kan måskje henføres Blekingsk, Hallandsk, Bahusisk.

Så mange disse Sprogarter ere, så er dog de[n] Litteratur, hvoraf man får Kundskab om dem, ku[n] liden. De mærkeligste Skrifter ere:

Svenonis Ullgrund, *dissertatio de dialec[tis] linguæ Sviogothicæ, præs. Joh. Ihre*, Ups. 1758-[...]

Joh. Ihre, *svenskt Dialektlexikon.* Upsal. 1766. 4.
Sv. Hof, *dialectus vestrogothica dissertatione philologica et vocabulorum vestrogothicorum indice explanata,* Holmiæ 1772; og i Udtog i Lüdeke's *Schwedisches Gelehrsamkeits Archiv,* Leips. 2. B. S. 196.
Ueber die Dialekte der Schwedischen Sprache i Bragur B. 3. S. 514 fgg.
Reinh. E. Näsman, *historiola lingvæ Dalecarlicæ, præs. Andr. Grönvall,* Upsal. 1733. 4.
Fant, *conspectus lexici linguæ Dalecarlicæ,* Upsal. 1813.
Geijer og Arborelius, conspectus grammamatices lingvæ dalecarlicæ. Upsal. 1818.

Om Udtalen.

1. De Svenske bruge både de gotiske og de latinske Bogstaver; de første dog næsten blot i Almuesbøger, de sidste derimod i næsten alle Videnskabs- og Smagsværker. Det er heller ikke uden gode Grunde, at man i de gotiske Sprog har begyndt at foretrække de latinske Bogstaver: de ere de oprindeligste, de hurtigste at skrive, og tillige de smagfuldeste. Hine ere blot en Fordrejelse af Munkene i Middelalderen; de stå langt tilbage i Bekvemhed og Skönhed, de have intet Fortrin uden Brugen, der dog ingensteds er af mindre Betydenhed end her, ti enhver Bonde, som kan skrive, og enhver Bondepige, som kan sy sit Navn, bruger hertil næsten udelukkende de latinske, i det mindste hos os. Hertil kommer, at de mest

dannede Folkeslag i Evropa for længe siden har forkastet de gotiske. Ved Bogtrykkerkunstens Opfindelse vare de de eneste brugelige, men snart måtte de i Latinen og de deraf oprundne sydlige Sprog vige for de smagfuldere gamle. Efterhånden antoge også Engellænderne og Hollænderne, Ungarerne og Polakkerne de ægte latinske; disse ere altså nu alle dannede Natsioners Bogstaver. De ere med Evropæerne udbredte over hele Amerika og Avstralien, samt störste Delen af Indien, så at de snart synes at skulle udgöre en fælles Bogstavrække for hele Menneskeheden, hvorved enhver Natsion vil nogenledes kunne *læse* den andens Skrift, hvilket er en ikke ubetydelig Fordel for Sprogstudiet, en Fordel som enhver Natsion, det er om sit Sprogs og sin Litteraturs Udbredelse at göre, må stræbe efter at sætte sig i Besiddelse af. De Danske og Tyske have og i senere Tider arbejdet meget derpå.*) Gatterer siger om denne Materie i Fortalen til sin Diplomatik: „*Die Teutschen haben ja so wenig als andere lateinisch-christl. Nationen in Europa eigene Buchstaben; diejenige, die wir Teutsch nennen, sind verdorbene lateinische aus dem spizfindigen Neugotischen Zeitalter. Es war also hier nicht Wahl zwischen Teutschen und Lateinischen Buchstaben, sondern zwischen ächt lateinischen und elend verkünstelten.*" Men de Svenske have dog heri bragt det langt videre, end enten Tyskerne eller vi, hvorfor jeg også har troet her at burde følge denne Brug.

*) Se Rasks Retskrivningsl. S. 122 fgg.

2. De fleste Natsioner, som have antaget en fremmed Bogstavrække, have tillige ved en eller anden Forandring læmpet den mer efter sit Sprog, enten dannet enkelte manglende Tegn eller bortkastet nogle overflødige, eller begge Dele. Svenskerne have ingen af de latinske Bogstaver forkastet, men optaget adskillige.

3. De have ialt 28 Bogstaver, hvoraf de ni ere Tegn på Selvlyde, nemlig, ligesom i Dansk og de øvrige gotiske Sprog, 5 hårde og 5 tilsvarende bløde Selvlyde, i hvorvel de ikke have antaget særskilte Tegn for de to Lyde af *ø*.

hårde, *a*, *å*, *o*, *u*, *e*;
bløde *ä*, *ö*, (*ø*,) *y*, *i*.

de øvrige nitten på Medlyde:

b, *c*, *d*, *f*, *g*, *h*, *j*, *k*, *l*, *m*, *n*, *p*, *q*, *r*, *s*, *t*, *v* (ej *w*) *x*, *z*.

Deres Navne ere de samme som i Dansken; *å*, *ä*, *ö*, svare til vort *å*, *æ*, *ö*.

Selvlyde.

4. Af Selvlydstegnene have *a*, *i*, *u*, *y*, *ä* altid den samme Lyd, men *e*, *o*, *ö* have en dobbelt Udtale: en höjere som *æ*, *å*, *ö*, og en lavere*) som

---

*) Sjøborg kalder omvendt den egentlige Lyd *den höjere*, og den uegentlige som *æ*, *å*, ö *den lavere*, men dette synes at stride mod Lydens Natur, da man for at frembringe de sidste, virkelig må lukke Munden höjere op; i det mindste vilde det stride mod det danske Sprogs Udtryksmåde.

e, *o*, *ø*, hvilken sidste er den egentlige og oprindelige.

Å har i Grunden, ligesom vort å, en lignende dobbelt Lyd: dels höjere og nærmere ved *a*: *nåðe*, *bår*, dels lavere og nærmere ved *o*: *Kål, Tår, få*; men Forskjellen er ikke stor i Dansken, og endnu mindre i Svensken. Sjøborg regner ligefrem *å* iblandt dem, der have en enkelt Lyd, men Ihre adskiller dem.

e har sin egentlige brede og lukte Lyd, som i de danske Ord: *se, bred, lede*, når det svarer til isl. *i, è, ei*, til det franske *é fermé*, når det er langt og slutter en Stavelse, f. Ex. *sed* (isl. *siðr*), *veta*, (vita) vide; *bref* (brèf, t. Brief); *hem* (heim), hjem; *fel* Fejl, *fela* fejle, *sedel* Seddel, — Familienavne, som have et betonet *e* i den sidste Stavelse, og nogle få andre, skrives sædvanlig med Tonetegn over, som *Franzén, Kolnér, armé, Tegnér*.

Ordet *se* lyder i daglig Tale næsten som *si*.

Den höje Lyd, som *æ* eller det danske *e* i *Hest, Herre* o. desl. har det, hvor det svarer til det isl. *e, a*, eller danske *æ* eller er korttonet, eller når flere Medlyde følge på, f. Ex. *fleste* isl. flestir, *verkelig* isl. verkanlegr, *jern* isl. *járn*; — i disse Tilfælde bruges det tit i Flæng med *ä*: *lemna, lämna*; *elf, älf*.

o har den lave og brede Lyd, som det danske *o*, i *bo, gro, Jord*, når det svarer til det islandske *ó*, eller til det danske lange *u*, eller hvor det er langt eller slutter en Stavelse, f. Eks. *foster* isl.

fóstur; *dom*, dómr; *hop*, en Hob; *bok*, en Bog; *dop*, Dåb; *ok*, *Åg*; *grof*, *prost*, en Provst. Besynderligt er det, at foran *r* med en Medlyd efter får *o* i Sv. og Dansk gjerne den lave Lyd, skönt det i Islandsk har den korte og höje, f. E. *jord*, *ord*, *korn*, *horn*, *port*, *torn*. — Den höjere Lyd får det, hvor det svarer til isl. *ò*, til det korte danske *u*, eller hvor flere Medlyde følge efter i samme Stavelse f. E. *lof*, *hof*, *son*, *honom*, *konung*, Konge, konúngr; *docka*, Dukke, *golf*, Gulv, *rostas*, ruste, så og i Landsnavnet *Polen* og To. *polsk*, hvorfor man og tit i disse Tilfælde finder *å* isteden, som: *Kårt*, el. *korrt*, *Pålen*, *pålsk*.

ö lyder lavt og bredt, hvor det svarer til isl. *au*, *ey*, *ý*, *æ*, hvor det står i Enden af Enstavelsesord, eller er kommen af *o* med den lave Lyd, f. E. *lön*, isl. laun; *rön*, isl. raun, Forsøg; *röna*, isl. reyna, *grön*, isl. grænn; *föda*, isl. fæða.

Höjt som vort *ö* lyder det, når det svarer til det isl. *y* uden Tonetegn og i nogle få andre Tilfælde, f. E. *dör*, isl. dyr; *första*, fyrsti; *törne*, þyrni, Torn; såog at *röra*; *nöje*, Fornöjelse; *slöja*, Slør.

Vilde man adskille Lyden af *å*, da kunde man mærke sig, at det har som oftest den lave i Enden af Gjerningsord, som: *gå*, *få*, *rå*; beholder den også, skönt en Medlyd følger, som *går*, *får*, *hår*, så og foran *rd*: *hård*, *gård*. — Den höje Lyd får det derimod, hvor det svarer til isl. *o* eller det danske *a*, hvor det står foran *l*, *n*, eller en anden dobbelt Medlyd, f. E. *skåda*, skue, isl. skoða; *ålder*

Alder; *åker* Ager; *åt*, ad (forskjelligt fra Dat. *åt*, der ligesom i Dansk har den lavere Lyd); *från*, fra; *måne, gång, lång*.

Den Lyd, som findes i Stamordene, beholdes for det allermeste også i de afledte og sammensatte; dog gælder dette især om de tre Selvlyde: *e, o, ö*, f. E. *ske* har den lavere Lyd, altså og *skedda, skedt*; *sedel, sedlar*; *dela, delning*; *meta*, at angle, *met-spö*, Fiskestang; *-en, envåld*. Dog kommer af *ren* med den lave Lyd *rensa* med den höje (ränsa); *tro, troddo, trodt*; *klo, klor*, Klör; *mogen*, moden, *at mogna; tom* (tómr) *tomhänd*; *klok* (klókr), klog, *kloghet*; herfra undtages dog *godt* af *god*; *norr, nörre* af *nord*.

Tvelyde.

5. Tvelyde har Svensken ligeså lidt som noget andet af de gotiske Sprog i egentlig Forstand; det man i andre urigtig anser derfor, skrives i Svensken ligefrem som andre Stavelser med en Selvlyd og en Medlyd: *nej, nöje*. Dog i fremmede Ord beholdes den fremmede Skrivemåde, som *snau* af tysk *Schnau*, et Slags Skibe.

Medlydene.

6. Når Selvlyden har et kort og rap Tonehold, fordobles gjerne den efterfølgende Medlyd: *tack, fall, hopp, ett, till, mitt, att, rätt, lopp*. Men *m* og *n* fordobles ikke i Enden af et Ord og *d* ikke gjerne foran en anden Medlyd, f. E. *lam, man, känbar, binda, stadga, vidga*; dog skrives *hann at*

hinna og *vann* af *vinna*, hvor det er oprindelig dobbelt. Denne Fordobling er ikke blot i Skrivningen, men endog i Udtalen synes man at skjelne to Lyde, eller i det mindste et Ophold imellem Begyndelsen og Enden af Medlyden, — mærkelig forskjellig fra den danske Udtale.

uforanderlig Udtale: *b, d, j, l, m, n, p, q, r, v, x, z.*
foranderlig — *c, f, g, h, k, s, t.*

F i Enden af en Stavelse lyder som hårdt *v*: *gaf*, *blef*, *hof*, *sköfla*; mellem to Medlyde skrives *fv*: *gåfvo*, *öfver*, *äfven* (eng. even), *kufva*, *gafvel*, men *gaflar*, men Udtalen bliver den samme endnu; som *f* lyder det foran *f*, *s*, *t*: *straff*, *räfsa*, *lyfta*.

G lyder foran *e*, *i*, *y*, *ä*, *ö* som *j*, som: *genljud*, *gift*, *gyllande*, *get*, *gynna*, *göda*, *gäst*, *göma*. Herfra undtages de Tilfælde, hvor det står i Mitten af et Tostavelsesord, fordi det her oprindelig hører til første Stavelse: *tåget*. Kommer et Je efter, høres det slet ikke: *gjord*, *gjuta*. I Enden udtales det og som *j* efter *l*, *r*, samt i Endelsen *ig*: *bölg*, *märg*, *belg*, *dverg*, *salig*, *ärlig*,, så og (efter nogles Skrivemåde) i disse Ord: *bögd*, *bögning*, *löge*, *mögelig*, *säga*. Som *k* udtales det i Endelsen *gt*, når Selvlyden enten er kort eller Stavelsen ubetonet, f. E. *vigt*, *heligt*, altså som *g* i *segt*, *vigt*, *smidigt*. Foran *gn* udtales Selvlyden igjennem Næsen som om der stod *ngn*, f. E. *rägnar*, *signa*, *rägn*, *vagn*, *hägn*, *stägn*. Men dette finder ikke Sted, når *g* og *n* ved Sammentrækning ere komne sammen,

eller *n* ikke hører med til Stammen: *tagne, slagne, lögn* (af ljuga), *signa* (isl. siga).

H er stumt foran *j* og *v*: *hjelp, hjerta, hvila.*

K lyder foran *e, i, y, ä, ö* som *tj*: *kedja, kind, kyss, kär, köpa.* Som et blot *t*, når et *j* kommer imellem: *kjortel, kjusa.* *sk* foran de anførte bløde Selvlyde lyder som: *sj*: *skepp, skifta, skydda, skön.* Kommer et *j* imellem, høres *k* slet ikke: *skjorta, skjuta, människja.* I samme Tilfælde som *g*, nemlig foran *a, o, u,* har det den hårde Lyd: *kar, kropp, kåda.*

L er i daglig Udtale stumt foran *j* med en Selvlyd efter: *Ljud, ljus*; aldrig høres det i *verld* og *karl.* I Navnet *Karl* høres *r* derimod stundum ikke.

D høres tydelig i Enden af en Stavelse, dog ej som *t*, ej heller som vort bløde *d* (ð), men i gammel Svensk fandtes det bløde *d*, hvilket kan ses af de ældste og bedste Håndskrifter. Fordoblet har det den hårde Lyd ligesom i Islandsk, f. E. *stadd*; *d* skrives ikke dobbelt foran *g*, ej heller *g* foran *d*, uagtet Udtalen er som om det stod dobbelt: *vidga, stadga, dygd.* Af *dt* høres blot *t* ligesom i Dansken: *landtbo, väsendtlig.* *d* er stumt foran *j*. *d* beholdes efter *r, l, n,* når det findes i Rodstavelserne: *Handske, isländsk, vereldslig.*

Ti og *si* foran Endelsen *on* i fremmede Ord udtales som *tsj*, f. E, *nation, action, permission.*

R høres ikke i: *är, var.*

T høres ikke i: *drottning, Götland*; og i Enden af nogle Ord, hvis sidste Stavelse er ubetonet: *my-*

cket, intet. *Stj* udtales af de fleste som *sj*, f. E. *stjäla.*

Stavning.

7. Stavningen er i Grunden lig den islandske, så at Medlydene høre til foregående Selvlyd, hvilket vel må mærkes for Udtalens Skyld, f. F. *slag-en, seg-er, sak-en, tak-et*; men den vedtagne Måde at adskille Ordene på, er som i Dansk. Mærkelig er i denne Henseende en Hovedforskjel imellem de gotiske og de sydlige Sprog: disses Tendens er at endes på en Selvlyd, hines på en Medlyd.

Overgange.

8. I Henseende til Bogstavernes Overgange, da ere de kun få, når man ikke medregner de Forskjelligheder, som komme af Retskrivningen, som: *fv, f*, for *v*; *ck* for *kk*; *ä* for *e*; *å* for *o*. Dog kan man mærke:

ång svarer til det danske *ang*: *lång*, lang; *många*, mange; *gång*, Gang; *trång*, trang. — Desuden har Svensken stundom *å*, hvor vi have *a* og omvendt, i hvilke Tilfælde Svensken næsten stedse stemmer overens med Islandsken: *måla*, (mála), d. at male; *då*, (þá); *låta*, (láta); *låg*, (lágr); *vapen* (vápn); *gåfva*; — *åker*, *ålder*.

o for *å*, *ropa*, råbe; *skona*, skåne; *hopp*, Håb; *orsak*, Årsag.

ö-y, og omvendt: *bröst*, Bryst; *förstöra*, forstyrre; *börd*, Byrd; *störta*, styrte; *mörda*, myrde; *lyfta*, løfte, *syster*, Søster.

ju-y: *ljud*, Lyd; *djur*, Dyr; *sjunka*, synke; *sjunga*, synge; *sjukdom*, Sygdom; *utgjuta*, udgyde; når to sammenhørende Medlyde gå foran, bortfalder *j*: *slunga*, slynge.

t-d: *rot*, Rod; *veta*, vide; *hat*, Had; *möte*, Møde.

k-g: *sak*, Sag; *smak*, Smag; *språk*, Sprog; *räkna*, regne; *vika*, vige; *bok*, Bog.

g-j: *seger*, Sejer; *följd*, Følge; *öga*, Öje; *lög*, löj; *flög*, flöj.

p-b, i Enden af Stammen: *pipa*, Pibe; *skepp*, Skib; *dråp*, Drab; *hopp*, Håb; *döpte*, døbte.

mn-vn: *lemna*, lævne; *hamn*, Havn; *namn*, Navn; *sömn*, Sövn: *jämn*, jævn.

Mange Ord have bortkastet *e*, hvormed de slutte i Dansk og andre Sprog, så de få en Stavelse mindre: *plåt*, *slaf*, *tron*, *class*, *ton*. Mange have en lang Selvlyd og altså kun en enkelt Medlyd, hvor Dansken har en kort Selvlyd og en påfølgende dobbelt Medlyd, f. E. *byta*, *sluta*, *belöning*, *usel*, *sådane*, *söner*, *glasen*, *gräset*, *ölet*.

Tonehold.

9. Den svenske Syngen i Udtalen er i Trokæer eller Spondæer; den norske i Daktyler, den jydske i Anapæster eller Jamber. Den svenske Mundart forekommer mig behageligst i Sang; den danske i Tale formedelst sin Jævnhed og Renhed; dog giver selv den syngende Udtale Svensken en vis Ejendommelighed og Mandighed, som også behager.

Når der foran et Ord sættes to-Forstavelser, så bliver den første betonet, den anden toneløs, den tredie, som er Hovedordet, får igjen nogen Tone, og så videre, f. E. *ånsedd* men *oanséd*; således kan *för* også komme til at få Tonen, som: *föraf-skeda*, *oförlikneligkhet*. Svensken har seks Toneheld ligesom Dansken, men de to stødende hos os ere i Sv. mer jævne og hæve sig i Enden: *regel*, *anden*. Toneholdet falder undertiden på en anden Stavelse end i Dansk: *demánt*, *banér*, *ärkänna*, *antydelse*. Forstavelserne *be*, *ge*, *för* have aldrig Tonen: altså udtales *förmåga*, *förnäm* ikke som i Dansken. Dog har *för* Toneholdet, når det er istedden for *före*, som: *förfäder*, *förhud*.

Svensken lægger så megen Tone som mulig på hver Stavelse ligesom i Islandsk, hvilket forekommer os pedantisk, eller som om man stavede hvert Ord frem.

Det lange Tonehold udtrykkes aldrig ved noget eget Bogstav, Fordobling eller deslige; det korte derimod ved den påfølgende Medlyds Fordobling, hvilket også finder Sted i Enden af Ord.

Kjendeord.

10. Kjendeordene ere de samme tre som i Dansk.

1) *et ubestemt*: *ett*, *en*, uden Flertal.

1) *to bestemte*: *det*, *den*, *de*; *-et* *-en*, Ft. *-en*, *-na*, som tilföjes Navneordene.

Ved at tilföje disse Endelser må mærkes: De på *f* indskyde *v*, de på *m* og *n* fordoble dette: *stafven, brefvet, stammen, vännen.* Næsten ved alle de Ord, som ende på en Selvlyd, bortfalder *e* af Kjendeordet: *timme-n, människjä-n.* I Enstavelsesord af Intetk. og de Ord på *i*, hvor dette har Tonen, beholder Kjendeordet sit *e*: *bi-et, bo-et, bly-et,* hvilket nogle, dog næppe med Grund, modsige.

Kjo. mister og sit *e* ved de Ord af de personlige Kön, som endes på *el, er,* f. E. *tummel-n, seger-n, nyckel-n, moder-n, adel-n, axel-n.* Derimod i Ord af Intetkönnet på *el, er,* beholdes *e*, og Ordene sammentrækkes, så at den sidste Stavelse mister sin Selvlyd f. E. *hagel, haglet*; *betsel, betslet*; *tempel, templet.*

I Flertallet må mærkes, at de Ord på *-are* miste *e*: *tjenare, tjenarne, arbetare, arbetarne, läkarne.* Men når der undertiden kunde opstå Tvetydighed,, om det var Tingen eller den handlende Person, der mentes, f. E. om *dommarne, murarne* skulde være Dommene, Murene, eller Dommerne, Murerne: kommen af *dom, mur* eller af *dommare, murare*; så betyde hine Former *dommarne* o. s. v. bestemt Tingen, og man lader da de handlende Personer, med en noget forældet Form, endes på *ena*, f. E. *dommarena, läsarena*, hvilke Former endog findes uden denne Nødvendighed.

Den egentlige Form for Kjendeordet i Ft.s Intetk. er *na* ligesom i Hunk. og det er mærkeligt, at alle To. ligesom Kjo. have Hank. og Hunk. ens i Ent. men Intetk. og Hunk. i Flertal. De Intet-

könsord, *som* går efter 1 Arts 1 Kl. tage intet nyt *n* til. Årsagen er, at deres *n* egentlig ikke var nogen Flertalsendelse, men fra først af Kjo., da Ordets Form oprindelig var den samme i Ent. og Fl., hvilket tydelig ses af Islandsken, hvor alle Intetkönsord, der endes på Selvlyde eller Medlyde ere ens i begge Tal. Eksempler herpå ere: *gästgifveri-er-na*; *ämne-n-na*; *ställen ställe-na.*

Flertallets Kjendeord på *en* er derimod i Svensken ikke Intetkönnet egen; det bruges kun i de Tilfælde, at Ordet ikke har nogen af de sædvanlige Flertalsendelser: *ar*, *or*, *er*; men da nu dette er Tilfældet med alle Intetkönsord på en Medlyd, så er og Tillægget *en* hyppigst i Forbindelse med dette Kön, f. E. *djur-en*, *barn-en*. Men såsnart Ord af andre Kön have en lignende Flertalsendelse, da få de samme Tillæg: *gässen*, *mössen*. Ligeså når de efter en gammel Form i Ft.s Hensynsf. sluttede med *om*, f. E. *på gatom-en* (in plateis), *med hedningom-en*.

Nogle Ord kunne ikke modtage disse Kjendeord, f. E. de på *an*, *ande*, når de betegne Personer: *längtan*. De fremmede Ord på *ion* findes brugte bestemte, snart med, snart uden Tillæg.

Navneord.

Könnet.

11. De personlige Kön kan ikke bestemmes ved faste Regler; følgende Bemærkninger kan man erindre. De to personl. Kön adskilles meget skarpere fra Intetk.,

end fra hinanden indbyrdes; imellem Hankön og Hunkön hersker stor Forvirring, og Sproget synes på Veje til at slå dem sammen til et Fælleskön, som skjet er i Dansk.

1) Til Intetkön hører: Landes, Byers, Bogstavers Navne; f. E. *Sverige, Skåne, Stokholm, Köpenhamn, Hekla, A, B.*

Efter den ydre Form kunne og mange Intetkönsord kjendes; korte Stamord, som betegne en Handling, de på *-eri, -on*: *bemötande, förtroende, bedrägeri, afguderi.*

Man kan mærke sig følgende hyppige Afvigelser fra Dansk.

Hankön:

bokstaf, et Bogstav;	*skymt*, et Skimt;
bunt, et Bundt;	*vers*, et Vers;
slägtskap, et Slægtskab;	*såg*, en Sav (d. Hu.);
vänskap (ogs. Hu.) et Venskab;	*dikt*, et Digt;
	vink, et Vink;
syn, et Syn;	*blink*, et Blink.

Hunkön derimod ere:

bild, et Billede;	*människja*, et Menneske;
fiendskap, et Fjendskab;	*upplaga*, et Oplag.

Mange fremmede Ord, som i Dansk er Intetkön, ere af Fællesk.

en toilett,	*en teater*,	*en spegel*,	
en metall,	*en princip*,	*en orkester*,	
en karta,	*produkt*,	*nummer*,	
kammare,	*gardin*,	*bal*,	*societet*.

Intetk. ere:

lynne, Lune;
slägte, en Slægt;
ting, en Ting;
lås, en Lås;
läger, en Lejr;
tadel, — Dadel;
qual, — Kval;
samvete, — Samvittighed;
dricka,
omak, — Umage;
mynt, — Mynt;
smicker, — Smiger;
hinder,
trold, en Trold;
klint, en Klint;
sammanhang, en Sammenhæng;
arf, en Arv;
regn, en Regn;
gift, en Gift;
förstånd; en Forstand;
förnuft, en Fornuft;
bi, en Bi;
stall, en Stald;
åfsked, en Afskjed;
vin, en Vin.

Sammensatte Ord beholde det sidste Ords Kön, og denne Regel har meget få Undtagelser: *en blick*, men *et ögonblick*; *ackt, et förackt*.

2) *Hankön.* Hertil hører foruden Personer af Hank., Folkenavne, Mænds Værdigheder, med Undtagelse af dem på *-råd*, som ere Int.: *Frederik, Turk, Ryss, fader, pilt.* Ligeså de fire Verdenshjörner og Årstider: *öster, söder, norr, vester, vår, sommar.*

Efter Endelsen alle på *e*, Ft. *ar*, på *are* og *ande*, — *inge, dom*, nogle på *ing* og *ling*, især når de ikke komme af Gjerningsord; *ande, skate, vitterhetsidkare, urmakare, kärande, höfdinge, slägtinge, kückling.* Ligeså de få på *lek*: *kärlek, storlek.*

3) *Hunkön.* Hertil hører Benævnelsen på Personer og Dyr af Hunk.: *Ebba, Fröja, moder,*

dotter, flicka, höna. Undtag. *fruntimmer.* Endelig også Træers Navne: *ek, bok, appel, al, björk.*

Efter Endelsen alle på *a,* Ft. *or,* alle på *e,* som i Ft. får *er,* på *an, ing, ning,* Videnskabsnavne på *i, ik.* Afledsord på *het, else, skap, issa, inna, ska, ma*: *skapelse, quinna, böna, förtröstan, dyrkan, längtan, vigning, vedhuggning, poesi, botanik, nation, godhet, trohet, döpelse* (dog undtages *aflelse, bakelse* af Ha.), *poetissa, lejoninna, käjsarinna, grefvinna, kaptenska, svenska, ryska, danska, sötma.*

En Del lignende Ord adskilles ved forskjelligt Kön ligesom i Dansken:

et led	en led
— spann	— spann
— gift	— gift (Gave)
— lår	— lår (Kiste)
— puss	— puss
— starr	— starr
— vak (Vagt)	— vak (Åbning i Issen)

Om almindelige Könsbegreber se 1 Del. saml. Afh. S. 194.

Om Navneordenes Böjning.

12. Talformerne ere to: *Ental* og *Flertal*; Forholdsformerne to: *Nævnef.* og *Ejef.* Dertil kan man mærke sig de Forandringer, som Kjendeordets Tilföjelse forårsager.

Navneordene deles i Svensk som i alle gotiske Sprog i to Hovedarter: den åbne og den lukte. Hver af disse Arter indbefatter tre Klasser efter de tre Kön.

Oversigt over Arterne.

		åbne:				lukte:		
		1.		2.	3.	1.	2.	3.
13. Ent.	Nf.	*a,*	*e*	*e*	*a*	:	:	:
	Ejef.	*as,*	*es*	*es*	*as*	*s*	*s*	*s*
Fl.	Nf.	*an,*	*en*	*ar*	*or*	:	*ar*	*er*
	Ejef.	*ans,*	*ens*	*ars*	*ors*	*s*	*ars*	*ers.*

A. *Den åbne Hovedart.*

ubestemt.

		1. Kl.		2. Kl.	3. Kl.
Ent.	N.	hjerta,	äpple,	grefve	stjerna
	E.	hjertas,	äpple-s,	grefves	stjernas
Rt.	N.	hjertan,	äpple-n,	grefvar	stjernor
	E.	hjertans.	äpplen-s.	grefvars.	stjernors.

bestemt.

hjerta-t,	äpple-t,	grefve-n	stjerna-n
hjerta-ts,	äpplet-s,	grefve-ns	stjerna-ns
hjertanen,	äpple-n,	grefvar-na	stjernor-na
hjertanens.	äpplen-s.	grefvar-nas.	stjernor-nas.

Når det bestemte Kjendeord tilföjes, fordrer det, at Ejeformens *s* tilföjes Kjo. ikke No., som: *snille-ts.*

Til første Klasse høre Ord på *e,* Ft. *en,* f. E. *ansigte-n, ställe-n, stycke-n, äpple-n.*

Nogle böjes både efter denne Klasse og efter den lukte. Hovedarts 2. Klasse: *bräde-n-r; ärende-n-r.*

bo har *boen*; *öga ögon, ögonen, öra öron astra-on,* dette sidste göre dog nogle til Hunk. og give det Endelsen *-or.*

Ordene *bi, sto, strå, knå, frö, spö* tage enten regelret *n* til, eller de blive uforandrede: *århundrade* og *altare* blive uforandrede.

Til 2. Klasse høre Hankönsord på *e*: *droppe-ar, ande-ar*; Ord med Alledsendelsen *-ning*: *rustningar, förstärkning-ar*. Tostavelsesord på *el, en, er* med en ubetonet Selvlyd foran *l, n, r*, bortkaste *e*, når *ar* föjes til: *fogel, foglar*; *gafvel, gaflar*; *djefvul-djeflar*; *botten-bottnar*; *afton, aftnar*; *morgon, mornar*. — Enstavelsesord på en Medlyd, eller Selvlyd sætte ligefrem *ar* til: *lek-ar, lag-ar, dal-ar*, — *sky-ar, landtbo-ar, å-ar*; *by-ar, ö, öar.* Men de på *m* og *n* med en skarp Selvlyd foran, der dog ikke fordoble disse så længe de endte Stavelsen, fordoble dem nu og de på *f* tage *v* til, begge Dele for Retskrivningens Skyld: *lam-mar.*

Nogle få modtage Omlyd *o-ö*:

bok — *bökar,*
borst — *börstar,*
moder — *mödrar.* (*ó—ö*)
dotter — *döttrar.* (*ò—ö*)

Ordene *hammare, kammare, nafvare* får i Ft. *hamrar, kamrar, nafrar;* såsom det *e* ikke hører egentlig til Ordet. *undersåte* derimod får *undersåtare* eller *ter.* Ord på *are* blive gjerne uforandrede i Ft. *lösare, berlinare*; dog hører man *författarna.* Ligeså de på *nde,* når de betegne den handlende Person: *en handlande, de handlende.* Dog har *fiende, fiender*; *frände-r; bonde, bönder*; i Retsproget siges også *kärander* og *svarander.*

3. Klasse indbefätter alle Hunkönsord på *a*, og nogle få, der endes på en Medlyd. *tunga, änsla, sida, ränta.*

I daglig Tale sige Folk ofte *er* for *or*: *sjorter, skorper.*

Almindelige Bemærkninger.

14. Nogle Ord bruges alene i Ent.; disse ere især Egennavne, Metallers Navne, Dyder, Udyder, Følelser, Egenskaber og Tilstande Samlingsord og dem på *an* og *ande**) f. E. *Sverige, Gustaf, guld, ärlighet, fylleri, vrede, anklagan, idkande.* Såog Sygdommers Navne: *frossa, matleda, snufva, hosta.*

Derimod i Flertallet alene bruges følgende: *bannor, böxor, elfvor, håfvor, inelfvor, lumpor, aflefvor, återlefvor, öfverlefvor, orgor, ränkor, snubbor, sopor, sådór, åthåfvor; agnar, föräldrar, ägodelar, — bedrifter, bruneller, dater, förfader, kläder, later, åtbörder, piller, studier.*

B. *Den lukte Hovedart.*

		1. Kl.	2. Kl.	3. Kl.
15. Ent.	N.	ord	häst	dygd
	E.	ords	hästs	dygds
Ft.	N.	ord	hästar	dygder
	E.	ords	hästars	dygders.

*) For at få disse Ord i Ft. betjener man sig af andre Afledningsendelser, såsom: *förmåga, förmögenheter*; *predikan, predikningar*; *önskan, önskningar*; *verkan, verkningar.*

De, som høre til 1. Kl. modtage ingen Forandring i Ft.; Ordene *bi, sto, strå, knå, frö, spö* tage enten regelret *n* til sig efter 1 Hovedarts 1. Kl., eller de blive uforandrede efter denne Kl. — *vin* får *viner* (og *vin*); *härad-er*; *ärende-r*, således også Ordene på *skap*. Man finder både *land* og *länder*; *stånd*, og *ständer*; *tyg* og *tyger*. Ordet *finger* er enten Intetk. og bliver da uforandret, eller Hank. og får da i Ft. *fingrar*.

Til 3. Kl. høre næsten alle Hunkönsord i Sproget, som ikke endes på *a*, alle fremmede Ord af alle 3 Kön. Afledte Ord på *d* og *t* efter en Medlyd. Afledsord på *när, nad, skap, else, het, i.*

Endelsen *er* fordrer ligesom *ar* det foregående *e* bortkastet, f. E. i de på *else* o. fl. såsom: *böjelse-er*; går derimod en anden fyldigere Selylyd foran, da bortfalder *e* af Endelsen: *hustru-r*, *tår*, *mör* men *fru* har *fruer*. De på *el* sammentrækkes: *fabel, -bler.* De på *um* miste dette foran *er*: *collegium* - *collegier.* Enstavelsesord på *t* og *n* (for *nn*) fordoble disse, f. E. *get-ter*, , *nöt-ter, vän-ner.* De på *and*, *ång* forandre Selvlyden til *ä*, og de fleste Enstavelsesord med *o* forandre dette til *ö*, f. E. *and, änder*; *brand, hand, land, strand, stränder; tand*, *stång*, *stänger*; *bok*, *böcker*. Ligeså *stad, städer*; *bokstaf, bokstäfver*; *natt*, *nätter*; *bot*, *böter* (el. *bötor*). I øvrigt hænges *er* til Enden uden nogen Forandring: *åbo-er, makt-er, bild-er:*

fader — fäder,	(bok — bökar,)
broder — bröder,	bok — böcker.

man	{ män / männer	rot	— rötter,
		fot	— fötter,
regel(Skåde)	reglar	gås	— gäss,
regel	regler (ar)	mus	— möss.
		lus	— löss.

häst og *väst* få *ar*, men *gäst* og *präst* derimod *er*.

Tillægsordene.

16. Denne Ordklasses Forandringer ere meget simple. To. have tre Grader, kunne i hver af dem bruges bestemt, eller ubestemt, i Ent. og Flertal, og *i de tre Kön*.

Ved den første Grad kan mærkes, at Hankön og Hunkön ere ens i Entallet, men Intetk. og Hunkön ens i Ft. Den bestemte Form i begge Tal er aldeles ligesom den ubestemte i Flertallet. Til Eksempel kan tjene:

Ubestemt.

	Intetkön.	Fælleskön.
Ent. N.	sjukt,	sjuk,
Ft. N.	sjuka,	sjuke, sjuka.

Bestemt.

Ent.	det sjuka,	den sjuke,	den sjuka,
Ft.	de sjuka.	de sjuke.	de sjuka.

Dog når isteden for Kjo. *de* et Stedord på *a* går foran, bliver Endelsen også i den bestemte Form

a, f. E., *dessa dyrbara fördelar.* Når To. står uden No. og tænkes i Hankönnet endes det i begge Tal på *e.*

I Henseende til Endelsen *e* og *a* i Tillægsordenes Flertal og den bestemte Form hersker i det svenske Sprog megen Vaklen. Det er ikke Sproglærernes, men Folkets Sag, at fastsætte og bestemme sligt; ham tilkommer det kun at bemærke, hvad der finder Sted, og i hvad Tilfælde. Man mærke da i så Henseende følgende.

I Ft. både af den ubestemte og bestemte Form synes *e*, især i lange og afledte Ord at være den sædvanligste Endelse i alle Kön, især i de sydlige Provinser, hvorvel man og finder *a* i Intetk. og Hunk.: *vid ledige stunder*; *roa sine jämnårige*; *lämna gymnastiske föreläsningarne*; *alle store författare.* I Ent. derimod af den bestemte Form have alle egentlige To. (Tillægsf. og de lignende undtages) såvel lange som korte *a* i Intetk. og Hunk., ofte og i Hank., hvor det dog regelret har *e*: *dess unge Konung.*

I korte og oprindelige Tillægsord findes hyppigere *a* i alle Kön, så og i alle afledte på *sam*, hvorvel de og forekomme med *e* i Hank.; *de vackra konster*, *quicka barn*, *alla läsare*, *hela nätterne*, *nya ord.*

Når to eller flere Tillægsord stå sammen, så retter det eller de sidste meget ofte sin Endelse efter den, som det eller de foregående, i Følge de fremsatte Regler, antager, f. E. *äga förråd af nöjen rena och ädla i sin natur, oskyldiga och nyttiga i*

sin verkan, starka tankar lifliga bilder, sådane vittre arbeten. Ja endog andre foregående synes at have denne Virkning: *göra hastiga framsteg.*

Undertiden forøges Tillægsordene i Hank., ja endog i Hunk. med Endelsen *er*, når de stå ubestemt: *en klok*, eller *kloker man, en unger flicka;* dette bruges især af Almuen og gamle Folk.

Intetkön dannes ved at föje et *t* til, *friskt*, men endtes Ordene i de personlige Kön på en betonet Selvlyd, da föjes to *tt* til, såsom *fritt, nytt, grätt.* De på *t* med endnu en Selvlyd foran tilföje endnu et *t*: *tät, tätt*, men de på *tt* eller *st* blive uforandrede i Intetk.: *lätt, fast.*

De på *en*, hvortil høre alle de lidende Tillægsformer i 2. Böjn., få i Intetk. *et*, eller med andre Ord, de bortkaste *n* foran *t* ligesom i Dansk: *galet, galen*; *troget, trogen; taget, tagen.*

Nogle Tillægsord adskille ikke Flertalsformen fra Ent., — dem på *å: blå, få, grå, rå.*

Tostavelsesord på *el, en, er* sammentrækkes i Flertallet, altså også i den bestemte Form: *dufven, dufne, tragne, tagne.*

Alle lidende Tillægsformer af 1 Böjn. 1 Kl. på *adt, ad* få i Ft. og den bestemte Form, i alle Kön uforandret — *ade*, (ligesom i Dansk: *elsket, elskede*): *älskad, den elskade flicka, det plagade barnet, sminkade quinnor.*

De på *a* ere uforanderlige: *äkta, ringa, stilla*, så og *slägt, tro, sams*, der ikke ere egentlige Tillægsord; — ligeså To. på *-ande.*

Om Gjenstandsformen gælder her især, hvad tilforn er bemærket, at nogle i Hankönnets Ft. og den bestemte Form forandre *e* til *a*: *den godo man förföljes af den onda; de onde förfölja de goda.*

Ejeformen udtrykkes alene på det hosstående No. ligesom i Dansken, og ikke på Tillægsordet, med mindre dette står isteden for No. I dette Tilfælde dannes den her på samme Måde som ved No.: *en god mans, gode männers, den gode mannens; de gamles, de godes, den ondes, en sjuks.*

Dersom man danner Gjenstandsendelsen i Hank. på *a*, må Ejef. tages heraf: *de gamlas, godas.*

Sammenlingsgraderne.

17. De tvende Grader ere endnu simplere i sine Forandringer:

1. *Den höjere Grad* dannes ved at sætte *-are* isteden for den første Grads bestemte Endelse, f. E. *sjuk-are* (*sjük*), *dufn-are* (*dufne*); og denne Endelse beholdes uforandret overalt, hvad enten Ordet står bestemt i Ent. og i Ft., og i alle Køn. Kun når det står alene som et Navneord, kan Ejef. udtrykkes ved at lægge et *s* til som sædvanlig: *den sjukares, den frommares.*

Dog har følgende en kortere Form, der dannes ved at sætte *re* til den förste Grads ubestemte Form og forandre Selvlydene: *o-ö; a, å-ä; u-y.*

stor,	större.	tung,	tyngre.
		ung,	yngre.

låg,	lägre.	grof,	gröfre.
lång	längre.	små,	smärre.
trång,	trängre.	få,	färre.

Man siger dog og *lågare, trångare*; *förre*, som mangler første Grad, har i Intetk. og Hunk. *förra*. Af *flere* findes og ofte *flera* i Int. og Hunk.

2) *Den höjeste Grad* dannes ved at sætte *st* isteden for den höjere Grads *re*; følgelig får det en længere Form på *ast*, når hin har *are*, og en kortere på *st*, når den har *re*: *sjuk-ast*, *dufnast*, *störrst*, *högst*, *lägst*. Denne Grad har Intetk. ligt med Hank. og Hunk., fordi disse allerede endes på *st*. I Flertallet og den ubestemte Form modtage de på den længere Form (*ast*) blot et *e* i alle Kön *han är sjukast*, *hon är sjukast*, *barnet är*; *sjukast*; i Ft. uden Forskjel: *de voro sjukaste*; bestemt *det, den, de sjukaste*. De derimod på den kortere Form *st* plejé i Ft. og den bestemte Form at adskille Hank. på *e* fra de to andre Kön på *a*. Nogle lade vel og de på *aste* adskille Könnene, men dette synes at stride imod hele Sprogets Ånd og Lighedsregler, der altid undgår denne Adskillelse, når den foregående Stavelse har et *a*. Derfor modtage Gjerningsordenes Tillægsformer på *ande*, *ade*, samt den höjere Grad (*are*) ingen Forandring.

At andre derfor i Intetk. og Hunk. have villet forandre det foregående *a* til *e* er endnu mindre antaget og mere mod Sprogets Natur.

Uregelrette ere:

god,	bättre,	bäst;	elak,	sämre,	sämst;
mycket,n,	mera,	mäst;	litet,	mindre,	minst;
gammal-t,	äldre,	äldst;	ond,	värre,	värst.

litet, liten har i den ubestemte Form: *lilla, e,* Ft. *små*. *all* findes ofte i alle Flertallets Kön at hedde uregelret: *alla*. *nog* og *mång* modtage intet *t* i Intetk., og det sidste ingen Gradböjning, men i Ft. *många, e*.

Ingen Gradböjning modtage Folkenavne, Gjerningsordenes Tillægsformer, så og Talord og Stedord, skönt de både i Betydning og Form fuldkommen ligne To., ikke andre Tillægsord på *isk, ad, se, sen*: *svensk, tysk, älskad, skrifven, nitisk, påvisk, himmelsk, hägad, behjertad, varse, gängse*, så og følgende: *höger, venster, hel, half, quar, svånger, äckta, öppen, marg, allmäktig, christen, egen* o. desl.; skulle disse forhöjes, må det skje ved *mer* og *mäst*.

Den höjeste Grad i nogle Tittulaturer på *ig* får den kortere Form *igst* for *igast*: *stormäktigst, allernådigst, underdånigst, tropligtigst*. Mærkeligt er at disse Former ere aldeles danske. Ligeså: *Vi N. med Guds nåde Sverriges o. s. v. konung*, for *nåd*.

I nogle Tilfælde findes blot de höjere Grader dannede af Biord eller Forholdsord, uden nogen förste Grad, som To., f. E.

(fram),	främre,	främst;
(bak),		bakerst;
(ute)	yttre,	ytterst;
(inne)	inre,	innerst;
(öfver)	öfre,	öfverst;
(nere)	nedre,	nederst;

(före)	förre,	först;
(sedan)	sednare,	senast;
(fjerran)	fjermare,	fjermast;
(nära)	närmare,	närmast.

Stedord.

18. 1. *De personlige Stedord* have en fra Nf. forskjellig Gjenstandsform, men mangle Ejeformen.

		1. Pers.	2. Pers.	3. Pers.		
Ent.	N.	jag,	du,	꞉	han,	hon,
	G.	mig,	dig,	sig	honom,	henne,
	E.	꞉	꞉	꞉	hans.	hennes.
Ft.	N.	vi,	I, (ni),	꞉		
	G.	oss,	eder, (er),	sig,		
	E.	꞉	꞉	꞉		

Som Høflighedstiltale til en enkelt bruges *ni, er* ɔ: De, Dem; til flere siges *I, Er* (eller Eder.)

Sjelf gör de to første Personer tilbagevirkende: *mig sjelf, dig sjelf.* Det föjes og hyppig til Nævneformerne af alle tre personl. Stedord, for at give dem mere Eftertryk: *jeg sjelf, han sjelf.*

Ejeformen af de to første Personer udtrykkes ved Ejestedord.

2. *Ejestedord.*

Ental.

af 1. Pers.	mitt,	min,	mina, e;
— 2. —	ditt,	din,	dina, e;
— sig	sitt,	sin,	sina, e;

Flertal.

af 1. Pers.		vårt,	vår,	våra, e;
— 2.	—	edert(ért),	eder,(ér),	edra, e;
— af		sitt,	sin,	sina-e.

sin og *sig* svarer både til Grundordet i Ent. og Ft.; *eders* og *ers* er forældet og bruges blot i Tittulaturer.

3. *Bestemmende Stedord.*

		Int.	Fællesk.	Intetk.	Hank.	Hunk.
Ent.	N.	det,	den,	detta,	denne,	denna,
	G.	det,	den,	detta,	denne,	denna,
	E.	dess,		dettus,	dennes,	dennas,
El.	N.	de,			dessa,	
	G.	dem,			dessas.	
	E.	deras.				
				dessa,	desse,	dessa.

Andre bestemmende Stedord ere:

sådant, sådan, sådana,
dylikt, dylik, dylika.
slikt, slik, slika.

Desuden høre herhid: *sjelft*, *sjelf*, *sjelfva*; *sama*, *e*.

Stedord få sædvanlig *a* i Ft. i alle Kön, som: *alla*, *dessa*, *sjelfva*, *inga*. (Inge er et Mandsnavn).

4. *Henvisende.*

som uden Adskillelse af Kön og Tal.

6. Både *spørgende og henvisende*:

hvilket, hvilken, | hvad, hvem el. hu

hvilkets, hvilkens, | hvars.

hvilka,
hvilkas.

Foran Tillægsord spörges med *hur*, eller *hura, huradant, a.*

6. *Ubestemte Sto.*

hvart, hvar och en, i H. høres *hvorjom och enom.*
hvart annat, hvar annan; hvart tredje — osv.
hvarje, uböjeligt. — *man,* uböjeligt — *en, ens, all.*
något, någon, några.
somliga, e, et Flertalsord.
intet, ingen, Ft. *inga, e.*
annat, annan, — *andra*

og endelig de på *dan, handa* og *dera.* De første forandres som anført; de to sidste Slags ere uforanderlige.

enehanda, mångahanda, allahanda,
ettdera, endera,
hvilketdera, hvilkendera.
ingendera, hvardera, någotdera.

Talord.

19. *Mængdetal.*	*Ordenstal.*
1. ett, en,	det, den första, e,
2. två (tu),	— — andra, e,
3. tre (try),	— — tredje,
4. fyra,	— — fjerde,

5. fem,	—	— femte,
6. sex,	—	— sjette.
7. sju,	—	— sjunde,
8. åtta,	—	— åttonde,
9. nie, (nio),	—	— nionde,
10. tie, (tio),	—	— tionde,
11. elfva,	—	— elfte, elolfte,
12. tolf,	—	— tolfte,
13. tretton,	—	— trettonde,
14. fjorton,	—	— fjortonde
15. femton,	—	— femtonde.
16. sexton,	—	— sextonde.
17. sjutton,	—	— sjuttonde,
18. aderton,	—	— adertonde,
19. nitton,	—	— nittonde,
20. tjugo,	—	— tjugonde,
21. tjugo-ett,	—	— tjugo-första,
30. trettie, (o),	—	— trettionde,
40. fyrtie, (o)	—	— fyrationde,
50. femtie, (o)	—	— femtionde,
60. sextie, (o)	—	— sextionde,
70. sjuttie, (o)	—	— sjuttionde,
80. åttatie, (o)	—	— åttatonde,
90. nittie, (o)	—	— nittionde,
100. hundra,	—	— hundrade,
200. tvåhundra,	—	— tvåhundrade,
1000. tusen,	—	— tusende.
million.		

De to første Ordenstal have som To *a, e,* men de følgende blot *e.*

Hundra og *tusen* ere oprindelig Navneord, og danne sin Flertalsform efter 1. Böjningsm. 1. Kl. på *-en.*

Mangfoldighedstal; *enkel, dubbel,* — *enfaltig, tvåfaltig, trefaltig,* o. s. v.

Gjerningsordene.

20. Gjerningsordene kunne her henføres til samme to Hovedarter, som i alle gotiske Sprog, nemlig den *åbne* og den *lukte*, men Indretningen er langt simplere, end i Islandsken, og langt mere regelbunden end i Dansken.

Alle Personer i Ent. ere altid lige; i Ft. 1 og 3. i Datiden. I Hverdags Stil göres sædvanlig Nutidens 1. og 3. lige i Ft., skönt det dog anses nöjagtigere, at lade den første ende sig på *e*. I daglig Tale bruger man ligeså lidt Flertalsformer som i Dansk. Den bydende Måde synes snart at endes på *en* i Ft., snart på *er*; *er* er uden Tvivl den gamle Endelse, men *en* den almindelige: *förlater, dömmer icke, varen försonlige.*

Åbne Hovedart.

21. Dennes 1. Klasse har i den frems. Mådes Nut. *ar*, i Dat. *ade*; den 2. Kl. har i Nut. *er*, i Dat. *de* eller *te*, og i den byd. bortkastes *a*; den 3. Kl. modtager Omlyd i Dat. Den følgende Oversigt vil fremstille den hele Ordning.

1. Böjningsmåde.

	Nutid.	Datid.	Biform.
1. Kl.	tingar,	tingade,	tingat.
2. Kl.	viger,	vigde,	vigt,
3. Kl.	bor,	bodde,	bott.

2. Böjningsmåde.

1. Kl.	gifver,	gaf, (gåfvo)	gifvit.
2. Kl.	låter,	lät, (läto)	låtit.
3. Kl.	tager,	tog, (togo)	tagit.

3. Böjningsmåde.

1. Kl.	binder,	band, (bundo)	bundit.
2. Kl.	griper,	grep, (grepo)	gripit.
3. Kl.	bryter,	bröt, (bruto)	brutit.

Den første Böjningsmåde.

Handleform.

frems. Måde.

			1. Kl.	2. Kl.	3. Kl.
Nut.	Ent,	jag, du, han	ting-ar,	viger,	bor,
	Ft.	vi	tinga(e),	viga,	
		I.	ting-en,	vigen,	
		de	ting-a,	viga,	
Dat.	Ent.	jag, du, han	ting-ade,	vigde,	
	Ft.	vi	ting-ade,	vigde,	
		I	ting-aden,	vigden,	
		de	ting-ade,	vigde,	

önsk. Måde.

Nut. Ent, Et.		ting-e!	vige!

bydende Måde.

Nut, Ent.	2.	ting-a,	vig,
Ft.	1.	ting-om,	vigom,
	2.	ting-en,	vigen

Afledsformer.

Navnef.	ting-a,	viga,
Tillægsf.	ting-ande,	vigande,

Lideform.

Nut. Ent.	1. 2. 3.	ting-as,
Ft.	1. 3.	ting-as,
	2.	ting-ens,
Dat. Ent.	1. 2. 3.	ting-ades,
Ft.	1. 3.	ting-ades,
	2.	ting-adens.

önskende Måde.

Nut. Ent. ting-es,

bydende Måde.

ting-as,
ting-oms,
ting-ens,

Afledsformer.

Navnef.	tingas,
Tillægsf. Ent.	tingadt, d,

Den første Klasse er aldeles regelret, kun at nogle ligesom i Dansk sammentrækkes i Datiden og lid. Tillægsf. så at de dèr gå over til den 2. Klasse; f. E. *delar, delade* eller *delte, delat* eller *delt*, og flere.

Om 2. Klasse må man derimod mærke: de der endes på *da, fva, ga, gga, lla, la, ma, mma,*

nna og *ra* med en Selvlyd foran, få i Datid. *de.* De på *nda* få *nde*, så at det ene *d* bortfalder: *senda, sende; vända, vände.*

De øvrige, især de med forskjellige sammenstødende eller hårde Medlyde såsom *k, p, t* foran *a*, få *te*: *öka, ökte.* Dersom de endes på *ta* med en Medlyd foran, bortfalder det ene *t*, ligesom det ene *d* af dem på *nda*; f. E. *gifta, gifte; smälta, smälte.*

Det forstår sig, at de, der i Navnef. foran *a* havde *fv, mm, nn*, få i Datid. blot *f, m, n*, efterdi hine Fordoblinger ikke kunne stå i Enden af en Stavelse eller foran en Medlyd i Følge Retskrivningen: *känna, kände.*

Vigtigere er det at nogle forandre Selvlyden; f. E. *tämja, tamde*; *quälja, qualde*; *quäfva, quafde; bringa, bragde.* Imidlertid er der og nogle, som her ikke forandre Selvlyden, skönt de göre det i Dansk; f. E. *följa, följde*; *sträcka, sträckte.*

Den lid. Tillægsf. i begge Klasser dannes ved at bortkaste *e* fra Datiden; *känd, uphäfd, älskad.* — Biformen, som de Svenske adskille fra Intetkön af Tillægsf., dannes ved at sætte *t* isteden for *d*; i Intetkön af Tillægsf. tilföje de atter et *d*: *älskat, känt*, forskjellig fra *älskadt, kändt.* Undtagen: *glädt* af *gladde*; *lefvat* af *lefde, kunnat* af *kunde*, så og *läggt, sagt, haft*, men her er det dog egentlig Datiden *lade, sade, hade*, der ere uregelrette. *mena* har uregelret i Nutid. *menar*, skönt det øvrige hører til 2. Kl. *mente, ment*, li-

gesä *tjenar, tjente, tjent*; og de af 1. Klasse, der sammentrækkes, beholde dog i Nutid altid *ar*.

Lukte Hovedart.

22. Denne Art ombytter sin Selvlyd i Datid. og bliver enstavelset; i Tillægsformen endes den på *et*, *en*, Bif. på *it*. Den deles i 2 Böjningsm., og hver af dem i 3 Klasser.

1. Som Eksempler kan man mærke af 2. Böjningsmådes 1. Kl.

äter,	åt,	åto,	ätit;
ligger,	låg,	lågo,	ligget (legat)
ser,	såg,	sågo,	sett;

Til denne Klasse hører Hjælpegjerningsordet *jag är*.

	Frems.	Önskende.	Bydende.
Nut. Ent.	jag är,	vore,	var,
	du är,		varen,
	han är,		
Ft.	vi äro,		
	I ären,		
	de äro,		
Dat. Ent,	var,		
Ft.	vi voro,		
	I voren,		
	e voro.		

Afledsformer.

Navnef.	att vara,
Tillægsf.	varande,
Bif.	varit.

2. Til 2. Klasse høre; f. E.

låter,	lät-o,	låtit;			
gråter,	grät-o,	gråtit;			
får,		fick, fingo,	fått,	Tillægsf.	fången.
går,		gick, gingo,	gått,	—	gången.

3. Til 3. Klasse høre; f. E.

drager,	drog-ó,	dragit;
häfver,	hof, hofvo,	äfvit;

kommer,	kom-mo.	kommit;
ler,	log-o,	lett;
dör,	dog(dödde),	dött, (dödt);
står	stod-o,	stått, (stådt);
slår,	slog,	slagit.

Också denne Klasse er, på de anførte noget afvigende Enstavelsesord og Ordet *löp, lopp, lupo, lupit* nær, ganske ensformig og simpel.

Tredie Böjningsmåde,

23. 1. Til 1. Klasse, f. E.

dricker,	drack	— drucko,	druckit;
spritter,	spratt	— sprutto,	spruttit;
brinner,	bran	— brunno,	brunnit;
binder,	band	— bundo,	bundit;
tvinger,	tvang	— tvungo,	tvungit;
bärer,	bar	— buro,	burit;
spjärner,	sparn	— spurno,	spurnit,

Når den lidende Nutid vilde komme til at endes på *es,* sammentrækkes dette ofte til *s*; denne sammentrukne Form er efter Islandsken netop den rigtige og regelrette; f. E. *det gifs* (gifves), *det finns inte.*

2. Den 2. Klasse har i Dat. *e,* f. E.

liter,	let–o,	litit;
skiner,	sken–o,	skinit;
hlifver,	blef–vo,	blifvit;
tiger,	teg-o,	tigit (eller tegat).

Denne Klasse er meget ensformig og regelret; den indbefatter alle dem, i hvis Selvlyd er *i* med en enkelt Medlyd (eller *fv*, hvorfra kun *gifva* undtages) efter sig. Datiden har samme Selvlyd i

Flertallet som i Entallet, og Bif. den samme som Navnef.

3. Den 3. Klasse får ŏ i Dat.; f. E.

bjuda,	böd	— budo,	budit;
sjunga,	söng	— sungo,	sungit;
krypa,	kröp	— krupo,	krupit;
bryta,	bröt	— bruto,	brutit;
supa,	söp	— supo,	supit.

Denne Klasse indbefatter alle dem, hvis Selvlyd er *ju, y, u,* hvilke i Datiden ombyttes med *ŏ,* der igjen i Ft. og Biformen bliver til *u,* alt meget regelret. Dog er der nogle, som sige *sank* af *sjunka,* og *sang* eller *sång* af *sjunga*: atter andre beholde *j,* hvor det findes i Navnef., så som *bjŏd, sjŏng,* men dette er mindre rigtigt; især er *sång* stridende mod Sprogets Ånd og Lighedsregler, da slet intet Ord på *å* i Datid. har *u* i Ft. eller Bif. — Endelig kan mærkes to uregelrette, men indbyrdes overensstemmende:

falla,	föll-o,	fallit;
hålla,	höll-o,	hållit.

Disse såvelsom *låta, gråta, få, gå* ere Lævninger af 2. Kl. i Islandsken, som i Dat. har *è,* hvilket iøvrigt er rent forsvundet af Svensken.

I Almindelighed kan mærkes, at *j* såvel foran Endeselvlyden, som Hovedselvlyden altid bortfalder i Datid. og den lid. Tillægsf., såsom:

bedja,	bad,	budit;
hjälpa,	halp	hulpit;
spjärna,	sparn,	spurnit.

Forskjelligheder af samme Ordform tillægges undertiden forskjellig Betydning; f. E. *buren, båren, boren,* født; *budit,* befalet, *bjudit,* budet.

Den best. Mådes Dat. dannes af den fremst. i Ft. ved at forandre Endelsen *o* til *e: jag funne.* — Den lid. Tillægsform dannes altid ved at forandre Navneformens Endelse *a* til *et*, *en*, kun når Ft. af Dat. har *u* får også Tillægsformen *u*; f. E. *skrifva*, (*skref-vo*), *skrifvit*; *gifva*, (*gaf*, *gåfvo*), *gifvit*, men *finna*, (*fann*, *funno*), *funnit*.

Lideformen dannes ved at sætte et *s* til alle Endelser i den handlende, dog så at *r* bortfalder, hvor det vilde kómme foran *s*: *at tage-s*, *jag tagar*, *jag fanns*, *gafs*.

Den handlende Tillægsf. dannes i begge Hovedarter ved at sætte *-nde* til Navneformen, men er det et Enstavelsesord, indskydes *e* eller *ende* tilföjes: *längta-nde*, *bedjà-nde*, *bo-ende*. Hertil hænges undertiden et *s* nemlig 1) efter *komma*, når det betegner et Bevægelsesforhold f. E. *han kom ridandes*; 2) i nogle Talemåder med Ordet *til*, såsom: *han är til finnandes*, *väl til förståendes*, *så til säjandes* og endelig i de to Ord; *oförvarandes* og *undantagandes*. I øvrigt er denne Tillægsform uforanderlig ligesom Tillægsordenes höjere Grad. Den lid. Tillægsf. derimod går som et simpelt Tillægsord, kun at den ikke modtager Gradböjning, med mindre den går ganske over til Tillægsordene.

Forskjellige Arter af Gjerningsord.

24. *Lideformede Gjo.* gå, ligesom deres Navn udviser, efter den lid. Form, me Betydningen er handlende: *at hoppas*, *hämnas*, *dagas*.

Mærkelige ere nogle Ord, hvoraf hver to dels ere lignende, dels fuldkommen lige, men forskjellige i Betydning og Böjningsmåde, da det ene er *indvirkende* og går efter 1. Art, det andet *gjenstandsløst* og går efter 2. Hovedart: f. E.

bränna,	brände;	brinna,	bran,
fälla,		falla,	
hänga,	hängde,	hänga,	hang,
räcka,	räckte;	räcka,	rack,
smälla,	smällde,	smälla,	small.

Hjælpeord.

25. Disse tjene til at omskrive de manglende Tidsformer; der er her, som i de andre gotiske Sprog flere, de egentlige ere:

jag har, hade, haft, at hafva,
blifve, regelret.
må, ufuldstændigt, måtte, mått.
måste, måst.
lära, (synes) kan i Almindelighed oversættes ved *vel*, har blot Nut.
låta, undertiden bruges lät til at omskrive den bydende Måde: *lät oss älska.*
tör, torde.
få, udtrykker vort danske *end, komme til at.*
skola, Nut. skall skola, Dat. skulle, Bif. skolat, att skola.

Ved Hjælp af disse Hjælpeord omskrives de manglende Tider; f. E.

har tingat,	var tingad,
hade tingat,	har varit tingad,
skall tinga,	hade varit tingad,
skulle tinga,	blef tingad,

skall hafva tingat,	har blifvit tingad,
skulle hafva tingat,	hade blifvit tingad
må tinga,	har tingats,
måtte tinga,	hade tingast,
må hafva tingat,	må og måtte hafva tingast.
må hafva tingat,	
måste tinga,	måste tingas,
har måst tinga,	har måst tingas,
hade måst tinga,	hade måst tingas,
har skolat tinga,	har skolat tingas.
hade skolat tinga,	

Således ser man, at *hafva* danner de manglende Datidsformer, og *skola* Fremtidsformerne, både i Handle- og Lideformen. *vara* og *blifva* derimod bruges blot i den lidende Form. *må* og *måste* danne i Almindelighed et Slags önskende Måde, og *måst* en Nødvendighedsmåde. Man ser let, at de på mange andre Måder kunde bringes i Forbindelse end her er opstillet; f. E. *skall tingas, skulle tingas, skall, skulle hafva tingats.*

Isteden for *har, hade varit,* eller *har, hade blifvit* med den lidende Tillægsform bruges i alle lideformede *har, hade* med en lidende Biform, *tingast*; jeg *hade hoppats.* Ved andre Gjo. bruges denne Form sjælden. Hjælpeordet *har* udelades i Almindelighed, når ingen Tvetydighed er at befrygte; f. E. *måtte jag aldrig känt henne, då jag sagt.* Mærkeligt er det, at *hafva* bruges ved alle Ord i Handleformen; i Dansken bruge vi *er* ved de gjenstandsløse; f. E. *har gått, har blifvit,* og det skönt en lid. Tillægsf. kommer til, fordi *blifva,*

hvortil det egentlig hører, dog stedse bliver handleformet; f. E. *jag har blifvit älskat.*

26. Tilsidst må mærkes en hel Del Forkortelser, som finde Sted i daglig Tale og i den Stil, der efterligner denne: *mån stan*, for *staden*; *hufvu'n*, for *hufvuden; far, bror, mor.* — Ved Talordene høres ofte *tu, tri, nie, ellefva.* Af Stedord. *ja* f. *jag*, *ann* f. *annan*, samt isteden for *hanom* og *henne.* Undertiden *n* f. *na*, som ere Lævninger af de gamle Gjenstandsendelser *hann* og *hana*, da derimod de brugelige Former egentlig ere Hensynsformer. At Gjo. af 1. Hovedart gå over til anden er allerede omtalt. Desuden mærkes: i Nutidsformen udelades *er*, når *e* og især *r* gå foran: *tål, quäl*, for *tåler, quäler*, eller *er* beholdes, men sammentrækkes med det foregående, når en blød Medlyd står foran, hvilken da udelades; f. E. *klär* f. *kläder*, *tar* f. *tager*, *ger* f. *gifver*, ja dette udstrækkes endog til Navnef. *att ta, ge.* Også *es* sammentrækket så at *e* bortfalder; f. E. *törs* f. *töres*, *djerfs* f. *djerfves.* Men af alle Gjerningsordene ere Hjælpeordene de, der lide de hyppigste og fleste Sammentrækninger, såsom: *vi ha, I ha'n, de ha, bli* f. *blifva* og *blifve*, *blir* f. *blifver*, *lär* f. *lärer.* I daglig Tale høres ofte *läre* i alle Personer og Tal. — Også Småordene lide Sammentrækning, såsom: *nånsin* f. *någonsin.*

Småord.

27. Under denne Benævnelse indbefattes: *Biord*, *Forholdsord*, *Bindeord* og *Udråbsord*. Af alle disse Ordklasser tillade blot nogle af Biordene en Gradböjning, der almindelig ligner de tilsvarende Tillægsords. De andre tre Ordklasser modtage ingen Formforandring, ej heller bevirke de nogen i de Ord, hvormed de sammenstilles; derfor vedkomme de hverken Formlæren eller Ordföjningslæren, men Ordbogen.

ofta,	oftare,	oftast;
borta,	–	borterst;
länge,	längre.	

28. Orddannelse.

A) *Afledning*.

1) ved Forstavelser, hvilke ere omtrent de samme som i Dansken.

a) *benægtende:*

o (d. *u.*): *otro*, Vantro; *ovän*, *oro*, *olikhed*, *ofrid*. *onyttig*, *okunnig*, *omogen*, *oaktadt*, *ovanlig*, *olik*. *o* har Tonen ligesom i Islandsk. Ligesom i Dansk er *o* ej alene benægtende, men stundum betegner de noget forvendt; *oråd*, Uråd.

van (d. *Van*, isl. *van*, Mangel): *vantro*, Overtro; *vanslägtas*, *vanmägtig*.

miss (*mis*): *missbilliga*, *misstro*, *missunna*.

för (*for*): *förstöra*, *förklara*, *förödmjuka*, *förtyda*. Denne Forstavelse giver oftest en handl.

Betydning. *före* **beholder i Sammensætning sit** *e*, **når et Enstavelsesord kommer efter, men udelader det, når det sidste var tostavelset:** *företal, företag* **dog siges:** *fördel, förend, förlåt.*

veder: bruges ofte ligesom vort *ved*, f. E. *vederbörande, vedertage*, ofte betegner det *igjen*, f. E. *vedergälla, vederdöpare, vedergällning*:

b) *bekræftende.*

be: *beskedlig, bedrifter, behörig, beledsaga.*

bi: *bifoga, bisak, bilägga.*

sam: *samfiende, samvete, samhälle, samråd, samtycka.*

er (tysk *er*): *erkänna*, erkjende.

an: *anspråk, anföra, angifva.*

Forstavelserne *bi* og *an* ere af tysk Oprindelse.

e: *enär, ehvad, ehvar.* Denne Forstavelse giver Sto. en almindelig Betydning, dansk: *ihvad, ihvem.*

2) *Afledsendelser.*

a) Handlende Personer:

-are (isl. *-ar*, d. *-er*): *ledare, rådgifvare, följare, läkare, isländare, älskare.*

-när (dansk *-ner*): *gäldenär, konstnär, borgenär.*

-makare (d. *-mager*, t. *macher*): *skomakare, urmakare.*

-ling: *vekling, yngling, gunstling, brottsling, älskling, främling, enkling*, Enkemand.

-*inna* (inde): *grefvinna, furstinna, hertiginna, varg-inna.*
-*ska*: *kaptenska, danska, tiggerska, tvätterska* — *ondska, säljerska, sångerska.*
-*man*: *timmerman, adelsman.*

b) en Handling:

-*an* (isl. -*an*): *dyrkan, förtviflan, fruktan, flyktan, uppfostran*, o. fl., hvor vi bruge Afledninger af Gjo. på *en*; egentlig ere disse Navneord afledte af Navneformen med Tilföjelse af et *n*, hvorfor også Betydningen er handlende.
-*ande* (ende): *handlande, resande, forhållande, meddelande, yttrande, nekande, förnyande,* — — *afseende.*
-*ing*: *slägting, flykting, näring,*
-*ning*: *öfning, begrafning, indragning*; ofte have vi denne Endelse, hvor Svenskerne have -*else*, og omvendt.
-*else*: *kallelse, skapelse, tillåtelse, betydelse, födelse, fängelse, böjelse, vidskepelse,* Overtro, *betraktelse.*
-*sel*: *vigsel.*
-*nad* (isl. -*naðr*): *härnad, skilnad, prydnad, byggnad, kostnad, ledsnad, trefnad, rodnad.*
-*t, d*: *drift, längd, höjd, mängd, vidd, bredd, uptäckt, flygt.*
-*eri*: *afguderi, bedrägeri, frosseri.*
-*st*: *tjenst, konst, hugkomst, vinst, förlust, tvist.*

e: *inträde, umgänge, samhälle, tilfälle, samvete, skifte.*

el: *gördel, bindel, bygel* (båge), *tygel* (tåg).

het: *vishet, medlidsamhet, förmögenhet, hårdhet, stränghet, mildhet, möjlighet, mensklighet, trohet.*

-dom (isl. *dómr*): *egendom, kännedom, kristendom, mandom.*

-döme (isl. *dæmi*): *furstendöme, hertigdöme.*

-skap (isl. *skapr*): *borgerskap, landskap, sällskap, grannskap.*

ma: *sötma, fetma.*

-ska (isl. *ska*): *grönska, illska.*

-lek (isl. *leikr*): *kärlek, storlek, barnlek, väderlek, tjocklek.*

ja: *lättja, kättja, vilja.*

Tillægsord.

-ig (*-ug*): *törnig, brokig* (*brokug*), *helig, gråhårig, fyrkantig.*

-lig: *kejserlig, borgerlig,* (*kejsare, borgare*), *skadlig* (efter Tysken, og ikke som i Dansken, hvor vi hyppig her indskyde et *e*, for at betegne en passivisk Mulighed, *kosteligt, dødeligt*), *kräslig.*

-isk: *nitisk, grammatikalisk.*

-sam: *kostsam, verksam, gynsam, alfvarsam, förbehållsam, mödosam.*

-aktig: *fäaktig.*

-sk (især ved Folkenavne): *holländsk, dansk.* — *glömsk.*

-en: *naken, sen* (ell. *se*), *ledsen, harmsen, trögvulen,* [illegible]*gsen, sorgsen, tiltagsen, aflägsen.*

-ot: er forældet (*nakot*).

-bar (tysk *-bar*): *känbart, kunbart, synbart, märkbart.*

Biord.

Biordene endes på *ligen* (i det daglige Liv ofte *liga*), hvilket er den ægte gamle Form: *näppeligen, sakteligen;* således af alle Tillægsord på *lig, -igt, tidigt*; således af alle To. på *ig,* der aldrig få *-igen*; ligeså bruges Intetk. af alle andre To., som: *falskt, knapt.* — *tals: alntals.* Ofte dannes de ved et Fho. foran et No., som da tidt få et *a* efter: *efterhand, med rätta, til väga, å daga.* Men sjælden eller aldrig med *e*: *i tid* (ikke *i Tide*). Mærkelige ere de, hvor et *i* sættes foran og et *s* hænges til, hvilke betegne den forbigangne Tid: *i morgons, i aftons, i köstas, i vintras, i sommars.*

-es: *sammeledes, förgäfves, annarstädes, tilstädes, ingenstädes.*

-om: *stundom, lagom.*

-lunda: *annorlunda, någorlunda, sålunda, ingalunda.*

Dernæst har Svensken endnu de tre Stedsendelser, som så tydelig og bestemt vise sig i Oldnordisk.

-*e* (isl. *i*), som udtrykker *Hvile på Stedet*: *uppe*, isl. *uppi*; *ute*, isl. *úti*; *inne*, isl. *inni*.

er (isl. *r*), som betegn[illegible] en *Bevægelse til Stedet*: *neder*, isl. [illegible]; vi have også denne Stedsendelse i Dansk: *øster*, *vester*.

-*an* (isl. *an*), som betegner en *Bevægelse fra Stedet*: *östan*, isl. *austan*; *vestan*, *sunnan*, *nedan*, *innan*, *utan*.

Disse tre Stedsendelser kunne efterspores i mange ældre Sprogs Kasussystem og Afledsendelser.

Gjerningsordene.

Gjo. have kun få Afledsendelser, da de så almindelig modtage Forstavelser.

-*ta*: *rikta*, *vänta*.

-*na*: *rodna*, *sjukna*, *tröttna*.

-*ka*, -*ska*: *svalka*, *nalkas*, *grönska*.

-*éra*: *garantéra*, *magnetiséra*, *värdéra*. Tonen altid på *é*. Denne Afledsendelse er ikke oprindelig i de nordiske Sprog.

B. *Sammensætning*.

1) Når Hunkönsord på *a* udgöre den første Del af Sammensætningen, forandres dette *a* til *e* eller *o* (*u*): *ladugård*, *tungomål*, *sidoafsigt*, *krönikeskrifvare*. Dog når det er et Tostavelsesord, og Sammenstødet ikke vilde blive altfor hårdt, udelades Bindeselvlyden; den beholdes kun i få gamle Ord: *ordabog*, nu *ordbok*; *krukmakare*, *lycklig*.

2) Hankönsord på *e* forandre undertiden dette til *a*: *herragunst, mannaålder*. Dette er Lævninger af gamle Ejendomsendelser, ti i denne Form sættes det første Ord olte: *messingstråd, hedersman, kungsgård, regeringsår, kroppsbyggnad*.

3) Derimod indskydes *e* meget sjælden, snarere bortkastes *e*, om det første Ord endtes således: *tankfull, fångvaktare, liksom* (*ligesom*), *tropp afdeling*.

4) Et Gjo. udgör sjælden den første Del af Sammensætningen; man bruger det tilsvarende No. isteden: *sorgkläder, sorgmusik*. Kommer et Gjo. foran, så går *a* over til *e*: *tänkesätt, läkemedel*.

5) De Fho. og Biord, som have *a* eller *i* foran sig, miste gjerne dette i Sammensætning, f. E. *ifrån*, frånskilja; *igenom*, genomgräfva, *emellan*, mellankomst; *omkring*, kringlopp; binda *ihop*, hopbindning.

Til at danne ny Ord bruges hyppig *mål* og *sätt*: *twifvelsmål, skensmål, drögsmål, göromål, föromål, tungomål*; *tänkesätt, stridssätt*.

Stundum skjer Sammensætningen uden al Forandring: *bokhylla, blekgul, fälttåg, folkslag, sonson, grann-konung, fotfolk*.

Ordföjning.

Kjendeord.

29. Når No. stå bestemt, modtage de almindeligvis en dobbelt Bestemmelse; den ene foran, den anden hængt bag til Ordet, f. E. *den samningen, at*

vi alle skola dö; *den gamle hatten*; *den flickan är vacker*; *denna blomman*; *detta trädet.* Ofte står Bestemmelsen bag ved No., skönt den er udeladt foran det tilsvarende Tillægsord; *danska riket*; *minsta kostnaden*; *ridande posten*; *på ena sidan*; men når noget almindeligt betegnes, finder ingen Fordobling Sted, fordi det i så Fald egentlig ej er Kjendeordet, men et best. Stedord, f. E. *den konung, som ville och kunde göra alle sine undersåtare lycklige, vore den lyckligaste människa*; *på det nedrigaste sätt.*

Når ved en Persons Navn anføres flere Titler, få de alle Kjendeordet tilföjet, ikke som i Dansken blot det sidste.

Egennavne få ofte Kjendeordet, f. E. *Suhm-en har uträttat mycket.*

Forholdsformer.

30. Ejendomsforholdet tilkjendegives ved at tilföje et *s*, hvad enten Ordet står i Ent. eller Ft., ubestemt eller bestemt, f. E. *hunds*, *hundars*, *hundens*, *hundarnes.* Når man adskiller Gjenstf. i Hank. fra Ordets første Endelse ved at forandre *e* til *a*; så må Ejef. dannes ved at sætte *s* til denne Gjenstandsf. på *a*: *tanke*, *tankas.* Noget lignende finder undertiden Sted i Hunk.s Ent. Her findes nemlig stundum Lævninger af en gammel Kjendeordsform til Hensynsformens Endelse *-ene* (isl. *inni*), af denne tages da i så Fald Ejef.: *kronone-s* for *kronans*; *lyckones* for *lyckans*; *verldenes* f. *verldens.*

När et Begreb, som er udtrykt ved flere Ord, skal sættes i Ejef., anbringes Endelsen *s* på Hovedordet, ikke som i Dansk på det sidste Ord, f. E. *Hertigens af Södermanland tal*, Hertugen af Sødermanlands Tale.

Stedord.

30 *som* har blot et almindeligt henførende Begreb, og bruges langt almindeligere end i Dansk, f. E. *där, som jag var*; *det var därföre, som jag kom; den nöd, som jag är.*

det bruges undertiden for *at*: *du må önska det han kom*; *tror du det han förstår at döma.* Nemlig især efter et Ord, som ender på *a*, eller når *at* følger efter eller går foran.

De personlige Stedord gjentages ofte, så at de også komme til at stå efter Gjerningsordet, når der ligger noget Eftertryk deri: *jag tror det jag också; han är död han.*

Han og *hon* bruges mest om livløse Ting af Han- og Hunkönnet, og *den* mest om Personer, tværtimod den danske Brug af disse Ord.

Forskjellen mellem *dess* og *hans* er, at det sidste bruges sjælden uden at det i Sætningen har Vægten på sig og står i Modsætning med en andens, f. E. *de nöjsamma stunder jag tilbragt i dess sällskap äro försvundne*; *hans blygsamma tänkesätt tillät honom icke at känna, hvad ära han gjorde mit namn at få förenas med hans*; *det enda, som*

kan öka värdet af dess skrifter, är känna värdet af dess personliga egenskaper.

Det bestemmende Sto. *den* bruges ofte henførende: *han har äfven hemburit ledsamheter och qual, dem hans vänner kände.*

Det ubestemte Sto. *det* bruges, hvor vi sætte *der*, ligesom det tyske *es*: *det gifs, det fans ingen enda*; hvor vi derimod sætte *det*, udelade Svenskerne det ganske, såsom: *vist är, at*, vist er det at.

Gjerningsord.

31. Når to Gjerningsord stå ved Siden af hinanden, udelades *att* langt hyppigere end i Dansken, såsom efter de Ord: *känna, säja, tro, mena, tycka, tyckas, få*, f. E. *jag får veta*; *han säjes lefva*; *ni tyckas vara misnöjd.* Efter andre kan *att* både anbringes og udelades, såsom efter: *ärna, längta, råka, tröttna, nödgas, tänka, förtjena, behöfva*, f. E. *ärna bedraga*; *råka komma in*; *tröttna skrifva.*

Gjenstanden for et Gjerningsord sættes altid bagefter samme f. E. *hon låter måla sina rum*; *låta bära gåssen*, lade Drengen bæres, *låta gåssen bära*, er at lade ham bære noget.

Ved Gjo. *vara*: *jag är*, står endog, når det sættes upersonligt, altid de personlige Sto. i Nf., ikke som i Dansken i Gjstf.: *det är du, är det jag, det er just de.*

Når der i en Sætning findes både Hjælpe- og Hovedgjo., så indskydes Biord og andre deslige Bestemmelser imellem begge: *språkläran afhandlar*

menniskans bildade ljud, såsom tecken, hvarigenom hon kan både åt andra meddela, och i sitt med vetande quarhålla sina föreställningar.

Smâord.

32. Biord sættes meget ofte tæt ved Gjo. foran Gjenstanden, f. E. *tränga ihjel en; tränga i hop sig; bär in bordet* eller *bär bordet in.*

Navneformens *att* må stedse begynde Eftersætningen, skjönt Gjerningsordet ofte skilles derfra ved mellemkommende Bestemmelsesord og helst sættes så sent som mulig, f. E. *jag hoppas, att i morgon med glädje se dig; skicket att som Ingeniör gå tillhända; han kunde icke undgå att ifrån dag till dag lida förluster. — För att häremot sätta en gräns.*

Langt oftere end i Dansk bruges Forholdsord, især *till, innom, utom,* med Ejef. af No., f. E. *falla till arfs; buden till bröllups; till döds; till nöjes; till gagns; till hofs; till lifs; till heders; till mods; till mötes; till sinnes; hvad ha vi till mats; skrifva sig till minnes; innom bords; innom gårds; utom gårds; utom dess.* I nogle Talemåder, som betegne Tiden, bruges Ejeformen uden Forholdsord, f. E. *hurudags, hurutids, så dags, matdags, läggedags.*

Det nordiske Selvlydsystem.

Det kan fremstilles bestemt således.

A) höje	æ ö å		B) a å o u e		
dybe	e ø o		æ ö ø y i		
smalle	i y u	åbne			
brede	í ý ú	lukte.			

A har en bestemt Lyd, der ligesom er Hoved for dem alle; af de andre svare tre *höjere* Lyde imod tre *dybere*, hvilke kunne betegnes i Dansk og Svensk med forskjellige Tegn. Derpå komme tre andre, som også ere dobbelte, men rettere synes at få Navn af *smalle* og *brede*, eftersom de adskille sig på en anden Måde, end de foregående; de brede synes nemlig at indeholde en svag Medlyd (næsten *ij*, *yj*, *uv*). De kunne ikke adskilles fra de smalle i vort Sprog på anden Måde end ved Tonetegn, da vi aldeles ingen egne Tegn have til noget af dem, hvilket heller ikke behøves, da Stregen over dem tilstrækkelig tilkjendegiver deres Beskaffenhed, uden at forflere Tegnene. De dybe bruges dog undertiden for de höje; hvilket kommer af en aldeles forskjellig Indretning i det ældste Sprogs Udtale, hvoraf mange Lævninger endnu i den nyere Dansk og Svensk ere tilovers, så at den ny Indretning blot har forstyrret den gamle, uden ganske at kunne fortrænge den. Denne Brug af *e* og *o* for *æ* og *å*, er den störste Ufuldkommenhed i vor Retskrivning, hvilken dog nu formodentlig ikke står til at afhjælpe. Det eneste, som kan

göres, er at rette den såvidt muligt efter Oprindelsen, eller Slægtskabet med andre Former af Ordene eller andre beslægtede Ord. — — Hvor dette ikke går an, kan man hjælpe på Tydeligheden med Tonetegn. Det dybe *e* findes altid i Slutningen af en Stavelse.

Altså 1) aksentueres blot de dybe *e* og *o*, som ikke slutte Stavelsen, men have én eller flere Medlyde efter sig; 2) dersöm et sådant har Hovedtónen betegnes det *è*, *ò* såsom: *èn Mand og to Hèste, de brede Stene, sér du?* 3) et höjt *è* og *ò* aksentueres kun, hvor det slutter Stavelsen eller har Sammenstød efter sig, altså efter Hovedreglen burde være dybt; f. E. *bèdre, den bedste, Spròget, Krògen, tjène ère, gòd godt, dỳb dybt, hvið hvidt, sỳg sygt, bréð brédt, við vidt, við! tì!* 4) *i, y, u,* aksentueres måskje rettest efter samme Regler*) (dersom man antager Systemet B), nemlig så at de, skönt uaksentuerte gælde for dybe, såsnart de slutte Stavelsen, og for höje, såsnart et Sammenstød følger på, eller Stavelsen ender på en Medlyd, i alle andre Fald aksentueres de; dette er nemlig det mest økonomiske i Skrivningen og harmoniske i hele Sproget.

Men vilde man antage Systemet A), så burde man aksentuere dem overalt, hvor de ere dybe og

*) I Fyn udtales: *Lùnd, Hùnd, sùnd*, anderledes end: *Grund, Bund, rund, Mund*, men det er måskje provinsielt. Det samme gjælder vel og om Forskjellen imellem *å* i *Nåde* og (*de*) i *nå*.

ellers altid antage dem for höje, hvilket måskje vilde være rettere, om man skulde fra første Færd grunde Retskrivningen i et nyt Sprog, da *e* og *æ*, *o* og *å* burde adskilles efter Lyden aldeles uden Aksenter.

Af Medlyde behøve vi også især to ny nemlig *đ* og *g'*, hvilke vort Sprog (*sag'đe*, *sagte*) så tydelig og bestemt adskiller fra *d* og *g*, at man på Öjeblikket erkjender Udlænderen, om den mindste Fejl heri begås. Ingen af disse findes i Svensk, men sædvanlig *k*, *g* for *g'* samt *d* for *đ*, dog ere disse Lyde ikke så nöje adskilte i Norge, og disse Tegns Indførelse derfor mindre rådelig. Mærk endnu *w*, *v*, ȳ, *y*, som heller ikke kunne indføres, da de også forblandes af Normændene.

Når vi således optage *å*, og adskille *ö* fra *ø* samt forkaste de store Bogstaver i Navneordene, burde de Svenske optage *æ*, forandre deres *ck*, *fv* samt adskille *ø* og *ö*.

Svenskerne synes i nyere Tider fremfor andre Natsjoner at göre vor Litteratur og vort Sprog Ret; det er derfor billigt, at vi vise dem en lignende Opmærksomhed.

Det at hædre dem er at hædre os selv; ti vore Sprog have så overordentlig en Lighed, at det er én Umage at lære dem begge, og hvilken Udlænder, der kan det ene af dem, kan rejse over alle tre nordiske Riger.

Det er desuden til vort eget Sprogs Oplysning, Uddannelse og Berigelse et af de allervigtigste, som det i Slægtskab er det allernærmeste, men dog i det hele taget er blevet den fælles Oprindelse tro. Til Forklaring af gl. danske Mindesmærker (Skånske Lov) er Svensk af stor Vigtighed.

Det Svenske er den af alle Literaturer, vi lettest og snarest uden al Hinder kunne benytte os af, skulde det då ikke lönne sig Umagen at anvende en Ugestid, höjt en Måned på et Arbejde, hvorved man åbner sig så rig en Kilde til Morskab og Belærelse?

Det var ikke alene i Sverrig, at hans Hovedtanke drejede sig om at forherlige og udbrede nordisk Litteratur, men selv i Petersborg midt under en alvårlig Forberedelse til sin indiske Rejse fastholdt han sin Grundtanke, og søgde at nytte enhver Lejlighed til at udbrede nordisk Litteratur og efterspore den i sine fjærneste Kilder. Jeg vil til nærmere Oplysning heraf meddele et Forslag til Grev Rumänzov, hvilket er tilsigtet i hans Levnet S. 40.

Ihre Erlaucht haben einmahl geäussert, dass ich auf meiner Reise auch die Tscheremissen und Tschuwassern o. s. v. besuchen sollte: ich habe aber nicht daran zu denken gewagt; theils weil meine Zeit und Kräfte schwerlich hinreichen würden so viel heterogenes zu umfassen und gehörig zu untersuchen, wozu eine

beträchtliche Vorbereitung eigener Art unumgänglich nöthig wäre, theils auch weil mein eingeschränkter Reisegehalt mir keine Umwege zu machen verstattet, wo ich für mein Vaterland keinen Nutzen stiften kann, wie glücklich ich auch in meinen Nachforschungen seyn möchte. Ich habe daher meinen Plan auf die *slavonisch-persisch-indischen* Sprachen eingeschränkt; jetzt ist aber ein Umstand eingetroffen, welcher mich dazu bestimmen würde ihn auf die *Völker Finnischen Stammes* zu erweitern, falls Ihre Erl. es befehlen.

Es ist nähmlich kürzlich ein junger Finn. Student in die Stadt angekommen; sein Vater, welcher Pfarrer ist, hat ihn zwingen wollen wieder seine Neigung Priester zu werden, und ihm wiedrigen Falls alle weitere Hülfe entsagt. Sein inniger Wunsch sich in der Welt um zu sehen und wo möglich durch ein anderes Geschäft seinen Unterhalt zu suchen hat ihn allso hieher getrieben, und so bald er von meiner Reise gehört, hat er sich bey mir gemeldet, und gebeten, dass ich ihn als eine Art von Gehülfen (Amanuensis) mitnehmen möchte. Er hat das beste Zeugniss von der Universität, und scheint einen guten Kopf und viel Wissbegierde zu besitzen, allein nach meinem eingeschränkten Plan ist er mir eben so wenig nöthig, als es mir möglich ist ihn zu engagiren. Wollten aber Ihre Er-

laucht, dass ich auch die Völker Finn. Stammes besuchen sollte, so wollte ich ihm ein Zimmer nahe bey mir verschaffen, wir würden dann diesen Winter zusammen arbeiten, und zwar es hauptsächlich in den Finnischen Sachen und Sprachen, wozu ich viele Hülfsmittel bey mir habe. Mit dem Frühling aber würden wir nach Osten oder Nordost gehen, so dass Kasan und Orenburg Hauptpunkte in dem Weg würden, und so dass wir uns des Sommers bey den nördlichen, des Winters bey den südlichen Stämmen aufhielten. Die ganze Reise würde allso (mit diesem Winter) 1½, höchstens 2 Jahre aufnehmen. Ihre Erlaucht werden von dem gesagten schon gesehen haben, dass der junge Mensch gar kein berühmter Gelehrter ist, der sich irgend einen Nahmen in der Welt gemacht hat, sondern fängt er jetzt erst seine Bahn an, die Hoffnung allso, dass er etwas für die Wissenschaften leisten, dreinst eine Freude für I. E. und Zierde für Russland werden mag, gründet sich nur darauf: 1) dass er eingebohrner Finne ist, folglich die Sprache voraus hat, wovon man schlechterdings ausgehen muss, und deren Wesen wohl noch kein Fremder durchdrungen hat; 2) auf das Feuer und die Feste des Charakters, die er zu besitzen scheint, und die sich so selten vereinigt finden; 3) auf die Hülfsmittel die I. Erl. besitzen, und auf die Vorbereitung, die er den ganzen Winter un-

ter meiner Aufsicht und Leitung haben kann, sowohl als auf der Reise selbst.

Ich will dem Urtheil Ihrer Er. keineswegen vorgreifen, nur schien mir die Sache mit Ihrem vorigen Plane zu genau übereinstimmend, und für Russlands Ethnographie und Geschichte zu interessant, um es nicht alles sogleich I. Erl. zu berichten. Wollten Sie uns noch einen Mahler (wie Hrn. Choris z. B.) mitgeben, würde die Sache wohl noch viel gewinnen und die Beschreibung des Resultats doppeltes Interesse erhalten.

Ehrerbietigst

R. R.

Forslag til Grev Rumänzov om at befordre Udgivelsen af en finsk Ordbog, hvilket også lykkedes.

Wenn ich mich recht bedenke, sehe ich schon, dass ich, ehe Ihre Excellence von Ihrer Reise zurückkehren, ohne Zweifel weggereist seyn muss: ich muss daher noch den letzten Augenblick benutzen Ihrer Excellenz eine Idee mitzutheilen, die mir kürzlich eingefallen ist. Ich weiss dass I. Exc. die alte Geschichte der Finnischen Stämme mit vieler Liebe umfasst, und der biedere und herzengute Charakter der Finnen macht sie wohl auch solcher Liebe werth, ich hörte auch zu Åbo, dass Ihrer Exc. edelmüthige Anbiethung an Reenvall und Ehrström zur Erforschung der Verwandschaft der finnischen Stämme im innern noch nicht

benutzt werden konnte, und von diesen zwei wohl nie benutzt werden würde. Aber ein anderes Mittel, womit Sie allen Finländern einen grossen Gefallen, und der Gelehrten Welt ein unschätzbares Geschenck machen würden, ist Ihnen vielleicht entfallen. Die Sache ist: man hat biss jetzt nur ein sehr dürftiges Wörterbuch im Finnischen von 1745, welches allso ohnehin gar nicht mehr zu haben ist; aber die Åboische Universität besitzt zwey sehr schätzbare handschriftliche Hülfmittel zu einer weit bessern nl. 1) *Ganander's* Lexicon Fennicum in mehrern 4bänden, und 2) *Porthan's* sehr wichtige Anmerkungen zu dem alten Wörterbuche von *Juslenius*, wovon der gelehrte und berühmte Porthan eine neue Umarbeitung zu liefern dachte.

Diese Hülfsmittel so wohl als die alte Ausgabe, müssen aber aufs neue bearbeitet werden ehe sie der gelehrten Welt vorgelegt werden können. Rénvall ist wohl der rechte Mann dazu, denn er ist ohne Zweifel der grösste Gelehrter in dieser Sprache und Litteratur zu unsern Zeiten. Doch stehen ihm schon mehrere Gelehrte Finnländer zur Seite nl. Lector *Becker*, ein trefflicher Gelehrter, und Mag. *Savenius*, eigentlich Naturforscher und ein gebohrner Karelier. Sekret. *Judén*, der beste finnische Poet von den jetztlebenden, dieser lebt aber in Wiburg, es muss wohl ohnehin ein einzelner Mann jedem Werke

vorstehen, das nach Plan und Ordnung ausgeführt werden soll, und Rénvall hat ausserdem selbst viele Zusätze zum alten Juslenius gesammelt; er hat auch eine treffliche Grammatik in Mscr. verfasst, die er vorausschicken konnte als eine Art von Einleitung wie die Lappische Gramm. Öhrlings Lexicon voran gesetzt ist. — Vielleicht wurde es am besten seyn dem Verfasser selbst die Wahl zu überlässen von Mithelfern, denn man arbeitet am liebsten, wenn man seine eigene Idée auszuführen glaubt, doch konnte man ihm in Sonderheit den Lector Becker zum Mitarbeiter anbefehlen. Ihre Excellence sieht ohne Zweifel vollkommen, wie viel ein vollständiges und wohlausgearbeitetes Lexicon zu der Kultur jeder Sprache, der Ehre jeder Nation, und den Untersuchungen über ihren Ursprung samt der Vergleichung mit andern Sprachen und Nationen beyträgt, so dass alle weitere Empfehlungen dieses Werks hier am unrechten Orte seyn würden. Falls Sie aber anders denken oder Sich nicht gerade für diese Sache interessieren, so bitte ich meine Dreistigkeit zu entschuldigen, ich habe die Idée noch gar keinen Menshen mitgetheilt, werde es auch nicht thun, ehe ich Ihrer Excellence Meinung erfahre.

Noch muss ich so frey seyn zwey Subskriptionspläne zu einer Samlung von Finnischen Sprüchwörtern, und zu einer neuen

Finnischen Grammatik von Hrn. Sekret. *Judén* zu zeigen. Die Thätigkeit der Nation aus eigenem Triebe ist schon interessant an sich.

Unterthänigst
R. Rask.

P. Scr.

Ich muss noch einen kleinen Fehler im Gespräche des letzten Montags verbessern; nl. Hr. *Loboikow* lernt nicht eben Isländisch bey mir, sondern *Dänisch* und *Griechisch*, im ersten hat er es schon ziemlich weit gebracht, nur beklagt er sehr, dass er nirgends in der Stadt etwas aus der Dänischen Litteratur auftreiben kann, nicht einmahl die Acta der königl. Dänischen Wissenschaftsgesellschaft, welche viele schätzbare Abhandlungen auch einige gerade über Russland enthalten. Er denkt aber einmahl nach Kopenhagen zu gehen, welches wohl auch umumgänglich nöthig seyn wird. Sehr wenig von unserer Litteratur ist nehmlich in den Deutschen Buchhandel gekommen, noch weniger übersetzt und unpartheyisch gewürdigt worden. Die unmittelbare Einführung von Büchern aus Kopenhag. ist auch mit so vielen Umständen, Schwierigkeiten und Aufwand verbunden, dass niemand sich damit abgeben will oder kann.

Ein anderer Mann in der Stadt, nl. Hr. Pastor *Hipping*, Religionslehrer an dem kaiserl. Gymnas. hat sich sehr auf das Isl. gelegt,

und wird gewiss etwas recht schönes zu leisten im Stande seyn, wenn er nur der gedruckten Sagas &. c. habhaft werden könnte. Er arbeidet schon an einer Uebersetzung und Bearbeitung der Örvaroddssaga, worin auch Nachrichten von Bjarmeland vorkommen, und die mit der Geschichte Oleg's in Verbindung zu stehen scheint. Diese beiden Herrn haben es versucht mehrere Sachen aus Kopenhagen kommen zu lassen, haben aber noch nichts erhalten: sie stehen auch mit einander in freundschaftlicher Verbindung.

Dertil haves mange Beviser på at han søgte at bringe den nordiske Litteratur til Anseelse i Rusland, men det vilde ikke ret lykkes formedelst Tyskernes Indflydelse og Boghandlernes Uefterretlighed. Dog vandt han flere varme Beundere af den nordiske Litteratur.

Anmældelse af Frithjofs Saga af Tegnér.

(Hermod S. 53.)

Frithjofs Saga af Esaias Tegnér, *Stokholm 1825.* 167 Sider 8. Dette er måskje et af de mærkværdigste Digte, der nogensinde har set Lyset i Sverrig. Det er inddelt i 24 Sange eller ligesom Hovedstykker af den gamle Saga, med forskjellige Versearter, alle flydende og fortræffelige i Følge Anmældelsen i *Messager français* Nr. 26

af en indfødt Svensk, hvis jeg forstår hans Mærke ret. I det 21de Hovedstykke, som har til Overskrift *Rings Drapa*, har Forfatteren dog ikke været ret lykkelig i at efterligne de islandske Bogstavrim; da han ofte har Hovedstaven i første og Bistavene i anden af de sammenhørende Verselinier, hvilket vel giver et Slags Klingklang, men er lige det modsatte af den islandske eller oldnordiske Regel for disse Rim; f. E. i første Sangvers:

Sitter i høgen
høgättad høfding,
slagsvärd vid sidan,
skølden på arm.
Gångaren gode
gnäggar*) derinne,
skrapar med gullhof
grundmurad graf.

Her er Bogstavrimet i de to første og to sidste Linier stridende imod al Versebygning hos de oldnordiske Skalde. Det første Sted vilde rettes, hvis man kunde sige:

Høfding i høgen
høgättad sitter.

Dog vilde endnu Gjentagelsen af Selvlyden tillige med Medlyden støde noget. Det sidste har endnu den Fejl, at der ere sammensatte Rimbogstaver *gr* i den ene Linie, men enkelt *g* i den anden. Der

*) vrinsker.

findes også andre Fejl imod den oldnordiske Verselæres Regler; f. E. i 3. Sangvers

Ax flätar Frej kring
konungens krona,

hvor *kring* er toneløst og følgelig uskikket til at indeholde noget Rimbogstav, ikke at tale om at det hele Træk, at der flettes Aks og Blomster i Kongens Krone i Valhald, synes også at have forvildet sig hid fra den sydlige Verden. Stundum synes også Rimbogstaverne at have tvunget Digteren til ubetydelige eller urigtige Udtryk; f. E.

Thor är ej hemma,
härjar i härnad.

Hvor skulde han vel ellers hærge? kunde man spörge. Endnu en Omstændighed ved disse Vers tværtimod den gamle nordiske Indretning er at de stundum ende med et ubetydeligt Enstavelsesord, der tilhører næste Linie; f. E.

Derför vare dyre
drotten oss kär, *som*
stod med sin skøld *för*
fredliga fält.

Digteren synes at have anvendt mere af de adoniske Vers, end der vel lader sig forbinde med den nordiske Versebygning; dog ender hver 4. og 8. Linie bestandig enstavelset, altså imod det adoniske såvelsom nordiske Verses Natur. Denne Sang forekommer os således at være den, hvor Digteren har været mindst heldig, og det uden Tvivl fordi det ganske ubevante Versemål så ofte har sat ham i Forlegenhed. For øvrigt synes os også Spro-

get let, Versebygningen rigtig, Skildringerne træffende og levende, Billederne passende til Tid og Sted, og det hele et af de mest natsionale eller ægte nordiske Digte, den nyere Tid har frembragt. Den gamle Gudelære indblandes ikke egentlig som Maskineri, men kun som hørende til den Tids Måde at tænke og tale, omtrent ligesom den forekommer i de gamle islanske Sagaer selv. Også grunder dette Digt sig helt og holdet på den af Björner i Kæmpedater udvivne *Saga af Friðþjófi frækna*, hvoraf vi have en fortræffelig dansk Oversættelse ved den for nordisk Oldkyndigheds Fremme så driftige *Löjtnant Rafn, i Nordiske Kæmpehistorier* 3. Binds 1. Hæfte. Kb. 1824.

Til Prøve på Versenes lette Gang og Skildringernes Liv og Ynde tillade vi os at anføre *Begyndelsen* af 5te *Sang*.

Och Kung Ring sköt tillbaka sin guldstol från bord,
och kämpar och skalder
uppstego att lyssna till Kungens ord
berömd i Nord;
han var vis som Gud Mimer*) och from som Balder.
Hans land var som lunden, der Gudar bo,
och vapnen komma
ej inom dess gröna dess skuggiga ro,
och gräsen gro
fridlyste derstädes och rosorna blomma.
Rättvisan satt ensam, båd sträng och huld,
på domarstolen

*) Mimer var den nordiske Prometheus, men at han var Gud mindes jeg ingensteds at have fundet.

och friden betalte hvart år sin skuld,
och kornets guld
låg strød øfver landet och sken i solen.
Och snäckorna kommo med bringa svart,
med hvita vingar,
från hundrade land och førde från hvart
mångfaldig art
af rikdom, som rikdomen tingar.
Men frihet bodde hos friden qvar
i glad förening
och alle älskade landets far,
fast en och hvar
fritt sade på Tinget sin mening.

Det andet Hovedstykke indeholder den alderstegne Kong Beles sidste Formaninger til sine Sönner og Venner; i nogle Vers efterlignes Havamål:

I søner, sade Kungen, min sol går ned.
I endrägt styren riket, i brødrafred;
Ty endrägt håller sammen: hon är som ringen
på lansen, den förutan hans kraft är ingen.
Låt Styrkan stå som dörrsven vid landets port,
och Friden blomstra inom å hägnad ort.
Till skygd blef svärdet gifvet, men ej till skada
och skøld är smidd till hänglås för bondens lada.
På pelarstoder fyra [1]) står himlens rund,
men thronen hvilar endast på Lagens [2]) grund.
När väld [3]) på Tinget dömmer, står ofärd nära,
men rätt är landets fromma och Kungens ära.

---

[1]) fire Støtter [2]) Lovens [3]) Vild, Partiskhed

Nog svika lungans tecken i offrad falk,
och flärd [1]) är mången runa, som skärs på balk,
Men redligt hjerta, Helge, och friskt tillika
skref Oden fullt med runor, som aldrig svika.
Yfs [2]) ej af fädrens ära, enhvar har dock blott sin;
kan du ej spänna bågen, är han ej din.
Hvad vill du med det värde, som är begrafvet?
Stark ström med egna vågor går genom hafvet!

I tredie Sang tager Frithjof Arv efter sin Fader. Det mærkværdigste heri er måskje Armringen, som beskrives S. 22-23, på hvilken de 12 Solhus vare afbildede. Skildringen deraf stemmer temmelig overens med Prof. Magnusens Forklaring af Grimnersmål (Sæmundsedda I, 194-237). Nogle af Navnene ere dog ilde forvanskede; f. E. *Sökkvabekkr* (Synkebæk) er her bleven til *Sögnabäck.*

Den syvende beskriver Frithjofs Lykke, da han om Natten mødes med sin elskede i Templet Balders Have:

Var icke rädd, här fins ej fara;
Björn står der nere med sitt svärd,
med kämpar nog att oss försvara,
om det behøfdes, mot en verld [3])
Jag sjelf, o att jag strida finge
för dig, som jag dig håller nu!
Hur lycklig jag til Valhall ginge,
om min Valkyrja vore du!
Hvad hviskar du om Balders vrede?
han vredgas ej, den fromme Gud,

[1]) Svig, Tand [2]) bram, bryst dig, brovt [3]) en hel Verden.

den älskande, som vi tillbede,
vårt hjertas kärlek är hans bud;
den Gud med solsken på sin panna
med evig trohet i sin barm:
var ej hans kärlek till sin Nanna
som min till dig, så ren så varm?
Der står hans bild, han sjelf är nära,
hur mildt han ser på mig, hur huldt!
Till offer vill jag honum bära
ett hjerta varmt och kärleksfullt.
Bøj knä med mig: ej bättre gåfva,
ej skönare för Balder fans,
än tvenne hjertan hvilka lofva
hvarann [2]) en trohet, fast som hans.

Vi skulde, som vi håbe, kunne afskrive meget uden at trætte vore Læsere; men dette må være nok til at give en Forestilling om eller ligesom Forsmag på dette herlige Digt, som sikkerlig vil finde mange Læsere i Danmark.

Biskop *Tegnér* er dog ingenlunde den første i Sverrig, som har behandlet nordiske Æmner med Held. Denne Ære tilkommer måskje den heri *Byen* hæderlig bekjendte Direktør Ling, som 1801 var Medlem at det danske Studenterkorps, som også taler Dansk med större Færdighed måskje end nogen enden på hin Side Sundet. Hans store Digte *Gylfe* og *Asarne* ere endnu ikke fuldendte. Desuden har han skrevet om *Eddas Sindbilledlære* og en Mængde dramatiske Arbejder, fulde af Kraft

---

1) hinanden.

og Snille. Vi ville ikke her bedömme eller sammenligne disse Digtere, men kun nævne og bringe i Erindring hos det danske Publikum den første, der i Sverrig sluttede sig til Balders Sanger og Forfatteren af Hakon Jarl og Nordens Guder.

Frithjofs Saga af E. Tegnér, oversat ved H. Foss, Bergen 1826.

(Hermod S. 100.)

I det adskillige her i Landet agtede at oversætte dette Mesterverk, hvoraf en kort Anmældelse forefindes i Hermod Nr. 4, har Kaptejn Foss i Bergen udgivet en Oversættelse, så heldig, at man næppe vil få nogen anden istandbragt, ej heller behøve nogen anden, hvis denne bliver at erholde til Købs her i Riget. Det var også naturligt, at en Normand måtte forekomme os med denne Oversættelse, da Digtet må læses med såre forøget Deltagelse på de Steder, hvor Skuepladsen for de besjungne Tildragelser har været, og hvor Stedsnavne om ikke Sagn endnu minde om den frækne Helts Skæbne og Bedrifter.

Oversætteren har i en kort Forerindring meget skönsomt meddelt de fornødne literærhistoriske og gjeografiske Oplysninger, samt anbefalet sit Arbejde med en fordringsløs Frimodighed, som taler meget til hans Fordel. Oversættelsen har også

lykkedes ret vel, da både Versene ere temmelig flydende og Sproget temmelig rent og rigtigt, skönt nogle Svenskheder dog her og der støde i det mindste et dansk Øre. Versene i de forskjellige Sange ere indrettede forskjellig, men overalt ligesom i Grundskriftet. Den 21de Sang, Ringsdrapa, hvor det gamle nordiske Bogstavrim skulde efterlignes, har altså her de selvsamme Fejl som i Svensken; f. E.

Sidder i Höjen
Höjætted Høvding
Slagsværd ved Siden,
Skjoldet på Arm.
Ganger den gode
Vrinsker derinde,
Skraber med Guldhov
Grundmuret Grav.

Jeg vil ikke gjentage, hvad i den forrige Anmældelse er bemærket om det urigtige i denne Versebygning, som her bogstavelig kan anvendes, men kun göre Læseren opmærksom på, hvorledes vort Sprog stundum gör det mindre, stundum mere stødende. I de to første Linier har den svenske Tekst tre Gange Lydene *hø*, Oversættelsen derimod de tvende Gange *hö*, og kun én Gang *hø*, hvilket unægtelig er mere afvekslende, altså mindre stødende:

Thor er ej hjemme
Hærjer i Leding,

er atter mindre stødende end *härjar i härnad*, både for Øret, da her undgås den fejlagtige Gjentagelse

af hele Stavelsen *här*, så og for Tanken, da *Leding* er et *Søtog*, men *härnad* er *Krig* eller *Tog* i Almindelighed og man ikke vel kan hærje uden Krig. I Slutningen af samme Vers finder det omvendte Forhold Sted:

Frigg binder blåa	Frigga snoer blaae
Blommor deri.	Blommer deri.

Hvor *snoer* måtte læses enstavelset og *blaae* tostavelset, som aldeles ikke går an, hvis det rette Antal af Stavelser skulde komme ud. Jeg undrer at Oversætteren ikke har sat:

Frigge snor blålige
Blommer deri.

Oversætteren har også imod Forfs. Brug begyndt alle Verselinier med store Bogstaver; jeg indser ikke Grunden til denne Afvigelse, der synes aldeles unødvendig, og hos os, hvor alle Navneord skrives med store Bogstaver, har den Virkning at næsten alle Ord, især i så korte Vers, komme til at begynde med store Bogstaver, hvilket støder Öjet og stundum Tanken, da det for en Del hæver Nytten af de store Bogstavers Anvendelse, f. E. i ovenanførte Vers ser man ikke strags, om Meningen er *den gode Vrinsker ganger derinde*, eller *den gode Ganger vrinsker derinde;* ikke at tale om, at *Skraber* også kunde være Navneord i Flt. Se min Retskrivningslære S. 126.

Til Prøve på Oversættelsens Beskaffenhed i det øvrige, vil jeg anføre de samme Stykker, som i Nr. 4 ere indførte af Teksten, så at Læseren se'v

kan anstille Sammenligningen. Begyndelsen af 5te Sang lyder således:

Og Kong Ring skød tilbage sin Guldstol fra Bord,
og Kæmper og Skalder*)
sig rejste at lytte til Kongens Ord
berömt i Nord;
Han var vis som Gud Miner, og from som Balder.

Hans Land var som Lunden, hvor Guder bo;
og Våben kommer
ej inden dets**) grönne og lyfulde Ro,
og fredlyst gro
der frodig i Græsset de dejlige Blommer.

Og Retfærd stræng sad hos Mildhed huld
på Dommerstolen
og Skat gav årlig den rige Muld,
og Kornets Guld
lå strød over Landet i Glans af Solen.

---

*) Et svensk Flertal for Rimets Skyld, isteden for *Skalde.*

**) For *dens*, her tales nemlig om Gudelunden i dette Vers, og først i de følgende anvendes Lignelsen på Landet. Det er derfor heller ikke rigtigt, at næste Vers i Oversættelsen begynder med *Og*. Det er vist ikke Digterens Mening, ligeså lidt som hans Ord, at Våben ikke kommer inden for *Landets* Grændser; men at ligesom Våben ikke må komme i den hellige Lund, således hersker den dybeste indvortes Fred og Sikkerhed i Kongens Land.

Og Snækkerne komme med Bringe svart
og hvide Vinger,
fra hundrede Lande i lystig Fart
med alskens Art
af Rigdom, som Rigdom sig tinger.

Fred boed' hos Fribed, et yndigt Par,
i glad Forening;
og alle elskede Landets Fa'r,
skönt hver frembar
frimodig på Tinget sin Mening.

De af den anden Sang anførte Vers, lyde her således:

I Sönner! sagde Kongen, min Sol går ned.
endrægtig styrer Riget, i Broderfred,
Endrægtighed gi'r Styrke, den er som Ringen
om Lansen; den foruden, den gavner ingen.

Lad Styrken stå som Dörsvend ved Landets Hegn,
og Freden blomstre inde i fredet Egn.
Til Værn blev Sværdet smeddet, men ej til Skade,
og Skjold er Hængelåsen for Bondens Lade.

På fire Hjörnepiller står Himlens Rund
men Tronen hviler ene på Lovens Grund.
Når Magt på Tinge dömmer, er Uheld nære,
men Ret er Landets Både og Kongens Ære.

Tit svigte Lungens Mærker i Offerdyr,
og Tant er mangen Rune på Dör og Lyr *)

*) Røghul i Taget. Forf. Anmærkning. Jeg tror ikke dette er vel valgt; da Digteren vel mener Runer, som sendes på Runekævler med Venskabsforsikringer.

men ærligt Hjærte, Helge! og frisk tillige,
skrev Odin fuldt med Runer, som aldrig svige.

Pral ej med Fædres Ære — hver har blot sin —
kan du ej spænde Buen, er den ej din.
Hvad kan dig både Værdet, som er begravet?
Stærk Strøm med egne Vover går gjennem Havet.

I 3 Sang er *Sögnabäk* rettet til *Söqvabæk*, men *Vaulund* er bleven til *Vaulundur* isteden for *Völund* eller *Völunder*, *Ellida* er beholdt isteden for *Ellide*, så og *Klenoder*, det svenske Flertal for *Klenodier*.

De 3 af 7de Sang anførte Vers lyde således:

Vær ikke ræd, her er ej Fare;
Björn står dernede med sit Sværd,
med Kæmper nok os at forsvare,
om det behøves, mod en Hær.
O! at jeg selv og kunde stride
for dig, som jeg dig holder nu!
Jeg skulde glad til Odin ride,
om min Valkyrie var du.

Hvi hvisker du om Balders Vrede?
han vredes ej, den fromme Gud,
den elskende, som vi tilbede,
vor Kærlighed er jo hans Bud;
den Kærlighed, som gjennemströmmer
hans egen rene Gudebarm,
den aldrig han hos os fordömmer,
og vor som hans er ren og varm.

Der står hans Billed, han mon være
selv nær os, ser på os så huldt.
Til Offer vil jeg ham frembære
et Hjærte rent og elskovsfuldt.
Böj Knæ med mig, ej kan vi lægge
et bedre Offer for ham ned,
end hellig Ed, at elske begge,
med Balders, Nannas Trofasthed.

Da just det nysudkomne 6 Binds 1ste *Hæfte* af Hr. Overkrigskommissær *Østes* Arkiv indeholder den hele 7de Sang, som Prøve af Hr. ***J. P. Millers*** Oversættelse, kan jeg ikke nægte mig den Fornöjelse, at udskrive de samme tre Vers deraf til Jævnførelse.

Vær uden Frygt — her er ej Fare,
Björn står dernede med sit Sværd,
med Kæmper nok, os at forsvare,
om hele Jorden var en Hær.
O! at jeg selv og kunde stride
for dig, som jeg dig holder nu!
Jeg skulde glad til Valhald ride,
om min Valkyrie var du.

Hvad hvisker du om Balders Vrede?
Han vredes ej, den fromme Gud —
Den höje Balder vi tilbede,
vor Elskov selv — er jo hans Bud.
Den Gud med Solskin på sin Pande.
med evig Troskab i sin Barm,
var ej hans Ömhed til hans Nanna
som min til dig — så ren og varm?

Der står hans Billed — han må være
os nær — han ser på os så huld.
Til Offer vil jeg ham frembære
et Hjærte varmt og elskovsfuldt,
Böj Knæ med mig; ej kan vi give
et bedre Offer Balder hen,
end tvende Hjærter, som vil blive
hinanden tro — til Himmelen,

Det er forunderligt at den samme Svenskhed er undsluppet begge Oversætterne, nl. *böj Knæ* for *knæl*, hvilket Gjo. fattes i det svenske Sprog. Til Eksempel på Svenskheder eller andre Urigtigheder hos Kapt. Foss, vil jeg her anføre S. 18 *Månens Skive af Sølver*, sv. *silfver*, Sølv; S. 46 *når din Favn du mod mig spreder*, Teksten har *breder*, som synes mere dansk, sv. *sprider* er ellers udbreder, udfolder, hvorimod sv. *skingrar* svarer i Betydning til vort *spreder*: S. 82 *For jers Skyld kølner Maden*, sv. *för er skull kallnar maten*; jeg mener det måtte hedde *for jer Skyld*, ikke *jers*, og *køles Maden* eller *kølnes*, ikke *kølner*, i det mindste efter Vid. Selsk, Ordb.; S. 99 *Spærverk* for *Sparreverk* formedelst Rimet med *Hærverk*; og *Regnets Gud* for *Regnens Gud*, S. 117 *Gniste*, sv. *gnista* for *Gnist*; S. 128 *Så de tvende Fugle sjunged'* for *sunge*, det gamle Ft. af *sang*. S. 151 *Tidninger* for *Tidender* o. desl., mest for Rimets Skyld.

Anmældelse af Geijers Svea Rikes Häfder.

(Hermod S. 40.)

Svea Rikes Häfder (d. e. Sverrigs Historie) Ista delen. 605 Sider, st. 8. Denne første Del danner på en Måde et eget Hele, den slutter med Ragnar Lodbroks Æt henved Midten af det 9de Hundredår, og omfatter således den egentlige Sagnhistorie, den rette Oldtid för de tre nordiske Folk og Riger endnu vare blevne bestemt adskilte. Det er heraf klart, at den griber dybt ind i den ældste Danske Historie, og da vi endnu savne en historisk Bearbejdelse af Materialierne dertil i Suhms kritiske Historie, vil dette Værk vist nok være Danske og Norske såre kærkomment. Vore nyere Arbejder i dette Fag har Forf. kjendt og flittig rådspurgt. Hermed synes han at forbinde mere Indsigt i Oldsproget, end almindelig hos de senere svenske Forfattere, i det mindste anføres de isl. Ord og Navne nöjagtigere og rigtigere end sædvanlig. þ har dog manglet i Trykkeriet, og erstattes stundum med *th*, stundum med en plump, rimeligvis træskåren Figur; ð adskilles heller ikke fra d; undertiden forblandes o med ö; f. E. S. 224. *Njordr* for Njörðr; ti i Fald der menes den svenske Form af dette Navn, skulde det vel hede *Njord* eller *Njorder*. S. 232. Anm. 5 er ligeledes Udtrykket, Völuspá 24, *nonnor Herjans*, Odins Møer, omtalt som formodentlig uægte, uden at det er faldet Forf. ind at

nonnor ingenlunde er at forstå om *Nonner*, isl. *nunnur*, men står her for *nönnur*, som er Fl. af *Nanna*, "nom. propr. Nymphæ ved *mulieris appellativum*" (vid. Glossar. ad I am. partem Eddæ Sæmundinæ), og at således ingen Indvending mod Völuspás Ælde kan være af mindre Betydenhed, end den der grunder sig på dette Ord. Forf. erkjender, at nogle af Runestenene ere fra de hedenske Tider, og han har et udførligt og deltageligt Afsnit om denne gamle Skrift; men det forundrer mig, at han S. 158 o flgg. i Anm. anfører Runeindskrifter efter *Bautil* uden at mærke, i det mindste uden at anmærke, det fordrejede Sprog og de urimelige Læsemåder, som dette gamle og nu næsten ubrugelige Værk som oftest frembyder; f. E. *Il* for *Helle*, Klippe, på det gamle Sprog *hallr* eller *hella*. Dog have alle slige Ting såre liden Indflydelse på Tekstens Gang, da de med megen Skönsomhed ere henviste til Anmærkningerne. Forf. har i Følge Anm. 4 S. 148 benyttet en håndskreven Afhandling: "Om Runorna och Runminnesmärken i Norden" af Prof. *Liljegren*, som har vundet Prisen i Kgl. Vitterhets Akadem. i Stokholm 1821, men som endnu ikke er udgivet *): ligeledes Dr. *Brynjulfsens* Periculum Runologicum og *C. W. Grimm* über Deutsche Runen o. fl. I næste Afsnit tales om Island og den isl. Litteraturs Oprindelse og Værd. Derfra går Forf. over til den gamle nordiske Fabellære eller Gudehistorie, som han fremstiller efter Eddaerne, hvorpå han giver en temmelig udførlig Undersøgelse om Eddalærens teologiske, fysiske og histori-

*) udgiv. i Stokholm 1832.

ke Betydning. Her benyttes *Creutzers* Symbolik, *Görres* Mythengeschichte, *Mones* Geschichte des Heidenthums im nördl. Europa, *Magnusens* Overs. af den poet. Edda, *Lings* Eddornas Sinnebildslära. Det er Skade at Forf. ikke har kjendt Prof. *Magnusens* nyeste og udførligste Værk, *Eddalæren og dens Oprindelse*, hvoraf den fjerde og sidste Del nu er under Pressen; med hans Forklaringer af Myterne i den nysanførte Oversættelse er vor Forf. ingenlunde tilfreds, især dadler han (S. 348 i Anm.) Forklaringen af Vidar den tavse (Magnusens den ældre Edda I, 128) ved *en Skypumpe* eller *Vandhose*; jeg må tilstå det forekommer mig at være den sandsynligste, jeg endnu har set eller hørt; jeg havde derfor höjligen önsket at se en rigtigere, eller i det mindste en udførlig Fremstilling af Grundene mod denne. For øvrigt indrömmer jeg gjerne Forfatteren, "at ingen Gudelære udtömmes ved den blot allegoriske Forklaringsmåde, eftersom ingen er opstået af blot Allegori." Men der udfordres meget mer end et sådant henkastet Udtryk til at rokke et så skarpsindig udtænkt System som Prof. Magnusens. Dog må man indrömme Forf. et fordringsfrit og uindtaget, selvstændigt Blik på Tingene, der ingenlunde forvilder sig i polemiske Irgange; man bör derfor ikke fortænke ham i at afvige fra andre i sine Synsmåder, blot han tydelig fremsætter, hvori han tror at finde Fejl, og hvad der vel kunde være rettere. S. 349 omtaler Forf. „den fordum så mægtige *gotiske* (gøtiske) Stamme, hvis Navn *nu blot i Sverrig er tilovers*, og hvis nære

Slægtskab og Forbindelse med vore Forfædre er uimodsigelig." Jeg tror næppe *Jyderne* ville indrömme ham dette, ej heller skönner jeg rettere end det er aldeles ugrundet; ti *Jyde* hed fordum *Jute*, endnu længer tilbage *Jóti*, og Landet *Jótland*, hos Angelsakserne *Gotland*, ja hos vore egne Forfædre *Reiðgotáland*, hvilket upåtvivlelig er ligeså nær ved det *gotiske* (gothiske) Navn, som *Gøterne* og *Gøtland* i Sverrig. Af Ugedagene er *Løverdagen* S. 350 Anm. 4 forklaret urigtig af *lavgr* (ikke *laugr*) eller *lögr*, Vand, rettere Vædske, ti dette hedder i Ejeformen *lagar*, men Løverdagen hedder på Isl. *laugardagr* (ikke *lagardagr*), og kommer af *laug* (ikke *lavg* eller *løg*) et Bad, varmt Bad, altså det samme som *þvottdagr* af *þvottr*, Tvæt. Det synes som Forf. ikke har haft Björn Haldorsens isl. Ordbog ved Hånden: ti der ere disse Ord tydeligen adskilte og forklarede.

I næste Afsnit handler Forf. om Ynglingernes Historie. Odins Indvandring antages med rette for en virkelig Tildragelse. Dog mener han, at andre Folk af samme Stamme tilforn må have befundet sig i Norden, hvilket vel kan være rimeligt. Jeg har i det mindste i Anmærkningerne til Ottars og Ulfstens Rejse, Skand. Selsk. Skr. II. Årgang S. 70, 71, tydeligen ytret samme Mening, og endnu ikke opgivet den. For øvrigt have også Kimbrerne uden Tvivl beboet Nörrejylland, især *Himmersyssel* förend vore Fædre indvandrede. Den *Ler* eller *Hler*, hvoraf *Læssø* har fået sit Navn, er vel det kymriske *llyr* eller *leri*, Søen, så at

œgir (lat. *æquor*) er en blot Oversættelse deraf. Ved det lille Belt have da keltiske og finniske Folk mødt hinanden; ti at *Samsø* har sit Navn af det lappiske Folkenavn *Same*, *Sabme* eller det deraf dannede isl. Mandsnavn *Sámr* er næsten upåtvivleligt. Finske Stammer antages også af Forf. at have beboet de sydlige Dele af Sverrig såvelsom de danske Øer. Men når han S. 415 udleder Navnet *Finnar* af *fen*, et Morads, mener jeg han fejler: ti *fen* har langt *e* og enkelt *n*, og udtales *Fæn*, hvoraf *Finnar* ikke letteligen kunde dannes efter nogen bekjendt Overgangsregel. Man har villet støtte denne Udledning på den lignende af det finske Folkenavn *suomi*, der skulde komme af *suo*, Morads, *maa*, Land, men Forf. har efter den lærde Finlænder Prof. Porthans Dom forkastet denne Oprindelse dertil. En Grund derimod, som ikke er falden Porthan ind, er at *suomi* öjensynlig er det samme Ord som det lappiske Folkenavn *sabme* efter de forskjellige Sprogarter; men at Udledningen af *suo* og *maa* kun slet vilde passe på Lapperne. Ligeså er *Finnar* hos Forfædrene egentlig Lapper, der ingenlunde kunde siges at bo i *Fen*, men utrykkelig siges at bo i *Bjærge, Stene og Klipper*. Det følgende indeholder mange mærkelige Undersøgelser af Slægtregistre, Tidsregning og Tildragelser, og skönt der vel mod enkelte Ting kunde indvendes adskilligt, som Rummet ikke her tillader mig at fremsætte, er det dog upåtvivlelig i det hele taget det fordomsfrieste, grundig-

ste og rigtigste om den hele Tidsalder, som endnu er kommet for Lyset i Sverrig.

Anmärkningar rørande latinska språkets läsande i Skolorna, af G. Guldbrand. Stokh. 1827. 84 S. 8.

(Litteraturbl. S. 78—80; 86; 93—96).

Det er bekjendt, at det offentlige Undervisningsvæsen i Sverrig er meget anderledes indrettet end i Danmark, og navnlig at det er blevet beholdt i de forældede og brøstfældige, hos os for længe siden afskaffede, Former. Der har desårsag allerede et Års Tid været nedsat en kongelig Kommission til at undersøge denne Sags Beskaffenhed, og göre Forslag til Forbedring Endnu har dog Udslaget af dens Arbejder ikke vist sig, uden for så vidt en Prøveskole efter en ny Læremåde, nl. således at hver Lærer har sit Fag i alle Klasser, er oprettet i Stokholm. Hr. Guldbrands Anmærkninger henhøre til denne Materie, og besvare især Spörgsmålet: *bör man i Skolerne efter Undervisningen i Moderemålet umiddelbar gå over til Latinen.* Svaret er benægtende, og i det Sted foreslås at begynde med et beslægtet nyere og lettere Sprog, såsom Engelsk. Undersøgelsen er meget deltagelig og filosofisk, men det forekommer mig, at man kan være enig med Forf. i det allermeste deraf, uden i nogen Måde at antage hans Udslag. For at af-

göre anførte Spörgsmål, bemærker Forf., må man se hen til Sjælens Natur og Måde at erhværve Kundskaber; den begynder stedse med sanselige og enkelte Forestillinger, samler deraf flere, uddrager det overensstemmende; og går således altid fra det konkrete til det abstrakte, aldrig omvendt. Öjemedet med al Opdragelse er at udvikle Mennesketsintellektuelle Kræfter på en Måde, som stemmer overens med dets Sjæls Natur; enhver anden Fremgangsmåde er hensigtsstridig, og ligesom at ville seje imod Strömmen. En anden Lov for Sjælens Virksomhed er, at den ved ny Begrebers Indhentelse søger iblandt de alt bekjendte, om der findes noget lignende, og i så Fald prøver nöjere, hvorvidt denne Lighed strækker sig. Disse Love for Begrebernes Dannelse må man bestandig have for Öjne ved Indretningen af Undervisningsmåden, så at man bestandig går frem fra det lette til det vanskelige, fra det bekjendte til det ubekjendte. Det kommer her altså an på, om Latinen er beslægtet med Lærlingens Modersmål, og så let at Overgangen dertil fra Modersmålet kan anses passende. Dette indrömmes for de sydevropæiske Folk, men ikke for de nordiske. At Latinens Fuldkommenhed i Sprogbygningen skulde give Tanken logisk Rigtighed og Klarhed, og derfor tidlig burde læres, benægtes, da man sér at mange, som ikke have kunnet Latin, dog have udmærket sig ved Skarpsindighed og Snille, såsom: Plato, Herodot, Tukydid og de øvrige store Grækere, hvortil dog kunde svares, at deres eget Sprog var af en

ligeså stor eller endog större Fuldkommenhed. Videre udbryder Forf. „månne Latinen visade Kolumbus vägen till Amerika eller lärde Napoleon hemligheten at vinna bataljer" o. s. v. Man kunde hertil föje Voltæres Ord: *Joue-t-on, s'il vous plait, la comédie et l'opéra en latin? Plaide-t-on en latin, quand on a un procès? Fait-on l'amour en latin?* Dog det skulde blive alt for vidtløftigt at gå ind i Enkelthederne.

Forfatteren gjennemgår Latinens Ufuldkommenheder, dens Mangel af Kjendeord (Artikler), dens Utydelighed og Ubestemthed i at adskille Forholdsformerne (Casus), dens Vanskelighed i Gjerningsordenes Böjning; dens kunstige og besynderlige Ordföjning, især Brugen af Ejeformen (Genitivus) og betingende Måde (Conjunktivus), dens mange Utryksmåder for vor Navneform (Infinitivus), dens Fattigdom og Stivhed, der ofte tvang Cicero selv til at benytte sig af græske Udtryk, o. s. v. Heraf sluttes „at latinska språket är bland alla i lingvistiskt hänseende det otjenligaste att börja med." Ligesom det vilde være bagvendt, at begynde Studiet af Matematikken med Integral- og Differensialregningen; men at vi Nordboer bör begynde med et af de nyere Sprog: Engelsk, Tysk, eller Fransk. Her synes Undersøgelsen noget afbrudt, da her foreslås tre Sprog, uden at der gives Grunde for, hvilket af dem man bör foretrække. Man skulde tro Meningen var Engelsk, men det vilde dog uden Tvivl være höjst urigtigt; da Engelsk er simplere og lettere end de nordiske Sprog

hvad Indretningen angår, men Regelen var ikke at gå fra det lette til det endnu lettere, men til det vanskeligere og kunstigere; Engelsken indeholder for os Nordboer næsten blot Ord eller Gloser og Udtalemåder at lære, hvilket kun øver Hukommelsen og Taleredskaberne; men det var Forstanden, som især skulde øves i rigtig Tænkning og bringes til Bevidsthed om sin egen Forretning og Virksomhed i det den tænker. Fransken er ligesom Engelsk et så afledt Sprog, at der til grundig Kundskab i samme synes at forudsættes Kjendskab til Latin, hvoraf den næsten hél og holden er oprunden, og ligesom Latinen så fjærn fra de nordiske Sprog, at den for en Begynder, som intet forstår uden Dansk og Svensk, bör anses for meget vanskelig. Der bliver da intet tilovers uden Tysk, som vi kunne begynde med, som er lidt vanskeligere end vore egne Sprog, dog nærbeslægtet med dem, og temmelig bestemt, rig og dannet, samt ikke uskikket til Overgang eller Mellemled imellem de nordiske og de gamle såkaldte lærde Sprog.

Men her ere mange Hensyn forbigåede, som tale for ét af de gamle Sprog; måskje især for Græsken, nl. at de som døde ere mere bestemte og uforanderlige, da den Målestok, hvorefter det nu afgöres, hvad der er rigtig og god Latin eller Græsk, for evig er og forbliver den samme, hvorimod de levende Sprog alle Öjeblikke forandres, ja endog det franske under den sidst forsvundne Slægtalder meget mærkelig omdannedes. At de ikke såre nogens Folkefølelse, ej heller give An-

ledning til Modersmålets Forvanskelse, som unægtelig let kunde blive Tilfældet, når man studerede et levende Sprog som Grundvold for al Dannelse i alle offentlige Undervisningsanstalter, især om man betjente sig af indfødte Lærere deri. At en kunstig og dog regelret og bestemt Sproglære er et noget nær nødvendigt Dannelsesmiddel for den egentlige Lærde, fornemmelig hvis hans eget Sprog er simpelt og næsten uden Böjninger; men at den vel næppe nogensinde læres til Gavns, hvis man ikke begynder dermed i Barndommen; at den derimod, når den én Gang er lært vel, uendelig letter Umagen med at lære enhver anden Sproglære og ethvert andet Sprog. At den græske Sproglære i sin nyere Skikkelse i Deklinatsionslæren er på én Gang lettere og fuldkomnere end den tyske, og i Konjugatsionslæren, især efter den Teori, som kun antager 6 Tider, i det mindste simplere og regelrettere end den latinske, da den kun har én Böjningsmåde isteden for fire, men derimod denne ene des fuldstændigere, samt overhovedet fri for mange af de Ufuldkommenheder, som ikke uden Grund bebrejdes den latinske, og at den, når man begynder med en derefter indrettet Læsebog, som Jacobses i Tyskland og Prof. Blochs hos os, ingenlunde overtiger et Barns Fatteævne i den Alder, da det overhovedet kan være passende at begynde med sligt. At endelig de gamle Sprog, og især Græsken, have det store Fortrin for det ny, at de indeholde Grunden og Oprindelsen til disse, at man altså ved at gå ud fra dem, bestandig vil

kunne forklare det efterfølgende af det foregående, men hvis man går den omvendte Vej, åbenbar går lige imod Strömmen eller det naturlige Løb, som disse Sprog have gjennemvandret, og idelig støder på Vanskeligheder og ubegribelige Særsyn, eller ligesom Spøgelser fra en ubekjendt Verden. Forf. har også siden selv bemærket S. 54, at hvad han har indvendt imod Latinen, skulde han for en Del gjenkalde, hvis Talen var om Græsken, men da han synes at forudsætte, at ingen for Alvår har tænkt på den, lader han sig nöje med i Korthed at vise, hvor langt den står over Latinen. Hos os har dog afdøde Prof. Kjerulf i en liden Dissertats, og Anm. i sin Bog om det isl. Sprogs Oprindelse S. 27 erklæret sig for den; ja Anm. har endog, som han håber med Held, anvendt denne Læremåde ved adskillige unge Personers Undervisning.

Vor Forf. går imidlertid videre S. 27 til at ransage den latinske Litteraturs Vigtighed, han viser her, at Rommerne ikke vare komne nær så langt i mange Videnskaber som de nyere Folkeslag, at de kun talte nogle få ret klassiske Forfattere, havde en indskrænket og fejlagtig Kundskab om Jordkloden og Solordningen, samt höjst mangelfulde Indsigter i Naturlæren, Naturhistorien, Lægekunsten, ja næppe mindste Begreb om mange vigtige Kunskabsgrene, såsom: Gjeologi, Gjeognosi, Kemi, Anatomi, Fysiologi. Kun i de spekulative Videnskaber, Matematik og Filosofi, gjorde de betydelig Fremgang, dog blot som Lærlinger, der

næppe nåede, aldrig overgik sine Lærere, Grækerne. De have ingen Evklides, og Cicero lod sig nöje med at overflytte den græske Filosofi til Latium, uden selv at opfinde eller udtænke noget nyt. Hovedtrækket i Rommernes Tænkemåde var Rovgjerrighed og Erobresyge. Filosofien virkede ikke på deres Lovgivning, og formildede ikke deres Hårdhed mod overvundne; for at give et Begreb om Bestyrelsesmåden, henvises til Ciceros Taler mod Verres. Især i Henseende til Religionen stå Rommerne tilbage for vore Tider, dem tilegnes for en stor Del den kristne Religions Fordærvelse, ligesom de tilforn havde fordærvet den græske Dannelse. Grækernes Bogvæsen indrömmes „i alla hänseenden ett ojemførligt företräde." Men Forf. har, som sagt, ikke tænkt på at nogen vilde begynde den fremmede Sprog-Undervisning med Græsk. Årsagen til Latinens Udbredelse var en Tilfældighed, især Pavernes Interesse og ikke dens indre Fuldkommenhed. Ved Videnskabernes Gjenoprettelse og den lutherske Trosforbedring havde intet Folk i (det nordlige) Evropa et betydelig dannet Sprog og Bogvæsen; det var derfor let for Latinen at håndthæve sin anmassede Ret blandt Folkene for det første, men hvor vidt de ere sindede at vedblive at erkjende den, viser sig hver Dag tydeligere. Imidlertid indrömmes den rommerske Literaturs höje Værd i Veltalenhed, Digtekunst og Historie, hvori de nyere Folk vanskeligen kunde nå dem, hvilket rettelig forklares af Rommernes særegne Statsforfatning og Stilling, der sammenlig-

nes med vore Dages, i korte og træffende Træk. Dernæst jævnføres deres Historieskrivning, Veltalenhed, Digtekunst med de nyeres, hvor de sidste dog næsten sættes i Ligning med de første. Men her spores Ulejligheden af den ovenfor omtalte Mangel, at Forf. ikke har bestemt hvilket Sprog og Bogvæsen han egentlig vil foretrække for det latinske. Han sætter derfor her alle de nyere Folk i Flæng med Rommerne, (ja endog svenske Forfattere som Kellgren o. fl. anføres, uagtet Modersmålet lagdes udenfor Undersøgelsens Kreds) hvilket er iöjnefaldende ubilligt og urigtigt. En anden Forglemmelse synes det at være, at Forf. ikke omtaler den justinianske Lovgivning, og hvad dermed står i Forbindelse, ej heller Kirkefædrene og Middelalderens Latinister eller de mange filologiske, historiske og andre Værker, som i nyere Tider ere skrevne på Latin, endog i Teologi, Lovkyndighed og Lægekunst. Forf. går heri så vidt, at han bebrejder Rommerne, at de intet have at sætte imod de nyere kristelige Salmer, som f. E. „den makaløsa øfversättningen i Nya Psalmboken af Prudentii: *Jam mæsta quiesce querela.*" Han synes altså slet ikke at have betænkt, at denne Ligsalme jo dog tilhører den latinske Literatur, at Talen ikke er alene om de hedenske Rommere, men om Sproget og Bogvæsenet i Almindelighed, og at den der forstår Cicero, Livius og Virgil, også vil kunne læse Laktåns, Avgustin og Prudentii Ligsalme, ligeså let som den der forstår Svensk kan læse „den makaløsa øfversättningen i Nya Psalm-

boken." For øvrigt indrömmes gjerne, at Græsken også i disse Henseender kan måle sig med Latinen i Vigtighed, især for os Nordboer, da Justinians Love aldrig have været gældende i Norden, hvor derimod den kristne Religion, der grunder sig på det græskforfattede Ny Testamente nu snart et Tusindår har været herskende, og da Josef, Pilo, Evseb og i Almindelighed de græske Kirkefædre vel kunne sættes imod de latinske, samt de byzantinske Forfattere imod Middelalderens latinske Krönnikeskrivere, så at det egentlig blot er for den nyeste latinske Literatur efter Trosforbedringen at Græsken må stå tilbage.

Forf. viser også, at Latinen ikke er nødvendig, fordi den nyere Dannelse grunder sig på den ældre, da den dog i mange Henseender har antaget en ganske anden Beskaffenhed, og man oftere ved et pludseligt Spring, er gået over næsten til det modsatte; altså ingen egentlig uafbrudt Fortsættelse finder Sted. Endelig gjendriver han Indvendingen mod de nyere Sprog og deres Foranderlighed; men synes ikke at have fattet denne Sag fra den rette Synspunkt, da Meningen ingenlunde er, at denne Foranderlighed skulde hindre Lærlingen i at lære, men at den om en föje Tid vil göre det usmageligt og tilsidst uforståeligt, som den Lærde nu udarbejder med Flid og Sirlighed, hvorimod den sildigste Efterslægt lige let vil læse Tacitus og Sakse, Scaliger og Madvig. Dette vilde også finde Sted om man satte Græsk isteden for Latin. I sit Tilbageblik kommer Forf. også atter S. 80 til at yde det

græske Sprog og Bogvæsen den höjeste Ros, og jeg finder intet hos ham imod at begynde med dette. Hans eget Udslag er derimod ikke klart fremsat. Han vil ikke ganske udelukke Latinen; men hvem der egentlig skulle studere den, og til hvad Tid, eller i hvad Orden begynde dermed, bestemmes ikke. Begynder man for sildig, og især hvis man lærer de unge Engelsk forud isteden for Græsk, frygter jeg de aldrig ville opnå så megen Færdighed deri, at det kan blive dem til nogen sand Nytte.

Anmældelse af Liljegrens Skandinaviske Fornålderns Hjeltesagor; Stockholm 1818. LVIII & 338. sid. 8vo.

(Svensk Litteraturt. 1819 Nr. 14.)

Man har allmänt tadlat de i Sverige utkomna sagorne för brist på kritisk noggranhet i textens behandlande, vederbörlig språkkännedom i öfversättningen, samt smak och sinne för historiskt värde och sanning i valet af utgifna stycken, — den danska (Resenii) upplaga af Sturlesons Edda täflar med de sämsta, som i Sverige blifvit utgifne — och dessa brister hafva tillskyndat hela isländska, och i allmännhet skandinaviska fornlitteraturen de bittraste förebråelser och smådelser af Schlözer, Adelung, Rühs och flera lärde Tyskar, utan att de sednare förträffliga, i Köpenhamn af lärde Is-

ländare bearbetade sagorna, i förening med danska lärdes nitiska bemödanden, intill denna stund varit i stånd att fullkomligen ändra det allmänna omdömet, som grundat sig på annars förtjente och berömte Tyskars fördomar. Fördomar får man nemligen med skäl kalla det, såvida ingen enda af dessa lärde gjort sig mödan att lära Isländska språket, för att sjelf kunna undersöka sakens beskaffenhet; ja knappast att studera så mycket Danska eller Svenska, att de utan de gröfsta fel och misstydningar kunnat läsa, hvad man öfver denna sak skrifvit i Skandinavien. De hafva alla tagit för goda varor, hvat utgifvarne behagat bjuda dem utan att ana det öfversättningen möjligtvis icke svarade emot originalet, hälften af texten måhände icke härrörde från författaren, utan var tillflickad i sextonde eller sjuttonde seklet, och det hela hämtadt från de aldrasämsta handskrifterna, såsom lättast att utan lärdom och stor möda läsa og förklara eller äntligen att sagan sjelf tilläfventyrs alldeles icke hörde till gamla litteraturen, utan var rent af en smakløs roman från det sämsta tidehvarfvet, som kultur på Island undergått, om icke ett i Sverige uppdiktadt falsum. Det blifver derföre vid hvarje nytt försök i denna vägan af yttersta vigt, att undersöka, huruvida nyssnämde fel blifvit fortsatte eller undvikne. Men vid närvärande tyckes man äga så mycket mera att vänta, som Utgifvaren måste gjort fornspråkets och dess Litteraturs studium till hufvudsak, emedan han öfversatt efter Isländska mskr, hvilket visserligen icke är ett arbede

för Dilettanten, och dessutom lofvat en kritisk upplaga af sjelfva texten, jemte ordagrann öfversättning för lärde.

Huru texten här blifvit vald och behandlad är lika svårt att af blotta öfversättningen utröna, som at döma om den sednares rigtighet, förrän texten utkommer; emellertid tyckes den i de andra Isländska sagor af samma klass, hvilka Resensenten genomögnat, rådanda andan fullkommligen träffad och ganska väl uttryckt. Endast äro Isländska namnen och orden, som förekomma, isynnerset i apparaten, stundom till hälften svenska eller latinska, stundom på annat sätt förändrade och ställde i oriktig kasus, t. ex. S. XLI. „*Finnboge den Starkes hinn rama Saga*" för *hins rama* (nominat. artic. pro genit.), hvilket borde sättes inom parenthes, emedan det samma redan en gång är uttryckt med svenska orden *den starkes.* S. 124 *Vinland* (Norra Amerika) för *vindland* (Venden i Tyskland); att detta icke är ett tryckfel synes af noten S. 260. — S. 210. *Seidhiall* för *seidhjallr* (acc. pro nom.). S. 213 *Rana* (en goda) för *Rán* (Ægers gemål) och *Hlės möar* för *Lers* (*Hlers*) *mör*, eller på Isländska *Hlès meyjar.* S. 232. *át.* (ätande) för *at* (*åt*), och oftare *o* för *ö*, *ö* för *ó*, *y* för *í*, utom de tre bokstäfver af isländska och danska alfabeterna *þ*, *æ*, *v*, hvilka tvertemot dessa nationers uråldriga bruk blifvit utbytte emot *th*, *ae*, *w*, dock har ofta *v* och ett par gånger äfven *æ* blifvit nyttjadt, allt förmodligen efter som det funnits i de heterogena källorna, hvarur Utgifv. öst. Äfven tyckes öfver-

sättningen på några ställen röja, att texten blifvit missförstådd, t. ex. öfverallt nyttjas *riddare* för *ryttare*, emedan isländska ordet *riddari* (eques) har bägge betydelserna (se Björn Haldorsons ordbok) S. 19. r. 9. „*vara i fred och nåde för någon*" för *frid och ro*, hvilket åtminstone vore tydligare; isl. isl. ordet *náðir* betyder aldrig *nåd*, utan endast *ro*, *maklighet*, *frid*, (jvnf. Björn Hald.). S. 151. „*Detta fullbordades genom Sturlögs arbetsamma medverkan*" för *Sturlög den arbetsammas medverkan*; mannen hette nemligen *Sturlaugr starfsami* (jfr. S. 19); dessutom passar *arbetsam* icke på en verkan utan på en menniska. Anledningen till detta misstag är synbarligen den inrättning i Isl., att gen. liksom i Latin, måste uttryckas uti alla sammanhörande orden, ehuru många de än äro, icke som i Svenskan endast i det sidsta. *Sturlaugs starfsama* är således *Sturlogi laboriosi*. — S. 152 är äfven ett synbart missförstånd, hvarigenom Rolfssagans berättelse blifvit hopblandat med Sturlögssagans. — S. 181. *byen Dungallsbae*, *hvilken han* (*öfverkonungen Dungall*) *låtit bygga*. Det är tydligt af öfversättningen sjelf, att talet icke är om en by, utan en stad (urbs); *bær* har också aldrig betydelsen af *by*, som på Isländsk kallas *Þorp*. Skotska stadens namn var *Dúngalsbær*, icke *Dungalsbae*.

Dock är detta allt måhända mindre betydligt i ett verk, som är ämnadt åt ungdomen; vi skola derföre icke anföra flera exempel, hvarken text eller noter, utan vända oss till sjelfva sagan och den be-

sydliga apparaten, som åtföljer den. I anledning af titeln Gånge Rolfs saga lärer mången köpare väntat sig någon berättelse, eller åtminstone folkssägen, om den berömde norske hjelten, som eröfrade Normandie, och hvars ättling derifrån inkräktade hela England. Om denna märkvärdiga man förekommer likväl intet ord i texten; det hade derföre varit vida bättre att med författeren (S. 202) benämna den: *Sagan om Rolf Sturlogsön.* Dock att icke läsaren måtte anse sig alltför mycket bedragen lemnas i en not på ett helt ark (S. 216-232) underrättelse om den berömde Gånge Rolf, som föröfvrigt icke på något sätt angår denna bok. Den handlar nemligen om en annan norsk prins, som kanske aldrig varit till; åtminstone är denna berättelse om honom en fullkommen roman, måhända från 16de eller 17de seklet, hvilket äfven kan slutas af språket, såvida det skymtar igenom öfversättningen, och af hela sättet, hvorpå ämnet blifvit afhandladt. Här finnas många epitheter och rhetoriska floskler, t. ex. S. 154. „*månen lyste klart öfver den sorgliga kullen och den natthöljda jorden*" o. s. v. här berättar författaren ofte i egen person; här saknas de vanliga ättlängder och berörerelser med historiska personer och händelser. Deremot förutsättes och nämnas här de sagor, som af den nyeste och bästa Criticus i detta ämne (Prof. Müller i företalet till Björn Haldorsons Lexikon) räknas för rena *fabulæ*, och dess omdöme deröfver (p. XXXII loc. cit.) passar fullkomligen äfven på denna. Här förekommer en rikedom på de orim-

ligaste vidunder; t. Ex. utom de vanliga underbara vapen; klenoder; spöken o. dyl., som verkligen hörde till forntidens föreställningar, blifver Hufvudhjelten Rolf en gång, på en resa från Gardarika till Danmark, trollad i hård sömn af en förrädare Vilhelm, som under tiden skär af honom bägge fötterna, och reser bort med dem; han hade hellre afskurit hufvudet, men tordes icke för Rolfs häst, hvilken var „*af den art, som kallas dromedarier.*" Efter en dags förlopp blir Rolf genom hästens biträde (som vältrade honom på jorden till dess sömnthornen föll af hufvudet) äntligen väckt, och „*saknar sina fötter*" fortsätter likväl resan tills han på Jutland af en händelse råkar gripa en dverg, som der gjort mycket oväsende. Dvergen erhåller lifvet med vilkor att, iblant annat, läka hans fötter, springer genast och hämtar fötterna, sätter på dem igen, och genom en „*sådan smörja, att dess like ej finnes i Norden*" läkar honom på tre dagar, så att han blef lika rask som tillförene. Samma konstiga dverg går ibland ned i jorden, när någon kommer efter honom. En annan af hjeltarne förvandlar sig till drake, galt, tjur o. s. v. allt äfter omständigheterne. På dyligkt öfverflödar isynnerhet sista hälften, der författarens fantasi, sedan han rätt hunnit komma in i ämnet, blifvit allför onaturligen upphetsad, och fullkomligen skenat med honom. Denna saga saknar derföre, så vidt som Rec. kan inse, allt historiskt värde, och har äfven föga ästhetisk förtjenst; isynnerhet är sista hälften vämjelig, t. ex.

det högst öfverdrifna, gräsliga slaget i Gardarike (p. 135-175), der kämparne bita, knipa, stångas, hugga, sticka, spruta etter, gift, hetta, eld, rök och stank, samt redan andra dagen vada bland likkögar i menniskoblod „*liksom bland klippor i en strid flod*" så att författaren nästan öfverträffat den satiriska skalden *S. Petersen*, som i *Stelkurimor* lofver att beskrifva ett slag, hvarest utom andra fasor kämparne skola

vada blóðið volgt í midti;
valla summir botninn hitti!

Rec. kan således ingalunda gilla valet af denna saga, alldenstund så många renhistoriska eller mythiska sagor, norska lagar, t. ex. Hryggjarsstykki, Kórmakssaga, Laxdœlasaga, *Frostatingslagen*, *Borgartingslagen* o. s. v. återstå, att man till äfventyrs två, trehundra år ännu icke torde hinna blifva färdig dermed. Icke heller begriper han i stöd af hvilka skäl Utgifvaren anbefallt en bok, såsom denna, åt ungdomen, eller öfverhufvud hvad deraf är att lära. Han ser deruti intet annat än ett exempel, huru en isolerad menniskas fantasi kan förvilla sig i brist af all kännedom om lifvet i verkliga verlden, eller i det högsta ett isländskt exempel på en öfverdrifven Roman, som till äfventyrs så skulle önska sina barn i händerna. Annars nekar han ingalunda äfven dylika romantiska Sagors nytta och värde, när några af dem blifva kritiskt och sorgfälligt utgifne. Man skall deraf kunna hämta nytt ordaförråd för lexica, sättas bättre i stånd att jemföra och urskilja de histo-

riske sagorna från de diktade, och kanske hämta intressanta bidrag till upplysning om smakens och culturens gång i Europa, åtminstone i Norden; men en öfversättning kan nästan endast i sista afseendet begagnas, och det ingalunda af ungdomen, utan af lärde, i Medeltidens Literatur väl bevandrade män.

Beträffande åter den bifogade apparaten, så är dervid icke minsta afseende gjort på denna bokens enda verkliga nytta, utan den innehåller hvarjehanda geografiska, antikvariska och historiska upplysningar, som röja mycken flit och kännedom af de bästa danska och norska arbetens i den vägen, af hvilka lemnas utförliga utdrag, *sed nunc non erat his locus.* Hvem skulle icke förarga sig öfver en *commentarius perpetuus* till Batrachomyomachien som vore utstofferad med hela *Meursii*, *Gronovii* och *Bathelemys* lärdom, jemte planche öfver grekiske konungarnes gästrum? Men vi skola nogare betrakta denna apparat i dess särskilda delar, såsom egentligen utgifvarens verk. En grannare föreställande inre utseendet af de forntida gästrummen har blifvit förutskickad, hvilken har mycken likhet med den ena af de två stora plancherna i Köpenhamnska upplagan af *Gunnlögssaga*, utan att Rec. kunnat finna någon notice derom; ty en not, p. 236, vid ordet *Veitslostofvor*, innehåller ett ritat af Götriks och Rolfs S., samt ett annat af Gunlögs S, hvarpå följa orden: „*jemte bifogade teckning af en dylik byggnad*" hvilket icke bestämmer om det är den här eller der bifogade teckningen man skall

jemföra, eller kanhända denna teckning med den andra, ej heller underrättar oss om denna teckning är en förminskad copia af den andra, eller hur? Näst efter dedicationen följer ett *Förord* om Utgifvarens plan och afsigt, nemligen att sedermera utgifva Isländska textèn med en annan ordagrann öfversättning „*ämnad åt vetenskapsidkaren och den lärde forskningen* (forskaren?)" då detta arbete deremot endast är ämnadt "*att bidraga till upplifvandet af ett mera allmänt sinne för nordiska forntidens enkla storhet*" samt, om han blifver i tillfälle att fortsätja dessa Hjeltesagor, att likasom här i noterna, „*lemna ett någorlunda rikhaltigt Repertorium för en Nordisk Archäologie.*" Det är således icke det mera Kritiska, åt vedenskapsidkaren ämnade, utan det populära „*till läsning för Sveriges ungdom*" bestämda arbetet, som Utg. ämnar fortsätta och beledsaga med ett archäologiskt Repertorium. Rec. hade önskat tvertom det mera kritiska begynt och fortsatt, emedan denna cyclus af diktade sagor dock, enligt föregående, icke är särdeles god lecture för ungdomen; blotta öfversättningar också intet archäologiskt värde äga, utan så vida de grunda sig på en kritiskt bearbetad och förutskickad pålitlig text. Icke heller skulle någon obeqvämare plan för ett archäologiskt Repertorium lätteligen kunna upptänkas; ty först torde det icke falla många in att söka dyligt i Anmärkningarne till Romaner; dernäst skola de lärda afhandlingarne, som man i mängd har öfver enskilda dithörande ämnen, i stället för att samlas, supple-

ras och bringas i system, härigenom på det jemmerligaste blifva sönderplockade och ämnena hopblandade, sa att icke mera något står till att finna i detta Repertorium; och äntligen skola sålunda de pålitliga efterrättelser, vi hafva om forntiden, blifva uppblandade med falska uppgifter, som endast hafva sin grund i senare Romanskrifvares otyglade och obildade fantasi.

Efter detta Förord kommer en *Inledning* på 58 sidor, der Utg. efter några betraktelser öfver gamla Isländska Litteraturen (p. VIII) går öfver till dess uppblomstrande och framgång i Sverige intilldess „*kännedomen af Fornspråket utbreddes såvida, att med år 1697 man alldeles kunde för Antiqvitets Collegii tjenst umbära infödda Isländare.*" Att man likväl tvifvelsutan misstagit sig om sin egen lärdom och skicklighet tyckes följderna utvisa: det kan äfven tillräckligt slutas af bara titeln till *Renhjelms* på Isländska författade „*Klaugu Gratir yfir M. G. de la Gardie* Ups. 1667" (om den annars riktigt är anförd p. XII); den innehåller nemligen lika många språkfel som ord, emedan *klaga* icke på Isl. betyder *beklaga, begråta* (*lugere*), hvilket kallas *harma*, utan *anklaga* (*accusare*); andra ordet betер icke *Gratir* utan *grátr* (*fletus*); sammensatta ordet *klögu-grátr* (icke *Klaugu Gratir*) skulle således (vederbörligen corrigeradt) komma att betyda *anklagelsesgråt* (*fletus accusationis* eller *accusatorius*) hvilket lärer vara ungefärligen motsatsen af det författaren ville säga; och denna författare är *Renhjelm*. S. XIV. före-

kommer dock äfven den anmärkningen, att „*under hela tiden från Brockman till slutet af sistförflutna sekel* (seklet) *ingen Svensk sysselsatt sig med isl. skrifters öfversättande mer än* (utom) *Commerce Rådet M. Adlerstum.*" Och dess arbeten, får Rec, tillfoga, sakna fullkomligen allt kritiskt och historiskt värde (jfr. Recensionen öfver Jomsvikingasagen i denna tidning Årgången 1817, No 14). Nästföljande raderna tycker Rec. innehålla så många små misstag, att han måste helt och hållet afskrifva dem med sina anmärkningar inom parenthes. „*Visserligen* (heter det p. XIV) *är ingen af dessa äldre upplagor* (som infödde Svenskar besörjt) *fullt tillförlitlig. Man märker tydligen att dessa Män saknede nog grundelig grammatikalisk kunskap om språket* (och likvål var kunskapen 1697 så väl befästad, att ingen infödiug mera behöfdes) *för att riktigt läsa gamla, genom abbreviaturer försvårade Handskrifter, och med säkerhet tolka vårdslöst kopierade och corrumperade texter* (d. ä. saknade all den lärdom, som kritiken erfordrar, ty hvad är det för en lärd, som icke kan läsa och begagna en gammal handskrift eller accentuera, restituera och tolka en vårdslöst kopierad (föröfrigt riktig) text i det språk han fullt känner?). *Men otvifvelaktigt, om man besinnar hvad dessa lärda uträttat utan lexicographiska hjelpredor och den — — språklära hvarmed våra Grannars ädla bemödanden begåfvat våra tider* (men sällan utan tillhjelp af infödde isl. lärde) *skall man kanske* (nyss var det otvifvelaktigt) *inse*

att det nu mera icke bör vara omöjligt för den ihärdiga fliten att, utan infödd Isländares handledning, i grund lära sig det gamla Norräna Språket (optime docetur exemplo), *hvilket väl ej heller är precist detsamma, som nu talas på den romantiska ön* (Utg. har väl icke läst företalet till Gunnlögs saga), *hvars volcan så i moraliskt som i physiskt hänseende utbrunnit* (Utgifv. är lika olycklig med volcanen här som på första sidan der han talar om Islands gamla herrlighet *genom en af Heklas eld uppdrifven och underhållen vegetation,"* ty isl. volcanerna hafva redan för landets bebyggelse för evigt förvandlat stora herrlige skogar i ödemarker; de brunno också ännu 1783 och 84 och väntades i dessa år åter, hvilket dock, som Rec. förmodar, torde gå öfver, emedan de Revolutioner, som timat med isen vid norra polen och ved väderleken i norra länderna, tyckes visa att eldmaterien för denna gång tagit en annan väg och funnit en öppning i Ishafvet. Hvad åter moraliska volcanen angår, om dermed skall förstås den heliga elden, som nu snart ett årtusende uppflammat isländska snillet för kundkap og vetenskap, så är det förvånande huru författaren kunnat vara så fullkomligen obekant med de mest lysande namnen i nyare nordiska Literaturen, att han kunnat utgifva den för slocknad eller utbrunnen. T. er. fr. 1800 tills nu har Island haft följande lärde och vidtfräjdade skriftställare: *Olafsson, Thorlacius, Thorkelin, Magnusson, Finnsson, Stephensen, Johnsonius, Thorlaksson, Gröndal, Pè-*

tursson, Espólin, o. fl. Man tyckes således icke, utan den gröfsta orättvisa, kunna beskylla nationen för att hafva tröttnat i sitt nit för Literaturen; snarare torde ännu vara ganska betydligt hos den att lära. *Visst är åtminstone, att om dessa öfversättningar icke fullriktigt verbotenus tydt texten, hafva de dock förträffligen, isynnerhet de hvilka erhållits af Verelius, den äldre Peringsköld,* Grefve *Bonde och Björner, uppfattat originalernas anda och återgifvit den i en vältalig nummerfull diction, det Svenska språket spelar med hela sin ursprungliga manlighet och styrka.* Rec. skall medge att språket i några af öfversättningarne är ganska kraftigt och trohjertigt, om Utg. å sin sida vill erkänna, att det uti andra (t. ex. *Göransons* Edda, *Björners* Æfidrápa Örvarodds, bifogad hans Schediasma de Væringis, o. fl.) spelar med all möjlig fåkunnighet och småklöshet. Men att de gamla öfversättningarne skulle troget gifvit originalernas anda kan omöjligen antagas, alldenstund de ofta gifvit motsatsen af deras mening, hvilket hos utländska lärda åstadkommit oändlige förvillelser, misstag och smädelser. Att vara kort skall Rec. endast anföra ett exempel af Schlözers berömda verk (*Die allgemeine Nordische Geschichte*). Nemligen p. 445 i noten berättas efter Örvaroddsaga 6 Kap. att Örvarodd på sitt tåg till Bjarmaland plundrat i Finnmarken, hvilket dock (säger Schlözer) knappast får anses såsom härjning; emedan bytet kallas *Find-krefid* (Finnen Schazung). I Sagan sjelf (jfr. Rasks isländska läsbok) står tvertemot att

Örvarodd icke plundrade, utan strängeligen förbjöd sitt folk att ens gå i land; det var manskapet på ett annat medföljande skepp, hvilket icke stod under hans befäl, som tillät sig dessa våldsamheter. Dernäst betyder Finnskref-it (icke *Find-krefid*), som bytet kallas, hvarken mer eller mindre än *Finn-skräp-et*, det vill säga *Lappskräpet*. Alltså två dryga fel i en enda obetydlig uppgift; ja dylika exempel äro så mångfaldiga, att man omöjligen kan öfvertyga sig om riktigheten af någon enda uppgift, som hämtas af dessa upplagor, utan att undersöka hvar och en i någon gammal permbok; så långt äro de ifrån att gifva oss en trogen bild af originalernas ande.

Derefter går Utg. öfver till att försvara de äldre lärdes val af mythiska eller rentaf diktade sagor, hvilka han icke anser för orätt att föredraga framför de historiska, emedan det „*föga intresserar oss att veta, hvilken trakt på Island den eller den rika bonden först bebyggt o. s. v. men att se dessa våra urfäders stamförvandter i det innersta af deras lif, åsigter, lefnadssätt och seder, att förvärfva en klar, åskådlig och blifvande bild af tiden, det är ändamålet med vårt studium, och det gifver oss den romantiska sagan likaså säkert som den historiska.*" Man skulle icke lätt förmodat denna dom af någon som läst Heimskringla, Knytlinga, Eigla, Njåla, Gretla, Gunnlögssaga, Vigaglums S. m. fl. och jemfört dem med de diktade t. ex. närvarande; att åtminstone Rec.s jemförelse utfallit på motsatt sätt är redan yppadt. Rec. skall således

endast här tillfoga en fråga till Utgifvaren. Hvad! om det vore skilnad på tiden, hvars bild man söker förvärfva, och den hvars bild man erhåller? T. ex. Handlingen i denna Rolf Sturlögsons Saga sättes för Harald hårfagers tid (870) alltså t. ex. omkring år 800, och lät den nu vara skrifven omkring år 1500; skulle då icke de mellanliggande 700 åren hafva gjort en liten skilnad eller förändring i tidens skepnad? Torde der icke *i stället* för det innersta af våra urfäders stamförvandters lif, åsigter, lefnadssätt och seder, tillläfventyrs endast vara ett återsken af den enskilda författarens cultur och fantasi, som här företer sig för oss? Se der Rec.s tvifvelsmål och fruktan för de romantiska sagornas användande i antiqviteterna. Huru mycken och obotlig skada de gjort den historiska Literaturen är bekant. Dock bör man göra Utg. den rättvisa, att han ingalunda sjelf utgifver denna Saga för historisk sanning eller derpå bygger någon hypothes, utan endast har sina åsigter om diktade sagornas tjenlighet för ungdomen, deras företräde för de historiska, samt sättet huru de böra utgifvas.

P. XXXI. begynner en (till följe af noten p. V) af förste Amanuensen vid Kgl. Bibl, Hr. *L. Hammarsköld* meddelad öfversigt öfver isl. Literaturens indelning, som slutas med en, efter denna öfversigt, i 12 klasser indelt förteckning på de i Stockholm förvarade skatter af isl. handskrifter. Om man antager att denna öfversigt blifvit uppsatt af en Bibliothekarie, som allenast är dilettant

i isl. Literaturen och att den följakteligen endast är abstraherad af stockholmska Bibliotheket, skall man visserligen finna den ganska beqväm; men underligt att den lärde i sin egen sak hämtat dylikt från dilettanten, icke t. ex. hellre af *Halfdani Einari historia litteraria Islandiæ*, som är ganska bekant och lätt att bekomma, och obegripligt att han kunnat göra den till sin egen åsigt af hela nationens Literatur, utan att på något sätt märka det oskickliga deruti. Till 1) klassen räknas mythiska Qvädena, näml. Sämunds Edda o. s. v. Till den 2) Isländska lagarne, med hvilka dock hopblandas de norska t. ex. Gulathings och Frostathingslagen. Den 3) arten är ganska otydligt bestämd, såsom innefattande dels analistiska, dels genealogiska anteckningar om Islands första bebyggande o. s. v., hvilka småningom gingo öfver i sagor med „*mera utförlighet och inblandade dikter.*" Det är klart att detta icke kan utgöra charakteren i någon klass af isl. Literaturen, emedan hvarkan Annalerna gå öfver i sagor eller dessa i de förre, Annalerne äro också till större delen yngre och ingalunda inskränkte till de första kolonisterna på Island, utan börja ofta med *Adam* och innefatta vanligtvis äfven det öfrige Norden eller hela den bekanta verlden. 4) *De historiska qvädena*; om dessa erhållit plats efter de mythiska skulle poetiska Literaturen blifvit mindre söndrad. 5) De historiska sagorna om händelser, som tilldragit sig utom Island; dessa hade beqvämmare blifvit ställde näst, efter dem, som röra Island sjelft, från hvilka de

i en så kort öfversigt icke behöft åtskiljas. 5) Legender o. dyl. 7) De romantiska eller diktade sagorna, som anses för det rikaste Schaktet i isl. guldgrufvan. Da delas åter i de till ursprung engelska, tyska o. s. v. 8) De katholsk-religiösa qvädena och Runorna, hvilka dock äro till inrättning och väsende helt olika. 9) Kommentarier öfver gamla skatterna, hvartill räknas Sturlesons Edda, och Jon den rikes Háttalykill. Dessa äro åter heterogena verk, som icke utgöra någon egen klass; det förra hör till den vetenskapliga eller theoretiska genren, det senare är ett beskrifvande poem; af begga arterna har man många flera stycken. 10) Aevintyr (Åfventyr vore vanligare), hvarmed den åkta originella literaturen säges hafva försvunnit; men dessa kunna dock omöjligen räknas för en hufvudgren af Literaturen, utan hänföras ganska beqvämt till 7de flocken. 11) Bibelöfversättningen och andaktsböcker. 12) „*Några af de inkallade Isländares och infödda Antiquariers anteckningar*". Orimligheten af denna rubrik i en öfversigt af hela nationens Literatur är påtaglig, emedan alla dessa anteckningar äro excerpter och concepter af ringa mängd och föga värde. Deremot äro i denna öfversigt af Literaturen icke med ett enda ord berörde 1) lärde Isländares philologiska och antiquariska arbeten i Danmark eller på den aflägsna, lugna ön; så att tre fullständiga ordböcker, två språkläror, Vídalins, Olafssons, Thorlacii mångfaldiga lärda, till en del på Isl., till en del på Latin eller Danska författade och tryckta afhandlingar här all-

deles icke erhållit någon plads. Äfvenså taknas 2) en myckenhet ekonomiska tryckta uppsatser, hvartill äfven kan räknas *Olavii Ökonomiske Rejse i Island* med plancher 2 Bd. 4to. 3) Juridiska skrifter, såsom nyere lagstycken, förordningar, juridiska afhandlingar, tryckta tingböcker (utdrag af protocoller) o. dyl. 4) Vetenskapliga verk, dels originella, men till större delen öfversättningar; t. ex. tre räkneböcker, en liten anthropologi, phychologi, moral jemte flera undervisningsböcker för barn. 5) Historiska arbeten t. ex. *Historia ecclesiastica Islandiæ* 4 Bd. 4to, *Olafsens och Paulsens Rejser i Island* med Plancher och Charta 2 Bd. 4to. *Stephensens Skildring af Island i det 18 Aarhundrede*. Espólins fortsättning af isländska historien (Sturlúnga saga) ända till våra tider. 6) En isynnerhet på lyriska arbeten af hvarje slag ganska rik poetisk Literatur, som dessutom räknar en lärodikt om landtlefnaden, som är tryckt och öfversatt på Dansk, et satiriskt epos, jemte öfversättningar af Miltons och Popes förnämsta arbeten, som enligt infödde Engländares dom, på somliga ställen öfverträffa originalerna. Att intet af all detta blifvit upptagit i Hr. Hammarskölds öfversigt förklaras ganska lätt deraf, att lidet eller intet deraf funnits på Kgl. Biblioth., äfvenså lidet som något betydligt af nyare Danska eller Norska Literaturen. Men att en lärd som gjort nordiska fornspråket till hufvudstudium, som studerat i Lund, och som varit i tillfälle att besöka Köpenhamn, icke blifvit uppmärksam på något dylikt namn

som Arnas Magnæus, Vidalin, Finnsson, Stephensen, Olafsson, Thorlacius, Thorkalin u. s. v. är mera underligt. Dock äro flere af dessa män citerade i Utgifverens noter till sagan; om han derföre icke blindt afskrifvit alla dessa citater, utan att fästa någon uppmärksamhet vid de deruti förekommande namnen, så måste han känt flera af dessa skriftställare. Men hurn han åter i denna händelse kunnat underlåta att i en allmän öfversigt af de särskilta arter, „*i hvilka isländska literaturen utgrenat sig*" gifva åtminstone någon vink om deras tillvaro, och deremot tillåta sig att likna nationens literära tillstånd vid en numera utbrunnen volcan: det är ett fenomen, som Rec. i förtviflan lemnar åt läsaren eller utgifvaren sjelf att förklara. Den näst följande förteckningen på isl. Macr. på Kgl. Bibliotkeket er en kärkommen skänk åt det *hela* literära Norden, dock tyckes den rättare erhållit plats i den lofvade kritiska upplagan af texten för lärda. Den skulle äfven varit redigare och kortare om ingen förteckning på tryckta upplagor blifvit inblandad, hvilken dock omöjligen kan vare fullständig, emedan Bibliothekets handskriftsamling icke omfatter hela Literaturen; de tryckta upplagorna stå också i ganska ringa förbindelse med de stockholmska manuscripterna, emedan dessa vid ingen isländsk och vid få danska upplagor blifvit jemförde; ja såvida de äldre svenska lärde, som Utg. anmärkt, icke ägt kunskap nog till att läsa gamla handskrifter eller utreda svåra texter, så äro de bästa och äldsta codices, äfven af de i Sverige ut-

gifne sagorna, att anse såsom obegagnade för den lärda verlden. Ville eljest Utg. äntligen anmärka huru mycket af den i Sverige bevarade del af Literaturen på något vis är tryckt, så hade detta ändamål genom en asterisc eller något annat tecken vid de redan utgifna sakerna, kunnat vinnas, utan att störa öfversigten af handskrifterna. Efter denna inlednings slut följer öfversättningen af sjelfva sagan, hvarom redan blifvit ordadt. Vi komma således till anmärkningarne, som gå från p. 203 till 267 med mindre stylar. De äro enckligen med mycken flit utdragne ur de bästa danska, norrska, svenska och isländska författare t. ex. Suhm, Schöning, Sjöborg, Thorlacius o. fl. hvarjemte de redan omnämde isländske Amanuensernas handskrifna anteckningar icke blifvit obegagnade. Hvad som hämtas af så olika källor är naturligtvis äfven af helt olika beskaffenhet och värde; ja äfven hos de aldraoskattbaraste författarne, t. ex. Suhm, är ganska mycket att förbättra, emedan språkkritiken i nordiska philologien på hans tid var fullkomligen i sin barndom eller födelse; äfven hos de senaste danska och norrska författare, som icke gjort nordiska språkstudiet till hufvudsak, hafva många småfel i namn och ordformer insmygt sig. Rec. hade således önskat att Utg. af eget lärdomsförråd rättat några af dessa misstag, och ryckt sanningen några steg närmare; men åtminstone i Upplysningarne vid 1. Kap., hvartill vi skola inskränka oss, finnas såväl egna nya misstag, som gamla orättade. Namnet Gardarike säges således bildadt af sista staf-

velsen *gard* i *Holmgard*; ehuru Utg. straxt efter sjelf sanför *Gardar* (gårdar, städer, *urbes*) såsom namn på riket, hvilket ögonskenligen är rätta ordet, hvaraf *Gardariki* (*regnum urbium*, riket med de många städerna) blifvit sammensatt, äfven *Garda-konúngr* (*rex urbium* i. e. *Rossiæ*) och *gerskr* rysk (*rossicus*). *Holmgardr* deremot (icke *Holmgard*) är singul. och således namn på en enda stad, hvilket uppkommit af ryska namnet *Cholmogori*, hvars sista del härstammar från *gora* ett berg (*mons*), och har således icke den minsta relation till namnet *Gardariki*. Om föröfrigt isl. texten verkeligen han uttrycket „*Holmgardarike*; *hvilket af somliga kallas Gardarike*" så tjenar det endast till ett bevis mera, att sagan är författad i tider, då communicationen länge varit afbruten, och namnens bevisligt sanna bruk och förhållande bortglömdt, och att man väl bör akta sig, att af dylika sagor hämta någon geografisk uppgift. På samma tid beskrifvas Gardarikes gränsor såsom sträckande sig „*ifrån Jotland eller Finland*" o. s. v. alltså är Jotland (Jutland) synonymt med Finland! Detta är verkligen ett misstag, grundadt på förväxling af namnet *Jötnar* (Jättar, Finnar) med *Jótar* (Jutar, Jutländare), hvartill Schöning och Suhm låtit förleda sig af ett ställe i mythen om *Fornjótr* (*fundinn Noregr* kallad) men som dock stillatigande blifvit rättadt af *Baden* i dess Danmarks historie och *Werlauff* i dess upplaga af sjelfva Suhms sammandrag af dansk-norrska historien, samt eftertryckligen åtaladt af Rask, i

undersökningen om gamla språkets ursprung. Ännu i samma not härledas (efter Suhm) *Ryssland af Risaland* och *Ryssar* af *Risar*, ehuru af Edda och de mythiska sagorna nogsamt är bekant, att Risarne äro desamma som Jötnarne eller Jättarne, det är Finnarne, och helt och hållit skiljaktiga från *Vanerna* (Venä-läiset) det är Ryssarne; men enligt Utg. tanka blifva tvertom Ryssar och Finnar (Vaner och Jötnar) till ett och samma folk. I fjerde noten har Utgifv. rättat ett misstag hos *Brocman*, som i Ingvars saga tänkt på Dniper, Dvina och Volga, i stället för Düna och andra floder i denna trakt, men i samma not har Suhm ännu en gång förfört honom till att förklara namnet *Ymisland* af uttrycket *ymisligar þjóðir* (åtskilliga folkslag), alltså t. ex. äfven *Varberg* af *variæ gentes*, hvilka oftare torde förekomma hos lat. författare! Nej *Ymis* är genit. af *Ymir*, en Jätte, *Ymisland* således detsamma som *Jötunhem* och skiljaktigt från *ymis-ligr*, der *s* är radicalt liksom i svenska orden *ömsom*, att *ömsa* m. fl. Suhm var icke nordisk philolog utan historiker, hade dessutom brist på dugliga hjelpredor; men Utg. tyckes (enligt p. XXI) hafva åtagit sig att öfversätta isländska handskrifser, och skulle med ringa möda kunnat finna Jättens namn i Björn Haldorsons Lexicon och dess deklination i Rasks Grammatica.

Från 268 till 338, som utgör slutet, förekommer en afhandling om skandinaviska fornålderns Idrotter (efter *Engelstoft om Legemsøvelser*

hos de gamla Skandinaver), hvarifrån Utg. p. 329 går öfver till dessa nöjens förändringar i Sverige. Denna uppsats, ehuru liksom föregående Upplysningar icke fri för små misstag, hvilka dock förmodligen till en stor del härröra från de äldre författarne, som blifvit excerperade, är otvifvelaktigt ett af de bästa styckena af hela boken, emedan det utgör något helt för sig, som intet har att göra med det öfriga, utom såvida början blifvit tryckt på samma blad som slutet af det föregående.

Sålunda hafva vi nu genomögnat denna bok. Att Rec. varit så utförlig hoppas han ursäktadt med det skäl, att den är det betydligaste af de nyare originella svenska arbetena i denna vägen, och torde således komma att äga afgörande verkan på den riktning, som detta studium i Sverige framdeles skall taga, hvarigenom den blifver högst vigtig för hvarje redlig vän af nordiska philologien, historien och antiqviteterna. Ingen oväldig och rättsint läsare lärer kunna utdraga resultatet och jemföra det med det berömvärda nit som Utgifvaren ådagalagt, samt det osparda flit och möda han användt, utan att högeligen beklaga det Sverige icke nu för tiden äger någon skicklig lärd i Verelii ställe, som genom utstakande af det dugliga i Literaturen, anvisning huru man bör gå till väga i detta studium jemte nödig handledning, och förnämligast genom eget kritiskt bearbetande af texten och öfversättande på Latin, kunde vägleda unga lärde med Utgifvarens flit, samt uppväcka

och bilda ännu många flere medtäflare på den ärofulla banan.

St. Petersburg den 20 Mars 1819.

R. Rask.

På denne Anmældelse svarede Liljegren i et følgende Nummer af samme Tidende.

Ueber die norwegischen, schwedischen und isländischen Literaturen und Sprachen.

(Af Wiener Jahrbücher der Litteratur 6ter Band, skrevet i St. Petersborg i Foråret 1819 i Anledning af Fürsts Bemærkninger i samme Tidsskrift om den danske Litteratur. Han fik herpå skriftligt Svar med Indbydelse fra Collin til at deltage i Skriftets Udgivelse for Honorar, men hans Afrejse fra St. Petersborg den 13 Jul. 1819 gav ham ikke Lejlighed dertil).

Die *Norweger* sprechen und schreiben dieselbe Sprache wie die Dänen; diese Sprache zerfällt aber in *Norwegen* so wie in *Dänemark* in mannigfaltige Dialekte unter dem Volke, welches in beyden Reichen viele Wörter aus der alten skandinavischen (isländischen) Sprache behalten hat, die in der gebildeten Umgangs- und Schriftsprache beyder Völker ganz ungebräuchlich sind. Doch sind die Dialekte dieser Sprache vom *Elderfluss* bis zu *Finmarken* hinauf kaum so verschieden wie die deutschen Dialekte; sie gehen auch allmählich in einander über, und lassen sich nicht wie die deutschen in die oberen und niederen bestimmt von

einander trennen, wiewohl man sonst die norwegischen mit den oberdeutschen vergleichen könnte. Es existirt folglich keine norwegische Sprache in der Literatur; sondern eine gemeinschaftliche für *Dänemark* und *Norwegen*, die eben sowohl norwegisch als dänisch genannt werden kann, wenn man sich nur darunter nichts Verschiedenes oder Neues denkt. Die Norweger haben immer seit der Reformation einen sehr ehrenvollen Theil an dieser gewöhnlich so genannten dänischen Literatur genommen. Der erste wahrlich grosse Verfasser in dänischer Sprache, *Baron Holberg*, war aus *Bergen* in *Norwegen* gebürtig. (*Holbergs* auserlesene Werke sind neulich von Professor *K. L. Rahbek* in *Kopenhagen* in ein und zwanzig Bänden 8vo herausgegeben). Als Geschichtschreiber und Alterthumsforscher ist *Schöning* mit Recht berühmt geworden. Von den jetzlebenden ausgezeichneten norwegischen Gelehrten und Schriftstellern genügt es hier Hrn. Etatsrath und Ritter *Ch. Pram*, der in *Kopenhagen* lebt, und *Steffens*, welcher dem deutschen Publikum bekannt ist, anzuführen. Wer über die Verdienste und einzelne Arbeiten dieser und anderer Schriftsteller beyder Nationen weitere Auskunft wünscht, sehe Professor *Nyerups Dansk-norsk Literaturlexikon*, *Kopenhagen 1818.* zwey Theile 4to. (kostet achtzehn Thaler dänisch). Ueber die ganze ästhetische Literatur beyder Nationen kann man sich eine Uebersicht verschaffen in dem trefflichen dänischen Lehrbuche und Beyspielsammlung des Herrn Professor *K. L. Rahbek*.

Kopenhagen. 1816, zwey Bde. 8vo. Wer aber dem allmählichen Fortschritte dieser Literatur folgen will, und die Verdienste beyder Nationen unter sich oder mit denen der Schweden vergleichen; der sehe *Nyerups Fortegnelse over Böger, som udkomme i de tre nordiske Riger* (Verzeichniss der Bücher, die in den drey nordischen Reichen (jährlich) herauskommen), *Kopenhagen, in der Gyldendalischen Buchhandlung*, wo fast alle skandinavische Sachen zu haben sind, — welches ungefähr dem Leipziger Messkatalog entspricht.

Die Schweden sprechen eine etwas verschiedene Sprache, die in der Wortbiegung der alten skandinavischen (isländischen) näher liegt, in dem Wörterschatz mehr davon abweicht, weil sie viele fremde Wörter, besonders französische, aufgenommen hat; die Aussprache in *Schweden* neigt sich mehr zu der deutschen, in *Dänemark* mehr zu der alten isländischen; doch liegt vielleicht noch der grösste Unterschied beyder neuern skandinavischen Sprachen in der Rechtschreibung, die nach sehr verschiedenen Grundsätzen eingerichtet ist. Die schwedischen Wörter, welche von den dänischen abgehen, sind gesammelt in *J. K. Höstes, svenske Haandordbog for Danske, Kopenhagen 1799* 8vo (148 Seiten) schwedisches Handwörterbuch für Dänen), welches, verglichen mit den deutschen Idiotikis, eine Idee von der grossen Aehnlichkeit der nordischen Sprachen geben kann. Die unsterblichen Verdienste, die sich *Linné*, *Celsius* u. m. um die Wissenschaften erworben haben, sind jedem Ge-

lehrten wohl bekannt. Ihre ist der berühmteste Sprachforscher, *Lagerbring* der beste Geschicht-schreiber, seine grosse schwedische Geschichte (4 Bde. 4to.) wurde aber nicht geendigt. Von den Dichtern nimmt *Kellgren* die erste Stelle ein, er hat unter andern Trauerspiele geschrieben, meistens nach eigenhändigen von dem König *Gustaf dem Dritten* gegebenen Plänen und Entwürfen, die französisch abgefasst waren. *Lidner* wird in der höhern lyrischen Dichtart hoch geschätzt. *Bellman* war ein anakreontischer Volksdichter, zu dem wenige Nationen ein Gegenstück aufweisen können; er hat seine Gesänge meistens improvisirt und mündlich componirt, die Worte sowohl als Melodien sind nachher von seinen Freunden niedergeschrieben worden. Man hat die gesammelten Werke aller dieser (und anderer) in *Stockholm* herausgegeben, insonderheit die des letzten mit grösser Eleganz gedruckt. Baron *Adlerbeths* metrische Uebersetzung des *Virgil* und *Horaz*, wird als ein Meisterstück angesehen. Zu den jetztlebenden berühmten Verfassern gehören Hr. af *Leopold*, dessen gesammte Werke zweymal in *Stockholm* herausgegeben sind. Der Hofprediger *Afzelius* hat unter mehreren gelehrten Arbeiten mit grossem Fleiss die alten schwedischen Volks- und Heldenlieder gesammelt, und mit Melodien in drey sehr sauber gedruckten Octavbänden herausgegeben (so wie Professor *Nyerup* die dänischen Heldenlieder, in fünf kleinen Octavbänden gesammelt hat). Eine eigene Bearbeitung der schwedischen Heldenlieder-

Melodien mit deutscher Vorrede ist in *Kopenhagen* von Hrn. Justizrath *Grönland* erschienen. Der berühmte schwedische Reichshistoriograph Kanzleyrath *J. af Hallenberg* beschäftigt sich noch in seinem hohen Alter eifrig mit orientalischer Münzkenntniss, er hat vielerley historische, antiquarische und philologische Arbeiten theils in schwedischer, theils lateinischer Sprache herausgegeben, z. B. eine historisch-philologische Erklärung der Offenbarung *Johannis*, drey Bde. 8vo. (schwedisch) — *De nominibus lucis et visus*; — *collectio nummorum cuficorum* u. m., Sehr ausführliche und vollständige Nachrichten über alle historischen Arbeiten der Schweden findet man in *Varmholtz Bibliotheca historica Sveogoth*, Die Dänen und Norweger haben eine weit compendiösere, aber doch sehr schätzbare historische Bibliothek von *G. L. Baden Odense 1815.*

Auch in *Finnland* ist die schwedische Sprache unter den höhern Klassen überall die herrschende, und die Finnen haben einen ruhmvollen Theil an der schwedischen Kultur und Literatur genommen. Unter berühmten eingebornen finnischen Verfassern zeichnen sich besonders folgende aus: *Professor Porthan*, welcher viele sehr schätzbare Beyträge zu der finnischen Geschichte (grösstentheils lateinisch) geliefert hat, woraus *Rühs* und *Lehrberg* sehr viel geschöpft haben. Professor und Prediger *Franzén* lebt jetzt in *Schweden*, und ist sowohl wegen seines Charakters als seiner schwedischen Gedichte sehr hoch und allgemein geschätzt.

Lektor. *G. Renvall* hat eine Reihe Dissertationen über die finnische Sprache (besonders die Orthographie und Casus und Präpositionen) mit tiefem philosophischen Forschungsgeist geschrieben; jetzt arbeitet er an einem vollständigen finnischen Wörterbuche und Sprachlehre, die auf Kosten des für seine grosse Aufopferungen für die Wissenschaften so berühmten russischen Grafen von *Rumänzow* ausgearbeitet und ausgegeben werden. Secretär *Judén*, der in *Wiborg* lebt, hat eine kurze, gute Uebersicht der finnischen Sprachlehre schwedisch geschrieben (1818), und viele kleine finnische Gedichte und Aufsätze für das Volk geliefert, wovon einige in kurzer Zeit dreymal aufgelegt worden sind. Die schwedische Volkssprache zerfällt eben so wie die dänische in viele Mundarten; in *Finnland* ist die *nyländische* die merkwürdigste, in *Schweden* die *dalekarlische* (*dalskan*), welche den übrigen Schweden völlig unverständlich ist, aber nur in drey Kirchspielen und zwar mit beträchtlicher Variation gesprochen wird. Auch der kleine Distrikt *Röslagen* in *Upland* hat seinen eigenen Dialekt, der von den umgebenden ziemlich verschieden ist, doch nicht unverständlich. Eine Untersuchung und genaue Beschreibung desselben würde sehr interessant seyn, weil man die alten Russen, (Waräger, die den russischen Namen nach *Garderike* brachten) davon herleiten könnte.

Die skandinavischen Nationen verstehen einander ohne alles Studium recht gut, auch lesen gebildete Leute fast ungehindert Schriften in bey-

den Sprachen; doch ist vielleicht das Schwedische den Dänen ein wenig schwerer, auch wohl die dänische Literatur in *Schweden* mehr verbreitet als umgekehrt; unterdessen kann man sich sehr gut mit einer von diesen Sprachen überall in *Dänemark*, *Norwegen*, *Schweden* und *Finnland* durchhelfen. Das Verhältniss mit dem Schwedischen in *Finnland* ist sonst ganz anders als mit dem Dänischen in *Norwegen*. In *Finnland* ist nämlich die (finnische) Volkssprache von dem schwedischen so wesentlich und gänzlich verschieden, das man kaum irgens ein (geborgtes) Wort davon versteht, und das finnisch fast überall gepredigt wird; in *Norwegen* aber sind die Volksdialekte, die nicht geschrieben werden, nur Variation von der gebildeten Sprache bis an die lappländische und finmarkische Grenze hinauf. Diess skandinavische Sprachgebiet erstreckt sich solchergestalt von *Schleswig* in *Dänemark* fast bis *St. Petersburg*, und stösst sowohl bey der *Newa* als bey der *Eider* mit dem Deutschen zusammen, an allen nördlichen Ufern und Inseln der *Ostsee* spricht man skandinavisch, an allen südlichen deutsch. Die nordischen Sprachen sind so verschieden von dem Deutschen, dass kein Nordbewohner, wenn er deutsch (es sey hochdeutsch oder plattdeutsch) hört, ohne es erlernt zu haben, das geringste davon versteht. Der Unterschied liegt sowohl in der Aussprache als Wörtformen, Flexion und Konstruktion, auch in vielen gänzlich verschiedenen Wörtern, wiewohl allerdings die meisten für den gelehrten Sprachforscher deutlich

genug ihre Verwandtschaft verrathen. Sieh die Vorrede meiner angelsächsischen Sprachlehre nebst einem kurzen Lehrbuche, *Stockholm 1817*.

Die isländische Sprache ist die uralte skandinavische, wovon das jetzige Dänische und Schwedische herstammen; sie wird noch fast gänzlich unverändert über die ganze Insel gesprochen, geschrieben, gepredigt, und in allen gerichtlichen Verhandlungen gebraucht. In *Dänemark* und *Schweden* hat man von dieser gemeinschaftlichen Ursprache keine Denkmäler als einige von den ältesten Runensteinen; doch nähern sich die alten Provinzial-Gesetze sehr dahin. In *Norwegen* hat man auch einige geschriebene Gesetze und andere einheimische Bücher, die rein isländisch abgefaszt sind, ehe die Sprache sich dort zu verändern anfing. Das isländische ist regelrecht und gebildet, es hat eine künstliche Grammatik, ungefähr wie die lateinische welche von dem Volke so genau beobachtet wird, dass man an dem geringsten Fehler den Ausländer erkennt. Ueberall sind die alten Sagas (besonders diejenigen, die von isländischen Helden erzählen) die fornehmste Lektüre für das Volk. Wie es mit diesem historischen Cyklus der isländischen Literatur beschaffen ist, erhellt aus der kleinen aber trefflichen Schrift des Hrn. Professor und Dr. *R. E. Müller „über den Ursprung und Verfall der isländischen Historiographie."* Den Inhalt und Werth aller Sagas ersieht man aus desselben *Sagabibliothek*. Aber die Isländer haben sich auch in andern Zweigen der Literatur auf

eine glänzende Art hervorgethan, besonders in der Poesi. *Die ältere (sämundische) Edda* ist in dieser Hinsicht das berühmteste, sie besteht aus vier und dreyssig heidnischen Gesängen, und ein Paar, die von christlichen Verfassern herrühren; viele von jenen beziehen sich auf die Nibelungen, andere auf die Götter. Hr. *von der Hagen* und die Gebrüder *Grimm* haben schon das deutsche Publikum mit grossen Theilen dieser nordischen *Homere* bekannt gemacht. Eine vollständige kritische Ausgabe von dem ganzen Texte aller sechs und dreyssig (oder sieben und dreyssig) Lieder hat *Afzelius* nach meiner Redaktion in *Stockholm 1818* in 8vo. herausgegeben. Seine schwedische Uebersetzung wird bald erscheinen. Die grosse kopenhagner Ausgabe, die Professor *Magnusen* fortgesetzt hat, wird hoffentlich bald von ihm beschlossen werden*). Auch von der ganzen *jüngeren (snorrischen) Edda* nebst *Skálda* habe ich eine kritische

---

*) Ich muss hier einen kleinen Irrthum im Anzeigeblatt zum dritten Bande der Wiener Jahrbücher (p. 12) berichtigen; der verdienstvolle und berühmte Isländer *Professor Magnusen* hat nämlich nicht das Arna-magnäanische Institut (Kommission) in Thätigkeit gesetzt, sondern ist umgekehrt von demselben zur Fortsetzung der *Edda* engagirt worden. Dagegen hat die Kommission dem Hrn. Professor und Ritter *B. Thorlacius* sehr viel zu verdanken. *Egils saga*, *das Gulethingsgesetz*, und *Njals saga* sind von *Thorkelin* und dem verstorbenen *Sk. Thorlacius* nicht von *Magnusen*) herausgegeben.

Ausgabe in *Stockholm* besorgt, die nächstens in die Buchhandlung kommen wird, und wozu ebenfalls eine schwedische Uebersätzung unter der Presse ist. Die poetische Literatur hat immer bey den Isländern geblühet. Es leben noch mehrere Skalden, die in altem Versbau (mit Alliteration &c.) dichten, und über das ganze Land berühmt sind, und die es in einem weitern Kreise zu seyn verdienten. Die Passionspsalmen von *H. Pètursson* sind über funfzehnmal in *Island* aufgelegt worden. Der alte, ehrwürdige Prediger *I. Thorlakson* hat, um noch ein Beyspiel zu nennen, ausser vielen ernst- und scherzhaften geistreichen Originalstücken, auch *Miltons* Paradise lost mit bewunderungswürdigem Glück übersetzt. Mehrere habe ich in meiner isländischen Grammatik erwähnt, und Proben in meinem bald in *Stockholm* herauskommenden isländischen Lehrbuche angeführt. Auch hat *Island* noch einen ausgezeichneten Sagaschreiber in Hrn. *I. Espólín*, der die isländische Geschichte von den Zeiten an, wo die alte *Saga* verstummte, bis auf die unsrigen Tage fortgesetzt hat. *Finni Johannäi* sehr reichhaltige *Historia ecclesiastica Islandiae* (*Hafn.* vier Bde. 4to.) ist bekannt. Für die Verbreitung der neuern Kultur hat die in *Island* bestehende königliche *Gesellschaft für die Landesaufklärung* rühmlichst gearbeitet. Zum Aufrechthalten der Literatur und alten Sprache hat sich vor ein Paar Jahren *die isländische Literär-Gesellschaft* (sowohl in *Island* als *Kopenhagen*) gebildet, und schon die grosse isländische Ge-

schichte *Sturlúngasága* im Originaltexte herausgegeben, auch eine *isländische Zeitung* und noch mehrere beträchtliche Arbeiten angefangen. Eine gedrängte Uebersicht über die ganze isländische Literatur (bis 1777) liefert *H. Einari historia literaria Islandiae* (*Hafn.* et *Lips.* 8vo.) Ich brauche kaum zu erwähnen, dass *Torfäus* (*Torfason*), und *Sk. Thorlacius* geborne Isländer waren, wie auch der Maler *Hjaltalin*; der Bildhauer *Thorvaldsen* ist von isländischen Aeltern in *Kopenhagen* geboren. Bedenkt man hierbey, dass die ganze Bevölkerung des ungeheuren, wüsten Eislandes nie über funfzig tausend Seelen betragen hat, so kann man wohl mit grösstem Fug die Worte des schwedischen Dichters (wenn er mein Vaterland *Dänemark* preiset) auf *Island* anwenden:

och nämn på jordens rund ett enda land, som gjort
med mindre tabrik makt sitt rykte mera stort!

Es heisst: Nenne mir ein Land, wo ein kleineres Volk einen grössern Ruhm erworben?

Om Benævnelsen *norsk Sprog* i Anledning af Morgenbladet 1828 Nr. 20–23.

(Af Købenbavns Skilderi 1828, Nr. 19)

Er nogen Strid en Ordstrid i egentlig Forstand, så er det vist nok den, om Sproget i Norge bör kaldes *norsk* eller *dansk*; jeg skulde derfor

næppe have anset det værd at sætte Pen til Papiret for denne Sag, hvis ikke den lærde Forfatter til det lange Stykke om „Norsk Sprog, Norsk Literatur" i Morgenbladet Nr. 20—23. med al sin Udførlighed havde overset adskilligt, som synes væsentligt og vigtigt at betænke, för man sætter sig på Dommersædet. Jeg må forud bemærke, at jeg ingenlunde selv vil anmasse mig Ret, til at afgöre Striden, men gjerne indrömme det norske Folk den, skönt det således kommer til at dömme i sin egen Sag; da jeg anser det for min Fædreneland aldeles ligegyldigt, hvad Udfaldet end monne blive. Men vor Forf. kan jeg ikke indrömme denne Ret, da han synes alt for stærkt greben af patriotisk Iver imod de Hrr. *M. C. Hansen*, og *P. T. Hanson*, fordi de have vovet at skrive „det *danske* Sprogs Syntaxis", samt „*danske* Gloser" til en tysk Læsebog o. desl. og ikke ænset to anonyme Stykker i Rigstidenden, eller Hr. Bergråd Petersens „Betænkning over andet Udkast til en Lov om Norges Bergværker." S. 497—549 (måskje tre Personer i én patriotisk Værelse).

Først må jeg på egne og Landsmænds Vegne yde Hr. *M. C. Hansen* den hjærteligste Tak for hans Forsøg til at udfylde et betydeligt Hul i vor Literatur. Dernæst må jeg bemærke, at, vor Forf. i Morgenbladet sammenblander to aldeles forskjellige Spörgsmåle, nl. 1) om det gamle nordiske Sprogs rette Benævnelse, 2) om Benævnelsen af det i Norge nulevende Skriftsprog og dannede Sprog. Det første vil jeg ikke her indlade mig i, for ikke

at göre mig skyldig i Forf.s Fejl; men det er dog artigt nok, at den störste islandske Historieskriver *Snorre Sturlesen*, just i den Bog, hvor han taler om Ynglingeætten i Sverrig og alle de gamle berömte Konger i Norge lige til hans egen Tid, udtrykkelig siger, at han skriver om de Høvdinger, som *„á danska túngu hafa mælt.“* Han har vist altså ikke anset det for nogen Forklejnelse for Nordmændene at tale det samme Sprog, som Danerne, ej heller troet at støde den norske Regjering, som han var særdeles hengiven og besang i udødelige Æredigte, ved at benævne det fælles Sprog med det til hans Tid bekjendte og almindelig antagne Navn. Dette Eksempel fra så gammel en Tid og af en så berömt Mand, som dog unægtelig var langt mere norsk end dansk, synes mig burde betage vor Forf. hans Ængstelighed, og göre de ovennævnte Hrr. Hansen og Hanson angerløse og fri for Aktors Tiltale i denne Sag.

Hertil kommer at Ordet *Norsk* ikke synes bestemt nok, ti f. E. *Hallagers norske Ord og Talemåder* med de tilföjede *norske* Viser, må vel dog være *norske*. De norske Ord i Pastor *Munchs* Saga 1ste Bd. Kristiania 1816, må vel også anses for *norske*; da han selv siger i Forerindringen S. 210. „Det første Ord i Glossariet er det *Islandske* eller rettere gamle Nordiske, det andet det *Norske* og derefter kommer den *Danske* Oversættelse.“ Men sådanne Ord som *Aust* for *Øst*, *Barnesæng* Barselsæng, *Bein* Ben, *belje*, *gaule* brøle, *Gjeit* Gjed o. s. v. forekomme jo slet ikke i vor norske

Aristarks Sprog i Morgenbladet. Han skriver jo altså ikke en Gang selv *Norsk*, når man ser sig til? Den nys anførte Norsk, er kaldet så efter to indfødte nyere norske Forfattere; det vilde være let at anføre flere, jeg vil kun tilföje en ældre Avtoritet, som vor Forf. selv har anført, nl. Kong Kristoffers Privilegier for Bergen, dat. København 1443. „Så byde vi alle udlændiske Embedsmænd, som udi Byn ere, at betale og udgive til os den årlige Rente, som kaldes på *Norsk Bordleding*." Er det ikke dog soleklart, at her tales om et bestemt Ord, som udelukkende *norsk*, hvilket heller ingen dansktalende, være sig Dane eller Normand, vil forstå uden Forklaring. Sålænge har Navnet *Norsk* da været brugt til at betegne noget, som netop skilte sig fra det fælles Sprog, som altså på en Måde var modsat det, man nu med Vold og Magt vil kalde *Norsk*! Også er Norsk bekjendt i denne Betydning, hvor som helst det er bekjendt hos fremmede Folkeslag; f. E. i Adelungs Mitridat. 2den Del, Berlin 1809 S. 302 *fg.* findes en udførlig Efterretning om „*Norwegisch*" med tre Sprogprøver, der lyde som så. „*Din Wilia geskia på Jorden, som kandt er udi Himmelen. — Sje di Wöllie her å Jera, sem den sjer i Hiimlen. — Veya thine mota vara gort o Yurn, sinna gort i Chimrie.*" Er det nu dette Sprog, Nordmændene ville opdyrke, og hvori de ville skabe sig en Natsional-Literatur, så have de unægtelig Ret til at kalde det *Norsk*, som det er, og enhver ærlig Dane vil strags opgive sin Fordring på Delagtighed

dëri, det tör jeg dristig love. Men er det vort fælles, sædvanlige dannede Sprog, som de endnu for det første tage til Takke med, så synes Benævnelsen *Norsk* (ihvor ofte den end måtte findes anvendt dertil) at være aldeles tvetydig og derfor ubekvem; med mindre man tilföjede en karakteristisk Bestemmelse, som *Höj-norsk* eller *Stor-nörsk* eller, hvad jeg tror at have hørt anvendt af andre: *det kongelige norske Tungemål.*

Hvad nu Benævnelsen *Dansk* angår; så vilde det være urimeligt og skændigt, at nægte eller nedsætte Nordmændenes Fortjenester af vort fælles Sprogs Uddannelse; men de Nordmænd, som have arbejdet mest derpå, have selv troet, at det var *Dansk*, de skreve, og, ligesom de danskfødte, der delte Arbejdet med dem, søgt at hæve sig over det lokale og bondeagtige, der var brugeligt i deres Fødeegn, hvilket og på begge Sider synes ligeså naturligt som nødvendigt, hvis de vilde læses i begge Riger, og virke på begge Folk. Til Eksempler må tjene, Peder Claussön, Præst til Undal, der siger i Fortalen til sin Overs. af Heimskringla: „Denne samme Snorre Sturlesöns Krönnike haver jeg udset på Danske *Anno* 1599." Ligeledes siger Holberg i de ortografiske Anmærkninger ved Forvandlingerne. Kbh. 1726. S. 93. „Såsnart jeg begyndte at tale, blev jeg sat udi en tysk Skole; ti mine Forældre ræsonerede *med andet godt Folk i deres Nabolav* således: Lad ham kun brav øves i det tyske; det *danske* læres af sig selv, det er at sige: Lad ham lære Tysk i Skolen; Dansk kan han for intet lære

af Smådrengene på Gaden. Således bleve de fleste År af min Barndom bortdrevne ved at lære Tysk udi Skolen og *Dansk* udi Ammestuen." (NB. i den Stad Bergen udi Norge.)

Da således Nordmændene i lang Tid, ligesom vi, have kaldet det fælles Sprog Dansk, så er det blevet bekjendt under denne Benævnelse fra Neva til Tejo, fra Grönland til Indien, såvidt som Holbergs og Vessels, Evalds og Baggesens, Suhms og Schönings Navne have nået. Alt hvad der er oversat på fremmede Sprog er oversat af *Dansk*, enhver Ordbog er tysk-*dansk*, fransk-*dansk*, engelsk-*dansk*, latinsk-*dansk*, — ja *lapponico-danico-latinum* (Nidrosiæ 1768), og snart græsk-*dansk* og hebraisk-*dansk*! Hvorledes ville da Nordmændene bevæge, jeg vil ikke sige os Daner, men alle Evropas Folkefærd til at forandre Talebrug, og kalde dette Sprog *Norsk*? Men kan det umulig skje; bliver Holberg evig en dansk Forfatter, om han også ti Gange havde været født i Norge; hvor dårlig er da den Forfængelighed, at kalde det *norsk*, som de nu herefter udgive, og derved i hele Verdens Öjne give Slip på den Ære, som de i Sekler have arbejdet troligen på at indlægge sig!

Hvortil nytter også den tomme Lyd af *norsk*, om noget, som dog ikke er bestemt og udelukkende *norsk*? Nordmændene ville dog umuligen kunne nægte os Danske en stor Del i Sprogets Dannelse og Literaturens Hæder, ja vel större end de selv have. Det ringeste Blik på Sprogets Historie fra *Christen Pedersen* til *A. Øhlenschlæger* måtte i så

Fald gjendrive dem. Trosforbedringen med Bibeloversættelsen og alle didhørende Skrifter er jo dog udgået fra Danmark. Den hele Masse af Oplysning og Kundskaber er jo udströmmet over begge Rigerne fra Københavns Universitet. Lovgivningen er jo udstædt af den fælles Regjering i København, lige ned til den endnu levende Slægt. Hvorledes kan det da nægtes at Danmark har haft, og efter Kulturens historisk-bevislige Gang måttet have stor ja åbenbar den störste Del i det fælles Sprogs Dannelse og det fælles Bogvæsen? Dette er vel og Årsagen til at man efter tavs Overenskomst nu i flere Hundredår har kaldet Sproget og Bogvæsenet *Dansk*. Under dette Navn have begge nu begyndt at tildrage sig Opmærksomhed i fremmede Lande; ikke blot i Sverrig og Finland, men også i Tyskland, Nederlandene, Frankerig og Engelland gives adskillige Lærde, som dyrke og ynde den danske Tunge; når ville Nordmændene alene skaffe sit *norske* Sprog, som, snart sagt, intet Menneske har hørt nævne, og sit *norske* Bogvæsen, som ingen Bøger har at opvise, en lignende Hæder? Det er billigt at kalde *norsk*, hvad der angår Norge, norsk Handel, norsk Lovgivning, norsk Regjering, norsk Almuesprog o. s. v., men at kalde det norsk, som er fælles for Danmark og Norge, synes ligeså underligt, som at sige den *norske Halvø* o. desl., al den Stund Norge ikke udgör Hovedlandet, ligeså lidet i den ny som i den gamle Forening. Hvem taler vel om det sveitserske eller k. k. østerrigske Sprog og Bogvæsen? Aldrig ere heller Nordameri-

kanerne faldne på, at kalde sit Sprog *Nordamerikansk* isteden for Engelsk, uagtet de for så vidt ere komne videre end Nordmændene, at de alt have ført Krige med Engellænderne, og selv have at forsvare sin Uafhængighed og Natsionalitet imod Englands Indgreb fra umiddelbar tilgrændsende Provinser.

Er Nordmændenes Mening derimod, som ovenfor omtalt, at forandre og fornorske selve *Sproget*, og således virkelig begynde en ny Natsionalliteratur, så måtte man da til at oversætte Bibelen o. s. v. på Norsk, og så vilde man snart give Folket Afsmag for de hidtil i Danmark og Norge udkomne Bøger, og just derved berøve det den Fordel at eje en Natsionalliteratur, og sætte dets Oplysning og Dannelse den vældigste Dæmning i Vejen. Dog derpå kan vel næppe nogen klog Nordmand tænke for Alvår. Det torde derfor blive såvel hæderligst som fordelagtigst for det norske Folk at våge med Omhu over det fælles Sprogs Renhed og Rigtighed, og lade sig nöje med det hidtil bekjendte Navn, hvori der ikke kan ligge noget krænkende nu, mere end i Snorre Sturlesens Tid, da Norge var et uafhængigt Rige. Den historiske Oprindelse til dette Navn, eller Årsag til dets almindelig udstrakte Brug, tildels grundet i Landenes gjeografiske Beliggenhed på Jordkloden, ville Nordmændene dog i Evighed aldrig kunne forandre eller udslette af Evropas Årbøger.

R. Rask.

Om Jomsvikingasaga. Kbh. 1824.

(Af Hermod S. 12—16; 25—26).

Oldskriftafdelingen udgav allerede ifjor *Jomsvikingasaga* på Islandsk og Dansk i særskilte Hæfter som Prøve på dets Fremgangsmåde, til at følge med den Påtegningsplan, der til samme Tid udstædtes på Islandsk, Dansk og Latin. Denne lille Saga udgör i den islandske Tekst 52 Sider, og i den danske Oversættelse omtrent ligeså meget. Håndskriftet, hvorefter den tryktes, som er afskrevet efter en fortræffelig Pergamentsbog på den kongelige Bogsal i Stokholm, indeholdt vel nogle Kapitler (12 Sider i 4.) mere om foregående Hændelser, og om Tilstanden i de nordiske Lande; men denne Indledning udeluktes her, som ikke egentlig hørende til Jomsborgs Historie, og som Gjentagelse af hvad andensteds findes beskrevet. I en kort Eftertale på to Sider göres Rede for de brugte Hjælpemidler og Tekstens Behandling, der fornemmelig består i at Pergamentbogens Ord og Bogstaver, med nogle få til lettere Læsning nødvendige Forandringer, på det samvittighedsfuldeste ere gjengivne Læserne. Forandringerne bestå fornemmelig deri, at Tonebetegningen er gjort regelret og nöjagtig, *j* og *v* er adskilt fra *i* og *u*, og da Oldbogen har *au* iflæng med *ö*, men disse Lyde dog ere forskjellige, så har man ikke skrevet *ö*, men blot *ꜷ* (som ellers ikke forekommer i Sproget) for *au* i de Tilfælde, hvor dermed menes *ö*, og blot beholdt *au*, hvor der menes den virkelige Tvelyd

der svarer til det tyske *eu*, samt naturligvis beholdt *ö*, hvor det allerede stod i Oldbogen. Således har man, uden egentlig at forandre Bogstaverne i den gamle vaklende Retskrivning, nöjagtigen tilkjendegivet den rette Udtale. Endelig har man af *lld*, *nnd* bortkastet det ene *l*, *n*, som overflødigt og forvildende, da *ll* og *nn* have en ganske egen Lyd, der ikke har Sted i disse Tilfælde. Herved og ved den ombyggeligste Rettelse af Prøvearkene under Trykningen er denne lille Bog bleven noget af det nöjagtigste, der nogensinde har været trykt på Islandsk.

I de *Göttingische Anzeig.* for 6. Jan. d. Å. findes en temmelig udførlig Anmældelse deraf. Anmælderen (rimeligvis En af Brødrene Grimm) begynder med at vise, hvor stort et Fortrin den oldnordiske Historie har for den oldtyske derved, at den er fortalt i Landets Sprog og ikke på Latin. Mange Ting kunne næppe fortælles på andet Sprog end Landets, hvor de foregik; mange Omstændigheder forbigåes, måskje blot fordi man i et fremmed Sprog savner Udtryk dertil; endog Navnene blive forvanskede, stundum ukjendelige, og hele Udfyldingen af Maleriet taber sin ejendommelige Farveblanding, ved at udføres i et fremmed Sprog, især et uddødt som Latin. »Heraf Törheden og Magerheden i det gamle Tysklandsk latinske Krönniker. Tyskland var ikke fattigere på Bedrifter, ej heller på Mænd, der havde kunnet fortælle dem for Efterverdenen; men de anvendte i det Sted sin Tid og Flid på Oversættelser og Omskriv-

ninger af Bibelstykker og mådelige latinske Forfattere; de oversatte blot Ordene (dog ofte uden at tænke på Meningen) og søgte at vise sin Lærdom i Tekstens skolastiske Forklaring, uden at bekymre sig om den tyske Stils Renhed og Flydenhed. Hvor gjerne (vedbliver Anmælderen) vilde vi ikke bortgive Notkers möjsommelige og i og for sig selv ganske forstandige Arbejde (over Salmerne) for en samtidig Optegnelse af en eller anden tysk Begivenhed af ikke större Omfang end Jomsvikingasaga? Vi havde måskje et Par gamle Ord færre, men desto flere levende Udtryk og Talemåder, samt frydede os ved Indholdet.

Dernæst kommer Anm. til at omtale Prof. P. E. Müllers fortjenstfulde Arbejde *Sagabiblioteket*, hvor man erholder en Udsigt over den hele Skat af Nordens historiske Oldskrifter. Endelig giver han en Udsigt over Sagaens Indhold og Beskaffenhed, hvor der dog ere mange Fejltagelser i hvad der angår det gamle Sprog. „Landskabet, hvori de danske Udvandrede nedsatte sig, hed den Gang *Jomi*" siger han, men i Teksten S. 13 L. 4 nedfr. står *fylki þat, er hèt at Jómi*, hvilket er Hensynsformen af *Jóm*, og styres af Forholdsordet *at*, ligesom S. 1 er á Fjóni heitir, hvor *Fjóni* er Hensynsf. af *Fjón*, og styres af *á*. Denne isl. Udtryksmåde er også forklaret i en egen Regel Nr. 480 i min Anvisning till Isländskan (den danske Udg. S. 210), og Navnet har sin rigtige Form i den danske Oversættelse S. 15. „*et Fylke, som hed Jom.*" Ja et Par Linier efter anfører Anm.

selv Ordet *Jómsvíkingar*, hvor man har Ejeformen *Jóms*, der forudsætter Navneformen *Jóm* (ikke *Jómi*). — „Heraf, siger han videre, fik Borgen Navn af *Jómsvik*, og Indbyggerne af *Jómsvíkingar*." Atter aldeles fejlagtigt; Borgen kaldtes aldrig *Jómsvík*, men *Jómsborg*; og Indbyggerne fik således ikke Navn af *Jómsvík*, som ikke er noget Ord, men deraf at de vare *Vikinger*, der boede på *Jóm*. — Derefter anføres de andre Navne på denne lille Stat: hos Sakse *Julinum*, og hos Adam fra Bremen *Jumne* der ved en Skrive- eller Læse-Fejl antages at være bleven forvandlet til *Vineta*. Jeg vil ikke her følge den tyske Anmælder igjennem hans lærde Fremsættelse af Sagaens Indhold og Jævnførelse med Beretningerne hos Sakse, samt Udhævelsen af enkelte deltagelige Træk, da både Tekst og Oversættelse af det hele er forelagt Almenheden, og såvelsom Valget selv omtales med Bifald; men jeg kan ikke undlade at udpege det urigtige i de Erindringer, der til Slutning göres mod Bogstaveringen og Trykrettelsen. „Om man end, hedder det, billiger Udgivernes Regler for Afvigelserne fra det gamle Håndskrift i Retskrivningen, så befindes de ikke omhyggelig nok udførte; når man vilde adskille *au* fra *av*, så burde man have undgået det ligelydende *ö*, men i den trykte Tekst findes snart *av* (lavndum) snart *ö* (mörgum)." Hvilken Følkeslutning! Når man vil adskille *au* og *av*, så bör man slet ikke anvende *ö*, hvor det findes i Oldbøgerne. Talen er jo slet ikke om *ö*, da dets Udtale ikke er tvivlsom. Den der kan sige sligt, han har vel ikke

forstået den på Islandsk fremsatte Regel; ti hvis han ellers var misfornöjet dermed, så var det jo Regelen og ikke Udførelsen, han burde klage over. — *Anm.* vil efter sin Anskuelse hverken have *havggr* eller *höggr*; men *hauggr*! Denne Anskuelse er formodentlig grundet på det tyske *hauet*; men at den i alt Fald er aldeles falsk, skönnes lettelig deraf, at Stavelser som *úggr, eiggr, ýggr, óggr, úggr, ýggr, æggr, œggr, auggr* slet ikke forekomme i det nordiske Oldsprog, hvilket man, om end Sproget var uddødt, burde kunne udfinde ved en mådelig Belæsthed i nöjagtige Udgaver. — „Utåleligt er det *Anm.* at se *ö* for *o*, *u*; f. E. *ör, brött, konö, kistör, vårö, èlinö, hårinö;* men det står i Oldbogen, og Reglen var at følge den overalt, hvor den var utvetydig. Det har desuden den Nytte, at det tydeligen viser, hvor gammel den nærværende isl. Udtale af *u* som *ø* eller *y* må have været. Alt hvad man kunde sige er, at det vel rettere havde været trykt med *ø* end med *ö*, hvis man vil adskille disse tvende Lyde. — „Over *œ* og *æ* (ikke *ae, oe*), som Håndskrifterne ligeledes forvirre, er i Eftertalen intet anmærket, Teksten adskiller dem ej behørig, såsom: n œ t r og n æ t r, d œ l l og d æ l l." Men Hensigten med Eftertalen var jo ikke at undersøge Retskrivningen; når det nu en Gang for alle siges, at man har fulgt Oldbogen i alt det som ikke angives, hvad har man da videre at vænte herover? Og hvorledes kan det forandre nogen at finde både n œ t r og n æ t r, når Entallet beder både n ó t t og n á t t? Se min Anvisning Nr. 170. —

„Undertiden skrives *á*; f. *svá*, *qván*, undertiden *á* såsom: *á*, *sá*; det dobbelte Tonetegn synes vel mere passende; men burde være anvendt ved alle Selvlydene, ikke iflæng med det enkelte"! Anm. har altså ikke kjendt Forskjellen imellem *à* og *á*; den er imidlertid udførlig forklaret i min Anvisn. Nr. 13. — „Nogle Gange har et dansk *g* indsneget sig for *k*; f. E. þig, mjög, og." Jeg har efterset alle disse Steder i Håndskriftet, og fundet at Oldbogen har *g*, undtagen 9, 15 hvor *og* virkelig er en Trykfejl for *ok*, og det den eneste, jeg har opdaget i hele Bogen. — „Isteden for *y* sættes et falsk *i*; f. E. þickir for þyckir:" men det står så i Oldbogen, og viser i det mindste, hvor tidlig *i* og *y* begyndte at forblandes. — „Trykfejl synes at være *Stefnirs* for *Stefnis* og *nitto* for *neitto*, i det mindste har Björn Haldorsen intet *níta*." Nej ingen af Delene er Trykfejl, Formen *Stefnirs* står udtrykkeligen forklaret i min Anvisn. Nr. 144, og *níta* bör ikke søges hos Björn Haldorsen, der ikke samlede Oldformer; men i Registret til *Eddæ Sæmundinæ*, pars 2. kan det efterses; det findes også i den stokholmske Udg. i Atlamál 7. og 70. Da begge disse Værker ere udkomne 1818, burde sligt ikke erklæres for Trykfejl af nogen Lærd, 6 År efter.

Den latinske Oversættelse anser Anmælderen for vigtigere end den danske, hvilket man vel kan indrömme Udlænderen, der ikke føler, hvormeget Fædrenes Bedrifter ligge os på Hjerte eller betænker at den danske er bestemt til Folkelæsning. —

„Nogle af Navnene, siger han, fordanskes ikke ganske rigtig; f. E. Pálnir kaldes *Palner*, men burde hedde *Palne*, og *þorkell leira* kaldes *Thorkel Leira*; men burde (hvis jeg forstår Anm. ret) hedde *T. Leiro* eller *Leiru*, endogså i Islandsken!" Hvad det förste angår, da har man vel også sagt Pálni, *Palne*, siden deraf er dannet Pálnatóki; men af Pálnir kan ikke blive andet på Dansk end *Palner*, overensstemmende med *Gymer*, *Mimer*, *Mjølner*, *Æger*, o. desl. se min Anvisning S. 55. 5. Hvad der menes med det sidste indser jeg ikke ret; men der gives flere Tilnavne af samme Art; f. E. *þórir klakka*, *Sigurðr kápa*, o. desl. og det vilde være en urimelig Sprogfejl at sige þórir klökko, Sigarðr kápu. Jeg har her forbigået flere Fejltagelser i denne Anmældelse, der dels ikke vedkomme vor Bog, dels muligvis kunne være Trykfejl; f. E. tröllquinnaheiti (*nomina saga*) for tröllqvennaheiti (*nomina sagarum*); men de øvrige Rettelser af disse Misgreb troede jeg at skylde såvel Almenheden, der understøttede dette Foretagende, som især Selskabets Oldskriftafdeling, der uden Hjælp af mig eller nogen anden, har udgivet denne lille Saga med så overordentlig stor Flid og Nöjagtighed. Tillige fortjener Anmælderen selv, hvis varme og broderlige Deltagelse jeg til fulde påskönner, at göres opmærksom på Misligheden i at bedömme de nordiske Sprog efter de tyske, uden nöjagtig Kundskab om den nordiske Sproglære.

Asarne af Ling. (3. Afdelningen, Danmark). Sth. 1826.

(Hermod S. 126—128; smlg. 1. B. af saml. Afh. S. 113—127).

Den også i Danmark velbekjendte svenske Digter Ling, fattede for en Del År siden den store Plan at bearbejde Asernes hele Historie i et nordisk Heltedigt, af hvilket de første 8 Sange udkom i Stokholm 1816 i et Oktavbind på 336 Sider. Siden den Tid ere to enkelte Sange trykte i Stokholmsposten for 1817 og 1824. Efter denne første Plan skulde det hele udgöre 30 Sange, men Digteren har siden indskrænket det til 24, i fire Afdelinger, 6 om hvert af de nordiske Hovedlande: Sverrig, Norge, Danmark og Finland. Det Stykke, vi her anmælde, udgör den 13. Sang, altså den første af den danske Afdelning; den består af 944 Vers, hvilke tillige med nogle Anmærkninger indtage 50 Sider i 8. Indholdet angives af Forf. således: Asernes Ankomst til de danske Øer, Sigges Mord på Skates Træl, Skjolds Dåd, Gefjon bespejder Norden, opdager Sjælland og gifter sig med Skjold, Forbund med Hæuer og Hlær, Aserne drage til Gylfes Land. De sædvanlige Vers bestå af 4 Amfibrakysser hvert, men undertiden indføres enkelte Taler i korte Vers, Anapæster eller desl.; dog rimede og ikke i den islandske Form med Bogstavrim, en Klippe hvorpå så mange have strandet. Til Prøve på vor Digters Vers og Foredrag må tjene følgende Sted, hvor Skjold, som er sejlet

forud for de øvrige Aser, taler, i det han nærmer sig Assens i Fyn, som han først opdager:

„Se, mot oss ett stjernøga blinkade nyss;
„de himmelska øgon ej öppnas förgäfves!
„Nu styrka i sinnet och senorna kräfves!
„Ha! redan ur dimmorna framruller der
„en månbeglänst fläck! Redan tyckes den bilda
„ett øland, dit seglaren inbjudas plär
„af vinkande strandvätter [1]), glada och milda.
„Den fläcken sig vidgar! Se, närmare fram
„den skjuter! så vexa ock stjernornas rader
„för spejarens øga. Ja ännu vår stam
„beskyddas af gudars och menniskors fader;
„hans allblick från Hlidskjalf förlorar ej oss [2])
„fast [3]) stjernor och fullmåne gömt sina bloss."
Så Skjold. När hans svenner det utrop hørde
med tredubbel ifver de årorna rørde.
Ej länge det dröjde [4]), förrn dimman försvann,
till trädfager udde nu drakskeppet hann [5]).
Ej heller den ifrige ungdrotten rastar:
sitt spjut han fremför sig i strandvallen kastar;
från rellingen hoppande handløst i land,
han qvad denna sången på nybeträdd strand:

„Jag med Asarnes namn
„viger nyfunnen hamn [6]).
„Jag med namn af min mø [7])
„viger nyfunnen ø,

---

1) Landets Skytsånder. 2) o: taber os ej af Sigte. 3) skönt. 4) varede. 5) nåede. 6) Assens. 7) Gefjon.

„och den hete nu Fjon;
„den är älskvärd som hon:
„se, af ekskogar der
„hvilken krona den fått!
„Hvilket bälte så blått
„af det slingrande sund
„omkring midjan den bär!
„Se hur grönklädd den är,
„och hvad blommor den har!
„Liksom Lognfaras land,
„der den suckande Gud
„efter trånadens dar
„fordom kyste sin brud!"

Anmældelse.

Krakas Mål *eller Kvàd om Kong Ragnar Lodbroks Krigsbedrifter og Heltedød, efter en gammel Skindbog, og flere hidtil ubenyttede Håndskrifter med dansk, latinsk og fransk Oversættelse, forskjellige Læsemåder, samt kritiske og filologiske Anmærkninger, udgivet af Prof. C. C. Rafn. Phil. Dr. o. s. v. Kbh. 1826.*

(Hermod S. 114—126).

Efter Tilegnelsen til hans Majestæt Kongen, og et kort Forord, gives en kobberstukken nöjagtig Afbildning af en hel Side i den gamle Skindbog, hvis gulgrå Farve endog er efterlignet på Papiret. Derefter følger den forbedrede islandske eller old-

danske Tekst med lige overfor stående dansk Oversættelse, der går til S. 25. Dernæst den latinske Oversættelse med nogle enkelte Anmærkninger til Forklaring af de poetiske Udtryk, til S. 38; og endelig den franske med lignende Anmærkninger til S. 52.

Det kritiske Apparat begynder med en Undersøgelse om Digtets Alder og Forfatter, og de forskjellige Meninger desangående, hvorpå følger Efterretning om de ældre Udgaver og Oversættelser, samt om de ved denne Udgave benyttede Hjælpemidler; til S. 88. Til Slutning har Udgiveren ladet den gamle Tekst bogstavret aftrykke efter Skindbogen, og efter hvert Sangvers tilföjet først de forskjellige Læsemåder; dernæst udførlige kritiske og forklarende Anmærkninger, hvilket går fra S. 89 til 152. Endelig er tilföjet i Stentryk Melodien til Kråkumál af *Essai sur la musique ancienne & moderne*, à Paris 1780. Det sidste Blad indeholder Subskribentlisten, tillige med Rettelsen af et Par Trykfejl.

Således er Indretningen af denne Bog, den vigtigste, lærdeste og nyttigste, samt med mest Flid og Kritik udførte Bearbejdelse af noget oldnordisk Digt, som vi endnu have at opvise i Modersmålet. Uagtet jeg med Fornöjelse bringer Udgiveren denne Hylding, som Sandheden kræver, er det dog langt fra, at jeg billiger alt i Udførelsen eller Indholdet. Den danske Oversættelse er det, som synes mindst heldigt. Udgiveren har nemlig bundet sig til det gamle Versemål og Bogstavrim, ja,

hvad værre er, til de gamle Udtryk, hvor det danske Sprogs forandrede Natur synes at göre en Forandring af Udtrykket uundgåelig nødvendig. Stundum giver vist nok den gamle Form Udtrykket særdeles Kraft og Klang; f. E. det 1. Sangvers:

Svunge vi med Sværdet!
Svandt ej mange Tider,
siden i Gotland vi ginge
til Grafvitners Bane [1]);
Tora til Brud vi toge,
Tilnavn Kæmper mig gave
Lodbrok, da jeg den lede
Lyng-ål [2]) gjennembored;
stak jeg til stærken Drage
Stålets rungende Tunge.

hvor der dog i 3. Lin. ere to Daktyler, hvilket næppe nogensteds findes i Grundskriftet; ti Indretningen er, at hver Linie indeholder 3 Spondæer, eller isteden for én af dem, helst den mellemste, til Afveksling en Daktylus. Men stundum har denne ubevante Verseform tvunget Oversætteren til dunkle og fra Tekten afvigende Udtryk, f. E. i næste Sangv. 2. og 4. Lin.

Svart var jeg ung, da vi skaffed
Ulven *blodigt* Måltid,

hvor *svart ung* for *såre ung* er et usædvanligt Udtryk, ja endog tvetydigt, da ved *svart* ofte forstås *sort*; og *blodigt Måltid* strider mod Teksten, som ikke har noget Tillæg til *Måltid*, men derimod ét

---

1) Slangens Drab. 2) Slange, Orm.

til *Ulven* (nl. *frekum*) som her er udeladt. Man skulde altså komme Digterens Mening og Ord nærmere ved at sige:

Hel ung jeg siden laved
for grådig Ulv et Måltid.

Men hvad jeg især misbilliger i denne Oversættelse, ere nogle islandsk-agtige Udtryk, som ingen Dansk forstår i den Betydning, hvori de her tages, uden at have studeret Islandsk temmelig grundig; f. E. 3. *Sved* faldt i den svulne Sø; 4. Tudede *Branden* i Brynjer; 7. Liglys risted de røde *Rande*; 9. rendte fra *Almen* Malmet o. desl. Hvad det er for *Sved, Brand, Rande* og *Alm* her menes, falder ingen på, uden han véd, at isl. *sveiti* betyder Blod, *brandr* en Klinge, *rönd* et Skjold og *álmr* en Bue. Det havde været nødvendigt i det allermindste at tilföje slige Ords Forklaring i en Anmærkning, men det første er vel ikke engang rigtigt; ti *sveiti* som Teksten har, betyder ikke *Sved*, men ligefrem *Blod*; vi have endnu en Lævning deraf i Almueordet *Svede*, en Ret, som laves af Blod i Slagtetiden, og hvorved ingen tænker på *Sved*. Dette hedder på Isl. *sviti* som er et fra *sveiti* ganske adskilt Ord. Urigtigt er det vel også når i 10 Sangv. Ordene:

Hildr var synt i vexti
áðr Freyr koníngr félli

oversættes således:

så man ej Stridens Udfald
inden Freyr Konning fældtes.

Den første af disse Linier betyder ligefrem: *Hilde* (Valkyrien) *blev sét* (vist) *i sin fulde Vækst*; d. e. *Striden viste sig i sin fulde Rædsomhed* (eller *Hede*), *inden Kong Frey faldt.* — Ligeså følgende Sted i 12te Sangv.

Umdi álmr þá er oddar
allhratt slitu skyrtur
at slíðr-loga-sennu
Svelnis hamri þæfðar.
„*Tudede Almen da Odde*
ilsomt bede de Skjorter,
som til Sværdetrætten
Svelners Hammer virked."

Jeg vil ikke tale om, at *Almen* står for *Buen*, og *Odde* for *Pilene*, samt at *tudede* næppe er det rette Ord om Buens Smæld, men Ordföjningen er noget forandret, og dette har uden Tvivl forvildet den lærde Oversætter. Ordene *de* (Skj.) *som* findes ikke i Teksten, og *virked* er Ent. af Datiden, hvorimod *þæfðar* er Ft. af lid. Tillægsf., dette betyder desuden ikke *virkede*, men *valkede* (densata), hvilket synes at passe langt bedre til *en Hammer*. I Teksten står da ordret: *Buen smældede, da Pilene meget hurtig slede* (gjennemborede, ikke *bede*) *Skjorter i Skjede-Lue-Trætten* (ɔ: Kampen): men nu kommer den störste Knude: den sidste Linie, er en Beskrivelse til (Panser-) skjorterne, og synes at betyde ligefrem: *valkede med Odins Hammer*, men da *Odin* ikke var Smed, ej heller nogensteds omtales at have besiddet nogen Hammer, så begribes ikke hvad det Udtryk: *valkede med Odins*

Hammar skal sige. I en udførlig Ekskurs til dette Sted S. 118—120, ser man forskjellige Læsemåder, Parallelsteder og Meninger herom, blandt andre den berömte Graeters og den lærde Sveinbjörn Egilssons Betænkninger, som vor Forf. havde udbedet sig. Men da de ikke syntes at løse Knuden, så formoder Forf. tilsidst, at *Svelnir* ikke skal være Odins men en Jættes Navn, der, ligesom Søkongen Høgne i et af de lignende Steder, „*har måttet låne sit Navn til Benævnelsen af det Redskab, hvormed Brynjen blev smeddet.*" Men var da Jætten eller Søkongen Smed? eller hvad skal *Jættens* eller *Høgnes Hammer* sige? Her er jo, synes mig, endnu selvsamme Vanskelighed. Udg. vedbliver imidlertid: „*Jeg tager således nu ikke længere i Betænkning at oversætte Udtrykket:* indusia Svelnexis (*Sveneris* er en Trykfejl) malleo fabricata." Denne Oversættelse er også, vel forstået, bogstavelig rigtig. Hele Sagen består nemlig i at *Svelnis* ikke styres i Ejef. af *hamri*, men af *skyrtur* i næstforegående Linie, så at Ordforbindelsen bliver: *þá er oddar at sliðr-logasennu slitu Svelnis skyrtur, hamri þæfðar*, d. e. da Pilene i Kampen slede *Odins Skjorter* (der vare) valkede med Hammeren. Man tænker nemlig på uldne Skjorter, eller strikkede Tröjer, med hvilke Ringebrynjerne have så påfaldende en Lighed. *Odins Skjorter* er den sædvanlige Digteromskrivning på Brynje; ligesom i det andet Udtryk: *Høgna váðir hamri slegnar* d. e. (Søkongen) Høgnes Klæder, slagne med Hamren (nl. istedenfor Slagbor-

det eller, efter den gamle Vævs Indretning, Skjeen), ikke *Klæder slagne med Høgnes Hammer*, og ligesom det af Forf. anførte Sted: *hamri ofna Hildar serki*, retteligen oversættes: *indusia Hildæ malleo texta*; alt efter Reglen § 48 i Skálda. Den rette Oversættelse er da vist nok: *indusia Svelneris* (Odini), *malleo densata* (fabricata).

Slutningen af Sangv. 15 forekommer mig ej heller ganske rigtig, den lyder således:

Höjest Harm kom da over
Helte i Sværdeblæsten;
hvast de hårde Pæle
Hjælmens Ryster kasted.

Meningen er: *dette* (at Røgnvald faldt) *var det störste Tab, der ramte Mændene i (denne) Kamp*; (*ti*) *Hjælmerysteren* (Røgnvald) *kastede hårdt* (ɔ: skød vist) *med Streng-Skure-Træet* (ɔ: med Pilen). Dette er efter Hr. Egilssons såre heldige Gisning *streing-flaugar* for *streing-lavgar*, som Forf. anfører i det krit. Apparat S. 127; men hvorledes man end vil forklare *streing-lavgar-pálmi*, så synes det ikke at kunne betyde *hårde Pæle*, hvilket heller ikke ret passer til Sammenhængen.

I 16. Sangv. er *gera bróðir* oversat *Høgens Broden*, men *Geri* er en Ulv; se Snorra-Edda, min Utg. § 38. *Þá vist er á hans borði stendr, gefr hann tveim úlfum, er hann á, er svá heita:* Geri ok Freki, d. e. Den Mad som står på hans (Odins) Bord, giver han to Ulve, som han har, som hedde således: *Gjere* og *Frække*. *Gjeres* (eller Odins

Ulvs) *Broder*, er altså, mener jeg, en Ulv i Almindelighed; i alt Fald kan *geri* næppe betyde en Høg.

I 19. Sangv. står:

Irers Blod i den blanke
Bølgeflade *sig baded,*

hvilket er et underligt Udtryk, der ikke findes i Teksten, hvor der blot står, at det i Mængde faldt i den blanke Sø. Det havde vel altså f. E. været bedre at sætte.

Irers Blod sig blanded
med den blanke Vove.

I Sangv. 23. læses to Gange:

Møernes Elsker ile
altid freidig til Valen*!*

Teksten siger, han skal være *udmærket hård i Kampen,* hvilket synes langt bedre; *ti Valen* isl. *valr,* er de Slagne, der ligge på Pladsen, hvem der ikke behøves synderligt Mod for at ile til. — Nogle enkelte Besynderligheder i Dansken ere vel mindre vigtige, f. E. Sangv. 2 og 19 *sjunge* for *sunge*; Fl. af *sang*; og 4 *brast* i Ft. for *bruste*; 8 og 9 *Malmet* for *Malmen* (isl. *málmr*); 18. *Ikke få blev rydded* for *bleve ryddede*; 21. *ud for Øret* for *Øren*, en *Øre* (isl. *eyri*) er nl. en lav Landspids, også en Mynt, og bör ikke forblandes med et Øre (isl. *eyra*); 25. *svart det mig fryder.* Dette *svart*, som ovenfor er omtalt, er her anbragt for Rimbogstavets Skyld, men synes upassende til *Fryd.* Det burde vel i alt Fald skrives *svârt.*

Den islandske Tekst er istandsat med stor Nöjagtighed, kun nogle enkelte Småting ere der-

ved at anmærke, såsom: Sangv. 1. *fyrðar* for *firðar* af *ferð* (ɔ: comitatus); 3. *tyndi* for *týndi*, af *tjón*; 4. *kvanar* for *kvánar*, som skönnes deraf at det ofte skrives *kvon*, samt af det afledte Ord, *kvænast*, *kvæntr*; 14. *Bauðmána* for *Bavðmána* eller *Böðmána* af *böð*, Kamp. hvoraf *Böðvar*; 27. *sitt kyrt vera láta*, som vel forsvares i Anmærkn. S. 149; men dog uden Tvivl bör være *setkyrt* af *seta*, Sidden, og *kyrt*, stille, hvoraf No. *kyrrseta*, Stillesidden. Alene Halvrimet med *lát-a*, som ellers forsvinder, synes at udfordre *setkyrt*. Navnene *Dínumynni* og *Norðimbraland* skreves vel også rettere *Dýnumynni*, *Norðymbraland* af *Dýna* og *Humra*.

Den latinske Overs. er forstræffelig, den har blandt andre Fortrin for den danske også det, at den er ubunden, foruden Sprogets större naturlige Bekvemhed til at efterligne den gamle nordiske Ordföjning, samt at de poet. Udtryk strags neden under forklares i korte Anmærkninger. De nordiske Navne ere rigtig formede så nær som 13. *Hlachæ* for *Hlaccæ*, og den underlige tyske Måde at udtrykke stort *æ* ved *Oe*, f. E. *Oeresundo*, *Oernus*. I den franske Overs. finder man *ö*, *æ* og *oe*, men Oversættelsen selv, der i Følge Forerindringen skyldes Hr. Kandidat *L. S. Borring*, synes ellers såvidt jeg kan dömme derom, meget vel udført, og har ligesom den latinske den Fordel, at være ubunden og forsynet med korte forklarende Anmærkninger.

Den næstfølgende Undersøgelse om Digtets Ælde og Forfatter er udført med stor Lærdom. I dets poetiske Sprog findes meget, som antyder en höj Ælde; nogle Indvendinger af enkelte Ord, som synes at forudsætte Kristendom, afbevises. Det er virkelig besynderligt, at man har kunnet bygge noget på sådant et Ord som *messa*, i *Oddamessa*, Pile-sangen, ɔ: Slaget; da det er soleklart at Navnet på den katolske *Messe*, måtte være vore Forfædre bekjendt længe för de bleve kristne, ligesom Ordene *Allah*, *Moské*, og Verset:

Mig syntes at jeg så skinbarligen Soldanen,

ingenlunde bevise, at vi ere blevne Musselmænd. Det er klart af hele Indholdet, Tanker og Foredrag, at Forfatteren har været Odinianer, og af den nöjagtige Angivelse af Kamppladsene og de gamle Navne på Stederne, at han må have levet meget nær ved Begivenhederne, som han besynger. Udgiveren hensætter og Digtets Forfattelse til Danmark; jeg tilföjer at jeg tror at finde Danismer deri, som göre det troligt, at det ikke er forfattet af en Islænder; f. E. Sangv. 12. *rendi ormr til unda*, ɔ: Ormen (Pilen eller Spydet) rendte til Sårene, isteden for *rann*. Islænderen bruge ikke *rendi* således gjenstandsløst, de sige aldrig: *hann rendi eptir þeim*, men *hann rann eptir þeim*; og bruge kun *rendi* indvirkende. Ligeså er Ordet *brænder*, *brændte*, *brændt* hos os både indvirkende og gjenstandsløst, men hos Isl. og de Svenske er *brenni*, *brendi*, *brendt* indvirkende, og *brenn*, *brann*, *brunnit* gjenstandsløst. Denne Dialektforskjel er

uden Tvivl gammel; i den ældgamle danske Provins Halland har jeg hørt Bönderne sige *brænde*, *brændt* for *brann*, *brunnit*, hvilket næppe nogensinde forblandes af de Svenske. Det er muligt at adskillige af de vanskelige Ord i Lodbrókarkviða, f. E. *hræsilna*, ere sådanne Danismer, som nu ere uforklarlige, fordi de aldrig ere komne til Island, i det mindste ikke der blevne bevarede i Erindringen. Hvorom alting er, så har vel Utg. af indvortes Kriterier uimodsigelig bevist, at Digtet er fra den hedenske Tid og ældgammelt, samt rimeligvis forfattet i Danmark; da vi nu gjerne ville opgive Tanken om at Kongen selv har forfattet det i Ormegården, så er der næppe noget andet bekjendt Digternavn fra de Tider opbevaret os end *Brage hin gamle*, som man kunde tænke på at tillægge denne Drapa. Vor Forf. bemærker og S. 60 at i de lævnede Brudstykker af denne Digters Værker findes „samme Mangel og Uregelmæssighed" (rettere: følges samme Regel) „som i Lodbrókarkviða." Jeg tilföjer at jeg erindrer meget vel, vor berömte Lærde, Skule Thorlacius, ytrede for mig, at han troede Brage hin gamle var Forfatteren.

Så fuldkommen som jeg således antager Udslaget af vor Forf.s Undersøgelse, så er jeg dog i én af de enkelte Punkter af ganske modsat Overbevisning. Han siger nl., at dette Digt er af en uregelret Versebygning, blandet af *Dróttkvæði* og *Fornyrðalag*; jeg finder det fuldkommen regelret *Dróttkvæde* hélt igjennem, en sådan Blanding af to

modsatte Versearter måtte, synes mig, göre det smagløst og urimeligt, ja næsten ganske uskikket til at synges. De Linier, hvor der står en Stavelse foran Rimbogstavet, ere de, han anser for *Fornyrdalag*, og bemældte Stavelse for Málfylding eller Øgeord, og det er ikke at nægte, at hvis denne Stavelse anses for Øgeord, og altså ikke medregnes i Skansionen, få alle disse Verselinier en Stavelse for lidt, og blive ikke Drotkvæde, f. E. 4, 4.

til heimsala Óðins,

hvor *h* er Rimbogstav, og *til* altså synes at være *Øgeord*, hvorpå der kun blive 5 Stavelser tilbage, *som* ikke udgöre et rigtigt Drotkvædevers. Men jeg mener, det er klart at Verset dog virkelig indeholder 6 Stavelser, og følgelig er regelret, og at hele Sagen består i, at den ældgamle Digter stundum har tilladt sig, at sætte Hovedstaven af Bogstavrimet på anden Stavelse isteden for første; hvilket ikke kunde anses for nogen betydelig Mangel al den Stund den anden Stavelse også er lang; ti de ere egentlig alle lange, så at Verset består af 3 Spondæer efter vor Talebrug.

En anden Uregelrethed er, at så mange af Versene have flere end 6 Stavelser; men her må det anmærkes at en kort Stavelse gjerne kan indskydes en Gang imellem i Drotkvædeversene, i Følge Skálda § 83, eller som vi nu vilde sige, isteden for første eller anden af disse Spondæer kan sættes en Daktylus. Dette er dog kun sjælden Tilfældet, og går det over én Daktylus i en Verselinie (altså over

7 Stavelser), kan man næsten bestandig formode en Fejl i Afskriften, f. E. 4, 3.

þá er vèr Helsingja heimtum.

Ved at efterse Læsemåderne til dette Vers, finder man at mange Afskifter udelade Ordet *vèr*, som også er aldeles overflødigt, og næsten bestandig udelades af Skalden, f. E. fire Gange i foregående Sangv. Når det borttages, bliver der kun én Daktylus; men jeg formoder at også den er falsk, og at *þá er* burde sammentrækkes til *þá'r*, som er sædvanligt hos de gamle Skalde, f. E. *sá'r* på første Linie i *Háttalykill Snorra*, og at altså Stavelsen *Hels* efter Skaldens Mening burde slutte den første Spondæ, således:

þá'r Hels-|íngja| heimtum
til heim-|sala| Oðins.

I mange andre Tilfælde er uden Tvivl indkommet en falsk Stavelse formeget. Det er f. E. sædvanligt, at Sto. *ek* afkortes til *k*, og hænges til Gjo. i 1. Person. Dette synes vor Skindbogs Skriver næppe at have anet; f. E. 2, 2. bör læses: heldr vark úngr þá er skífðum, ja 5, 2. er det vel ligefrem en Fejl, at han imod alle de andre Afskrifter har udeladt *ek*, isteden for at sammendrage det med *hygg* til *hyck* eller *hyggk*, som er en hos Skaldene meget gængse Sammentrækning. Ligeså 28, 2. er Læsemåden *hefisk* for *hefik* vist ingen „*Plebeisme*"; men enten en Skrivefejl eller ren Uvidenhed; ti det er jo en aldeles urimelig Form. En anden i Edda og andre gamle Digte forekommende Oldform, som her er forsömt at anvendes, er *for* eller

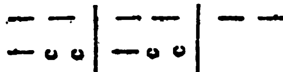
fur for *fyrir*, ved at iagttage dette kan også hjælpes på mange Vers. f. E.

1, 2. hitt var ei *for* laungu,

og 3, 6. austr for Dýnu mynni.

Er Digtet forfattet i Danmark, kan man formode, der oprindeligvis har stået *för* på alle Steder. Jeg mener Udgiveren, der i andre Henseender har restitueret Teksten så herlig, overalt burde have taget Hensyn til disse skaldiske Ordformer; han vilde da have fundet Versene en god Del regelrettere, end de viste sig hos den höjst prosaiske og ukyndige Skriver af Skindbogen, og ikke behøve at antage dem for blandede af to stridige Versearter, som ellers er uden Eksempel, og som hverken Skaldas Forfatter eller John Olafson har vidst af at sige.

Hermed står en anden Omstændighed i nöje Forbindelse, nl. at Melodien til dette Digt, således som den efter *Essai sur la Musique ancienne & moderne*, her er indført i Stentryk ved Slutningen af Bogen, er aldeles fejlagtig. Den som opsatte Noderne, har nemlig ikke haft mindste Begreb om Tekstens Versemål; og den som foresang ham Versene, ikke forstået sig det mindste på en taktmæssig Musik. Versemålet er som sagt følgende:

og det 25. Sangv., hvorpå Melodien er anvendt, skanderes der efter som følger:

Hjuggu | vèr með | hjörvi!
hitt hlæ-|ir mik| jafnan,
at Baldrs |föður| bekki
búna |veitk at| sumblum,-
drekkum |bjór at| bragði
úr bjúg- |viðum| hausa:
sýtir ei |dreingr við| dauða
dýrs at |Fjölnis| húsum;
eigi |kemk með| æðru
orð til |Viðris| hallar.

Af disse Linier høre hver to og to tilsammen efter Bogstavrimet, og af deslige Samrim igjen hver to og to (altså fire Verselinier) sammen til at udgöre et Halvvers. Det er klart at Sangeren, efter hvem Melodien er opsat, ligeledes har regnet hver fire Linier sammen, som udgörende et Halvvers; men i Følge denne Inddeling 1) forudsætte de første to Linier, som Omkvæd i Sangen, en egen Melodi, som her er glemt; ti her er kun Musik til 8 Linier; 2) de to første ere vel medtagne, men derimod ere 7. og 8. udeladte, og altså de 6 foregående ikke henførte til de rigtige eller behørige Dele af Melodien; 3) måtte det Stykke af Melodien, som svarer til 3. og 4. Linie af Halvverset, dog i det mindste være indrettet analogt med det, som svarer til 1. og 2. og især det sidste Halvvers blive identisk med det første; men det er det aldeles ikke i den skrevne Melodi. Den tredie Linie har endog en Takt mere end den første, og den 4. en Takt mere end den 8de, som er blot en Gjentagelse af det selvsamme! Fejltagelsen er ud.

Tv. opkommen derved, at Islænderen ikke har sunget taktret, men skrålt hver Stavelse ud for sig, så at en Daktylus kom til at lyde som 1½ Spondæ, og desuden stundum udtrukket den sidste Stavelse i Linien alt for langt. Franskmanden derimod, som ikke bekymrede sig om den gamle Versebygning, har ikke vidst at hjælpe på denne Taktløshed, uden ved at göre det til to Spondæer, og lade Linien begynde med ½ Takts Pavse, eller göre den sidste Stavelse til en hel Takt (d. e. til en Spondæ)! Jeg skönner ikke hvorledes nogen, som vil kaste et Öje på Teksten, kan få mer end tre *Takter* ud af en enkelt Linie af nysanførte Vers, og jeg mener derfor Melodien nødvendigvis må forandres, omtrent som den ses på sidste Side. Herved får man en Melodi til fire Linier eller et Halvvers af seksstavelses Drotkvæde; denne Melodi gjentages blot for næste Halvvers, og passer altså for slige Vers på åtte Linier. Men da der i dette Kvæde endnu findes to Linier: den ene Omkvæd, den anden Forbindelse imellem Omkvædet og Verset, men i Musikken hørende til Omkvædet, så er det klart at dette fattes, og enten er glemt i vor Melodi, eller at Lodbrókarkviða, som jeg snarere skulde tro, har været sunget efter en ganske anden. Dette formindsker imidlertid ikke denne Melodis Værd, som en Levning af den ældste nordiske Sang og Tonekunst, ej heller deres Fortjeneste, der efter bedste Ævne have opbevaret den for Efterslægten. Ligeså lidet skader eller forandrer det i nogen Måde Udslaget af vor Forf.s Undersøgelse,

da det ligefuldt bliver en Særegenhed, det næppe findes Spor til i de senere Digte, og altså et uimodsigeligt og uudsletteligt Bevis på særdeles höj Ælde, at Hovedstaven så ofte sættes på anden Plads, eller at det, der ser ud som Øgeord, medregnes i Skansionen.

Som en af de största Prydelser for denne Udgave, må man anse Stykket fra S. 89 til Slutningen, som indeholder Vers for Vers, den efter *Skindbogen* bogstavret aftrykte Tekst med forskjellige Læsemåder, og med kritiske Anmærkninger. Her meddeles fortræffelige Oplysninger om Ordenes forskjellige Betydninger og Forbindelser, Anvendelse på lignende Steder og Overensstemmelse med fremmede Sprog. Her indvies Begynderen, som er det prosaiske Oldsprog mægtig, i Digtersprogets Hemmeligheder og i den til dets rette Forstand udfordrerlige Kritik. Då nu dette er den eneste grammatikalske og kritiske Kommentar af denne Art, som vi på Dansk have over noget betydeligt gammelt Digt, så er denne Bog, og vil måskje længe blive, en nødvendig Håndbog og ligesom Vejledning for hver den, der vil sætte sig ind i det gamle nordiske Skaldesprog. Föje vi hertil Prof. Magnusens Oversættelse af den ældre Edda, hvor Anmærkningerne dog mere angå Gudelæren end Digtersproget, og hvor Teksten heller ikke er medtaget; så må enhver tilstå, at denne Gren af vort Bogvæsen i indeværende Tiår har vundet uendelig meget, og ingen vil kunne klage over Mangel på Hjælpemidler til det gamle Skaldesprog. I Hen-

seende til det ydre, såsom smukt Papir og smagfuld og korrekt Tryk, overgår Krákumál vel alt, hvad der hidtil har været udgivet af denne Art i Norden. I Retskrivningen af Modersmålet adskiller Forf. *ø* og *ö* temmelig nöje, samt antager *j* ligesom *v* både foran og efter Selvlydene; men er, som det synes, vel rund med de overflødige Konsonanter, hvormed så mange Ord i Dansken ere belæmrede, især med at indskyde *j* imellem *k*, *g* og *æ*, *ö*, *ø*. Det burde vel i slige Tilfælde aldrig bruges, uden i det höjeste, hvor det har etymologisk Grund i andre Former af Ordene, f. E. *gjöre*, som kan forsvares med *gjorde*, og *gjælder* med *gjaldt*, men ikke *kjøbe*, fordi det i ingen Form og i intet beslægtet Sprog har noget *j*: isl. *kaupa*, t. *kaufen*, holl. *koopen*; ej heller *skjære*, fordi det ikke hedder *skjar*, *skjåren*. Vor Forf. skriver imidlertid: *skjönne* for *skönne*, isl. *skynja*, sv. *skönja*; ligeså *yttrer* for *ytrer*, af *ud*, *Landse* for *Lanse* af *lancea*. For *Qu* bruger han *Kv*, f. E. *Kvad*; men *C* for *K* beholder han i Begyndelsen og Midten af Ordene, f. E. *Correctur* for *Korrektur*, men *Metrik* med *k* af *metrica*. Dog er alt dette vist nok mindre betydeligt i et Værk af denne Beskaffenhed, hvor der findes så lidet sammenhængende dansk Tekst.

(Imod denne Anmældelse skrev Prof. Rafn *Modbemærkninger* i et Tillæg til Nr. 8 af Hermod).

Samlinger til en tysk Sproglære.

Udtalen.

Når *Selvlydene* have *h* eller *th* efter sig, udtales de langt; f. E. *sah*, han så; *der Rath*, Råd; — Men *h* imellem to Selvlyde tjener blot til at adskille dem, eller vise, de høre til forskjellige Stavelser; f. E. *sahen* (sa-en) de så, *sehen* (se-en) at se, *ruhen* (ru-en) at hvile.

aa betegner blot langt *a*; f. E. *das Haar*, Håret.

ee betegner langt *e*; f. E. *die See*, Søen.

ie udtales som langt *i*; f. E. *tief*, dyb.

ä, *ö*, *ü* udtales som *æ*, *ø*, *ö*, *y*; når de stå som store Bogstaver skrives ingen Prikker over, men et *e* ved Siden, således: *Ae*, *Oe*, *Ue*. De anses ikke for egne Bogstaver; men blot for Omlyde af *a*, *o*, *u*; i Ordbøger må man derfor søge Ordene med *ä*, *ö*, *ü* iblandt dem med, *a*, *o*, *u*.

For *Tvelyde* anses *au* (åv); f. E. *das Haus* *Huset*.

äu, eu = *öj*; f. E. *neu*, ny.

ei = *æj, aj*; f. E. *nein*, nej.

Af *Medlydene* må mærkes; *c* foran *a, o, u* samt Medlydene og i Enden af Stavelser læses som *k*, men foran *e, i, y, ä, ö, ü* som *ts*, aldrig som *s*.

ch lyder som det gr. χ, f. E. *das Buch*, Bogen; *die Sprache*, Sproget; *suchen*, søge. — I Begyndelsen af fremmede Ord og foran *s* lyder det som blot *k*; f. E. *Christus, sechs*.

s lyder ikke som i Dansk; men svagere som som fr. og eng. *z*, der udtales som om man havde ondt for Brystet; f. E. *so*, så; *Reise*, Rejse. *ss* derimod er det hårde danske *s*; f. E. *reissen*, rive. *sz* bruges ikke, når man skriver med lat. Bogstaver, men altid *ss* isteden; med de gamle Munkebogstaver derimod bruges i Enden af Ordene for hårdt *ss* altid ß og i Midten *sz*, hvis den foregående Selvlyd er lang; men *ss* hvis den er kort, f. E. Haß, Had; groß, stor; Größe, Störrelse; reißen, rive; men hassen, bade; gerissen, revet.

sch tilkjendegiver ikke en af *s* og *ch* sammensat Lyd, men blot et åndende *s*, der altså af Engellænderne rettere betegnes med *sh*; f. E. *Schade*, Skade, *Asche*, Aske; *rasch*, rask.

z udtales som *ts*; men bruges kun i Begyndelsen af Ordene, samt efter Medlyde og Tvelyde; f. E. *zu zittern*, at ryste; *das Herz*, Hjærtet; *reizen*, pirre. Efter en enkelt korttonet Selvlyd bru-

ges *tz* isteden for *zz*; *f.* E· *der Blitz*, Lynet; *die Katze*, Katten.

Könnet.

En af de allervigtigste Beskaffenheder ved Navneordene er *Könnet*; dette kan vel ligesålidt i Tysk, som i andre Sprog fuldkommen bestemmes ved Regler; imidlertid kan man dog, til Understøttelse for Hukommelsen, mærke sig følgende:

A) Til Intetkönnet höre: 1) alle Formindskelsesord på *chen* og *lein*, såsom; *das Mädchen, das Knäblein.*

2) Alle Gjerningsord i Navneformen, brugte som Navneord; *das Schreiben*, *das Essen*, *das Wissen.*

Undt. *der Gefallen, der Willkommen, der Graben*; ti de andre Hankönsord på *en*, som ikke stemme overens med Gjern. komme ikke i Betragtning, som, *der Segen* (zu segnen).

3) de på *thum* som: *das Alterthum*, *das Eigenthum, Christenthum* o. m. fl. undt. *der Beweisthum, Irrthum, Reichthum, Wachsthum.*

4) Samlingsord dannede ved Forstavelsen *Ge*- som: *das Gestirn*, *das Gewebe*, *das Gebirge*, *das Gemisch*, *Gebein* o. m. fl.

5) Ord og Sætninger, der stå som Navneord: das *Aber*, das liebe *Ich*, das letzte *Lebewohl*, Das Kommen Sie bald wieder müssen sie nicht vergessen.

Efter Bemærkelsen 1) Bogstavers Navne: das *F*. - Das Gestahlt ist unrecht geschrieben, denn

es sollte kein H(a) haben. Metallers Navne: *das Gold, Silber, Eisen* o. fl. undt. *der Stahl, der Zinn, Tamback.*

2) Landes og Stæders Navne, *das Dänemark, das Kopenhagen, Berlin, Hamburg, Hanau.* Herfra undtages de på *ey*, som, *die Wallachey, Türkey*, samt nogle få andre: *der Haag, die Pfalz, die Mark, die Lausitz.*

3) Mange Dyrs Navne, som indbefatte begge Kön, såsom: *das Pferd, das Vieh, das Kalb, das Schwein, das Ferkel, das Kind, das Huhn, das Schaf, das Rind.*

De Navne, som ere bestemte til at adskille Könnet, have også det naturlige Kön, som de betegne f. E. *der Stier, die Kuh; der Hengst, die Stute; der Hahn, die Henne.*

B) Til Hankönnet höre: 1) næsten alle de korte Navneord, der afledes af Gjo.; f. E. *der Schluss, der Rath, der Fluch, der Schwur, der Sprung, der Biss, der Entwurf.*

2) Afledsord på *-ing -ling, -er*, når de betegne Personer: *der Liebling, Jüngling, Käufer, Sänger, der Meister, der Redner, Künstler, der Urmacher* (så og *der Trichter, der Bohrer, der Hammer*); — *das Messing, die Leiter*, og *das Messer*, ere ikke egentlige Undtagelser, ti de betegne ikke Personer.

Efter Bemærkelsen 1), Vejrets, Vindes, Verdenshjörners og Årstiders Navne: *der Frost, der Thau, der Regen, der Schnee, der Blitz, der Donner, der Orkan, der Nordwind, Ostwind, der Nord*

(også *der Norden)*, *der Ost*, *der Herbst*, *Sommer*, *der Lenz*, *Winter:*

2) Mandsnavne og Benævnelser efter deres Værdigheder, Forretninger eller Forholde: *Johann*, *Lessing*, *der König*, *Arzt*, *Freund*, *Schurke*, *Mönch*, *Nachbar*, *Vater*, *Bruder*.

3) Enstavelsesnavne på Lidenskaber: *der Hass*, *der Geitz*, *Stolz*, *der Zorn*, *der Fleiss*.

C) Til Hunkönnet høre 1) Afledsord på et kort *e*, som betyde en Egenskab eller Handling, og komme af Till. eller Gjo.: *die Lehr-e*, *Folg-e*, *Straf-e*, *die Höh-e*, *Härt-e*, *Glätt-e*, *Kält-e*, *Hitz-e*, *Leer-e*; så og de på *de*: *die Zier-de*, *Freu-de*, *Geber-de*, *Gemein-de*, *Naturkun-de*, *Begier-de*, (i Dansk: *Höj-de*; *Bred-de*; *Dyb-de*; *Læng-de*).

2) Afledsord på *-cht* og *-t*, (i Islandsk *ð*, el. *t*: *fer-ð*, *atgör-ð*, *friðgör-ð*, *erf-ð*; *óspek-t*, *óþek-t*,) *die Macht*, *Zucht*, *Flucht*, *Absicht*, *Sucht*, — *die Fahrt*, *Geburt*, *Gewalt*. Undtag: *der Verdacht*, *Bedacht*, så og *die Zunft*, *Vernunft*, *Ankunft*.

3) afledte Flerstavelsesord på *-ung*, *-schaft*, *-ey*, *-heit*, *-keit*, *-inn*, såsom: *die Hoffnung*, *Aeusserung*, *die Gesellschaft*, *Grafschaft*, *die Tändeley*, *die Brännerey*, *die Tartarey*, *die Menschheit*, *Ergebenheit*, *die Mässigkeit*, *Fröhlichkeit*, *die Löwinn*, *Königinn*. Ordene: *der Hornung*, *das Petschaft*, *der Brey*, *der Sprung*, *der Schaft*, *das Ey*, göre ingen Undtagelse, ti de høre ikke til disse Afledsord.

4) fremmede Ord på: *-ie*, *-ik*, *-ion* (af græsk eller latinsk *ια*, *ικη*, *io*): *die Ceremonie*, *die Geogra-*

phie, die Logik, die Grammatik, die Nation, Million; undtag. *das Batallion*; men *das Knie, das Genie* høre ikke hid.

Efter Bemærkelsen, 1) Kvinders, Gudinders Navne o. desl. *Lovise, Minerva, die Gräfinn, die Frau, Jungfer, Muhme, Nichte.* Undt. *das Weib, das Frauenzimmer.*

Dyrs, Fugles, Væksters og Frugters Navne have sædvanlig samme Kön i Tysk, som i Dansk, når Ordet er det samme, f. E. *der Ochs, Hirsch, Hund, die Maus, die Ratze, der Adler, Habicht, Storch, die Eule, Schwalbe, Wespe, Biene*; — *der Busch, die Palme, die Pflaume,* (Kirsche); *Feige, Gurke, Birne* (undt. *der Apfel, die Beere.*

Sammensatte Ord beholde det sidstes Kön, (danish Gram. S. 17,) das Weib, *die Weibsperson*; die Braut, *das Brautpaar*; *der Kirchhof, der Anbruch, der Widerspruch, das Unglück.*

Undt. *der Besuch, das Gesuch*; die Scheu, *der Abscheu*; die Haft, *der Verhaft*; die Last, *der Ballast*; das Wort, *die Antwort*; das Auge, *die Neunauge*; der Lohn, *das Tagelohn, Macherlohn*; der Theil, *der Antheil, Vortheil,* o. fl. men *das Gegentheil, das Erbtheil, das Urtheil*; der Muth, *der Gleichmuth, Edelmuth, Heldenmuth, Wankelmuth* o. fl.; men *die Anmuth, Armuth, Demuth, Grossmuth, die Kleinmuth, Langmuth, Schwermuth, Vehmuth*; *das Erkentniss* (Kjendelse), *die Erkentniss* (Kundskab).

2) Nogle forandre Bemærkelse tilligemed Kön, *das Armuth*, de Fattige; *die Armuth*, Fattigdom,

das Aergerniss, Forargelse; *die Aergerniss*, *Ærgrelse*.
das Band, Lænke, Forbindelse; *der Band die Bände*
Ft. die Bande et Bind.
— *die Banden*, Bånd.
das Bund, et Bunt; *der Bund*, Forbund.
das Erbe, Arv; *der Erbe*, Arving.
das Gegentheil, Modsats; *der Gegentheil*, *Kontrapart*.
das Schild, et Skilt; *der Schild*, et Skjold.
das Verdienst, Fortjenester; *der Verdienst* Fortjeneste.
das Mensch, en Kvind; *der Mensch*, Menneske.
der See, en Indsø; *die See*, Havet.
das Zeug, Redskab; *der Zeug*, Materie.

3) Andre have dobbelt Kön uden Forskjel i Bemærkelsen, såsom:

die Ranke, *der Ranken*,
die Quelle, *der Quell*,
die Fessel, *der Fessel*,
der Gift, *das Gift*,
der Schrechen, *des Schrecken*,
der Possen, *die Posse*.

Navneordene.

I Tysken adskille No. sig, ligesom i andre gotiske Sprog, i to *Hovedarter*, den ene *åben* og *simpel*, den anden *kunstig* eller *sammensat*, og disse Hovedarter adskille sig igjen efter Könnet; man får således ialt *seks Böjningsmåder*,

af hvilke de tre simplere have overalt i Fl. -en eller -n), og forandre aldrig Selvlyden, de tre kunstigere derimod få sædvanlig Omlyd i Ft. og adskille samme Tals Hensf. ved et *n* fra de øvrige Forholdsformer.

Hovedgrunden til Fordelingen er altså Overensstemmelsen med Tillægsordene, der atter opløser sig i to, nemlig Graden af Bestemthed og Könnet. Ved den sidste er at mærke, at Intetkönnet og Hank. ikke så nöje ere adskilte, at jo mange Ord af det ene Kön gå efter en af det andets Böjningsmåder, men Hunkönsordene ere temmelig nöje adskilte fra de andre Kön.

At Böjningsmåden ikke beror allene på Ordets Form skönnes let af følgende Eks. *der Leiter, des Leiters*; Ft. *die Leiter*, en Ledsager; men *die Leiter, der Leiter*, i Ft. *die Leitern*, en Stige. — *der Funke, die Sprache* — *das Haus, die Maus.*

Men at de ikke blot bestemmes af Könnet, i hvilket Tilfælde de skulde indskrænkes til tre, indses let ved at sammenligne f. E. *das Ohr* og *das Volk, der Friede* og *der Freund* o. s. v.

De vigtigste Former, som man ved ethvert tysk Navneord har at mærke sig, er Ejef. i Ent. og Nævnf. i Ft; desuden må man erindre ethvert Ords Kön, hvorved det er en stor Lettelse, om man vænner sig til at nævne det bestandig med Kjendeordet.

Af den simplere (bestemte) Hovedart har:

Intetk. Böjn. i Ents. Ejef.	*es,*	i Ft.	*en,*
Hank. — — — —	*en,* / *ens,*	— —	*en,*
Hunk. — — — —	= (*en*),	— —	*en.*

Af den kunstigere (ubestemte) Hovedart har

Intetk. Böjn. i Ents. Ejef.	*es*	i Ft.	*er,*
Hank. — — — —	*es*	— —	*e,*
Hunk. — — — —	=	— —	*e,*

Alle seks Klasser overses fuldstændig af følgende Tabel.

Ent.	1.	2.	3.	4.	5.	6.
N.	-	*e,*	-	-	-	-
G.	-	-*en,*	-	-	-	-
H.	(*e*)	-*en,*	- (en)	*e,*	*e,*	-
E.	(*e*)*s*	-*en, ens*	-(en)	*es,*	-*es*	-
Flert.						
N.	-*en*	-*en*	-*en*	-*er*	-*e*	-*e*
G.	-*en*	-*en*	-*en*	-*er*	-*e*	-*e*
H.	-*en*	-*en*	-*en*	-*ern*	-*en*	-*en.*
E.	-*en*	-*en*	-*en*	-*er*	-*e*	-*e*

Alle Intetk. Ord have N. og G. i Ent. lige; så og alle Ord af den kunstige Hovedart.

Alle Hunkönsord have over alt i Ent. samme Endelse, så at Forholdsformerne her blot adskilles ved Artiklen eller andre deslige Tillæg.

Alle Navneord af den simplere Hovedart have overalt i Ft. samme Endelse; og alle af den kunstigere have de 3 Endelser N. G. og E. lige, hvoraf de danne H. ved at tilföje -*n*.

Den første Böjningsmåde.

Første Klasse:

	Ent.	
N.	das Ohr	der Nachbar
G.	das Ohr	den Nachbar
H.	dem Ohr	dem Nachbar
E.	des Ohres	des Nachbars
	Flert.	
N.	die Ohren	die Nachbarn
G.	die Ohren	die Nachbarn
H.	den Ohren	den Nachbarn
E.	der Ohren.	der Nachbarn.

Således gå fremmede Ord: *das Bataillon-en, das Indsekt-en, das Juwel-en, das Capital,* Ft. *die Capitalien.*

Og især mangfoldige fremmede Hankönsord med Tonen på sidste Stavelse såsom: *der Thron-en, der Barbar, Tartar, Ungar* o. desl., hvilke dog og kunne gå efter den anden.

der Professor, Creditor, Inspector o. alle desl. *Autor, Doctor.*
der Patron, der Rubin,
der Kammerad-en,
der Licenciat, der Zierath,
der Cadett,
der Diamant,
der Affect.

Mærk. 1. Ordet *das Herz* (Hjærte) har i Ent. H. *dem Herzen* i Ejef. *des Herzens,* hvilket er en Lævning fra Oldtiden, da alle 3 simplere Böjn. havde Endelsen *-en* i Entallet.

Den anden Klasse:

	Ent.	
N.	der Affe	der Funke
G.	den Affen	den Funken
H.	dem Affen	dem Funken
E.	des Affen	des Funkens.
	Ft.	
N.	die Affen	die Funken
G.	die Affen	die Funken
H.	den Affen	den Funken
E.	der Affen.	der Funken.

Denne Klasse deler sig i to Arter, hvoraf den ene indbefatter Ord, som betegne levende Gjenstande, og får i E. *en*; den anden Ord, som betegne livløse Gjenstande eller Dele af levende, og får i Ejef. *ens*: *der Friede, der Gedanke, der Glaube, der Nahme.*

Herhen høre alle Hankönsord på *e*, såsom: *der Bothe, Zeuge, Löwe, Rabe, der Nahme;* undtagen *der Käse,* (Ost).

Folkenavne: *der Schwede, Däne, Deutsche, der Türk, Jude, Franzose, Ungar, Mohr.*

Alle Hankönsord på *-en*, såsom: *der* og *die Lumpen, der Schatten, der Bachen, der Rasen, der Kragen, der Bissen, Segen.*

Alle Intetkönsord på *-en*, hvoraf de fleste ere dannede af Gjern. og bruges sjælden i Flert. f. E. *das Küssen, das Zeichen, das Leben, Fahren, Lachen, Lesen, Leiten* o m. fl.

Alle Formindskelsesord på *-chen* og *-lein das Mädchen* (Pige), *das Männchen*, en Han; *das Fräulein* (Frøken), *das Weibchen*, en Hun.

Mærk.: 1) Nogle Hankönsord på *-en* forandre Selvlyden i Flert., såsom: *der Hafen, die Häfen*; *der Faden, die Fäden*; *der Garten, die Gärten*; *der Ofen, die Oefen*; *der Graben, die Gräben*; og i daglig Tale undertiden *die Mägen, die Brünnen.*

2) Ordet *Herr* tager i Ent. sædvanlig blot *n* til sig, *den, dem, des Herrn.*

3) *der Schmerz, der Daum, der Schade* kunne også gå efter den første Böjn.; man siger og der Schaden i Ft. die Schäden.

Til denne Böjn. høre og mange fremmede Ord af Hankönnet:

der Potentat, Candidat, Soldat, Advocat,
der Student, Regent, Referent,
der Apellant, Elephant,
der Jurist, Egoist,
der Monarch, der Patriarch.

Den tredie Böjningsmåde

svarer til Adelungs syvende. Den har blot to Endelser, den ene i Ent., den anden i Flert.

Ent.	N. die Kohle	die Ader
	G. die Kohle	die Ader
	H. der Kohle	der Ader
	E. der Kohle	der Ader
Ft.	N. die Kohlen	die Adern
	G. die Kohlen	die Adern
	H. den Kohlen	den Adern
	E. der Kohlen.	der Adern.

1) Alle Hunkönsord på *e*: *die Beere-n, Thüre-n, Stunde-n.*

2) Alle Hunkönsord på *er* og *el*, såsom: *die Folter-n*, *Marter-n*, *Leiter-n*, *Maner-n*, *Kugel-n*, *Fabel-n*, *Nadel-n*.

3) Alle Afledsord på: *heit*, *keit*, *ey*, *ung*, *t*, *d*, *schaft*, *inn*, såsom: *die Schwachheit*, *die Kleinigkeit-en*, *die Arzney-en*, *die Neuerung-en*, *die Tugend-en*, *Predigt*, *Gegend-en*, *Einsicht-en*, *Schreck-en*, *die Landschaft-en*, *die Fürstinn-en*.

4) Alle fremmede Hunkönsord:

die Form-en
die Natur-en
die Provinz-en
die Person-en, *die Garnison-en*
die Academie-n
die Antiqvität-en, *Universität-en*
die Armee-n.

5) Mange andre uden bestemt Endelse, som ikke forandre Selvlyden i Ft., såsom: *die Wahl Zahl-en*, *die Schaar-en*, *die Saat-en*, *die That-en*, *die Heurath-en*, *die Post-en*, *die Last-en*, *die Milz-en*, *Zeit-en*, *Arbeit-en*, *die Flur-en*, *Spur-en*, *Gebühr-en*, *die Tracht-en*, *Pflicht-en*, *die Nachtigall-en*.

Mærk. 1) Denne Böjn. föjer ofte *n* (*en*) til H. og E. i Entallet, især ved Ordene på *e*, når de stå med et Forholdsord uden Kjendeo. eller i Sammensætning; såsom: *auf Erden*, *von Seiten des Redenden*, *die Zeit der Gnaden*. — *Sonnenschein*, *Frauenbild*. Dette er (ligesom *Herz-en*, *Herz-ens*) en Levning af en forældet regelret Böjning i disse Ord. Se Angels. Sprogl. 1. Udg. S. 23.

2) Ordene *Mutter*, *Tochter* få i Ft. *Mütter*, *Töchter*, efter 6te Böjn. *Die Fasten* bliver aldeles uforandret, efterdi det har Flertalsendelsen allerede i Ent.

Den fjerde Böjningsmåde

svarer til Adelungs 2den.

Ent.	N. das Buch		der Wald
	G. das Buch		den Wald
	H. dem Buche		dem Walde
	E. des Buches		des Waldes
Ft.	N. die Bücher		die Wälder
	G. die Bücher		die Wälder
	H. den Büchern		den Wäldern
	E. der Bücher		der Wälder.

1) Herhid høre alle egentlig tyske Intetkönsord, som modtage Omlyd, såsom: *das Pfand*, *die Pfänder*, *das Gewand*, *das Gras*, *Glas*, *das Kalb*, *das Hospital*, *das Land*, *Fass*.

2) Så og alle på *thum* afledte, hvoraf blot de fire: *der Reichthum*, *der Irrthum*, *der Wachsthum*, *der Beweisthum*, ere af Hank.

3) Ligeså en Del, som ikke kunne modtage Omlyd: *das Feld-er*, *das Geld-er*, *das Bild-er*, *das Schild-er*, *das Kind-er*, *das Rind-er*, *das Hemd-er das Schwert-er*, *das Weib-er*, *das Geschlecht-er*, *Gesicht-er*, *Gewicht-er*, *das Lied-er*, *Glied-er*, *das Stift-er*.

De med *-mann* sammensatte få i Ft. *-leute*, såsom: *der Fuhrmann*, *die Fuhrleute*; *Kaufmann*, *Kaufleute* o. desl. Dog bruges *-männer*, når man bestemt vil udtrykke Hankönnet, eller taler med Ag-

telse om Æmbedsmænd, såsom: *Ehemänner, Amtmänner.*

Den femte Böjningsmåde

indbefatter Adelungs 1ste, og de Ord af den 3die, som endes på *er, el.*

Ent.	N. der Wolf	das Gebot
	G. den Wolf	das Gebot
	H. dem Wolfe	dem Gebote
	E. des Wolfes	des Gebotes
Et.	N. die Wölfe	die Gebote
	G. die Wölfe	die Gebote
	H. den Wölfen	den Geboten
	E. der Wölfe	der Gebote.

1) Efter denne Böjn. gå alle de af Gjern. afledte Enstavelsesord af Hankönnet, *der Wunsch, die Wünsche*; *der Streich, der Strich, der Tritt, der Schall,* og sammensatte *der Umstand, der Entwurf;* og en stor Mængde andre Enstavelsesord af Hankönnet: *der Pass, Arzt, der Bach, Darm, Bauch, der Markt, der Fuchs, der Ton die Töne, der Teich, der Schild, der Eid, der Sinn, der Band die Bände,* (Bindet om en Bog) *der Dunst, Dünste, der Rath.*

Alle Afledsord på *-ing* og *-ling: der Sonderling-e, Tröstling-e, Sperling-e.*

Alle med Forstavelsen *Ge-* afledte Intetkönsord: *dass Geschoss, die Geschosse; das Gesetz, Gerücht, Gefäss, Geräusch.*

Alle afledte Intetkönsord på *e*, som have mer end to Stavelser, *das, die Gemählde, Gepräge, Gedinge* så og *der Käse* og det gl. *der Mage.*

Samt alle Intetköns og Hankönsord på *er*, hvilke dog ligesom de på *e*, intet *e* modtage i Hensf. Ejef. eller Ft. såsom: *das die Laster*, *das die Opfer das die Gitter, Fenster*, *Mieder*, *Messer*, *das Alter*; *der die Marder*, *Pfarrer*, *Anker*, *Adler*, *Römer*, *Schuster*, *Tischler*, *Befehlhaber*, *Anger*, *Bürger*, *Gärtner*; *ein Beamter*, *Bedienter* o. desl., *ein Gesandter* gå som To. og have altså en dobbelt Böjning.

Så og de Intetköns og Hankönsord på *el*, hvilke formedelst Overensstemmelsen med dem på *er* heller ingen ny Endelse modtage i Ft. såsom: *das die Mittel*, *Siegel*; *der die Spiegel*, *Hügel*.

De fleste Hankönsord på *er* og *el* forandre Selvlyden i Ft. såsom: *der Hammer*, *die Hämmer*; *der Pachter*, *die Pächter*; *der Acker*, *die Aecker*; *der Apfel*, *die Aepfel*; *der Mantel*, *die Mäntel*; så og *das Kloster*, *die Klöster*.

Mærk. 1. Undertiden sættes *n* til Vater og Bruder i Hensf. f. E. *ich habe es Vatern*; *Brudern gesagt*.

2. *Der Dorn* har i Ft. *Dörner* eller *Dornen*.

2) Alle Intetk. på *niss* og *ent*: *das Bündniss*, *die Bündnisse*, *das Verhältniss*, *Verzeichniss*, *Missverständniss*, *Gedächtniss*, *Gleichniss*, *Zeugniss*, *das Talent-e*, *Temperament-e*, *das Compliment-e*.

3) og en Mængde andre fremmede Ord af Intetkönnet; såsom: *das Billett-e*, *Cabinett-e*, *das Perspectiv-e*, *das Linial*.

4) Hankönsordene af denne Böjn. modtage for det meste Omlyd i Ft, Intetkönsordene ikke. Dog

gives og nogle Hank., som beholde sin Selvlyd, uforandret, såsom: *der, Knall*, *der Tag-e, der Grad-e, der Hunde*, *der Aal-e, der Lachs-e, der Luchs-e, der Plan-e, der Punkt-e, der Schuh-e, der Laut-e*, måskje for ej at blandes med *Leute*, så og *der Herzog-e, der Admiral-e, General-e*. Af Int. derimod undtages næppe flere end *das* (*Both* eller) *Boot, die Böte, das Loth*, (et Lod) *die Löthe* og *das Arsenal, die Arsenäle*.

Der Ort,	i Ft.	*-e*	eller	*Oerter*,
der Qvast	— —	*-e*	—	*en*,
das Stück	— —	*-e*	—	*en*,

das Band { *die Bande*, Samling af Bånd,
die Bänder, flere enkelte Bånd,

das Wort { *die Worte*, nogle Ord i det dagl. Liv,
die Wörter, enkelte Ord i Sproget.

For *es* bruges ofte blot *s* i Ejef. såsom *des Baums, Theils, Kriegs, Jahrs, Glücks* (af *das Glück*); dette skjer især i Flerstavelsesord, som ikke have Tonen på sidste Stavelse; som *des Fortgangs, Aufenthalts, Bösewichts, Wachsthums, Kaiserthums, Königs, Monats, Gehorsams*, så og når Ordet er det første i en Sammensætning: *das Geschlechtswort, die Staatsklugheit*.

I Hensf. bortkastes ofte *e*, især af Hank., *Wiederwut machte Gastfreiheit zum heiligsten Gesetz*.

Således alle på *e, el, er, em, am, der, den, dem Athem, Gehorsam, Kallender*.

Den sjette Böjningsmåde

svarer til den 8de efter Adelungs Inddeling.

Enk.	N.	die Bank	die Brust
	G.	die Bank	die Brust
	H.	der Bank	der Brust
	E.	der Bank	der Brust
Ft.	N.	die Bänke	die Brüste
	G	die Bänke	die Brüste
	H.	den Bänken	den Brüsten
	E.	der Bänke	der Brüste.

Herhid høre alle Stammeord af Hunkönnet, som forandre Selvlyd.

Så og alle Afledsord på *-niss* af Hunk. *die Finsterniss, Ereigniss, Erlaubniss, die Erkentniss.*

De Ord som få *e* i H., udelade det undertiden i nogle Talemåder, især når Artiklen er borte, såsom: *er geht mit Haus und Hof zu Grunde; von Weib und Kind getrennt; das geschiehet mit Fleiss, mit Stumpf und Stiel vertilgen.*

Undertiden adskiller Böjningen Ord, som ellers i Form og Kön ere lige f. E. *der Wallach des Wallachen*, En *Vallakker* fra *Vallakiet, der Wallach, des Wallachs,* En *Vallak.*

Nogle Sammensætninger af et Till. og et Navneord böje begge Dele regelret f. E. *die Langeweile, aus Langerweile; der Geheimerath, des Geheimenraths.*

Andre böjes på en dobbelt Måde, disse ere nemlig egentlig Till., eller Tilf.r., hvilke beholde sin oprindelig Böjning best. eller ubest. f. E. *ein Gesandter, der Gesandte, des Gesandten.*

En Del franske Ord danne Ft. på *s* f. E. *Chef-s, Acteur-s, das Genie-s, Campement-s*, Så og *die Edda-s, Kerl-s, Mädel-s.*

Personers Egennavne, især de på *e* eller et Esbogstav, gå, når de stå uden Artikel som *Funke* f. E. *Campe-n-s, Wolf-en-s, Schwarz-en-s*; i Ft. få de *e* til, om de ikke ender på *er*, såsom *Wolf-e, Leibniz-e, Solon-e, Luther.* Ligeså Hunkönnet på *a Minerva Minervens, Europa Europens.*

Dog bruges og at tilföje *'s*, såsom *Göthe's, Cicero's, America's.*

Eller at sætte Artiklen foran, i hvilket Fald blot den modtager Böjningen *der, den, dem, des Heinrich.*

Nogle Ord bruges allene i Ent. nl. Samlingsord, eller de der betegne en hel ubestemt Masse f. Ek. *der Roggen, Waizen, Hopfen*; *die Milch, Butter, Wolle; das Hen, Bley, Eisen.*

Andre blot i Ft. såsom: *die Ältern, die Ostern, Pfingsten, Weinachten, die Hefen, die Trüben, die Schlossen.*

Tillægsord.

Tillægsordene og Tillægsformerne blive uforandrede som Biord, når de ved Hjælp af Gjerningsord forbindes med deres Navneord, det er: når de stå som Omsagn til samme, f. E. *der Tisch ist rund; die Frau ist tugendhaft*; *das Haus ist gross*; *das Ding ist böse.*

Men når de stå som virkelige Tillægsord; adskille de i Ent. tre Kön, i Ft. have de blot én Form til dem alle; i begge Tal have de de sædvanlige 4 Forholdsformer, hvoraf dog i Ent. N. og G. af Int. altid ere lige, så og i Ent. N. og G. af Hun. og i Flert. af alle Kön.

Alle Tillægsord böjes vel ens, men deres Böjningsmåde er underkastet så mange Forandringer i Følge de foregående Ords forskjellige Grad af Bestemthed og efter Velklangens Fordringer, der ikke gjerne tåle mange Ord med samme Endelse umiddelbar efter hinanden, at dette er en af de vanskeligste Punkter i Sproget. Dog er Böjningen oprindeligvis blot dobbelt *bestemt* og *ubestemt*, men af begge opstå flere Mellemting, der ingen ejendommelige Endelser have, men nogle af den bestemte, andre af den ubestemte Form.

A. 1) Stå de i umiddelbar Forbindelse med sine Navneord uden noget andet Bestemmelsesord foran dem, da böjes de på følgende Måde:

Ent.	Int.	Hank.	Hunk.
N.	liebes,	lieber,	liebe,
G.	liebes,	lieben,	liebe,
H.	liebem,		lieber.
E.	lieben, (es).		lieber.

Ft. i alle Kön	N.	liebe,
	G.	liebe,
	H.	lieben,
	E.	liebe.

f. E. *Süsser Wein, grosse Freude, grünes Holz, gute Kinder, schöne Frauen.*

Hensynsf. på *em* forandres til *en* i de Ord, som ende sig på *m*, for at forebygge Misklang f. E. von angeneh*men* Geschmacke, mit lah*men* Fusse, von vorneh*men* Stande.

Ejef. på *es* i Ent. Int. og Hank. findes nu omstunder blot i enkelte Talemåder, f. E. *hiesiges Ortes,* her på Stedet; *gutes Muthes seyn*, ved godt Mod; i Stedord såsom: *seines Bruders* og, når et andet Tillægsord følger umiddelbar efter f. E. *gutes alten Weines*, om hvilket Tilfælde snart mere.

Ganz og *halb* böjes ikke, når intet Bestemmelsesord går foran, så og undertiden: *wenig, viel mehr, Ganz Europa.*

2) Står Enhedsbestemmelsen *ein* foran, böjes de således:

Ent.	Int.	Hank.	Hunk.
N.	ein liebes.	ein lieber.	eine liebe,
G.	ein liebes,	einen lieben,	eine liebe,
H.	einem lieben,		einer lieben,
E.	eines lieben,		einer lieben,

Flert.		
	N.	liebe,
	G.	liehe,
	H.	lieben,
	E.	lieben (er).

På samme Måde böjes de efter *kein,* ingen; *viel,* mange; *wenig, mehr,* f. E. *Es gab keine Arme bey Ihnen*; *Vollrath lud einst viele vornehme preussischen Letten zu sich. Viel Rauhes haben*; alle höhere Beamte; ein runder Tisch, eine schöne Farbe, ein gutes Kind; keine eigentliche Bosheits-

sünden; Hieher flügteten *alle* Bedrängte: manche kleine Nachlässigkeiten; so *manche* protestantische Fürsten; *einzelne* ausserordentliche Männer; *einige* alte Bücher, einige gute Dichter; *mehrere* einsylbige Wörter, *mehrere* gute Kinder; *andere* häufige Fälle giebt es, *andere alte* Leute; *drey grosse Häuser;* tausend unterdryckte Unschuldige.

Böjningsmåden bliver den samme, når to eller flere Tillægsord følge efter hinanden, f. E. *ein frommer alter Mann, ein guter alter ehrlicher Mann.*

Når to eller flere Tillægsord uden nogen foregående Bestemmelse gå foran Navneordet, så retter det første sig efter foregående, det andet efter denne (vel næppe i Hunk.) Böjningsmåde.

Når to Till. i Ent.s Int. ere forbundne med *und,* kan det første miste sin Könsendelse *es* i N. og Gj. såsom: *ein grün und gelbes Tuch.*

De af disse ubestemte Stedord eller Talord, som i Forbindelse med andre Ord beholde Könsendelserne *es* og *er*, fordre endnu, at *s* og *r* bortfalde af det efterfølgende Tillægsord, f. E. Sein Vaterland verdankt ihm manch*es* brauchbare Werk, manch*er* Lettische Nestor. All*es* wiederholte Bearbeiten. All*es* andere. Häufige Kennzeichen verrathen noch jetzt, welch*es* hohe Gepräge ihnen die Natur einst verlieh.

Men de som i Forbindelse miste sine egne Könsendelser *es, er,* fordre at de beholdes i Tillægsordet f. E. Dieser einzig schwere Schriftstel-

ler konnte kein *anderes* Schicksal haben, als welcher er wirklich gehabt hat.

3) Efter Ejestedordene: *mein, dein, sein, unser, euer, ihr* böjes Tillægsordene efter den bestemte Form, kun med den Indskrænkning i Ent., at Int. og Hank. have den ubestemte Forms Endelser; væntelig, fordi det Slags Stedord fattes Endelserne *es* og *er* og man kunde altså ikke ellers bestemt nok udtrykke disse Forholde; såsom: *euer weichlicher Müssiggang, meine herzliche Freude, seine grossen Entwürfe, ihre lieben Kinder, ihre eigenen Kinder, unsere schwachen Nerven, eure erkünstelten Begriffe. So hatte er meine noch einwenig bäurischen Sitten verfeinert*; så og efter de personlige Stedord, *ich, du, er, wir, ihr* o. s v.; *o ihr gebildeten Völker!*

B. 2) Efter Bestemmelsesordet *das, der, die* gå Till. på følgende Måde:

Ent.	Int.	Hank.	Hunk.
N.	das grosse,	der grosse,	die grosse,
G.	das grosse,	den grossen,	die grosse,
H.	dem grossen,		der grossen,
E.	des grossen,		der grossen;

Flert.		
	N.	die grossen,
	G.	die grossen,
	H.	den grossen,
	E.	der grossen.

f. E. *das neue Haus, der alte Mann, dass fleissige Kind, der helle Bach, die gute Frau, die lange Bank.*

Således gå Till. også efter *dieser*, *jener* o. s. v.

Mærk. 1. For at undgå for mange korte Stavelser, sammentrækkes almindeligvis: *eren* til *ern*, f. E. *den muntern*, *dem sichern*.

2. De på *e* gå aldeles regelret, som om de intet *e* havde, kun at dette aldrig fordobles; såsom: *strenge*, *enge*, *böse*, *weise*, *ein strenger Herr*.

3. De med *halb* og *ley* sammensatte, hvilke egentlig ere Biord, blive uforanderlige, f. F. *anderthalb*, *mancherley*, så og *allerhand*.

4. Till. stå ofte som Navneord, og det i alle Kön, men uden al Indflydelse på deres Böjning. Kun må bemærkes, at Int. i så Fald ikke bruges i Ft.

Sammenligningsgraderne.

1) *Den höjere Grad* dannes af den første Grad, a) ved at tilföje *er* (eller *r*) og b) ved at forandre Selvlydene, om den var foranderlig, hvilket (sidste) dog ikke skjer, om den var dobbelt eller understøttet med *h*, f. E. *gross grösser*; *klug*, *klüger*, *lang*, *länger*, *schön-er*, *spät-er*. Men derimod: *lahm*, *lahmer*; *hohl*, *hohler*.

Der gives også mange andre, som ingen Omlyd modtage, f. E. *sanft-er*, *schlank-er*, *straff-er*, *bunt-er*; *rund-er*, *toll-er*.

Denne Form *grösser*, *lahmer*, *toller* svarer til den uforanderlige, biordagtige Form i første Grad; nl. *gross*, *lahm*, *toll*. Men til de andre böjelige

Former af første Grad svarer også lignende af den höjere, såsom: *grösseres*, *grösserer*, *grössere* til *grosses*, *grosser*, *grosse* — og *das*, *der*, *die grössere* til *das*, *der*, *die grosse*, hvilke med sine Underarter böjes ligesom de tilsvarende i første Grad.

Her finder ikke blot lige sådan Sammentrækning Sted som i første Grad, f. E. *edler*, *edleres*, *edlerer*, *edlere*; *das der*, *die edlere* — *klügern*, *schönern*, *grössern*, men når den første Grad endtes på et væsentligt *er*, sammentrækkes også det, når *erer* föjes til såsom: *sicher*, *sicherer*, *sichrerer*; *munter*, *ein munterer Mann*, *munterer* (leben) *ein muntrerer Mann*.

2) *Den höjeste Grad* dannes ikke af den höjere, men af den første Grad ved at sætte *-est* eller *-st* til og forandre Selvlyden i samme Tilfælde som i höjere Grad: f. Eks. *grössest*, *klügest*, *lahmest* o. s. v. Men denne uforanderlige biordagtige Form bruges kun i nogle få Höflighedsord, f. Eks. *unterthänigst*, *gnädigst*, o. desl.

I andre Tilfælde udtrykkes den ved Forh. *an*, *zu* med den bestemte Hensf. f. E. *am besten*; best, eller *zum besten*; *am liebsten*, helst; *am wenigsten*, allermindst. Eller de ende sig på *-stens* uden Forholdsord. f. Eks. *höchstens*, idet höjeste; *wenigstens*, idet ringeste.

De øvrige Former adskilles og böjes som i første Grad f. E. *grössestes*, *er*, *e*, *das*, *der*, *die grösseste*,

est tage til sig de fleste korte Stammeord, især de på et Esbogstav, som: *der schwärzeste*,

kürzeste, *hübscheste*, *falscheste*, de på *rt*, *lt*, *nt*, *nd* som: *das kälteste*, *älteste*, *härteste*, *bunteste*, *rundeste* og på en Tvelyd: das; *schlaueste*, *neueste*, på en dobbelt Medlyd, *der frömmeste*, de på *haft* og *icht*, samt Tilf.s på et blot *t*, *geliebtest*.

st uden *e* antage derimod de øvrige ved Endestavelser afledte: *der dankbarste*, *furcktsamste*, *wichtigste*, *gefährlichste*, de hvis Rodstavelse Sammentrækkes i de andre Grader, såsom: *der edelste*, *sicherste*, *theuerste*, *trockenste*, og overhoved alle Tilf. på *end*, *et*, *en*, som: *reizend-ste*, *gegründet-ste*, *gesittet-ste*, *vollkommen-ste*. De på *ng* das *jüngste*, *längste*, *geringste*, så og *b*: *gröbste* - *schwächste*.

Sammensatte Tillægsord udtrykke Gradforhöjelsen og al anden Böjning i den sidste Del af Ordet allene f. E. *vollständig-er*, *gutmüthig-er*; da den første Del betragtes som Biord. Med mindre den sidste Del var et Ord, som ikke vel kan modtage Gradforhöjning, såsom Tilf. eller deslige og den første derimod et af de sædvanlige korte Till. eller Biord *gut*, *hoch*, da udtrykkes Graden især den höjeste på den første, men den egentlige Böjning altid på sidste Del, f. E. *hochbeglückt*, *höchstbeglückt*, *wohlverdient bestverdient*.

De Ord på *isch* modtage ligefrem den höjere Grad, som: *poetisch-er*, *weibisch-er*, men ikke gjerne den höjeste, da *weibischte* eller *weibischeste* vilde støde for meget.

Tillægsformerne modtage som oftest Gradforhöjelse, når nemlig Begrebet og Velklangen

tillader det: af sidste Grund findes de hyppigere i den höjeste end i den höjere Grad.

Uregelret danne følgende fire Grader:

hoch, (hoher, der hohe)	höher,	höchst-e.
nahe,	näher,	nächst-e.
gut,	besser,	best-e.
viel	mehr,	meist-e.
	mehrerer,	mehreste.

Nogle mangle den første Grad eller egentlig høre den til en anden Ordklasse, f. E.:

(oft)	der öftere,	öfterste.
(ausser)	— äussere,	äusserste.
(darinn)	— innere,	innerste,
(Mittel)	— mittlere,	mittelste.
(hinter)	— hintere,	hinterste.
(vor)	— vordere,	vorderste.
(unter)	— untere,	unterste.
(ober)	— obere,	oberste.

Erst og *letzt* ere egentlig Superlativer, men få dog, når trende Ting sammenlignes, en ny Kompar. *ersterer, der erstere, des erstern, letzterer, der letztere.*

Foruden denne Gradforhöjning ved Endelser gives der og en omskrivende ved *mehr* i höjere og *am meisten* i höjeste Grad. f. Eks. *mehr gehasst, am meisten gehasst.* Så og en Gradforringelse ved *weniger* (mindre) *am wenigsten*, f. Eks. *weniger arbeitsam, geliebt am wenigsten, arbeitsam, geliebt.*

Andre hyppige Omskrivningsord til at forhöje eller bestemme disse Grader ere: *zu, gar zu, allzu,*

sehr, *ganz*, *recht* ved den første *weit* (*viel*) ved den höjere; *aller-* ved den höjeste.

Gjerningsordene.

Gjerningsordene have i Tysken som i alle andre gotiske Sprog to Hovedarter. Den første ender sig i Datiden på *ete* ell. *te* og i Biformen *et* eller *t*. Den anden bliver i Datiden enstavelset med forandret Selvlyd, og endes i Biformen på *en*. I denne er Datidens Selvlyd Hovedinddelingsgrunden, ti den hele Hovedart er semittisk, hvor Datiden er Hovedsagen og Grundformen.

1) De tyske Gjerningsord have *ingen egen lidende Form*, men omskriver den med Hjælpeord, derimod adskille de den betingende Måde fra den fremsættende. Tidsformerne ere de samme som i Dansken. Af Personerne er den 2. altid udmærket fra de andre. Den 1. og 3. er i Ft. altid lige og endes på *en*, *n*, i Ent. er 1. og 3. også lige og endes på *e* (undtagen i den frems. *s* Nutidsf.) Den 2. i Ent. endes altid på *est*, *st* og i Ft. altid på *et*, *t*.

2) Alle t. Gjerningsord endes i den personløse M. på *en*, *n*, hvorfor man rigtigst benævner dem efter denne Form, som den i alle mest overensstemmende. Heraf kan man da og danne de øvrige.

Alle Gjerningsord af 1ste Böjningsmåde deler sig her som i Angels. i 4 Klasser, hvoraf dog den

4. indeholder kun få Ord. Den første er i Datid. trestavelset og i beting. ikke forskjellig fra den fremsætt.; den anden er i Datidsf. tostavelset og i beting, trestavelset, i lid. Tillf. tostavelset. Den tredie er i Datid. tostavelset og har Selvlydsforandring, i Konj. 3stavelset med den gamle eller tost. med endnu en ny Selvlyd.; i lid. Tillf. enstavelset. Den 4 har Selvlydsforandring i Nutid. som er enstavelset.

Den åbne Hovedart.

1. Böjningsmåde.

	Nutid.	Datid.	Biform.
1. Kl.	leite,	leit-ete,	geleitet.
2. Kl.	lobe,	lob-te,	gelobt.
3. Kl.	denke,	dach-te,	gedacht.

Den lukte Hovedart.

2. Böjningsmåde.

1. Kl.	gebe,	gab,	gegeben.
2. Kl.	greife,	griff,	gegriffen.
3. Kl.	fahre,	fuhr.	gefahren.

3. Böjningsmåde.

1. Kl.	berge,	barg,	geborgen.
2. Kl.	bleibe.	blieb,	geblieben.
3. Kl.	schiebe,	schob,	geschoben.

De tyske Konjugatsioner. Et Bidrag til Grammatikens rigtigere Fremstilling af P. Hjort, Lector i Sorø, Kbh. 1826 68 Sider, 8.

(Dagen 1826 Nr. 276.)

Forf. til dette lille Arbejde har allerede tilforn udgivet: *Et nyt Deklinatsionssystem for de höjtyske Substantiver*, Sorø 1825, 42 Sider 8., af hvilket det nærværende kan anses som en Fortsættelse. Begge tilsammen indeholde de et Forsøg til en Reform af den tyske Formlære efter de nyeste Undersøgelser og Bearbejdelser af de oldtyske Dialekter. De fleste evropæiske Sprog trænge unægtelig til en sådan Forbedring af Formlæren efter logiske Hensyn til Sprogenes egen indre Natur; og mærkeligt nok, jo videre man fortsætter denne Forbedring, jo mere ser man at disse Sprog indbyrdes stemme overens, så at Systemet i dem alle er i Hovedsagen det samme; og jo lettere bliver det følgelig at lære dem alle, eller flere af dem tillige. Den Angest, mange have ytret, for at nogle af de ny Synsmåder skulde indflyde i Lærebøger for Ungdommen, er derfor vistnok aldeles ugrundet, og snarere at forklare af Lærernes Magelighed og Uvillie til at gå videre, end Omhu for at vejlede Ungdommen ad den sikreste Vej til Målet; ti den i sig selv rigtigste og naturligste Vej er unægtelig altid den sikreste og korteste i enhver menneskelig Videnskab. Det taler derfor höjligen til vor Forf.s Anbefalelse, at han,

sköņt selv tilforn Forfatter af en tysk Sproglære efter det gamle System, ikke som andre har anvendt sin Tid og Kraft på at forfægte dette, men på at berigtige og fuldkomme det. Ved nærværende Konjugatsionsteori er det især mærkeligt, at vor Forf. har undgået den Klippe, på hvilken Dr. *I. Grimm* har strandet, nl. at sætte de Gjerningsord, hvis Datid er enstavelset, foran dem hvis Datid er flerstavelset. Hine Gjo. (f. Eks. *spreche, sprach*) ere vist nok ikke, som *Adelung* forestillede sig, uregelrette, men derfor ere de ligefuldt mindre regelrette og langt færre end disse (f. E. *lebe, lebte*); og dette alene er nok, til at anvise dem den anden Plads efter Sprogets egen indre Natur, ikke at tale om Overensstemmelsen med Latin, Islandsk og de slåviske Sprog. Derimod havde det vel været bekvemmere, at give disse to Afdelinger af Gjo. Navn af *Hovedarter* end af *Konjugatsioner*, da Forf. bemærker at den første tilforn delte sig i tre Konjugatsioner: disse gamle Böjningsmåder ordnes og tonetegnes uden Tvivl urigtigen efter Dr. Grimm S. 8 og 9, hvorom se Hermod No. 5 og 6. Jeg vilde også önsket, at Forf. havde antaget to Klasser i den første Hovedart; ti enten det beror på Velklangen eller hvad som helst, så er det vist at der endnu ere to Måder at böje dem på (*erhöhen, erhöhete*; *erlauben, erlaubte*), hvilket synes at vise, de dele sig i to Böjningsmåder eller Klasser, ligesom i Dansk og Svensk. Derimod skulde man måskje kunne forene nogle af de 9 Klasser, hvori Forf. inddeler den anden Hovedart. Adelung an-

tog kun 5; da han forblandede dem, der have langt *a* i Datiden, med dem, der have kort *a*; men når disse adskilles (*gebe*, *gab*, *gegeben*; *finde*, *fand*, *gefunden*), erholder man 6 Klasser, hvortil jeg formoder de kunne lade sig henføre. Den 9de f. E. synes mig kun at være en Afdeling af 4de, efter vor Forfatters Inddeling; ti vilde man være stræng med at antage en ny Klasse for enhver Forskjellighed i lidende Tillægsform, burde den 9de deles i to (*gebunden* — *gewonnen*); og at den ikke har Omlyd i Nutiden (*ich gewinne*, *er gewinnt*) er ingen organisk Forskjellighed fra den fjerde, men en mekanisk Følge deraf, at *i* ikke kan forandres. Disse tvende Klasser (9 og 4), som ligne hinanden så meget, burde derfor ikke skilles så vidt fra hinanden, men heller anbringes umiddelbart efter hinanden, som to Afdelinger af én og samme Klasse. Ligeledes kunde vel den 8de forbindes med den 5te, hvorfra den i det mindste ikke burde være adskilt så langt; og den 7de med den 1ste i Følge den overensstemmende Omlyd i Datiden. I Henseende til disse Klassers Følge, vilde jeg heller ordne dem efter Datidens Selvlyd end efter Nutidens, som vor Forf. har antaget; ti denne hele Hovedart er semittisk, hvor Datiden er Hovedsagen og Grundformen, så at f. E. Omlyden i *bersten*, og *binden* egentlig er: *a-e-o*, *a-i-u* og ikke *e-a-o*, *i-a-u*. Ved at antage Datiden som Inddelingsgrund vindes desuden större Overensstemmelse med første Hovedart, hvor slet ingen anden Grund til Underafdeling gives. Det 3die Stykke „om de

dobbelte Verber" forekommer mig at høre til Afledningen, og altså ikke til Formlæren men til Orddannelseslæren, som aldrig ganske burde savnes i nogen god Sproglære. Afhandlingen om de omskrevne Tider og Hjælpeordenes Brug har Forf. rettelig udført særskilt; men 6te Stykke „om de sammensatte Verber" synes mig atter for en stor Del rigtigere at regnes til Sammensætningen og altså til Orddannelseslæren. Forfatteren selv siger derom: „Men ser man bort fra Flexionen, så have de sammensatte Verbers Conjugation mærkværdige Ejendommeligheder." Men i Formlæren bör man i det mindste ikke se langt bort fra Böjningen, som er denne Læres rette og egentlige Gjen*stand*; imidlertid er vist nok Kundskab om de sammensatte Gjo. i Tysken en höjst nødvendig Punkt, hvor man end vil sætte den; den er også her ligesom det øvrige afhandlet med stor Grundighed og Nöjagtighed. Det 7de Stykke har til Overskrift „Hensyn på andre Sprog;" deri gives også vigtige Vink, men måskje Paragraferne A. og B. S. 8 og 9 rettere forenedes hermed; da der også i dem tages Hensyn til andre Sprog, som det vel var bedst at have samlede på ét Sted. I det 8de Stykke om Tidernes Dannelse, forkaster Forf. den Synsmåde, at antage byd. Måde, for Roden eller Kilden til alle øvrige Former af Gjo. Jeg tilföjer, at man i Navneord og Tillægsord har en lignende afstumpet Form, som i alle oprindelige Sprog hvor den findes, f. E. Latin, Græsk, Littavisk, Sanskrit, kommer Roden nærmest (nl. Udråbsformen), men som

derfor ikke bör anses som Kilden til alle Forholdsformer eller lægges til Grund for disses Dannelse.

Dette Forsøg, skönt det måskje ikke endnu har nået sin höjeste Uddannelse, røber da så megen ufortrøden og heldig Granskning over den tyske Sprogbygning og den retteste Måde at fremstille den, at den höjligen må anbefales alle tyske Sproglærere og Sproglæreforfattere; ja endogså Lærlinger; da de her ad en langt rigtigere og derfor lettere Vej end sædvanlig ville komme til en klar og fuldstændig Oversigt over dette Sprogs Konjugatsionsteori.

R. Rask.

(Af Hermod Nr. 3.)

Tyskerne have alt længe gjort sig en berömmelig Umage med at udgive de oldtyske Sprogmindesmærker; meget står dog endnu tilbage, og meget af det alt udgivne kunde ligesom hos os behøve at udgives på ny med mere Nöjagtighed og bedre Smag. Et af de nyeste Arbejder af denne Art er *Der Laien Doctrinâl*, ein altsassisches gereimtes Sittenbuch, herausgegeben und mit einem Glossar versehen von Dr. *K. F. A. Scheller*. Braunschweig 1825. 8. Fortalen udgör 16 S. Teksten 210. Ordregistret går fra S. 211 til 239. Hvis man ved *Sassisk* forstår Plattysk i Almindelighed, så kan Sproget i denne Bog vel måskje

kaldes gammel Sassisk; men det er ingenlunde *Old-saksisk,* således som det findes i den kottonianske Evangeliharmoni eller i Frekkenhorster-Dokumentet i *Dorows* Denkmäler. Det er ellers et ganske betydeligt Stykke og vel udstyret, trykt med skönne latinske Typer, på godt Papir og forsynet med Tonetegn, der meget bidrage til at lette Læsningen. Begyndelsen eller Forerindringen lyder således:

Ein bòk geskreven an Brabant-
Dudish kwam to miner hand
Mid männiger guden lere
Do mogede [1]) mi går sere,
Dat ein jewelk Sassish man
Dit bôk nigt konde forstån.
Den Sassen to gemake
Wil ik in ere sprake
Wandelen dit bokelyn,
Givt mi God siner hulpe shyn [2])

Således skrives bestandig *sh* for *sch,* hvilket sidste er en falsk Betegnelse, der forestiller en ganske anden Lyd, som endnu findes i Hollandsk, men for længe siden er gået af Brug i Höjtysk, nl. *s-ch,* græsk σχ. I nogle Egne i Vestfalen skal dette *sch* dog høres endnu i Almuens Udtale; i gamle Dage var det *sk,* eller *sc* både i Oldsaksisk, Angelsaksisk og Frisisk. Det er stor Skade i Tysken at man ikke har forandret Retskrivningen tilligemed Udtalen. Den engelske Retskrivning er i

---

[1]) bedrøvede. [2]) Skin.

dette Stykke rigtigere, da den altid anvender *sh* i disse Tilfælde i germaniske Ord. Selvlydenes Retskrivning i dette *Laien Doctrinâl* er også mærkværdig: De fordobles ikke, ej heller understøttes de med *e*, *h* ell. desl., men betegnes i visse Tilfælde med Tonetegn; f. E. *wâr:* sandt; *râd*, Råd; *bên unde flêsh*, Ben og Kød; *mêr*, mer; *nên*, intet; *nôd*, Nød; *tôfógen*, tilföje; *kôp*, Køb; *gûd*, godt; *ût*, ud; *hûs*, Hus; langt *i* udtrykkes med *y*; f. E. *myn*, min; *wys*, vîs; Enstavelsesgjerningsordene beholde således her deres rette uforfalskede Skikkelse; f. E. *gân*, gå; *stân*, stå; *sên*, se; *flên*, fly; *tên*, drage; *syn*, være; *dôn*. göre; Tonetegnene anvendes ikke gjerne i Slutningen af en Stavelse, f. E. *forstân*, *ik forsta*; *leren*, *lêrt*; *keren*, *kêrt*; *lêv hävven*, have kær; *unse leve here God*, vor kære Herre Gud; ligeså *ein wys man*, *des wisen Tullius*. Man ser heraf at Tonetegningen er ikke så regelret udført som i Islandsk, hvor den bruges i alle lignende Tilfælde, hvad enten de slutte Stavelsen eller ej; men næsten som om den var indrettet for Dansken. Man må også tilstå at Sprogformen i Laiendoctrinâl nærmer sig mere de nyere end de gamle Sprog; den er næsten ganske som i Hollandsk eller Tysk. *C* og *Q* bruges ikke heller i saksiske Ord; f. E. *dekken*, dække; *nigt*, ikke; *kwâd*, ondt. Ligeledes skrives *Filosofus*, *Jesus Kristus*, *Kristenheid* o. desl. Det er mærkværdigt hvorledes der også i nyere Værker i Tyskland viser sig en Stræben efter at forsimple og forbedre Retskrivningen, især efter at udstøde *c* (undtagen i *ch*); f. E. i

Dr. *J. W. Pfaffs* Hieroglyphik, ihr Wesen und ihre Quellen. Nürnberg 1824, finder jeg på den første S. af Fortalen: "*glükliche und schöne Entdekkungen*" og således hele Bogen igjennem *k* eller *kk* for *ck*. Den samme Skrivemåde bruges af andre nyere Forfattere, af hvilke jeg måskje på et andet Sted skal få Lejlighed til at omtale flere.

Modbemærkninger ved Anmældelsen af min frisiske Sproglære i Götting. gel. Anz. 1826 Nr. 9—12.

(Hermod S. 73—80; 83—96; 98—100.)

I efterfølgende Modbemærkninger findes mange nærmere Oplysninger samlede angående Forfatterens Sprogsystem i Almindelighed, om Intetkönnets rette Plads og Forhold til de øvrige Kön, om Gjerningsordenes naturlige Ordning og Sammenhæng, om Tonetegnene, hvis Vigtighed og Brug i gamle Sprog endnu ej værdiges tilbörlig Opmærksomhed, Ordforklaringer, om Forholdet og Slægtskabet mellem de enkelte gotiske Sprog, hvorom man oftest ser meget forvirrede Forestillinger; endelig adskilligt om Overgange og om Orddannelsen. Da nu disse Ting fandtes i et udenfor Bibliotekerne næsten ukjendt Skrift, har jeg troet at burde optage dem i nærværende Samling, hvori jeg, som oftere sagt, ej såmeget søger at levere fuldendte Bearbejdelse, ti disse ere alt udgivne, som at samle, hvad der hos fordomsfri og velvillige Læsere kunde lede til en

naturlig og grundig Behandling af Sprogstudiet, der endnu synes mere at rette sig efter Vedtægt, end efter de enkelte Sprogs rette Natur og Ejendommelighed.

Efter nogle Artigheder begynder Anmælderen S. 82 med den Bemærkning, at han af dette ny Værk længtes efter at erfare, hvorvidt min ganske af den islandske *Mundart* (!) hentede, og allerede i Året 1811 (da min Vejledning til det isl. udkom) lagte, grammatikalske Plan ved Erfaringerne på min sidste Rejse måtte være forandret *zu einem auch für alle verschwisterten tauglichen deutschen* (!) *Sprachsystem.* Havde Anm. rolig og opmærksom læst mine Sproglærer, så vilde han have fundet, at Planen i den isl. af 1811 i mange Måder er forandret i den angelsaksiske af 1817, og isl. af 1818, såsom: *Navneordenes* Böjningsmåder, *Tillægsordenes* Kön, og begge disse Ordklassers såvelsom *Stedordenes* Forholdsformer ganske anderledes ordnede, og endelig *Gjerningsordenes* Klasser i begge Hovedarter anderledes inddelte, altså det hele Sprogsystem i næsten enhver enkelt Del forandret og rettet; og i Fort. til den angels. Sprl. S. 39 vilde han have set Grunden dertil, nl. at „denne Forandring er naturlig og nødvendig i Græsk og Latin, Islandsk og Tysk, Russisk og Polsk, kort i alle evropæiske Sprog af den kavkasiske (eller japetiske) Æt, som have nogen egentlig Deklinatsion Alligevel betænkte jeg mig, om jeg burde afvige såmeget fra den én Gang antagne Form, hvori man

plejer at støbe alle Sproglærer, indtil jeg så, at den naturlige og rette Orden (af *casus*) fra Arilds Tid har været antaget af Indiens Braminer i deres Bearbejdelser af Sanskrit og andre indiske Tungemål, samt at flere Evropæere have fulgt deres Eksempel i indiske Sproglærer." I Fort. til den isl. af 1818 vilde han S. 16 og 17 have fundet omtrent det samme endnu udførligere på Svensk. Af alt dette vilde han have set, at min af det islandske først uddragne Plan förend min Ankomst til Indien var forandret *efter det indiske System!* og derfor ikke behøvede efter min Hjemkomst fra Rejsen at forandres derefter; samt at denne i de nordiske Sprog ny Plan var antaget, fordi den syntes at passe til *almindelig japetisk* (ikke blot *deutsch*) *Sprogsystem!* og i sig selv var naturligere og riggere. Hvorledes kunde det da nu forundre Anm. i Fort. til min fris. Sprogl. at finde, at denne gotiske Sprogordning også skulde gælde for de indiske Sprog? og hvortil den Tirade: *Wir haben also, unbeschadet der Fülle von Entdeckungen und Erörterungen, welche Hr. R. über das Indische, Persische und Caucasische der gelehrten Welt demnächst mittheilen wird, in der Hauptsache für die Beziehung auf das einheimische Sprachstudium nicht viel neues, d. h. keine Umwälzung der grammatischen Grundlage zu gewarten, wie denn offenbar vorliegende fries. Sprachlehre in derselben Gestalt auch vor der Reise hätte erschienen dürfen.*" Nej hvis alle som Anm. ville lukke Øren og Öjne for de Forbedringer, der hentes af

det indiske System, så vil intet synderligt nyt deraf være at befrygte; men at ellers den ny af mig for en stor Del efter Sanskrit antagne Sprogordning medfører en ikke ringe *Omvæltning i det grammatiske Grundlæg*, som Dr. Grimm følger, derom kan han overbevise sig, hvis han vil forsøge at omarbejde sin *deutsche**) Sproglære derefter. Herved vilde jeg tillige råde ham, at adskille de mange forskjellige Sproglærer, som den indbefatter, der nu ere blandede ind i hinanden ligesom en uhyre Bunke Kort. Han vil herved erholde en langt friere Udsigt over det hele gotiske Sprogsystem, og letteligen skönne, at det virkelig er den ny Plan, som han nu forsmår, hvorefter disse Tungemål ere indrettede.

Jeg vil ikke kjede Læserne med at drøfte alle de enkelte meget svage Indvendinger mod denne Plan; den står nu for den lærde Verden i den fris. angels. og sidste Udgave af den isl. Sproglære, og den vil ikke falde ved Dr. Grimms Dom: han er nemlig selv Part i Sagen, da han har fulgt omtrent den modsatte i sin *deutsche Grammatik*: men nogle af de betydeligste Punkter synes det dog ikke overflødigt at betragte lidt nærmere. Han tror da (S. 83) næppe at de græske Sproglærere ville antage Læren om at sætte Intetkönnet først: μεγας

---

*) *Deutsch* er et megetsigende Ord, der indbefatter blandt andet: *Islandsk*, *Svensk*, *Dansk*, *Angelsaksisk* og *Engelsk*! jeg er derfor virkelig i Forlegenhed med at oversætte det.

tilstår han at komme af *μεγα*, men „ved det andet Eksempel, *μελαν*, siger han, lader Regelen os i Stikken; *weil dann μελανς gewonnen würde!*" Er da *μελας* ikke isteden for *μελανς* efter den Regel at *ν* bortfalder forved *ς* i Græsken? Jeg vidste sandelig ikke bedre, da jeg har lært dette af *Blochs* större gr. Grammatik (Odense 1803) Nr. 153. Ej heller indser jeg ellers, hvorledes i al Verden det får i Gjenstandsformen *μελαν-α*, i Hensynsf. *μελαν-ι*, i Ejef. *μελαν-ος*. Er det ikke dog håndgribeligt at Intk. i ethvert ægte Tillægsord er det ældste og simpleste, Roden selv eller det som er nærmest ved Roden, og det både i Græsk og Latin:

τερεν, τερην, τερεινα.
σωφρον, σωφρων,
ἑκον, ἑκων, ἑκουσα (for *-οντσα*),
παν, πας (*ντς*), *πασα* (*ντσα*),
bonum, bonus, bona.

Bonum og *bonus* ere dog unægtelig nærmere beslægtede indbyrdes, end *bona* med hvilket som helst; derfor ere også Intetk. og Hank. i alle de nyere romanske Sprog faldne sammen. Hvilken Sproggransker kan undgå at bemærke sligt? Og hvem, som bemærker det, kan vedblive i Sproglæren at ordne Formerne tværtimod denne deres både organiske og logiske Sammenhæng?

Ikke heller den efter det indiske antagne Følge af Forholdsformerne behager Anm. „*Sodann*, siger han, *lässt der Verf. auf den Nom. zunächst den Acc. folgen, den Dativ an der gewöhnlichen Stelle und den Gen. den Zug schliessen. Das ha-*

ben auch andere gethan, z. B. Dobrowsky in seinen Institutionen." Jeg glæder mig ved at se, at en Lærd af Dobrowskys Fortjenester har antaget det meste af mit System i sine *Institutiones linguæ slavicæ.* Hankönnet og Intetkönnet stiller han der sammen og Hunkönnet sidst, både i Inddelingen af Navneordenes Böjningsmåder S. 460, 461, og i Tillægsordenes Böjning S. 494, og i Stedordenes S. 493 og 495. Der var altså heri kun ét Skridt endnu at göre, nl. at sætte Intetk. foran Hank. Forholdsformerne ordner han ikke altid éns; men for det meste som i mit Prisskrift, S. 128 med den ene Forskjel, at han sætter Redskabsformen efter *Stedsformen;* men den bör vist nok sættes foran, da den er nærmere beslægtet med Hensynsformen. Dette falder især i Öjnene i Ft., hvorfor han også der har stillet dem sammen S. 495, 497 o. fl. St. Men jeg har ikke lånt mit System af ham; ti mit Prisskrift om det isl. Sprogs Oprindelse, hvor det såvidt jeg véd første Gang anvendtes på de slaviske Sprog, blev udarbejdet 1814, og udkom 1818, og min angels. Sproglære 1817, men Dobrowskys Værk over det oldslaviske 1822. I hans bömiske Sproglære af 1809 findes både Kön og Forholdsformer i den gamle fejlagtige Orden. Det er troligt at han heller ikke har kjendt mine Arbejder, men at hans Granskninger over Sprogenes Natur har givet samme Udslag på lidt nær som mine, og just dette giver mig en stor Forvisning om at det ny System er det rette, og et stort Håb om at det vil sejre, ikke blot i Frisisk og Slavo-

nisk, men i Latin og Græsk. "*Rec. erblickt für die deutschen Sprachen nicht den geringsten Vortheil in dieser Neuerung, die was uns allen von der Schule auf beym Lernen der griech. und lat. Declination eingepflanzt wird, ohne Noth umwirft.* Det vil sige: Anm. ser ingen Fordel ved at følge Formernes öjensynlige Natur og Fornuftens Regler for al Opstilling i de tyske Sprog; ti disse fordre jo håndgribelig den af mig for det frisiske antagne Orden:

Herz	*Funke*	*Land*	*Grund*
Herz	*Funke-n*	*Land*	*Grund*
Herz-en	*Funke-n*	*Laud-e*	*Grund-e*
Herz-ens	*Funke-ns*	*Land-es*	*Grund-es.*

Vi lære jo den fejlagtige Orden i Skolerne i Latin og Græsk! Hvad er det da værd at bryde sig om den rette i de tyske Sprog? Er det ikke bedre at indføre den fejlagtige i de indiske Sprog end den rette, *uden Nødvendighed,* (!) i de evropæiske. Hvad tykkes eder? Fremdeles, jeg har ordnet Navneordenes simplere Böjningsmåder foran de kunstige, også dette forkastes, fordi Tillægsordenes ubest. Form, der svarer til de sidste, synes at burde stå foran den bestemte, der svarer til hine. „*Was für die Anordnung der Adjective gilt, muss es auch für die der Substantive.*" Se her et Bilag til denne Regel af de nordiske Sprog: vi sige *det gode, den glade*, vi bör derfor ingenlunde sige *Gode-t, Glæde-n*; hvad der gælder for Tillægsordenes Bestemmelse, må også gælde for Navneordenes! Jeg har ved Navneordene stillet de simplere

Böjninger foran de kunstigere ligesom Intetk. foran Hank. efter den logiske Regel, at man altid bör begynde med det simplere; men ved Tillægsordene synes den ubest. Böjning simplest, fordi den bestemte forudsætter Kjendeordets Böjning', der er omtrent den samme som Tillægsordenes ubestemte. For øvrigt har jeg intet imod at man også her sætter den bestemte Form foran, hvilket jeg selv har gjort i min isl. Sproglære af 1818; og Tilemann og Rejsler i deres bekjendte tyske Sproglærer i mange Udgaver. Jeg troede også at Navneordenes simplere Böjningsm. indeholdt *nomina pura*, de kunstigere *nomina impura*; at de første, og med dem Tillægsordenes best. Form, svarede til 1. og 2. Böjnm. i Lat. og Gr., de sidste, og med dem Tos. ubestemte Form, til den 3. Böjnm. i de lærde Sprog efter den sædvanlige Inddeling. Dog — „*darinn*, siger Anm., *irrt Hr. Rask, wenn er zu meinen scheint* (!) *dass die schwache* (simplere) *deutsche Form der lat. ersten und zweiten Decl. entspreche; umgekehrt, was ihr im Latein gleicht, findet sich gerade in der dritten.*" Jeg indbildte mig virkelig at isl. *auga*, t. *Auge* svarede til lat. *ocu-s, ocu-lus*, isl. *afi* til lat. *avus*, *foli* til πωλος, *krabbi* til καραβος, *asni* til lat. *asinus* (Udråbsf. *asine*), *asna* til lat. *asina*, *slefa* til lat. *saliva*, *aska* til αζα (for ασδα); og i Tysk *die Erde* til *Hertha*, *die Rose* til *rosa*, *die Pforte* til *porta*, *die Witwe* til *vidua*, *die Furche* til *porca*; derimod af de kunstige Böjnm. isl. *vår* til lat. *vér*; *höfut* til *caput*, *diki* til τειχος, (τειχε-ος), *horn* til *cornu*; *elgr*

til *alces*, *fiskr* til *piscis*, *ormr* til *vermis*, *húð* til *cutis*, *ær* til *οις*, *ovis*, *mús* til *μυς*, *mus*. Som en Følge heraf ménte jeg, at isl. *lánga*, *lángi*, *lángu* svarede til lat. *longu-m*, *longus* (*longe*!), *langa*. Dog jeg har udført alt dette med sine Grunde i min Undersøgelse om det isl. Sprogs Oprindelse: S. 190 har jeg vîst at Intetk. er Grundformen i de græske To. S. 193, 205, 211, 212 og 215, at den best. Form af de isl. To. svarer til de 2 første Böjnm. i Græsk, og på flere Steder at den ubest. Form af de isl. To. svarer til den 3. Böjnm. i Græsk. Ja dette er jo også oversat på Tysk i *Vaters Vergleichungstafeln* u. s. w. S. 25—54. Anm. kan vel aldrig have læst noget af dette, da han siger *jeg synes at mene det*. Kort — darinn irrt Hr. Grimm, hvis han tror at kunne kuldkaste mit System med et Mundsvejr, uden at efterlæse de Grunde hvorpå det hviler!

Anm. forsvarer S. 86 sit System at sætte de 5 Klasser af uregelrette Gjerningsord hos Adelung foran de regelrette i Tysk, og den tredie Konjug. foran den første og anden i Latinen: „*Noch weit weniger zu dulden ist es aber, dass Hr. Rask und Adelung die schwache* (simplere) *Konjugation der starken* (mere indviklede) *vorsetzen. Rec. glaubt hinlänglich gewiesen zu haben, dass die starken* (uregelr.) *Verba die innerste Grundstructur unsere unserer Sprache enthalten. Ihre Zahl erstreckt sich noch immer* (?) *in mehrere Hunderte.*" I *Haases* deutsch-französ. Wörterbuch findes en temmelig nöjagtig Liste over de uregl. Gjo i Tysk,

de beløbe sig der til 178, iberegnede dem, som blive Tostavelsesord i Datiden; f. E. *ich will, ich wollte*; *ich kenne, ich kannte*, o. desl. Fraregner man nu blot 10 af denne Art., som ikke hører hid, så får man 168. der af Dr. Grimm fordeles i 12 Konjugatsioner, altså 14 Gjerningsord til hver Konjugatsion! hvilken Urimelighed at stille et sådant System foran det regelrette og simple, der omfatter alle de øvrige Gjerningsord i Sproget! Hvad hjælper det at kalde det det *stærke*, og derpå, i Blinde at slå sig til det stærkere Parti? Det simplere er jo dog så gammelt at det findes i Møsogotisk, Latin, Græsk, Zend og Sanskrit! „*Sonderbar, Hr. Rask, welcher dem Neutr. und Acc. wider die latein. Verfassung ein Avancement bewillget, scheint, wenn wir ihn verstehen* (!), *in der viel wichtigeren Unterscheidung zwischen starken und schwachen Formen der Decl. und Konj. mehr als billige Rücksicht auf das Latein zu nehmen.* Har Anm. da atter her ikke gidet umage sig med at efterse mit Prisskrift om det islandske Sprogs Oprindelse S. 62, 151, 181, 183, 255, hvor han tilstrækkelig kunde have fundet min rigtige Mening? Eller skönner han ikke, ubeset, at det er efter den logiske Regel, at sætte det simplere foran, jeg har sat *verba pura* foran *verba impura* ligeså vel som *nomina pura* foran *nom. impura*, og ingenlunde efter Latinen, skönt det samme plejer omtrent at følges i Lat. og Sanskrit. S. 103 dadles endnu min Inddeling af de åbne eller simplere Gjo. i 3 Klasser. „*Rec. fasst die beiden letzten zusammen,*

wie das Gothische lehrt" o. s. v. Se her hvad det Islandske lærer, for ikke at göre lang Snak af så klar en Sag. De tre Klasser, jeg adskiller, se i Nutiden således ud:

1. Kl.	2. Kl.	3. Kl
Eg baka	*leysi*	*ven*
þú bakar	*leysir*	*venr*
hann bakar	*leysir*	*venr*
vèr bökum	*leysum*	*venjum*
þèr bakið	*leysið*	*venjið*
þeir baka	*leysa*	*venja.*

De Lærde dömme! Mig består Forskjellen deri at de have forskjellige Kjendebogstaver, den første *a*, den anden *i*, den tredie *u*, som dog i Isl. bortfalder, undtagen hvor det ligger skjult i *r*, der er det samme som *ur*; i alt Fald er jo den tredie mere forskjellig fra den anden, end denne fra den første!

Såmeget om Sprogsystemet i det hele. S. 89 omtaler Anm, Tonetegnenes Brug, som han önsker forandret, ikke blot i Frisisk, men i Islandsk, og alle gotiske Sprog! „*Schon lange vor Hrn. R. hat man in den Drucken altnordischer Werke den Acutus zur Bezeichnung der Vocallänge* (?!) *verwendet. Frühere Bücher unterlassen sie entweder ganz, oder gebrauchen das geminirte* a a, i i, &c. *Wir haben seit kurzem* (NB) *angefangen für die alt- und mittelhochdeutschen Denkmähler diese höchst nöthige Längebezeichnung nachzuholen, nicht aber den Acutus sondern den Circumflex dazu gewählt.*" Denne (^) foretrækkes 1) fordi den

bruges i Latinen over *terrâ* o. desl. (?!) 2) fordi (') og (') må bruges til at betegne *Aksentuatsionen* og (^) forbeholdes *Kvantiteten* (!) 3) „*der Acutus dient einige diphthongische Verhältnisse zu bezeichnen.*" Hertil svares 1) at Akut bruges i de ældste isl. Håndskrifter, overalt hvor der bruges noget Tegn, aldrig (^); 2) at den er nu almindelig antaget i alle gode Udgaver i alle tre nordiske Riger såvel som på Island selv; 3) at den aldrig i Islandsk betegner Selvlydenes Længde (*Vocallänge*), men et Slags Tvelyde (*einige diphthongische Verhältnisse*), altså just dèt som Anm. fordrer! At dette forholder sig så, kan ses i mit Prisskrift S. 56, hvor det hedder: „Enhver Selvlyd har en dobbelt Beskaffenhed. nl. en *enkelt*, jævn Lyd eller og en dyb og *tvelydagtig*, som tilkjendegives oftest ved en Streg over Bogstavet, og består deri, at den første oprindelige Lyd fordybes og dertil föjes en svag Medlyd *w, j.*" Samt S. 57. „Det er en aldeles falsk Forestilling at de simple Selvlyde ere korte, og de brede (tvelydagtige) derimod lange, begge ere lige ofte korte og lange; f. E. det første *i* er langt i *himin*, kort i *igær*, og Ordene *maðr* og *máðr*, *mæta* og *meta* ere lige lange." Det samme ses i Korthed af min Anvisning till Isländskan Nr. 11. Endelig 4) i nogle Tilfælde, hvor *á*, *ú* have antaget en enkelt, jævn Lyd, svarende til vort *å*, *u* (i *gudelig*), har man (jeg) begyndt at skrive *â*, *û* isteden, se min Anv. N. 13. 24; f. F. *vâr*, *hânum*, *hûn*, *pûki*. Har da nu Anm. atter intet af dette læst eller forstået, eller

hvad er det, han vil foreslå de nordiske Folk at forandre? Jeg undrer, hvorledes Dr. Grimm, i de isl. Stykker af sin *deutsche* Sproglære, har dristet sig til at forkaste det af det islandske Folk antagne Betoningssystem, og i dets Sted påtrænge Sproget et nyt af sin egen Opfindelse, stridende imod dets Natur, som vi i det følgende skulle se, og imod hans egen udtrykkelige Mening, fordi han ikke véd, hvad der betegnes ved Figurerne i Islandsk! Hvad Angels. og Fris. angår, da billiger jeg heller ikke der Anvendelsen af (^) overalt, da den kun tjener til at vansire Trykken og forstyrre Overensstemmelsen med Islandsk, Fransk o. s. v., samt til at forvilde Læseren og indbilde ham at *e* er langt i *féran*, føre, og kort i *fela*, mange, *o* langt i *fóron*, de fore, og kort i *beforan*, for, da de dog virkelig ere lige lange, og kun forskjellige deri at *e*, *o* ere åbne eller klare, *é*, *ó* lukte eller dunkle.

Det holl. *hun*, deres, når Grundordet er af Intetk. eller Hank., som fattes i alle øvrige gotiske Sprog, anså jeg for en Levning af det kymriske, (oldbelgiske). Dette kan Anm. ikke antage: *da es aus dem mittelniederländ. Dat. plur.* h e n (*angels.* h i m., *altfries.* h j a m) *hervorgegangen scheint, und sogar dem aldnord.* h a n n, h û n *eben so nahe liegt als irgend einer celtischen Pronominalform*! Jeg kunde ikke falde på at udlede et Ord på *deres* af *han*, *hun*, som aldrig findes i Flertallet! ej heller et, som aldrig bruges om Hunk., af *hun*! Derimod tænkte jeg det kom af kymr. *hwymt*, de, eller af *hun*, *hunan*, selv, Ft. *hunain*, selve, som

föjes til Ejestedordene. (Owens Dictionary of the Welsch language 1, 53). Dog, Anmælderen må vel vide det bedre, siden han taler så afgörende. — At *Klaas Kolins* Krönnike er et literært Bedrageri, var mig virkelig ubekjendt, for denne Bemærkning er jeg altså Anm. takskyldig. — At angels. *cild*, Barn; *eafora*, Arving; *gefera*, Greve, skulde være samme Ord i Grunden som fris. *kind*, *erva*, *gréva*, antager jeg (mener Anm.) „*mit Unrecht.*" Med den bedste Villie kan jeg ikke indse min Uret: „K i- *und* c i-, *wenn wurzelhaft eins, sind mit verschiedenen Consonanten weiter abgeleitet worden,*" siger han; men så ere jo dog *kind* og *cild* „wurzelhaft" det samme Ord! „E r v a *ist das got.* *αρβία*, *althochd.* e r p e o, *angels.* y r f a." Det er Skade Anm. ikke anfører, hvor han har fundet dette Ord, *Lye* har det ikke i sit Diction. sax., men vel (*yrf*), *yrfe*, pecus, it. peculium; han har også anført et Sted, hvor han tror, det betyder *hæres*, men når man efterser dette (i Inas Love 53) er det klart at det er misforstået, og at der tales om *Godset.* Men var det også rigtig oversat, begribes dog ikke, hvorledes Anm. af Hensynsf. *tó þæm yrfe* kan få Nævneformen til at blive *yrfa.* „G r é v a (*ist*) *das althochd.* k r â v o, g e f e r a *würde* k i- v e r g ó (k i v u o r o) *lauten,*" formodentlig på Althochdeutsch. Men jeg har i Fortalen til min Bog kun talt om Fris. og Angels., og hvad gör det da til Sagen, hvorledes *Anm. indbilder sig*, at Ordet skulde hedde på *Althochdeutsch*? Desuden, hvoraf mon vel *Greve* kommer, hvis det ikke kommer af

ge-fera, ved Omsætning *ge-refa,* Ledsager (*Gefährte*), lat *comes*? I Angels. er det nl. sædvanligt at omflytte *r,* f. E. *gærs,* Græs; *fyrst,* Frist; *forst,* Frost; *gefera* og *gerefa!*

Det fornöjer Anm. at se den Sandhed erkjendt, at *Møsogotisk* hører til de tyske Sprog, navnlig de overtyske, og ikke til de nordiske, „*wodurch den skandinavischen Prätensionen auf Ulfilas hoffentlich der letzte Stoss gegeben wird.*" Jeg må oprigtig tilstå dette Bifald fornöjer ikke mig, da det bestyrker mig i den Formodning, at Anm. aldrig har læst mine ældre Arbejder, hvor jeg oftere ved given Lejlighed har ytret det samme, og søgt at bevise det; f. E. i mit Prisskrift S. 65 og fl. og min angels. Sprogl. Forf. S. 32 samt i en liden Opsats "*Om Striden angående Sproget i Ulfilas gotiske Bibeloversættelse*" af Biskop og Dr. *Fr. Plum* og mig, i Fyns Stifts Landemodes Forhandlinger 1 Bd. 2 Hæfte, Odense 1816. — Som Skjelnemærke imellem de overtyske og nedertyske Oldsprog, har jeg angivet at alle 3 Pers. af Nutidens Flert., i disse ere hinanden lige, og endes på *d,* eller *th,* i hine derimod adskilles, og endes på *om, et, en* eller desl. ligesom i Græsk og Latin; Anm. er naturligvis ej heller tilfreds med dette: "*Es mangelt ja aber nicht an unfehlbaren Kennzeichen!*" Hvorfor har han dog ikke villet undervise os om noget eneste af disse? Derpå anmærker han S. 92 at jeg *bebrejder det höjtyske Hårdhed og Overflødighed på Tvelyde,* hvilket giver ham Anledning, til at nedsætte det *nedertyske* formedelst dets

Blødhed og det *oldnordiske* formedelst dets Afkortelser og derved forårsagede Tab af *mange fortræffelige Adskillelser*, samt endelig irettesætte *mig* lidt formedelst min *etwas unbilligen Widerwillen gegen alles was Hochdeutsch heisst*, og fordi jeg bilder mig næsten for meget ind med de islandske Former, „*wo ihn* (mig) *die Betrachtung des Gothischen und Hochdeutschen eines Besseren hätte belehren können.*" Og alt dette uagtet jeg ikke taler et Ord om *Höjtysk* eller om *Islandsk*! Efter at have fremsat det nysomtalte Skjelnetegn imellem de over og nedertyske Oldsprog, siger jeg (Fort. S. 14). „*Desuden udmærker den overtyske* (nl. Sproggren) *sig temmelig kjendeligen ved en langt större Hårdhed i Ordenes Former og fornemmelig ved Tvelyde isteden for de lange Selvlyde* (nl. i den nedertyske Sproggren). *Alle disse 6 oldtyske Tungemål ere forlænge siden fuldkommen uddøde,*" o. s. v. Hvorledes kan da noget Menneske tro, jeg her taler om Höjtysk eller Islandsk, rive det ene ned, og gör mig for meget til af det andet! Forstår Dr. Grimm virkelig ikke så meget Dansk? eller er det af ond Villie han søger at nedsætte mig i det tyske Publikums Öjne? S. 93 fortsætter han sine Betragtninger over det höjtyske, hollandske og danske, uden i mindste Måde at ænse min Mening, eller Sammenhængen i mine simple og tydelige Ord.

S. 94 er Anm. utilfreds med min Bemærkning, at *f* i Enden af Ordene forvandles til *v*, når en Selvlyd föjes til, og at dette *v* bör udtales som

vort *v*, tysk *w*; da Lyden af *f* er afgjort, så synes ham også det deraf opståede *v* at burde være „*ein gemässigtes f.*" Hvis „ein gemässigtes *f*" skal være det samme som tysk *Vau*, så fejler han; ti 1) *w* findes så uendelig ofte skrevet for *v* i disse Tilfælde, at det er klart Udtalen må have været tysk *w* eller dansk *v*, og 2) *v* bruges også efter andre Medlyde i Begyndelsen af Ordene, f. E. *tvende* S. 1 i Asegabogen, hvor det er klart at Lyden må have været tysk *w*; men 3) *v* bruges aldrig i Begyndelsen af Ordene, hvor et tydeligt *Vau* høres i Tysk og Hollandsk, f. E. *fan, feder, felo* o. s. v., hvoraf det er klart at *Vau* med den tyske Lyd *slet ikke har fundet Sted i Frisisk!* — Hvor jeg har sagt at det fris. *á* svarer til angels. *eá*, t. *au* og *o*, mener han „*es hätte auch das fries* á *erwähnt werden sollen, das dem angels,* á *und hochd.* ei *begegnet*;" men jeg mener nej; ti det er en Udtagelse, hvorpå der kun findes meget få Eksempler i Sproget, og min Hensigt var blot at anføre de almindelige Overgange, som kunde hjælpe Begynderen til at gjenkjende Ordene; ikke Undtagelserne, som vilde forvirre ham. — *Wenn §. 29* é *als Umlaut des* ó *dem altnord.* æ *oder* œ *verglichen werden, so ist das* oder *unrecht, den es kann nur dem letztern nicht dem erstern entsprechen.* Nej dog, der er intet urigtigt, Dr. Grimm! når man forstår Dansk, og ikke læser det som F. læser Bibelen. Mine Ord ere „é *svarer til angels.* é, *isl.* œ *eller* æ, *som er kommet af* ó." Nu véd enhver, som har set en isl. Bog, at man

næsten bestandig sætter *æ* for *œ*, man vil altså indse at jeg blot til Forklaring af *œ* har tilföjet: *„eller æ, som er kommet af* ó." Men uden Hensyn til Sammenhængen, hvorledes kan dog nogen forstandig Mand tro jeg taler om *œ* i Almindelighed, når jeg udtrykkelig siger: *œ, som er kommet af* ó.?! — Skrivemåden *já, jú*, for *ia, iu* anser Anm. for ubevist, og ikke at bevise af *„dem oldnord, selbst bedenklichen* jó, jú," f. E. *bjáda*, at byde, bör læses *biada*, uagtet isl. *bjóða*, sv. *bjuda*, gl. d. *bjudhæ*, angels. *beódan*, (hvor *e* er isteden for *j*, ligesom i gl. Islandsk, se min angels. Sprogl. §. 7). Ja dette angels. *eó* anføres just som en Modgrund; ti — det skrives af Dr. Grimm *ëo, bëódan*! Ligeledes læser han *niata* for *njáta*, at nyde, angels. *neótan*, isl. *njóta*, sv. *njuta*, gl. d. *njudhæ*; dog det isl. *jó, jú* o. s. v. er jo „selv betænkeligt!" mon ikke det svenske *ju* også er en Fejl, så at man egentlig burde skrive *biuta, niuta* „ligesom i Møsogotisk!" Det er kjedsommeligt at ræsonnere meget om enkelte Bogstaver, især med én, som ikke kjender den nord. Udtale; jeg vil derfor ladc mig nöje med at anføre noget af *Japix* friesche Rijmlerye, som var mig ubekjendt, da jeg udgav min fris. Sproglære. Han skriver da. f. E, på Landfrisisk: S. 198 *fjouwer*, fire, jeg har S. 62 skrevet det oldfrisiske Ord: *fjúwer*; Dr. Grimm. derimod i sin Gramm. S. 762 *fiuwer*. Japix skriver *fjuechten*, fægte; *frjuen*, Ven; *ljeaf*, kær; jeg har skrevet de tilsvarende Ord: *fjuchta, frjond, ljáf*. Dr. Grimm. derimod: *fiuchta, friond, liaf*! Udgiveren *E. Epkema*

siger derom 2, S. VIII. „Uit het vorenstaande ziet men, dat *ea* der A. S. en Friesen *altijd geen eigenlijk genoemde tweeklank is*, en dat men dit *ea* uitsprak, als ware het *je*, gelijk men het dan ook meermalen geschreven vindt."

S. 95, 96 afhandler Anm. Forholdet imellem *þ*, *ð* og *t*, *d*. Fris. har kun *th*, t, d, han vender sig derfor til andre Sprog: „*Sichbar haben demnach das angels. þ und ð dieselbe Geltung, und im Englischen vertritt beide einförmiges* th." Anm. anmodes blot at kaste et Öje på Tabellen ved Enden af Fortalen til *John Walkers* pronouncing dictionary! I det oldnordiske lider Anm. ingenlunde på min Regel for Adskillelsen af *þ* og *ð*, skönt han ikke ganske vil fordömme den. Hvis han vil göre os den Ære, at hilse på os her i København, så vil jeg vise ham blandt andet det ældste Håndskrift af Guletingsloven, hvor *þ* og *ð* meget nöje adskilles hele Bogen igjennem, siden han ikke tör lide på min ofte gjentagne Forsikring. Önsker han heller et upartisk Vidne i Kassel, så efterse han blot Sagen af Njáli Þórgeirssyni, Kbh. 1772. — „*Wenn es §. 54 heisst: die Friesen haben* rk, rd *in einigen Fällen, wo im Altnord.* kk *und* dd *gilt, so hat das (in des Verf. altnord. und angels. Sprachlehre übersehene) Verhältniss zwischen* rd: dd *zuerst Rec. aufgedeckt 1, 67, 319.*" O vanitas vanitatum! om også Anm. virkelig først havde opdaget denne ubetydelige Overgang; men den står jo på god bred Dansk i min angels. Sproglære S. 13 nederst hvor det hedder: „Sjældnere svarer *rc*

og *rd* til isl. *kk* og *dd*, såsom: *deorc*, isl. *dökkr*, mörk; *ord* isl. *oddr*, en Spids" o. s. v., og er altså blot *overset* af Anm. ikke af mig. Dog er det klart at Anm. er oprigtig, og aldrig har læst eller forstået dette Sted; ti han tilföjer strags efter: „Ein Verhältniss *rk* : *kk* ist ihm nicht, wohl aber *nk* : *kk* bekannt, *warscheinlich steht* rk *durch einen Schreib- oder Druckfehler* (!). Jeg undrer at ikke engang d. Ørken, sv. *öcken* har kunnet falde ham ind. — Når jeg sammenligner den fris. Endelse *a* med angels. *an*, burde jeg have ytret, hvilken jeg anså for oprindeligst, om jeg tiltroede Fris. og Oldnordisk noget *n* eller ej for den ældre Tid (för de skrevne Lævninger af disse Sprog). „*Solche historische* (rettere *forhistoriske*) *Untersuchungen meidet der Verf. in den meisten Fällen.* Jeg forudsætter nl. at Læseren af en Sproglære helst önsker at vide, hvorledes Sproget *er*, og ikke hvorledes Forf. indbilder sig det har været förend det blev til, eller dog förend det blev skrevet! Hvis ellers Anm. vilde vide mine Tanker om Oprindelsen til den nord. (og fris.) Endelse *-a*, hvorfor har han da ikke efterset min Undersøgelse om det nord. Sprogs Oprindelse? Man skulde tro han slet ikke besindede sig på dette Værks Tilværelse.

Alle disse hidtil drøftede Bemærkninger angå min Fortale eller Bogstavlære, et Slags Forberedelse, hvori jeg blot har søgt at göre Læseren bekjendt med Sprogets ydre Beskaffenhed og Forholde til andre Sprog, for at lette ham Adgangen til det egentlige Sprogstudium, og navnlig til at

forstå Formlærens Særsyn. Da Anm. har heglet og gransket dette Afsnit så nöje, at ikke engang et i hans Tanker urigtig anbragt *eller* har kunnet undslippe; så kan man vel vænte at han ikke har haft den tilsigtede Nytte deraf, men er kommen temmelig uforberedt til Formlæren, mod hvilken han naturligvis har ikke færre smålige Indvendinger at göre. Strags ved 1. Böjnm. har jeg ytret Tvivl om Ordet *Lunge* i Fris. var af Intetk. eller Hunk. Han fortæller mig det angels. og höjtyske taler for Hunk., men anfører intet afgörende Sted, hverken af Angels. eller Fris. Hos Lye finder jeg intet derom, som jeg her kunde efterse, og det fries. Sted A. 3, 17 er ikke tydeligt, da *there Lungene*, lettelig kunde være for *théra Lungena* (isl. þeirra, lúngna) i Fls. Ejef.; men hvis det er Ejef. i Ent., så er den af Dr. Grimm i hans Gram. S. 649 opgivne N. *lunge* åbenbar urigtig. — Ordet *áge*, Öje, har i Fris. en egen uregelret Flertalsendelse *ágon*, *ágen*, dette gjendriver, mener Anm., dem der udlede det d. *Öjen*, sv. *øgon* af det isl. *augu-n* „*mit Artikelsuffix.*" Er da *Øren* sv. *øron* heller ikke af isl. *eyru-n*?, sv. *hjertan*, *riken*, *äpplen*, *märken*, o. s. v. heller ikke af isl. *hjörtu-n*, *ríki-n*, *merki-n*? *Verden* ikke af *veröld-in*? o. s. v., men alt sammen af det fris. *-on*, som kun findes i ét eneste uregelret Ord? Dr. Grimm er ikke heldig med disse Ord: i sin deutsche Gramm. S. 717 opstiller han det danske Ord *Hjærte* til Böjningsmönster for *Öje*, *Øre*, og giver det i Flertallet uden Art. følgende Former:

„Nom. hiert-en
Gen. hiert-ens
Dat. hiert-en
Acc. hiert-en." (!!!)

S. 99 giver han sig i Færd med Hunk.s Böjningsm., hvor han først indrömmer min Inddeling nogen Grund i det Møsogotiske! men dog er misfornöjet med at jeg adskiller den 8. fra den 7. Böjningsm. efter Adelungs Inddeling. „*Doch wer möchte jetzt noch* — — — *ein fries.* tunge (Tunge) *von* bóte (Bod) *scheiden?*" Det gad f. E. en Mand, som hedder Dr. J. Grimm, der i sin *deutsche Gramm.* S. 648 opstiller *bóte* og S. 649 *tunge* som Böjningsmönstre på de to Slags Hunkönsord (starkes, schwaches fœmininum)! Derpå dadler han min Fordeling af Ordene imellem disse to Böjnm. især af nogle, som findes blot i Ft., uagtet han strågs foran siger: „*Der Nom. sing,* tunge *lautet wie* bóte, *der* ganze Plur. *beider Wörter scheinbar gleich.*" Hvortil da al den Påståenhed, al den Smålighed? Muligt han har Ret med det ene Ord *láva*, at det burde henføres til *bóte*, i Ft. *bóta*, jeg vilde ikke skille det fra *hava, era,* som jeg på Grund af Ejef. i Ft. måtte henføre til 3. Böjnm. (den 7. hos Adelung); men hvem vil tro Dr. Grimm at at *have,* t. *Habe,* og *ere,* t. *Ehre,* isl. *æra* høre til 6te Böjnm. (den 8de hos Adelung)?! Han går ind i de mindste Ubetydeligheder, ja i de enkelte Bogstaver af disse Ord, men er ikke heldig i at overbevise, da han næsten bestandig henter sine Grunde af Alemannisk eller Møsogot, men glemmer at an-

føre tydelige Bevissteder af Fris. selv. Han anfører også flere Ord af 6te Böjningsm. som får Fts. Ejef. *-ena*, men ak — Beviserne ere *althochdeutsch*! Når han anfører fris. Bevissteder, er det for det meste af *Oude Friesche Wetten*, Leeuwarden 1782, men dette corpus juris fris. er af meget blandet Indhold fra ulige Tider og det hele i en senere skødesløs Sprogform; jeg erkjender det derfor ikke for rigtig gammel Frisisk i noget Tilfælde, hvor det strider imod Asegabogen og Brokmannerbrevet. — Det sidste *e* i *déde*, Dåd, synes ham uorganisk, „*und dass dieses Nomen nicht wohl zum Thema* (Paradigma?) *taugt;*" men S. 100 anfører han jo næsten lutter Eksempler på *e*, og beviser at de på *ene* have i Fts. Ejef. *ena*, altså ganske som mit Böjningsmönster, hvorfor duer det da ikke? Det andet, nl. *hond*, Hånd, behager ham ikke heller, han vil have *wrald*, Verden, isteden. Forskjellen er at *wrald* får *e* til, men *hond* bliver uforandret i Ents. Hensynsf. Han anfører derpå en hel Del Eksempler, kun ikke i Hensf. eller på nogen Måde, som kan bevise, de følge hans Böjningsmønster: w e e d, Klæder er taget af de oude fr. Wetten S. 344. Det styres der af *twisscha*, imellem, må altså enten være Gjenstandsf. eller Hensf.; er det G., så kan det ligeså snart gå efter mit Böjningsmönster, er det H., kan det derimod slet ikke gå efter hans, som i denne Form får *e* til (*wrald-e*); b r j á s t, Bryst, m a g e t h, Pige, anføres uden al Hjemmel; b u r c h, Borg, efter B. 159, men der findes blot *burga* i Ft., som intet beviser;

wald, Vold, B. 62 o. s. v., men dette første Sted er nok; ti der står: *fon alrekere wald*, fra enhver Vold, hvor *wald* styres i H. af *fon*, altså ikke kan gå efter *wrald*, som får *wralde*; greft B. 216. Der står i Ft. *grefta*, som intet beviser; acht B. 76 står i N. beviser altså atter intet, men B. 56 forekommer *acht* i H., som beviser at det ikke følger *wrald*. Intet af disse Ord går da vel efter *wrald*, men alle rimeligvis efter *hond*, som jeg har opstillet!

Endnu en Bemærkning, måskje til at råde Bod på det manglende *e* i H. af disse Ord! „*Der Dat. Sing. wirft hier, wie in andern Dialekten, oft die Flexion weg, vgl.* wald *B. 62, 156 neben* welde *B. 37.*" Dette er såre uheldigt for Anms. fris. og nordiske Sprogkundskab. Indser han virkelig ikke at *wald* og *welde* ere to forskjellige Ord, det første *Magt, Vold*, det andet *Vælde, Embedskreds*? dette sidste forekommer f. E. B. 18. hvor det oversættes *Gerichts-Sprengel*, og 37, hvor det gives ved *Gerichtszwang* af Wiarda; hvem skulde da tro det kunde misforstås af Dr. Grimm? og at hverken det isl. *vald* og *veldi* (f. E. *Danaveldi*) eller sv. *våld* og *välde* eller d. *Vold* og *Vælde* her kunde falde ham ind? Havde han dog haft lidt mindre *Althochdeutsch*, og lidt mere Dansk, Svensk eller Islandsk i Hovedet! — Hernæst går han over til at drøfte Endelsen *a*, som jeg har antaget i H. af Tillægsordenes Int. og Hank. i Ent. samt af alle Kön i Ft. isteden for *e*, som han havde antaget. Begge Dele findes, det kommer altså an

på, hvilket der stemmer mest overens med Sprogets Natur. Det mener jeg *a* gör, dels fordi *e* forefindes i andre uomtvistelige Tilfælde, f. E. i G. af Tillægsordenes Hu. i Ent., der altså ikke anderledes kan skjelnes herfra, dels fordi Overensstemmelsen med Tysk og Hollandsk, som her har *em*, *en*, synes at fordre *a*; f. E. *einem guten Kinde, Manne, eenen goeden mann,* Ft. *guten Kindern, Männern, Frauen, goeden kinderen, mannen, Vrouwen,* ligesom gr. ἑπτὰ lat. *septem*, δέκα lat. *decem* o. desl.; dels fordi denne H. har en anden som det synes ældre Endelse, når den står allene, nl. *-um* eller *-on*, dette *um* eller *on* er nemlig også det samme som t. og holl. *em, en,* og altså begge Endelser i Grunden én og samme, hvilket bedst forklarer, hvorledes denne Form kunde få to Endelser i Frisisk, mer end i Angels., Isl. eller de andre gotiske Oldsprog. „*Doppelt unrichtig* (!), *denn 1*) *wenn von Ursprünglichkeit die Rede ist, so kann dem Dat. nur* -m *und nie* -n *zustehen, jenes* o d e r (!) *also nicht zugegeben werden. Nie aber wandelt sich ursprüngliches* u *in* a, *wie beym Subst. die Dat. Pl.* s u n u m, j é r u m *beweisen.* 2) *Die Regel dass* a n *zu* a *wird ist nicht auf* o n *zu erstrecken,* t u n g a (*linguæ*) *entspringt aus* t u n g a n, *nicht aus* t u n g o n, *und für* m a k a d o n g r i p o n *in der 3. P. Pl. Prät. kann kein* a *eintreten, auch nicht für den spätern Dat. Pl. Subst.* - o n (*statt* - u m)." Hertil svares 1) Jeg har sagt Endelsen i H. af Tillægsordene er „oprindeligvis *um* eller *on*," og naturligvis dermed ment at *a* ikke er den ældste,

men *um* eller *on*, nl. fordi denne også findes i Angels. og andre beslægtede Oldsprog; men om *um* eller *on* er ældst, om den Oprindelighed, som ligger uden for Sproget, taler jeg jo ikke, og dog forveksles jo *um* og *on* ikke blot i Asegabogen, men også i meget gamle angels. Lævninger, jf. min angels. Sprogl. S. 22, hvor jeg siger: „Hensynsendelsen i Ft. er overalt *-um*, dog må man vel mærke sig at dette stundum skrives *-on*, hvilket igjen (efter 1. Afd. §. 2) ofte bliver skrevet *an*;" og S. 28, hvor jeg anfører Eksempler derpå, af Navneord (!) samt endnu en Gang formaner Læseren til ikke at lade sig vildlede af denne Endelse „*an* for *um*." 2) I Aseg. 1, 15 forekommer Ordet *mon*, en Mand, og A. 1, 2 forekommer *ma*, man. Skulde ikke dette komme af hint, og på samme Måde Hensynsendelsen *a* af den ældre *-on*? Fremdeles fris. *tunga* svarer jo dog just til møsog. *tuggon* i Ents. G. og H. og Ft. *tunga* til *tuggons* (jf. Grimms deutsche Gramm. S. 649 med S. 608); og således alle lignende Tilfælde i begge Sprog! jå fris. *hona*, Haner, svarer jo til oldsaksisk *hanon* (jf. Grimms deutsche Gramm. S. 649 med S. 637) og således alle lignende Tilfælde i begge Sprog! „*Die grössere Schichlichkeit des* e *für den fries. starken Dat. Plur. Adj. ergiebt übrigens das goth.* áim (sic) *und althochd.* èm." Jeg troede just at *αιμ* og *em* fordrede *a*, ligesom *septem* viser hen til *ἑπτα* o. s. v. Men die grössere Schicklichkeit des *a* für den fries. starken Dat. Sing. Neutr. & Masc.

Adj. ergiebt übrigens das goth. -*αμμα* (vid. Grimm. p. 718)!

Beym Pronomen haben auch wir unsererseits an der Raskischen Darstellung der dritten Person auszusetzen. Jeg havde nl. bebrejdet *Dr. Grimm* at have angivet en urigtig Ejeform i Hank. nl. *his* isteden for *sín.* Hør nu en Gang hvori *jeg* har fejlet! „*Es ist übersehen dass neben dem Nom. Acc, Sing. Fem.* hjú, hjá, *und neben dem Nom. Acc. Pl. aller drei Geschlechter überall, hauptsächlich bei der Anlehnung* se *vorkommt.*" Nu følger Henvisninger til Godtgörelse deraf. Men hvortil alt dette? I min Bog §. 118 står det jo udtrykkelig, kun ikke indblandet i tredie Pers.; men som bestemm. Sto.: *thet, thi, se,* Ft. i alle Kön *se,* ja med Bevissteder for de enkelte Former hele Siden ud! — Nu til Forsvaret for den falske Æjef. *his*: til at antage den berettiger 1) Gjenstandsf. *hini,* Hensf. *him.* Herligt! af *ihn* og *ihm* er jeg berettiget til at antage E. *ihs* (for *seiner*)! 2) „*die ganze Analogie des angels.* his, *ja des alt- und mittelhochd. für das Neutrum fortgültigen* is." Bravo! de samme Overensstemmelser godtgöre at den tyske Ejef. virkelig er *ihs*! 3) „*Es ist aber auch in den Texten wenigstens für den Gen. Neutr. anzutreffen*: undunge hjú-s B. 102, *entgehe sie dessen* (nl. fjás.); thi feder walde-s B. 104, *der Vater habe dess Macht.*" Men, Hr. Doctor! er da *dessen* og *dess* Ejef. af *es, er*? ti ellers er det dog vel rigtigere at tage dette *s* (ikke *his*!) for den Afkortelse af *thes,* hvorpå jeg S. 57 L. 23

har anført Eksempel! Endelig „is nister naut B. 113, *ist nichts davon da*, (is *für* his, *wie* his *für* is, est, B. 104)." Men det sidste *his* for *is* er vel en Trykfejl, eftersom der står *is* B. 104 Anm. 1, hvor de samme Ord gjentages; og *is nister naut* er vel ligeledes en Trykfejl eller Skrivefejl, da Afskriveren muligen har begyndt med *is* for *nis*, men siden glemt at slette *is* ud. Snarere er det vel dog en Trykfejl ligesom B. 215 *mey it na hit fella* for *mey hi-t na fella*, kan han det ej betale. Om nu Dr. Grimm med de anførte Grunde har godtgjort at E. af 3. Persons Sto. er *his*, overlader jeg rolig til Læseren at bedömme.

Anm. går over til den anden (lukte) Hovedart af Gjerningsordene. „*Für ungegründet hält Rec. das lange* ê *im sing. Præter.* jêf *u. s. w. statt* jef (*althochd.* kap), *es gebührt erst dem Plur.* jêvon (kâpun); *zur hinlänglichen Scheidung vom Vokal des Präsens dient die* (*überhaupt von Hrn. Rask nicht geachtede*) *Scheidung zwischen* ë *und* e: *jëf* (da!), *jef* (dedi)." Jeg tilstår jeg har ikke bekymret mig om Dr. Grimms *ë*, fordi det forekommer mig at være en falsk og urimelig Betegnelse. Jeg kjender kun to Slags *e*, det åbne *è* og det lukte *é* (foruden det halve *e* i Endelser, hvorom her ikke tales). Det åbne *e* betegnes i Isl. med *e* alene, således har jeg også betegnet det i Angels. og Fris., og jeg indser ikke hvad de to Prikker skulle nytte til, f. E. „Hër ër dën Pën, jëg skar", et uheldigt Indfald af Anm., som han må tilgive at jeg ikke kan dele; jeg skriver derfor i byd.

Nut. *jef* li gesom isl. *gef*, giv. 2) det lukte *é*, som svarer til det isl. *ei*, f. E. *wét* isl. *veit*, jeg véd, og til andre isl. Tvelyde, samt især hyppig til angèls. *æ* (se min fris. Spl. 29 c.). Hvad nu de omtalte Datider angår, som jeg skriver *jéf* o. s. v., så have de næsten alle i Angels. *æ*, hvilket er den isl. Omlyd i beting. Dat. *gæfi*, som i Angels. er udstrakt til frems. Måde, og i Fris., hvor intet *æ* bruges, betegnes med *é*; f. E.:

fris.	*béd*,	angels.	*bæd*,	isl.	beting.	bæði,	*bad*,
—	*sét*,	—	*sæt*,	—	—	sæti,	*sad*;
—	*bréc*	—	*bræc*,	t.	—	bräche,	*brød*,
—	*spréc*,	—	*spræc*,	—	—	spräche,	*talte*,
—	*bér*,	—	*bær*,	isl.	—	bæri,	*bar*.

Hvem indser ikke denne klare Analogi med Angels.? Dog da Anm. vil skrive disse Dat. ikke som Nut. (jëf), men med et andet *e* (jef), så er hans Mening med dette *e* måskje den samme som min med *é*; kun hvad han i så Fald mener med *è* (*jèvon*) i Ft., må vor Herre og han selv vide. Det er vel klart at han har forplumret sig i sine mange *e*, da der ikke er fjærneste Tegn til Forskjel på Selvlyden i disse Datider, hverken i Angels. eller Frisisk:

angels. Ent. bæd, *Ft.* bædon, *beting.* bæde, *Ft.* bædon,
fris. — béd, — bédon, — béde, — bédon.

Hvad nytter det at der er Forskjel i de overtyske Sprog? der er jo også Forskjel i de nordiske; men de fris. og angels. Former svare nu én Gang ikke til den isl. fremsætt. Dat. *bað*, *gaf*, *sat*, *bar*, men til den beting. Dat. *bæði*, *gæfi*, *sæti*, *bæri*, Med

Anms. Grunde kan man ligeså godt bevise, at t. *ritt*, *biss*, *kniff* o. s. v. har bredt tvelydagtigt *i*; ti de tilsvarende Ord have i de overtyske Sprog, såvelsom i Isl. *ei* i Ent. af Datiden og først i Ft. smalt *i*, f. E. isl. *reið-riðum* o. desl.! — Ligeså dårlige ere Indvendingerne mod anden Klasses Tonetegning: „*Wenn im Præt. die Schreibung* lit, liton; hit, hiton; fil, filon; híld, hildon *angenommen wird, so widerspricht offenbar der Ursprung dieser Form aus Zusammenziehung, und die Länge des Mittelhochd. Diphthong* ie *in:* liez, liezen; hiez, hiezen; fiel, fielen; *folglich ist fries.* ì (= ê) *anzusetzen. Auf die § 159 berührte wohlbekannte*(?) *Verderbniss des organischen kurzen* (enkelte) i *in neuhochd.* i e *kommt hier nicht das geringste an* (?!) *Wahrscheinlich irrt der Verf. mit der Kurze* (Enkelthed) *seines altnord.* è *in* knè, fèll, *stat* knê, fêll, (*althochd.* chnin fìel)!" Wahrscheinlich irrt der Rec. med al sin mittelhochd. Lærdom, fordi han ikke forstår sig på den nord. Udtale, og ikke vil tro hvad man forsikrer ham derom. Her er egentlig ikke Tale om Længde eller Korthed, men om en tvelydagtig, bred, eller og en enkelt, smal Selvlyd i disse Datider. Det er ubegribeligt at Anm. kan tage fejl deraf, da alt hvad der sammentrækkes af *ja, je, jö*, eller alt hvad der udvides til *ja, je, jö*, er en enkelt Selvlyd i alle bekjendte Sprog (senere Fordrejelser undtagne); f. E. isl. *gjald*, t. *Geld*; *stjarna*, t. *Stern*; *bjarg*, t. *Berg*; *skjöldr*, d. *Skjold*, t. *Schilt*; ja endog *mjólk*, sv. *mjölk*, t. *Milch*; *þèttr* (læs: *þjettr*) t. *dicht*; *sètti*,

t. *sechste.* Ligeså i Spansk og de andre romanske Sprog: *bien*, lat. bĕne; *siete*, l. septem, gr. ἑπτα; *diez*, l. dĕcem, gr. δεκα; *diestra*, l. dextra, gr. δεξια; og dansk *jeg*, l. ĕgo, gr εγω. *Ja* i Armenisk og Russisk udtales *je* for det *e*, som svarer til ε, og dette *e* eller *i* er det Anm. vil skrive *è*, *ì*! ligesom han vil göre *ja*, *je*, *jö* til *ia*, *ie*, *iö* ja „*bey*. *Notker* îe!" for at få det til at blive Tvelyde. En herlig Tonetegning i Spansk og Fransk: *bien*, *sèpt*, *dìz!* i Latinen *bène*, *dècem*, *ègo*! i Tysk: *Gèld*, *Stèrn*, *Mìlch*, *dìcht*! i Dansk: *fìk*, *gìk*, *hòldt!* i Islandsk: *fèkk*, *gèkk*, *hèlt*, *fèll*, *lèt*! Er det ikke en Skam, at Islænderne slet ikke ænse dette herlige Aksentuatsionssystem! (jf. S. 208. 209. ovenfor).

Den 3—6. Klasse slippe uden Daddel fra Anm. Dernæst går han over til den første åbne Hovedart af Gjerningsordene, og følger altså den modsatte Orden af den jeg har fulgt i Bogen, formodentlig for ikke at vige nogen Fodbred for mit System! eller og til Bekvemmelighed for Læseren, som ville jævnføre Anmældelsen med Bogen! Dog da hans Indvendinger her angå Klassernes Adskillelse, og ikke deres Udførelse, har jeg atter spillet ham det Puds, at henføre det til Stykket om Systemet i det foregående. Kun ved den 1. Klasse har Anm. nogle Skrupler, som her må omtales. „*In seiner ersten* (*aus der goth. zweyten und dritten zusammenfliessenden*) *Classe will der Verf.* i *und nicht* j (*dem er sonst so hold ist!*) *geschrieben wissen*, *z. B.* makia, thjánia, *nach Rec. makja*, *thianja.*" Hertil svares: Den 1. Kl.

er ikke *løbet sammen* af den 2. og 3. i Møsogot., men svarer alene til den 1. (hos Zahn den 3.), der tillige er den 1. i Angels. og Isl. samt til den 1. *conjugatio* i Latin! Men Sagen er at den 3. møsog. (hos Zahn den 2.) endes på *jan* (med græske Bogstaver *ιαν*), f. E. *σωκιαν*, søge, Anm. vil altså insinuere, at disse Ord i Fris. ere indblandede i den 1. Kl., for at indbilde Læseren at denne må have *ja* og ikke *ia*; men dette er åbenbar falsk, og den 3. (Zahns 2.) Klasse i Møsog., der også i Isl. endes på *ja*; f. E. *sækja*, søge, har intet at göre med den første i Fris, ja Anm. har jo selv (S. 103) anført det tilsvarende Ord i Fris. nl. *séka*, som hørende til (min) 3. Kl., og han skal næppe være i Stand til at opvise et eneste møsogot. Ord af dette Slags, der i Fris. er gået over til første Kl. I Angels. har den første Kl. samme Beskaffenhed som i Fris, nl. at endes på *i-an*, fris. *i-a*, og den tredie samme Beskaffenhed som i Møsogot. og Isl., nl. at endes på *jan*, (*ja*), men dette skrives, af Mangel på et *j*, i Angels. *ean*. Jeg troede at have forebygget al Forblandelse af disse forskjellige Ting, ved den Bemærkning i min angels. Sprl. S. 59 øverst: „I øvrigt må man vogte sig for at forblande dem på *ean* (ɔ: *jan*) med dem på *ian* (ɔ: *i-an*), da *i* er en bestemt og væsentlig Selvlyd, kommet isteden for *a*, men *e* er et ubetydeligt indskudt *j*, der i Følge den vaklende Retskrivning udelades eller indskydes ganske iflæng efter *c* og *g*; som *veccan* eller *vecceam*, vække; af dem på *ean* hører intet til 1. Kl., men de på *ian* høre alle did; som *vacian*,

vâge." "*Ob ein dreysilbiges* makia *aus der angels. Erweiterung* macigean *folge, leidet ziemliches Bedenken, vielmehr mag* macigean *gerade dem* macgean, macgan (som ikke ere til!) *näher kommen*!" Alle Ord af første Klasse i Angels. kunne, foruden *ian*, også endes på *igan* eller *igean* (for *igjan*), heraf slutter jeg de ere Trestavelsesord, nl. at man må have sagt *ma-ci-an*, siden man kunde skrive *ma-ci-gan*, *ma-ci-gean*, hvilket jeg ikke kan få ind i to Stavelser, hvormeget jeg end umager mig. I Følge dette mener jeg at det fris. *ma-ki-a*, som öjensynlig Bogstav for Bogstav den samme Form, også må udgöre tre Stavelser; og således ved ethvert Ord af denne Klasse. „*Nach Rec.* makja, thianja!" Jeg gad hørt hvorledes Hr. Anm. udtaler *macigëan* (som han skriver), så at det bliver nærmere ved hans selvgjorte Tostavelsesform *macgan* end ved *ma-ki-an*?!

S. 105 omtales min Orddannelseslære, der her ligesom i mine andre Sproglærer, har „*dem Rec. am wenigsten genug gethan!*" Dette er dog meget sagt, ti Anm. har jo næppe været fornöjet med nogen § i Formlæren. Hvor mon han ellers har fundet en bedre Fremstilling af den Isl., angels. frisiske eller spanske Orddannelse? Jeg har været tvivlsom, hvor denne Afdeling burde have sin Plads, og i den spanske Sproglære af min höjagtede Lærer Prof. Blochs Eksempel ladet mig forlede til at sætte den foran Formlæren; da jeg i mine ældre Arbejder havde sat den efter samme, som er rettere. Anm. fortæller mig, det er næsten ligegyl-

digt; „*da es überhaupt keine einzelne Lehre der Grammatik gibt, die nicht von einer folgenden oder vorhergehenden Licht empfienge.*" Man kunde vel altså og begynde med Ordföjningen engang til en Forandring! „*Nach strenger Logik,*" hedder det dog strags „*gehört die Flexionslehre hinter die Abhandlung von der Wortbildung, weil ein Wort erst, wenn es gebildet ist, dekliniert und conjugiert, d. h. die Kennzeichen der Flexion erst auf die der Bildung folgen.*" Dette er da atter, tvært imod min Slutningsmåde. Orddannelsen er en fortsat Böjning, hvorved man går uden for Ordet til ny Ord; det er nødvendig at man må vide først, hvad der er at mærke ved Ordet selv, för man går videre, f. E. *ουσια* forudsætter Kundskab om *ον*, *ων*, *ουσα*, *captivus* forudsætter Kundskab om *captus*; hvorledes skulde jeg da oplyse Dannelsen af *ουσια*, *captivus* for en som hverken kjendte *ειμι* eller *capio*? Fremdeles Afledningen består ofte blot i at anvende en Böjningsform som et eget Ord; f. E. *το δεον*, Pligt; *ὁ αρχων*, Regjent; *γραμματικη*, Sproglære; *responsum*, Svar; *inceptum*, Foretagende; *medicus*, en Læge; *musica*, Tonekunst; hvorledes skal jeg forklare disse Ords Dannelse for én, som ikke kjender: *δει*, *αρχω*, *γραφω*, *respondeo*, *respondi*, *responsum*; *incipio*, *incepi*, *inceptum*; *medicum*, *us*, *a*; *musicum*, *us*, *a*? Anm. forstår slet ikke hvad jeg mener hermed: „*wie aber* (*Fortale 29*) *medicus*, *γραμματικη*, *in welchen* ic, *ικ*, *ατ formativ sind, auf blosser Flexion beruhen sollen, sehen wir nicht.*" Hvorledes mon Anm. vilde forklare *γραμμα-*

τικη, uden at forudsætte Böjningen? Det er jo vel dog Hn. af To. γραμματικὸν, ος, η, med underforst. τεχνη, men så forudsættes jo Tos. Könsforandring! Fremdeles når vi borttage Afledsendelsen ικον, ος, η, hvorfra mon da γραμματ kommer? Det er jo vel dog af γραμμα, γραμματι, γραμματος o. s. v., men så forudsættes jo Böjningen af No. på μα! Endelig γραμμα, dette kommer jo vel dog af γραφω, og navnlig af lid. Tf. i Förnutiden γεγραμμενον, skrevet; men så forudsættes jo Böjningen af Gjerningsordet γραφω! Hvorledes nu Anm., efter sin *strænge Fornuftlære,* vilde forklare slige Ords Dannelse„ uden at forudsætte den græske Formlære, vilde være höjst belærende at erfare. Anm. går over til det enkelte, hvad han især savner i min Orddannelseslære, er da en skarp Grændse imellem Afledning og Sammensætning. Denne Grændse er nl. hos os to ligeså forskjellig som Snegrændsen i forskjellige Himmelegne. Jeg har søgt at holde mig til Sproget, som det er, han svæver om i Etymologiernes og Fantasiernes Rige. „*§. 174 werden bey der Ableitung nicht bloss Suffixe* (*Bagsatser*) *sondern auch Präfixe* (*Forsatser*) *angenommen, was sind aber die §. 175-182 aufgezählten Forsatser anders als Compositionsmittel? Warum soll* e, er-, a- *§. 177. 178 ableiten.* te-, to- *§. 229 zusammensetzen?*" Hel simpelt fordi *e-, er-, a-* ikke er noget Ord i Sproget, jeg altså ikke skönnede, hvorledes det kunde udgives for en Sammensætning; *te, to* derimod hyppig forekommende Forholdsord, som det beror på en Gisning, om man vil erkjende

for Afledsstavelser i disse Tilfælde, hvor de medføre én usædvanlig Betydning. Forsatserne: *be-*, *van-*, og alle de øvrige, ere ham også Sammensætningsdele; ja Ordene på *-skipi*, *-dom*, de danske på *-skab* (Venskab), *-dom* (Rigdom) anføres udtrykkelig som Sammensætninger, Jeg indser ikke hvad sligt har at göre i en Sproglære, ej heller, sandt at sige, i en Anmældelse af en sådan Bog; da man vel dog må forudse, at ingen forstandig Sproglærer nogensinde vil regne slige Ord for Sammensætninger. Fremdeles: „*Dies fries. Ableitung* -m a *§. 194 entspricht der althochd.* -a m o, *angels.* -m a, (*nicht* m) *und altnord.* -m i, *doch lassen sich die einzelnen fries. Wörter sonst nicht nachweisen.*" Hvortil da denne pedantiske Smålighed? *m* og *ma* ere jo desuden samme Afledsendelse, blot at Ordene böjes efter to forskjellige Deklin. ligesom angels. *cvealm* er det d. *Kvalme*, og *Harm* ell. *Harme*, *Legem* eller *Legeme*, *Arbejd* eller *Arbejde*, *Billed* ell. *Billede*, ere samme Ord! Jeg anførte de angels. på *m*, fordi jeg har omtalt dem i min angels. Sproglære S. 83, ikke de på *-ma*, da de ere så overordentlig sjældne og dunkle i Angels., at Dr. Grimm selv i den over 1000 Sider store 2. Del af sin Gram. kun har anført nogle få S. 148. Endelig „s i a m a (*warum schreibt Hr. R. nicht nach seiner Weise* s j á m a?) *B. 214. könnte mit* s i a (suere) *angels.* s i v j a n (skal være *sivian*, ti det skrives også *sivigan*) *zusammenhängen und* N a h t (suture) *ausdrücken.* Hvorfor vil dog Anm. lige lige til den sidste Side forfølge mig med sine upas-

sende spodske Udtryk? endog når han selv skriver på samme Måde? Måtte jeg ikke kjende eller tænke på angels. *sivian*? eller skulde jeg måskje udtale dette i én Stavelse *tjvjan*? ! eller i det mindste have indflikket en lang Undersøgelse om den dunkle Oprindelse af et ubetydeligt Eksempel i min Sproglære?

Således ere vi da komne til Ende med denne Anmældelse; det gör mig ondt, at jeg ikke kan slutte med en Kompliment, ligesom Anm., men rent ud må tilstå, jeg havde större Begreb om Dr. Grimms Lærdom, Tænkemåde og Smag, da jeg tog den i Hånden, end da jeg lagde den fra mig. Jeg vil for øvrigt gjerne tro, der kunne være mange Fejl og Ufuldkommenheder ved mit Arbejde, da det er det første Forsøg til en ordentlig Sproglære over et for længe siden uddødt Sprog; og når Dr. Grimm eller nogen anden lægger dem for Dagen med behørig Sprogkundskab, med et uindtaget Blik og med videnskabelig Værdighed, især om han tillige kunde oplyse mig om det rigtigere, vil jeg være ham höjligen forbunden, og gjerne tilstå jeg har lært af ham. *R. Rask.*

En anden Anmældelse af den frisiske Sproglære.

(Litteraturbl. Nr. 19, Side 149—152).

I Ergänzungsb. til allgem. Hallische Litz. Nr. 136 for Decbr. 1828 findes en Anmældelse af min *frisiske Sproglære*, Kbh. 1825, aldeles fri for den stiklende Tone og Modsigelsesånd, som herskede i

Dr. Grimms Anmældelse af samme Bog i Gött. Anz. 1826 Nr. 9—12, der fremkaldte mit udførlige Svar i Hermod Nr. 5 fgg. Ved denne har jeg kun et Par Bemærkninger at göre, da det ingenlunde kan forundre mig, at man har forskjellige Anskuelser af vanskelige Punkter i gamle uddøde Sprog. Anmæld. siger, som sandt er, at jeg bruger det gotiske Navn om den hele Folkeklasse, hvortil vi høre (ikke „Volksrasse," ti den kalder jeg *japetisk*, se Rask über die Zendsprache &c. übers. von F. H. v. der Hagen, Berlin 1826. S. 66.); men derpå tilföjer han: und beschränkt *wieder die Zeugnisse der Alten* den Namen der Germanen auf die Bewohner des eigentlichen Deutschlands, die wir aber lieber als *Deutsche* von den sehr abweichenden *Nordmannen* ausscheiden. Dette er ikke ganske nöjagtigt; ti jeg har bestandig regnet Angelsakser og Engellændere, samt Friser og Hollændere med til *Gjermanerne*, og dette gamle Navn syntes mig kun nødvendigt til at betegne hele Folkestammen, i Modsætning mod den skandinaviske Stamme, fordi det efter almindelig Talebrug vilde blive forvirrende og urimeligt at sige, Engellænderne ere Tyskere og tale Tysk. Dernæst siger Anm. „Der Verfasser irrt aber seinerseits ebenfalls, wenn er das Holländische aus dem Friesischen entspringen lässt, wie das die Darlegung der Lautverhältnisse in *Grimms* Grammatik deutlich zeigt." Men heri tillægger han mig mere end jeg vedkjender mig at have sagt; i min Fort. S. 3 hedder det således: „Tværtimod er den (Frisisken)

ikke en Gang den eneste ublandede Kilde til Hollandsken, men denne indeholder også meget saksisk" o. s. v. S. 8: „De plattyske Former ere blevne herskende i Hollandsk, hvor man siger: *nood, zee, ofte, haar, gevangen, verkopen* (for fris. *néd, hef, jefta, her, finszen, sella*). Altså, for at gjentage det, ikke engang Hollandsk kan udledes ligefrem af Frisisk alene" o. s. v. Han havde derfor ikke behøvet at henvise til Dr. Grimms Fremstilling af Bogstavovergangene for at overbevise mig herom. Når han derimod mener, at „die Friesischen Bestandtheile (i det Hollandske) werden vollkommen von den hochdeutschen Einmischungen (durch die Franken) aufgewogen," så frygter jeg han fejler. Frankerne have næsten slet ingen Indflydelse haft, og den ringeste Jævnførelse viser, at det holl. hælder til det saksiske eller frisiske, og ingenlunde til det frankiske; f. F. holl. *hart*, frank. *herza*; holl. *of, ofte*, frank. *odo* (eller); holl. *tand*, frank. *zan*; holl. *maken*, frank. *machon*; holl. *koopen*, frank. *koufan* o. s. v. Det Særsyn, at Hollandsken er så langt mere saksisk end frisisk, havde jeg i min Fort. S. 3 søgt at forklare af de mange saksiske Nybyggere, som af Korolingerne forplantedes til de sydlige Nederlande, fra hvilke det dannede Sprog (Flamsk, flamand) udgik, skönt det siden har fået Navn af Hollandsk. Dr. Grimm vilde ikke lade dette gælde, nærværende Anm. synes heller ikke at agte det mindste derpå; jeg havde meget önsket at se deres bedre Forklaring af ovennævnte Særsyn; ti at Flandern ikke var Saksernes

oprindelige *Sæde* er bekjendt nok, men hvorledes er da det flamske (holl.) bleven så aldeles saksisk? Anm. ytrer endvidere, at jeg ikke synes noksom at have benyttet det frisiske i Grimms *deutsche Gramm.*, da jeg ellers vilde have forandret mangen Synsmåde i mine isl. og angels. Sprogl. og navnlig overtydet mig om, at „die starke Flexion" (den kunstigere Böjning, de lukte Ord, *impura*) sowohl in der Conjugat. als in der Deklin. die ursprünglichere ist, und dass die schwache Form (den simplere Böjning, de åbne Ord, *pura*) nur durch Hinzutreten eines ableitenden Lautes entstanden" osv. Men jeg kunde ikke benytte Grimm mere, da han så ofte anfører falske eller uhjemlede frisiske Former, som jeg har víst i Hermod; og jeg kunde ikke overtydes om, at de lukte Navneord og Gjerningsord ere oprindeligere end de åbne, og derfor burde sættes foran disse, fordi jeg fandt, ja endnu synes mig at finde, Sprogenes Natur at stride derimod; i Møsog. ere således endnu mange flere åbne end lukte Ord, i Latin og Græsk ligeså ja i Homér ere vel langt flere åbne end lukte Gjo., hvortil kommer, at de åbne sættes foran efter tavs Overensstemmelse i næsten alle Sprog fra Sanskrit til Islandsk, fordi de ere flere og regelrettere. Det undrer mig kun, at Dr. Grimm i sin Anmældelse af den fris. Sprogl. (endnu 1826) ikke kunde indse, at hvad han kalder *schwache* ere de sædvanlig såkaldte *pura*, og hvad han kalder *starke* de såkaldte *impura* (*verba* såvel som *nomina*), da dog den rin-

geste Jævnførelse tydelig udviser dette; f. E. for her at indskrænke os til Gjo.

schwache.		*pura.*
ich bohre	*isl.* bora	fora-o
	— bulla	bulla-o
— koste	— (kosta)	gusta-o
— habe	— hefi	habe-o
	— þegi	tace-o
	— þyki	δοκε-ω.
starke.		*impura.*
— bitte	*isl.* bið	pet-o
— wege	— veg	veh-o
— esse	— et	ed-o
— trete	— treð (troð-a)	trud-o (trud-ere)
	— þigg	δεχ-ομαι
	— ber	φερ-ω (fer-o).
	— veð (vaða)	vad-o
	— dreg (draga)	trah-o
	— ek (aka)	ag-o
	— el (ala)	al-o.

Og alle disse blot af to Klasser af hver Hovedart, men der gives også tydelige Spor af de andre såvel åbne som lukte Klasser. Hvorledes kan man da nægte denne Overensstemmelse, der ligeså håndgribelig gælder om Navneordene (jf. Hermod Nr. 5, S. 78); og hvis man tilstår den, hvorledes vil man bevise at det ene af disse Slags Ord er ældre end det andet, da begge findes i de allerældste Lævninger af den hele japetiske Folkeæts Sprog? f. E. *eo*, går, der gjenfindes i Littavisk, Græsk, Sanskrit. Vel sandt, at de åbne ere ofte afledte; men det

var vel naturligst at henføre Afledsordene til den sædvanligste Böjningsmåde, dette viser altså snarere, at de åbnes Böjning, allerede da disse Afledsord dannedes, var den sædvanligste, og følgelig ældste eller dog herskende. Hvoraf kommer også: *flare, nare, stare,* eller *fleo, eo, neo* o. desl.? Mange lukte Gjo. ere jo også åbenbare dannede af ældre åbne, som *πινω* af *πιω*, *sero* af *seo* (ich säe), *lache* af isl. *hlæ* (*γελα-ω*), *blá-sa* af angels. *blavan* (*fla-re*). Med den bedste Villie kan jeg derfor ikke indse allermindste Grund til at antage *lego* for ældre end *flo, curro* for ældre end *eo*, ligesålidet som *Mond* for ældre end *máni*, *μηνη*; *Korn* for ældre end møsog. *kaurno*, o. s. v. Ej heller kan jeg bifalde de selvgjorte Kunstudtryk: *svage* om regelrette, sædvanlige og så at sige herskende Ord, samt *stærke* om nogle uregelrette, sjældne Ord, med en i alle gotiske Sprog forsvindende Böjning. Jeg nægter ikke Forskjellen imellem disse to Ordsystemer, som jeg meget mere tror først at have opdaget i de gotiske Sprog, eller dog ret klart og tydelig adskilt i min Bog om det isl. Sprogs Oprindelse, min isl. og angels. Sproglære, som alle vare udgivne förend den første Udg. af Grimms *deutsche Gramm.* (1819); men jeg kan ikke finde det rigtigt, at sætte det kunstige, sjældne, uregelrette System foran det simple, sædvanlige og regelrette; hvis jeg altså kommer til at udgive flere Sproglærer over noget japetisk Sprog, vil jeg ufejlbarlig følge den samme Orden, som i den frisiske, og det kunde aldrig falde mig ind, f. E. i Latinen. at sætte den tredie

Deklinatsjon eller tredie Konjug. foran de to første, hvormeget man end råber på, at den tredie er den stærke og de to første de svage. Jeg har troet at skylde Publikum og især den ærede Anmælder denne Bemærkning, i det jeg takker *ham* for den Opmærksomhed, han har værdiget min lille Bog; at det ikke skulde synes, som om jeg af Egensindighed blev ved mit eget, efter at noget rettere var mig anvíst. Vil nogen bevise mig, at den her og i Hermod Nr. 5 fremsatte Forestilling om de gotiske Sprogs Natur og Forhold til de klassiske er urigtig, og den modsatte, som Dr. Grimm har ytret, rigtig; skal jeg strags befindes villig *til* at forandre mit hidtil antagne System.

Om Striden angående Sproget i Ulphilas gotiske Bibeloversættelse.

(Af Fyns Landemodes Forhandl. 1816, med en lærd Inddeling af Biskop Plum, hvoraf Begyndelsen følger til Oplysning.)

"Med Hr. Rask, som efter en lærd Rejse i Island igjen hilsede på sine fædrene Egne, er jeg i disse Dage kommet på Tale om Sproget i den såkaldte Codex argenteus eller Ulphilas gotiske Bibeloversættelse. Jeg formodede, at han vildé være i Stand til at anvende noget af sit rige Forråd af Kundskaber om det oldnordiske Sprog til Opløsning af det Spörgsmål, hvorom de Lærde længe tvi-

stede: *om Sproget i den anførte Kodex er gotisk eller tysk?* eller til Bekræftelse på det, man nu i endel År har anset for Resultatet af denne Tvist. Velvillig forsynede han sig med de Hjælpemidler, Stiftsbiblioteket og private Bogsamlinger her tilbøde, og leverede mig kort derefter sin skriftlige Betænkning."

„Striden, om den Bibeloversættelse, som tillægges Ulfilas, virkelig er gotisk, eller en tysk Sprogart, grunder sig for det meste på et urigtigt Begreb om det gotiske Navn. Goterne, som boede ved det sorte Hav, og derfra oversvömmede Italien og Spanien, bör ingenlunde forveksles med Gøterne i Sverrig. Hine udgöre Hovedfolket, disse en lille Gren, hvis Sprog sammensmeltede med de øvrige Nordboers til at udgöre det gamle Skandinaviske eller Islandske, uden at efterlade sig noget umiddelbart Spor, som en egen selvstændig Dialekt. Goterne ved det sorte Hav hørte derimod til den germaniske Sprog- og Folkestamme, som med Rette modsættes den skandinaviske Hovedafdeling, da den har så meget ejendommeligt, forskjellig fra denne. At de levede uden for Tyskland, hindrer naturligvis ikke, da de egentlige Tyskere selv rimeligvis ere indvandrede i Germanien fra østligere Egne Således kan *den omtvistede Oversættelse* både *være gotisk og tillige en germanisk Dialekt*, væsentlig forskjellig fra de skandinaviske Sprog, og den er det virkelig. Men det forstår sig, at man ved Go-

tisk ikke må tænke på de svenske Gøter i Gøtarike, af hvis gamle Sprog vi heller slet ingen Lævning have; ti i de ældste Tider, vi kjende det mindste til det, var det allerede ganske det samme Sprog, som taltes i det øvrige Skandinavien, hvilket ses af Runestene o. desl. Havde vi det fra Odins Tid, eller endnu ældre, vilde det rimeligvis af alle skandinaviske Sprogarter komme det sydlig-gotiske nærmest; måskje endog en Del af de poetiske Ord i Islandsken, der stemme overens med det prosaiske Gotisk i Bibeloversættelsen, kunde anses for Lævninger deraf, f. E. *unz* indtil, got. *und, unte; funi* Ild, got. *fon*; *þyr* en Træl, got. *þius; lik* Legeme. got. *leik*; *þiodan* Konge, got. *þiudan; fia* hade, got. *fijan*, *gumi* en Mand, got. *guma; møgr* en Sön, Dreng, got. *magw*, o. fl., men den nyere Dialekt i Vester- og Øster-Gøtland i Sverrig er blot en ubetydeligt Afændring af det Svenske, ligesom de mange Dialekter i de norske Dale og danske Landskaber, der opkom ved det gamle Sprogs Forfald og Blanding med Tysk. Sproget i Bibeloversættelsen kan altså meget vel være gotisk, uden på nogen Måde at stemme overens med den skandinaviske eller islandske; hvilket det heller ikke gör med Hensyn til den indre Bygning, mere end enhver anden tysk Sprogart. Artiklen sættes her altid foran Navneordene. Flertallet af Adjektiverne deklineres ved Endelser også i den bestemte Form. Passivet fattes, Infinitiverne endes på *n*, og Sproget har kort sagt enhver af de Egenheder, der adskille den germaniske og skandinaviske Sprogklasse

tilfælles med den første. Dog behøves dette næppe engang at anmærkes, da Oversættelsen aldrig egentlig tillægges de skandinaviske Gøter, og Sammenligningen imellem Oversættelsen og disses Sprog kun grunder sig på den urimelige Forestilling, at den uhyre store gotiske Natsjon i det sydlige Evropa skulde være udvandret fra det lille og i den Tid næsten ubeboede Øster- og Vester-Gøtland og Øen Gulland i Sverrig; ti når Navnet Gøtarike udstrækkes til flere Landskaber, er det kun en Følge af senere politiske Inddelinger."

„Men fordi Sproget i den omtvistede Oversættelse ikke er skandinavisk, kunde det dog gjerne være en anden germanisk Dialekt end Gotisk. Man har tænkt på Frankisk, men Frankisk hører til de nedertyske, og denne Oversættelse til de overtyske Sprogarter. Knittel har (§. 283 flg.) også tydelig lagt for Dagen, at den ikke kan være frankisk. Men hvad der synes aldeles at afgöre, at den virkelig er gotisk, er: 4 gotiske Underskrifter under et latinsk Købebrev fra Neapel og en Kvittering i Arezzo, hvilke først anføres af Suhm S. 202 i 2det Bind af Historien om de fra Norden udvandrede Folk, og forklares udførlig af Ihre i et Brev til Suhm, som findes indført i Suhms Biografi ved Nyerup og flere Steder. At disse Underskrifter virkelig ere gotiske, kan ingen Tvivl være underkastet, hvilket Asseman og efter ham Suhm på anførte Sted har bevist og antaget. Men disse Lævninger ere ganske affattede i samme Sprog og og med samme Alfabet, som Bibeloversættelsen,

hvoraf følger, at den også må være gotisk, og som sådan en tysk Dialekt. Hertil kunde endnu, om fornødent, föjes de mange andre klare Grunde, som Michaelis har anført i 3die Udgave af sin Indledning til det ny Testamente, hvor han synes at have haft meget rigtige og tydelige Begreber om Sagens Sammenhæng. I Indledningen til Zahns Udgave S. 26—28 vises også kort og klart, at Sproget virkelig er gotisk ɔ: møsogotisk, og at Striden blot har sin Grund i disses Forveksling med de skandinaviske Gøter eller Sviogoter."

Om danske Kunstord.

Efterfølgende Afhandling er fra 1813, og i Overensstemmelse med denne Undersøgelse ere danske Kunstord brugte i alle senere grammat. Arbejder; alle hans danske Kunstord ere samlede i min Oversættelse af hans danish Gramm. Kbh. 1837.

Det vilde være overflødigt her at bevise Rigtigheden af at antage indenlandske Kunstord i videnskabeligt Foredrag, altså og i Sproglæren, da den kan forudsættes erkjendt af enhver, som gör sig den Umage, at gjennemlæse disse Blade. Kun må jeg göre opmærksom på den væsentlige Fejl ved de fremmede, at de forvende og skjule Begreberne, samt binde Sjælen til den gamle urigtige Synsmåde, hvorimod de hjemmegjorte nøde både Opfinder og Læser til at eftertænke Sagen, sætte dem på Spor til at opdage og forstå dens sande Beskaffenhed, ja når de ere veldannede, ved første Öjekast eller dog ved ringe Oplysning frem-

stillede Begynderen selv Gjenstandene med en sådan Klarhed, at de umulig kunne glemmes eller misforstås. De åbne således Adgangen til fremmede Sprog for enhver forstandig Mand, som forstår sit eget, isteden for at de gamle udelukke enhver, som ikke har en Lærer til at forklare sig det fremmede Kunstsprog, hvori Læsebogen er skreven, eller ikke har Tid og Tålmodighed til at indprænte sig et sådant, for at forstå en Bog i sit Modersmål. Ord og Tanker forholde sig omtrent som Legem og Sjæl, imellem begge er den nöjeste Forbindelse; er Ordet falsk, forkjert eller dunkelt, så har man Årsag at frygte for Tankens Rigtighed, Orden og Klarhed; jeg håber derfor her tilligemed et forbedret Kunstsprog at levere nogle Bidrag til Forbedring af Lærebygningen selv.

Ved indenlandske Kunstords Dannelse er det en Hovedsag at de i det mindste udtrykke en væsentlig Del af Begrebet, om de ikke kunne omfatte det hele, så at de passe til samme Gjenstand i alle Sprog, uagtet de små Forskjelligheder i Bisagen, som hvert Sprogs Natur medfører. F. E. når Russerne kalde sin Stedsform *præpositionalis*, så er det en Biomstændighed i deres Sprog (nl. at den ikke bruges der uden tilföjet Forholdsord), hvorfra de gå ud, og dette Navn har ikke den fjærneste Hentydning på det Forhold i Begrebet, som Formen tilkjendegiver. I Littavisk og mange flere Sprog bruges også selvsamme Form uden Forholdsord; når de altså omtale et sådant Sprog, må de enten danne endnu et Kunstord til det gamle Begreb

eller og betegne det i disse Tilfælde med et Navn, som er tværtimod Gjenstandens Natur.

Det kunde synes besynderligt, at Sproglæren, på en Tid da alle andre Videnskaber drives til en sådan utrolig Höjde, ene så hårdnakket bliver stående på sit gamle Trin, eller dog går frem med Sneglegang, og det uagtet så mange Lærdes og Sproggranskeres Bestræbelser. De samme Inddelinger af Sprogets Dele, den samme Opstilling af Ordenes Forandringer, ja de samme Navne, som de allerførste Sproglærere opfandt har man enten ganske beholdt i andre Sprog, eller hvor de vare alt for stridende mod Sprogets Natur, dog lagt dem til Grund. Men hvor kunde dog disse andet end være höjst ufuldkomne? hvor så man vel den første Opfinder at træffe Sagens sande Natur og inderste Væsen i et og alt? Ofte lod han sig lede af Hændelse eller Indfald uden nogen tydelig erkjendt Grund, men hvor skulde han vel i så Fald netop træffe på den samme Vej, som Naturen fulgde. Dog synes det ikke umuligt at opdage nogle Grunde til Sproglærens Tilbagebliven. Sproglæren *er ikke en eneste* Videnskab, men efter Sprogenes Forskjellighed, snart utallige, der kun i visse enkelte Dele stemme overens. Dette forstyrrer Sproggranskeren, i ét Sprog har han ikke Stof nok til Sammenligning og Bedömmelse, flere er det såre vanskeligt at omfatte, især når de ere af forskjellige Klasser, og sådanne er det, hvis Sammenligning netop giver det rigeste Udbytte. Desuden betragtes Sprogstudiet sædvanligt *som Indledning*

til vigtigere, som et nødvendigt Onde, som en Skal der må brydes, för man kommer til Litteraturen eller til Omgang med de Folk der tale det. Sjælden værdiger man det nogen Opmærksomhed som et eget Studium. Men bliver også en enkelt Mand opmærksom på det mærkværdige, der er i denne Naturindretning, der synes at udgöre Grundvolden for alle Menneskehedens Fortrin fremfor Dyrene, så kommer man dog som oftest *dertil uden Forberedelse*, fuld af Fordomme, så at man i så Fald stundum har mere Skade end Gavn af sine Forgængere. Ja selv Filologer og Lingvister indskrænke sig dog gemenlig til *et* eller nogle få enkelte Sprog og søge mere der at opnå en mekanisk Færdighed, end ved Sammenligning af og ved filosofisk Granskning over den Bygning at efterspore Naturen i dens skjulte Gange. Heraf, at betragtes som Bisag, kommer det vel og, at når en eller anden Opdagelse göres, varer det dog utrolig længe inden den bliver almindelig antaget, man finder det gamle mageligere, og det synes jo det samme hvad Vej man har gået, når man kun kommer til Målet; når derfor et og andet ved den ny Opdagelse kunde endnu være at udføre og fuldende, så hoverer man over den gamle som jævnere og sikrere og gör sig utrolig Flid for at udpynte den og hindre dens Fald, isteden for at anvende en ringe Skjærv til at bringe det langt rigtigere og fuldkomnere System i det rene. Hertil kan måskje komme, at Mænd, der give sig ud for at forstå et Sprog, finder det ikke blot umageligt, men

endog uværdigt at antage et nyt System, som om deres Kundskab tilforn var ufuldkommen. De blive derfor ved det gamle, og anbefale det med al deres Myndighed som det ene rigtige, alle andre Systemer bevise de med Magtsprog at være lutter fordærvelige Følger af en utidig Nyhedssyge. Hvor ofte forsinke ikke dog Menneskene selv, ej blot i Sproglæren, men og i vigtigere Materier, den rene soleklare Sandheds Sejr ved en sådan afskyelig og hadeværdig Fremgangsmåde. Hvorledes var det for at tage et Eksempel af Sproglæren vel ellers muligt, at en så fortræffelig Opdagelse som Hemsterhuses græske Gjerningsordslære ikke endnu skulde være bleven almindelig erkjendt? Denne vidunderlige Stræben efter selv at blive *stående*, og holde andre tilbage på Vejen til Fuldkommenhed, bliver af de først anførte Årsager, her langt mere kraftig til at modstå den ædlere Stræben efter at skride frem; og når alt dette tages i Betragtning, kan man vel nogenledes forklare sig, hvorfor Sproglæren er bleven så langt tilbage.

Uagtet jeg ikke her afhandler nogen Sproglære, har jeg måttet omtale dette, da man ikke kan omtale og beskrive Ord uden at bestemme Begreber, ikke vise hines Hensigtsmæssighed uden at godtgöre disses Sammenhæng og Beskaffenhed. En Kunstordsamling over Sproglæren må altså være forbunden med et vist Sproglæresystem, og det jeg her har tænkt mig, er i mange Dele, især i sin Anordning, forskjelligt fra det alm. antagne. For at retfærdiggöre disse Afvigelser, må jeg endnu her

bemærke. En fuldkommen Sproglære skulde beskrive os et Sprog aldeles ligesom det er af Naturen, fremlægge netop de Veje, som Naturen i dets Dannelse fulgte, netop de Årsager, som frembragde de Særsyn og Egenheder, Sproget opviser, men da dette nu er des vanskeligere jo kunstigere og mer sammensat Sprogindretningen er, jo ældre og mer afsondret Sproget er, så når man ikke så lettelig en sådan Fuldkommenhed, og må ofte lade sig nöje med en Nærmelse dertil, men vist er det: at *Sproglæren er under i øvrigt lige Omstændigheder så meget des fuldkomnere, jo mere den nærmer sig Sprogets Natur selv, og så meget des ufuldkomnere, jo mere den fjærner sig fra samme.* Al Brug af Vedtægt kommer her ikke i ringeste Betragtning, når den strider mod den Gang, man opdager Naturen har givet det. Denne alene bör man følge, når man vil beskrive sammes Natur. Det går her som i andre Videnskaber, fordi en har taget fejl, behøver en anden ikke at göre det, og fordi man en lang Tid har fejlet, skal man ikke evig blive ved. Længe ordnede man Planterne i Naturhistorien efter Årstiden, da de blomstre, men skulde vel dette afskrække en Linnæus fra at fremsætte et bedre System? hvad om man var faldet på at afhandle Dyrene efter deres Alder, Farve ell. desl., skulde dette derfor være en ufravigelig Regel? og sandelig, det ser ikke stort bedre ud med Deklin. og Konj. i den lat. Sproglære, og dog har man lagt dem til Grund for alle andre. Det Hovedsystem, hvorefter jeg da her inddeler og opstiller Sprog-

lærens Kunstord i deres Klasser, er ganske det samme, som jeg har fulgt i min Vejledning til det Islandske Sprog, og i Fortalen S. 40 har gjort Rede för, men i Henseende til Underafdelingen eller den særskildte Orden i hver enkelt Klasse har fortsat Tænkning over denne Materie lært mig en Del Forbedringer, som den Gang ikke faldt mig ind. Ved ethvert Tilfælde af Vigtighed i følgende Stykke, skal mine Grunde blive anførte.

Men førend jeg går over til at afhandle Kunstordene selv, tillade man mig endnu et Par Ord om slige danske Kunstords Nytte og om Måden, hvorpå de bör dannes, når de skulle fortjene Navn af rigtige og gode danske Ord. Jeg *vil ikke* opholde mig ved at vise det rigtige og hensigtsmæssige ved at bruge danske Ord, når man skriver på Dansk; ej heller ved at vise det urimelige og modsigende i deres Mening, der holde det for rettere at beholde de barbariske ofte i sig selv ganske urigtig dannede og meningsløse Kunstord, da dog vort Sprog, når det behandles med Skönsomhed og Indsigt, ikke giver mange andre efter i Böjelighed og Evne til at modtage gode udtryksfulde nydannede Ord. Begge Dele synes nemlig yderst iöjnefaldende, og uden Overbevisning derom kunde vel ingen falde på at købe eller læse denne Afhandling. Men denne Overbevisning kan dog være mer eller mindre afgjort, eller vaklende, hvorfor det ikke synes upassende kortelig at omtale nogle af de vigtigste Indvendinger, der kunde synes at svække de indenlandske Kunstords Vigtighed.

1) Således siger man at *de gamle barbariske have nu fået en bestemt og almindelig antaget Betydning, hvorfor det altså ikke skulde være værd ved andre mindre bestemte at udstøde dem af Sproget.* Hertil svares, at hvorvel de have fået en bestemt Betydning, så er der som oftest såre liden Grund dertil, det er næsten umulig at se, hvorledes de ere komne til den. Det koster altså megen Möje at göre Begyndere begribeligt, hvad de betyde, og dette må læres som blot Hukommelsesværk, fordi der enten er slet ingen, eller dog kun en meget svag Tråd, som forbinder Ordet med Begrebet, det skal betegne. Gode danske Kunstord behøve derimod enten slet ikke, eller blot en Gang kortelig at forklares og oplyses med Eksempler, og det er siden umuligt at glemme dem eller deres Betydning; ti de indeholde deres Forklaring i sig selv. Lyden og Begrebet er her på det inderligste forenede. De medføre altså en dobbelt Lettelse både for Lærling og Lærer. Hvad de nydannedes Ubestemthed angår, da behøves blot, at de bruges nogle Gange ensformig i forskjellige Forfatteres videnskabelige Værker, for at blive af ligeså bestemt Betydning, som de gamle barbariske, og af de grammatikalske have mange gode danske Ord allerede erholdt en sådan Fasthed f. E. Formlære, Talord, Enkeltal, Flertal o. desl. Endelig kan man ingenlunde siges at udstøde de gamle af Sproget, ti de har aldrig været optaget deri. Slige Kunstord, som aldrig forekomme i daglig Tale, aldrig i almindelige Videnskabsbøger kan på ingen Måde

siges at have fået Borgerret i Sproget, når de ikke ere indfødte der. Dette ses også klarlig af den Forlegenhed, hvori man befinder sig med at forme og forandre disse Ord. Snart beholdes de i den oprindelige, ganske latinske Skikkelse, snart i en halv fordansket, snart i begge af en og samme Forfatter, snart nogle på den ene, og andre på den anden Måde f. E. hos Baden i den lat Gramm, „om *Interjectionibus*, derimod om *Pronomina*, om *Comparativis*, om *Adjectivi numeralibus*, *Nominativus* med *Verbo* o. m. desl., ja selv i de nyeste (Udgaver af Blochs og Prof. Nissens) gr. Sproglærer fra 1807, finder man, Temporum Dannelse, — Verbernes Bemærkelse, Præsens's Charakteer." Man finder andensteds snart *Nominativus* snart *Nominativ*, dette snart som Fælleskön snart som Intetkön. Af alt dette ses, hvor uvisse og vaklende disse Ord og deres Forandringer ere, og hvor tungt man har haft med at få dem til at passe i vort Sprog, hvor de på ingen Måde høre hjemme. Men selv sådanne fremmede Ord, som ofte høres i daglig Tale, ja endog af Almuen tillader man sig i alle andre Videnskaber efterhånden at fortrænge f. E. Moral med Sædelære; Musik med Tonekunst; Mytologi, Gudelære; Geografi, Jordbeskrivelse; Antikviteter med Oldsager, Antikvar med Oldgransker o. m. fl.; skulde det da i Sproglæren allene ikke være tilladt at udrydde sådant Ukrud, som dog her aldrig var fredet af den daglige Brug? I andre Videnskaber; f. E. Plantelæren danner man sig hele ny Terminologier på Dansk, men den Videnskab, hvorfra

alle andre må hente, og efter hvis Regler de må danne deres Kunstord, den skulde heri allene stå tilbage?

2) Også indvender man at *de gamle barbariske Kunstord findes omtrent ens i de fleste evropæiske Sprog, altså gör det vore Sprogværker lettere forståelige af fremmede og omvendt, når man beholdt de gamle Kunstord.* Det er naturlig nok at disse Kunstord i alle de sydvestevropæiske Sprog ere tagne af Latinen efter som de alle nedstamme fra Latinen, og dette bestandig er Hovedkilden til deres Berigelse, det er af den Grund også begribeligt at de gramm. Kunstord i disse Sprog må være omtrent de samme. Men de gotiske Sprog have deres Kilde i sig selv; i det altså vi antage de af Latinen fordrejede Kunstord, begå vi en påfaldende Forseelse imod vor Natsionalitet og vort Sprogs Ånd, som de sydlige Natsioner i samme Tilfælde ikke begå. Hertil kommer Ubetydeligheden af den Fordel man anfører ved de gamle Kunstord, at det gör Natsionerne det lettere gjensidig at forstå hinandens Værker. Den der kan lære at forstå alle de øvrige Ord i vort Sprog, kan vel og overkomme disse få, ja forstår han de øvrige bör han jo næsten af sig selv kunne forstå disse, når de ere vel dannede, og omvendt, den Dansker der læser græske, latinske og franske Sproglærdes Værker i Grundsprogene vil sikkert ikke hindres af Kunstordene. Desuden skriver vel ingen i et Sprog for at forstås af Læsere, der have et andet Modersmål, i så Fald gjorde han allerbedst i at skrive

i dette, men enhver skriver vel nærmest for sine egne Landsmænd. Vilde man på hin Måde også i andre Videnskaber beholde overalt de fremmede Kunstord, så vilde vort Sprog snart blive et Sidestykke til det engelske, vi skulde tilsidst ikke behøve at have andre Ord på Dansk end: *og, men, i, at* o. desl., og dem kunde vi da vel og tilsidst ombytte med fremmede; vi skulde måskje forstås af alle Natsioner, kun ikke af den, for hvilken vi burde skrive, ja for hvilken vi bör leve og for hvilken vi bör dø. Urimeligheden især af at anbringe de fremmede Ord idelig i Sammenhængen kan ingenlunde forsvares ved at man således øver Lærlingen i såmange flere Ord, ti der er *ingen* Ord i hele Sproget mindre nødvendige at bebyrde Hukommelsen med, og der kan ikke tænkes noget latterligere og smagløsere end f. E. sådan en Sætning. L' Adjectif skal rette sig efter det Substantif, som det har Hensigt til, og stå i samme Genre, Nombre og Cas, som dets Substantif. Man tænke sig blot samme Udtryksmåde, fulgt i en Grönlandsk, Polsk, Græsk, Hebr. eller Arab. Grammatik f. E. på Græsk *το ἐπιθετον* skal rette sig efter det *ονομα ὑποςατικον*, som det har Hensigt til, og stå i samme *γενει*, *ἀριθμῳ* og *πτωσει* som dets *ὑποςατικον*, eller blot engang på Tysk: Das Adjectiv skal rette sig efter det *Nennwort*, som det har Hensigt til og så i samme Geschlecht, Zahl og Casus. Endnu et Par Eksempler kan jeg af en så rig Høst, ikke nægte Læseren de Löjer at anføre: „I Dansken bruges ofte Ordinaux, hvor man i Fran-

sken ingenlunde må bruge dem, men derimod bruges Cardinaux. Dette skjer, når man taler om Potentater" o. s. v. — Ethvert Verbe skal rette sig efter sit Nominatif eller Subjekt i Personne og Nombre. Det er at sige, når Nominatif er Singulier, skal Verbe være det, og når Nominatif er Pluriel, skal Verbe også være det, og den Person, som forstås under Nominatif, skal Verbe sættes udi." Man må her udråbe med Vessel.

I skulde ikke nys så meget talt det franske
så havde I måskje nu bedre kundt det Danske!

Det höjeste hvortil man med Smag og Skönsomhed kunde drive denne Anbringelse af Kunstordene i det Sprog, hvorom man skriver, var naturligvis at anføre dem i Klammer ved Overskriftterne af hvert Stykke, eller første Gang de forekomme, men i nysanførte Værk er de danske Ord enten slet ikke eller blot første Gang tilföjet i Klammer, og siden bestandig gjort Brug af de franske.

3) Man indvender også at: *man stundum ikke kan få et Ord, der tilfulde omfatter alle de Begreber man nu engang* (det være med hvad Grund det vil) *forbinder med det gamle, men må have flere forskjellige ny efter de forskjellige Betydninger af hint.* Lige det modsatte heraf bliver tidt også Tilfældet, nemlig at man får et Ord, der omfatter mer end det barbariske f. E. når man vil udtrykke Deklinatsjon og Konjugatsjon, så ser man let at der er slet ingen Grund til at bruge Deklinatsjon om Navneordene mer end om Gjernings-

ordene, man kan altså ikke så let vente at få et Ord, der har en sådan Indskrænkning i Betydningen med mindre man bestemte den ligeså voldsomt og ugrundet, som i det gamle er Tilfældet, betragter man Begrebene, så ere de fuldkommen de samme, det er en Måde at afændre eller forandre et Ord på; hele Forskjellen er at i det ene Tilfælde er det et Navneord, i det andet et Gjerningsord der forandres, kalder man det nu *Böjningsmåde*, som synes det simpleste og naturligste, så gælder det om at begge må adskilles ved at sige Navneordenes eller Gjerningsordenes Böjningsmåder, og på en Måde, hvorved man undgik dette, er det næppe muligt at udtrykke disse Ord, eftersom der ikke synes at ligge nogen anden Forskjel i Begrebene, hvoraf en Benævnelse kunde tages, altså fik man her et Ord af mere almindelig og udstrakt Betydning. Men når også virkelig det modsatte er Tilfældet, da synes mig det er en åbenbar Anbefalelse for det ny Ord, ti det er da klart, at det gamle indbefattede mange Betydninger og at man af Sammenhængen har måttet gætte sig til, hvilken der på ethvert Sted mentes, hvorimod de ny bestemt adskille dem og udtrykke enhver især, men dette må jo netop i et videnskabeligt Foredrag være os såre kærkomment, hvor Tydelighed og Bestemthed er den første Lov, og hvor Erfaring tilstrækkelig har overbevist os om de besynderlige, stundum bedrøvelige Fejltagelser, der kan Følge af Tvetydighed f. E. Interesse, Fordel, Følelse for Deltagelse og måskje flere.

4) Langt vigtigere synes den Indvending, *at de danske Kunstord ere så ustadige, enhver, klager man, danner ny efter sit Hoved, og man må altså lære et nyt Kunstsprog for hver Forfatter.* Dette kan vel ikke ganske nægtes at være temmelig grundet; men fordi Begyndelsen er ufuldkommen, følger ikke at man skal forkaste hele Tingen, isteden for at arbejde til dens heldige Fremme. Man skal ej forsmå al Forbedring, fordi man ikke just med et eneste Skridt kan nå Fuldkommenhed. Med Tiden, når man kommer til Rette om, hvilket Begreb, der er Hovedsagen i det, der skal udtrykkes, vil man og snart indse, hvilket Ord der klarest og rettest udtrykker dette, og således snart vælge, fastsætte og for evig beholde de bedste og forglemme de mindre heldige, der måskje vare nødvendige til at udfinde hine. Desuden kunde også megen Vaklen undgås, når man ikke dannede slige Kunstord i Blinde eller efter et Öjebliks Indfald, men efter fornuftige Regler, og ikke af Nyhedssyge eller Vedhængen ved det gamle, forsmåede de gode danske, der allerede ere dannede. I det følgende skal også ved de vanskeligere Tilfælde bestandig Begrebet bestemmes og derefter undersøges, hvilket Ord der bedst udtykker det.

Til at bedömme såvelsom til at danne og anvende danske Kunstord synes følgende Regler at være de vigtigste.

A. 1) Vogte man sig omhyggelig for den Syge overalt at ville danne Kunstord, eller blot ny Ord; den første Regel er Forståelighed, og den op-

når man altid da lettere, jo simplere man véd at udtrykke sig. I denne Henseende fortjener ingen såmeget som Engellænderne vor Efterligning, de engelske Forfattere udmærke sig i Almindelighed ved et ukunstlet, let, hjærteligt, klart og flydende Foredrag og denne Egenskab har en forunderlig behagelig Tillokkelse og en uimodståelig, overtydende Magt på Sindet.

2) Aldrig bör et nyt Ord dannes eller optages, når der i Sproget allerede gives et af dansk Malm, som nogenlunde holder Stik efter de følgende Regler, altså må man først og fornemmelig have god Kundskab i Dansk, såvel den ældre *som* nyere, og især Kjendskab til Forgjængerne *i det* Fag, det gælder. Dernæst rådføre man sig med vort Sprogs ægte Kilde eller Stammesprog. Kilden til det danske er Islandsken, ja den er på en vis Måde i denne Henseende Kilde til den hele gotiske Sprogstamme; ti af Møsogotisken have vi kun ubetydelige Lævninger og Angelsaksisken er fra en så forstyrret Tidsalder, altså af en så blandet og ubestemt Skikkelse, at man her ikke kan göre synderlig Brug deraf, desuden er de fleste Lævninger af Oversættelser eller Prækener, hvilket formindsker deres Værd som gotiske Sprogskatte meget betydelig, og gör deres Anvendelse til slige Öjemed som dette meget mislig.

3) Ofte kan man hjælpe sig med et simpelt Ord af det almindelige Sprog, som man kan bestemme nöjagtigen og siden bruge som Kunstord,

men her må man vogte sig for at støde an mod Sprogbrugen; man kan vel bestemme den, hvor den er ustadig, men ikke forandre den, vel fastsætte en af flere Betydninger, hvori man altid vil have et Ord forståelig, men ikke tillægge det en ny, især når det indeholder et sandseligt Begreb, som ikke passer; ti det medfører da immer en falsk Forestilling trods enhver Forklaring.

Ellers må man også vogte sig for at drive disse Bestemmelser for meget i det fine; Skribenter, som kjende sit Sprog, må vide at anbringe ethvert på sit rette Sted, men han skal ikke udspinde sine Inddelinger dermed. Det går her som med en Tale, der må vel være Plan, men Taleren behøver ikke at fortælle denne til Tilhørerne eller udvikle den; de vil af sig selv føle den.

4) Vigtigst er altså Kundskab til Kilden, som man burde kjende meget nöje, om ikke for der ligefrem at finde Ordene, så dog for Sprogets Ånd, for Stammeordenes Ægthed, for endog at kunne benytte gammel Dansk med Sikkerhed, at man ikke skal tage Tyskheder for ægte nordiske Ord og Udtryk. Deraf dannes andre i Grundsproget, ja af mange andre Grunde, man burde til dette Öjemed kjende Grundsproget bedst af alle Tungelmål, desuden kan man og hente megen Hjælp af, ja man bör endog erkyndige sig om Udtryksmåden i de beslægtede Sprog, det er for os især *Svensk* og *Tysk*; ti Hollænderne have, som det synes, ikke uddannet sit Sprogs Videnskabsværker

til den Grad, at enten Litteraturen eller Sproget selv skulde komme i nogen Sammenligning med Svensk og Tysk, og Engellænderne have lånt næsten alle sine Kunstudtryk af Fransken eller Latinen, hvori vi efter det foregående hverken kan eller bör efterligne dem.

5) Finder man nu i Islandsk, Svensk eller Tysk et godt og bekvemt Ord på det Begreb man vil udtrykke, da kan man sikkert, hvis det lader sig göre, omforme det til Dansk, hvis ikke, kan man dog næsten stedse deraf have Gavn til at finde et bekvemt Udtryk i Dansken. Således bragde det isl. *stafrof*, et *Alfabet*, mig på det danske en *Bogstavrække*. Men for alting vogte man sig for at optage de urigtige, stundum endog meningsløse eller meningsstridige Ord, man i andre Sprog kan være falden på, ti de blive endnu mere utålelige ved Oversættelsen, f. E. *Mundart*, som om det var en Art af Munde, ja Snude, Mule, Tryne, Neb kunde dette Ord vel betegne, men hvorledes det kan udtrykke en *Sprogart*, indses ikke. Ligeså *Taledel* af *Redetheil*, som igjen er af *pars orationis*. Dette Ord kunde betegne Delene af en Tale, Indgang, Udførelse, o. desl.; skal Tale her betyde Sprog ligesom på Kreolsk, da kunde Taledel blive Sprogdel, et Ord i Almindelighed; hvorledes kan det efter vort Sprogs Natur komme til at betegne en Ordklasse? Næsten utallige Ord af denne Art har man til Skam for vort herlige Sprog optaget i Blinde af Tysken, der dog efter det ovenanførte var det sidste, man skulde ty til af de beslægtede, såsom det hører til

en anden Underafdeling af den store gotiske Sprogstamme, og har en i mange Måder forskjellig Natur, f. E. *Spidsglas*, *Könrøg*, *Fyrstål*, *Fyrsted*, *Dörslag*, en *Tidlang*, et *Århundrede* *), *Knapmager*, *Feldbereder*, *Gemyt*, *formæle*, *Gemal*, *Durchlauchtighed*, o. m. fl. Mange af dette Slags ville vel aldrig fortrænges, og således blive evige Skampletter på vort Sprog, som vi skylde vore Forfædres Tankeløshed, men forøge dem burde vi i det mindste ikke. Dog vedblive nogle med de urimelige ramtyske Urord, skönt vi have ikke mindre en tre Måder at udtrykke den på, hver for sig langt mere udtryksfulde end dem tyske Partikel, der slet ikke har hjemme i vort Sprog, og endog i Tysken ikke indeholder nogen Betydning i sig selv. Vi have nemlig *Grund-*, *Stam-* og *Old-* at sætte isteden, og alle tre indeholde et klart Begreb i sig selv f. E. *Ursprache*, *1*) *Grundsprog*, *2*) *Stammesprog*; *Urstoff*, *Grundstof*; *Urwesen*, *Grundvæsen*; *Urväter*, *Stammefædre*, *Oldfædre*; o. s. fl., ja hvorfor kunde vi ikke kalde en Original (Bog) *Grundskriftet*.

6) I øvrigt forstår det sig, at man foruden Kilden og de beslægtede Sprog kan have Let-

*) *Et Hundredår*, (eller et hundrede År) siger Almuen over hele Danmark, og man kunde meget godt overensstemmende hermed sige *et Tusindår*, (ligesom man allerede siger *hundredårige*,) et *Tiår*, et *Femår*, *tusendårige*, *Tusindårsriget*, *tiårig*, *femårig*, *Femblad*, *Femkant*, ikke *århundredig*, *årtiendig* oll. desl.

telse af ethvert, end også ganske fremmed Sprog hvor Begrebet er udtrykt ved en heldig Afledning eller Sammensætning, i hine behøver man ofte blot at omklæde Ordene, i disse må man altid oversætte dem, desuden jo fjærnere Sproget er, jo mere står man Fare for at begå en Fejl ved Overførelsen.

7) Alle Ordets Dele må være danske.

B. 1. Ordet må om muligt omfatte hele Begrebet f. E. *et Talord*, eller dog i det mindste Hoveddelen af samme; ti stundum må man lade sig nöje med den gamle Regel denominatio fit a parte potiori, med et Ord der blot udtrykker en Bidel af Begrebet bör ikke optages, hvis et bedre på nogen Måde er muligt, endnu mindre et der udtrykker et falsk Begreb.

2. Hele Begrebet eller dog dets Hoveddel må udtrykkes så tydelig og klart som mulig, så at Betydningen kan indses strags, eller dog med Lethed af enhver, der kjender Begrebet.

3. Det ny Ord må om mulig dannes overensstemmende med andre tilforn antagne og bekjendte Ord, hvilket letter uendelig Opfyldelsen af den forrige Fordring; f. E. *Triangel*, *Trekant* ligesom *Firkant*, *Flerkant*, *Mangekant* etc.

4. Det må ikke være ildeklingende eller støde Øret alt for meget, noget kan vel formedelst Nyheden ikke undgås; det må ikke være alt for langt, der må ikke støde alt for mange hårde Medlyd sammen, ej heller bör de samme Medlydsammenstød forekomme flere Gange. *Landhusholdningsselskabet*, *General-Landøkonomi* og *Kommersekollegium*.

Höjst önskeligt er det, om det dannede Ord kan modtage Afledning og Sammensætning på ny, så at deraf kan dannes Tillægsord, Gjerningsord, o. desl. Imidlertid anser jeg ikke denne Fordring for at være af den Vigtighed, som de foregående, fordi man som oftest let kan undvære slige Afledsord og erstatte dem ved en kort og simpel Omskrivning eller en anden Vending, når man kun har Sproget i sin Magt, f. E. *Alfabet*, en *Bogstavrække*, *alfabetisk*, i *Bogstavorden*; mange af dem vil vel og med Tiden kunde modtage Afledninger, når man først bliver ret vant til dem, skönt det i Førstningen synes umuligt.

I at anvende selv de gode danske Kunstord må man omhyggelig undgå al Tvang, og især al Anstød imod vort Sprogs Ånd eller mod Velklangen. De danske Kunstord kræve ofte en ganske anden Vending og Ordföjning end de latinske; f. E. nogle Adjektiver have ingen Positiv, andre ingen Komparativ, atter andre ingen Superlativ. Nogle Tillægsord mangle den første Grad, andre den höjere, atter andre den höjeste.

Måskje man også gjorde vel i ikke just første Gang at bruge et ganske nydannet Kunstord overalt, men heller fra først af iflæng med det gamle, efter som det mindst støder Øret, siden jo hyppigere og hyppigere indtil det gamle tilsidst rent bortfalder.

De derimod, som i nogen Tid og af flere Forfattere ere brugte, bör man udelukkende eller dog

næsten udelukkende bruge, hvis man vil tænke, de nogensinde skulde få Borgerret.

De Ord, hvormed man her nævner selvstændige Ting, eller dog Begreber, man tænker sig som selvstændige, synes meget bekvemt at kunne kaldes *Navneord*, således omtrent ere de og kaldte af Grækerne ὀνόματα, af Latinerne *nomina*, ja mange danske Forfattere have brugt denne Benævnelse i lang Tid, f. E. Peder Syv i sine Betænkninger 1663. (p. 54), Höjsgård i sin 1747 udkomne danske Sproglære o. m. fl., det kan derfor ansees at have gammel Borgerret i Sproget; nogle have vel kaldet dem Nævningsord som Baden, eller Nævneord, men dertil er ingen nødvendig Grund, hverken i Begrebet eller i Overensstemmelsen med andre Ord i Sproget, eller med de lat. og græske Benævnelser; man er måskje forført dertil af det tyske *Nennwort*, men vi siger ikke Tælleord, o. s. v., men Talord ɔ: Ord som udtrykke Navne og Tal, også Velklangen synes at være derimod; dog er det endnu langt værre, når man efter en anden senere og slettere tysk Benævnelse *Hauptwort* har forsøgt at kalde dem *Hovedord*, dette giver et ganske ubestemt og vaklende Begreb. Hvoraf beviser man, at disse Ord ere Hovedord? Höjsgård kalder Gjerningsordene således Hovedord, og det synes de kunde med ligeså megen Grund fortjene dette Navn, da de ere ligeså vigtige og måskje ligeså gamle i Sprogene som hine, ja i de østerlandske Sprog plejer man jo at anse Gjerningsord for Stammen eller Roden til alle øvrige. Det indses ikke, hvorledes

Navneord kan udstrækkes til også at betyde Adjectiver, da disse ikke kan anses for Navne eller Benævnelser. Når jeg siger: *god*, *ond*, *stor* o. s. v., kan jeg ikke siges at benævne, men snarere at beskrive en Ting, hvilket er noget helt andet. Ej heller behøves det at have et fælles Navn på disse Ord, da de så vel i Begrebet, som i Formforandringen i mange Sprog ere forskjellige nok til at anses for to særegne Ordklasser, f. E. i Tysk, hvor Navneordene kun have en enkelt, Tillægsordene en firdobbelt Böjningsmåde; og i Lappisk, hvor Navneordene have 7 Kasus i hvert Tal, men Tillægsordene derimod slet ingen. Man kunde med ligeså megen Föje indbefatte Verber og Adverbier eller endnu mere Adjektiver og Adverbier under en Klasse, hvilken ingen er falden på. Det var kun Grækerne og Rommerne, som betragtede dem under ét, og det meget naturlig, eftersom de i deres Sprog have en så overordentlig stor Lighed med hinanden. Hr. Sekr. Molbech har nylig forsøgt at kalde Substantiverne Gjenstandsord, men næppe heldig, efterdi Gjenstand er det bestemte og eneste Ord i Dansken på Objekt, men disse Ord ere ligeså skikkede til Subjekter; jeg kan tro man har taget Ordet Gjenstand her i dens sildigere Betydning, *Ting*, men Benævnelsen bliver dog altså tvetydig og, som det synes, ikke nær så god som den gamle. Hvor underligt vilde det f. E. ikke være at sige, *Ranzov* var et Gjenstandsord i den Sætning: „Ranzov slog de svenske ved Svarterå"? Derimod synes intet naturligere end *Navneord*;

man spörger jo altid om *Navnet* på en Ting; hvad hedder den Plante? hvad kaldes den Tilstand? o. s. v., og hvad skulle vi da Ivel heller kalde de Ord, der nævne os alle disse Ting end Navneord.

Disse Navneord dele sig i tvende Klasser den ene benævner enkelte eller enslige Ting eller Individer, den anden hele Arter eller sådanne Ting, hvoraf man kan tænke sig mange Eksemplarer så at sige; den ene indbefatter altså Navne, som ere visse enkelte Ting egne, den anden, Navne som ere fælles for alle Ting af ét Slags. Latinerne kaldte de første nomina propria, de sidste nomina appellativa, vi pleje fra Peder Syvs Tid almindelig og enstemmig at kalde de første *Egennavne*, de *sidste Fællesord*. Kun gives der nogle, som sige Egnenavne, men Øret siger os let at det ikke går an, eftersom det opløser Sammensætningen og skulde have i Ental *Egetnavn*, som ingen vilde sige.

For nöjere at beskrive Navneordene, eller rettere de Ting, som derved benævnes, har man en anden Klasse Ord, som lægges til dem, og for sig selv ingen fuldstændig Tanke give, eftersom man ikke kan tænke sig en Beskrivelse, uden at tænke sig noget, som beskrives. Disse kaldte Latinerne *Adjectiva*, på Dansk synes vi bekvemt at kunne kalde dem *Tillægsord*, dette kommer nemlig den gamle latinske Benævnelse meget nær, hvilken Lighed ikke er at foragte, det er også så gammelt i Dansken, at Peder Syv bruger det, Höjsgård forandrede det til Tillægsnavn, formodentlig for at få disse Ord indbefattede under nomina, men da dette

næppe er rigtigt, behøves denne Forandring ikke, hele Ordet er også siden i sin gamle Form brugt af vore bedste Sproglærde Baden, Bloch o. m. fl. Det kan derfor anses som hævdet i vort Sprog. Det synes også ret godt at svare til Begrebet. At *tillægge* en noget, er at beskrive hans Væsen eller Tilstand, derfor sige vi egentlig og bestemt at tillægge ham en Egenskab eller Beskaffenhed, men at tilskrive ham en Handling eller Hændelse, og disse Ord ere netop sådanne, som tillægge andre Ting, Egenskaber eller Beskaffenheder, og som ikke selv udtrykke noget fuldstændigt, men må lægges til andre, for at få Betydning. Dette kan ikke siges om nogen anden Ordklasse. Biordene synes mest at ligne dem heri, eftersom de ofte föjes til Gjerningsordene, omtrent ligesom disse lægges til Navneordene, men man vil dog let opdage en betydelig Forskjel, f. E: *en god Mand, ondt Vejr, Vejen er slem,* her kan man med Rette sige at Begreberne af *god, ondt, slem* tillægges Manden, Vejret, Vejen, men: han kommer *strags,* han gik *nu,* kan man ingenlunde sige, at Begrebet af *strags, nu,* tillægges *kommer* og *gik*, det hænger ikke egentlig sammen dermed, står heller ikke i Samstilling dermed, modtager heller ikke i noget Sprog i mindste Måde nogen lignende Böjning, men det er et Slags Biting, eller Omstændighed, som for Fuldstændigheds Skyld må föjes til i Talen, hvilket er noget langt andet end det, der finder Sted med Tillægsordene, som bestemt tillægges andre Ting og ene som Tillæg til disse få Betydning. Hvorimod Bi-

ordene ofte kunne udgöre en egen Sætning f. E. i Svar: *ja nok — nej — ret strags* o. desl., og ofte bestå af flere sammenstillede Ord: f. E. *i Morgen*, *ind ad*, *her hen* o. desl. Nogle kalder dem *Egenskabsord* og andre *Beskaffenhedsord*, men disse ere som bekjendt, Navnene på de tvende Arter af Tillægsord i Tysken, hvilke Adelung så tydelig har beskrevet og adskilt, men hvilke vi alet ikke adskille i Dansken, ligeså lidt som de i Græsk Latin, Islandsk, Svensk, Fransk o. m. fl. Sprog ere forskjellige fra hinanden; det synes derfor hel ubekvemt at tage Navnet på den ene af disse Klasser, til at betegne dem begge på, man vilde også i så Fald komme i Forlegenhed med vort Kunstsprog, når man skulde anvende det i en tysk Sproglære. Bedre er det derfor at beholde disse tvende Ord i den Betydning, hvortil de ere opfundne, nemlig *Egenskabsord* til at betegne Tillægsordene i Tysken, når de modtage den sædvanlige Böjning og forbindes umiddelbar med Navneordene som Tilsætninger til samme, for at karakterisere Grundordet *Beskaffenhedsord* derimod, når de blive uforanderlige og først ved Hjælp af Verber forbindes med Navneordene, og tjene til at fuldstændiggöre Omsagnet er bekvemmest til at omfatte dem i begge Tilfælde, på hvad Måde de end tillægges Navneordene.

De Ord, hvormed vi udtrykke Talbegreber, kalde vi altid på Dansk *Talord* (lat. numeralia); de udgöre ingen ny Ordklasse, have heller intet eget, men vel noget uregelret i deres Böjningsmåde.

De gamle Rommere regnede dem heller ikke iblandt sine 8 Taledele eller Ordklasser, men henførte dem under Tillægsordene, med hvilke de og have meget tilfælles, men det samme have og mange Stedord. Stedordene have ellers den Egenhed, forskjellig fra Till., at de ingen Komparatsion modtage, det samme er Tilfældet med Talordene; mange Ord, som alle ere enige i at kalde Stedord, indeholde Talbegreber f. E. *πόσοι, ὅσος* o. desl., endelig ere adskillige Ord både Talord og Stedord f. E. En og en, en anden og den anden, (man kan også med Rette sige, at Talordene, især cardinalia, tjene isteden for at gjentage Navneordet, det synes derfor allernaturligst og rigtigst at henregne dem til Stedordene, hvormed de have allermest Lighed og Sammenhæng; de dele sig atter i to Hovedklasser, den ene besvarer Spörgsmålet *hvor mange i Tallet*, den anden *hvilken i Ordenen*? de første kalde vi *Mængdetal* (lat. cardinalia), de andre *Ordenstal* (lat. ordinalia). Vel ved jeg at nogle kalde de første Grundtal, men man ved ikke så let, hvad det er for en *Grund* her menes, andre kalde dem *Hovedtal*, men også dette Ord synes at give et dunkelt og vaklende Begreb, og må stå langt tilbage for Ordet Mængdetal, som giver et lyst Begreb ved første Öjekast. De øvrige Slags Ord på Talbegreber ere alle afledte Navneord, Tillægsord, Gjerningsord eller Biord, de udtrykke kun Talbegreb, fordi de ere dannede af Talord, og adskille sig i øvrigt ikke fra andre Afledsord; de ere i forskjellige Sprog ikke nær de samme, be-

høver heller ingen egen Kunstbenævnelse mer end andre Slags Afledsord, imidlertid skulde de vigtigste Arter af dem siden anføres med danske Navne under Orddannelsen.

Næsten større Ret til at anses for en egen Ordklasse, og langt flere Egenheder have en Mængde Ord, der egentlig ikke som Tillægsordene lægges til Navneordene, men snarere sættes foran; f. E. om jeg sagde *han slog* eller *den som slog de Svenske ved Svarterå*, så satte jeg *han* eller *den som* isteden for *Ranzov*. Rommerne kaldte disse Ord *pronomina* af pro, für, *isteden for*, og Tyskerne have begyndt at kalde dem *Fürwörter*. Jeg mener vi ved *Stedord* ligeså godt og temmelig klart kunne benævne de Ord, *der sættes i Navneordenes Sted*, ligesom ved Tillægsord, de der tillægges Navneordene. Vel tilstår jeg, at dette Ord ikke har så megen Sproglighed for sig, som för man blev enig om den rette Oprindelse til Stedfader, Stedbarn o. desl., men da vi dog af *igjennem* danne *Gjennemgang*, af *igjen*, *Gjenkomst*, af *imellem*, *Mellemrum*, synes det temmelig overensstemmende med vort Sprogs Ånd af *isteden*, eller (dens) *Sted* at danne *Stedord*. Også tvivler jeg storligen, at der i vort Sprog gives nogen bedre Måde at benævne dem på, eftersom vi intet andet utvetydigt Ord have til *pro* end *isteden for* eller *i ens Sted*. Det er en tåbelig Indvending, at Stedord kunne synes at betyde nomina locorum; ti f. E. nomina virorum hedde jo ikke Mandord, men Mænds Navne, nomina fæminarum ej heller Kvindeord men Kvinders Navne

og altså nomina locorum ligeså lidt Stedord, men Steders Navne, eller om man vil danne et sammensat Ord Stedsnavne, af *et Stedsnavn* for *et Steds Navn*. *Stedord* har også allerede så mange af vore nyere Sproglærde anvendt, at det kan göre Fordring på nogen Værd i Sproget, f. E. Sommer i sin ital. Sproglære 1801, Nissen i sin gr. af 1807, Bloch i sin danske 1808. Höjsgård kaldte dem Hjælpenavne, hvilket ikke ret passer; ti f. E. Hjælpeverba ere ikke Ord, hvormed man hjælper sig isteden for Verba, men Ord hvormed man hjælper på Verbernes Ufuldstændighed, som föjes til for at danne de manglende Tider. Andre have villet kalde dem Forord lige efter Tysken, men dette må aldeles forkastes, efterdi *for* især i Sammensætning, har altfor mange og vaklende Bemærkelser (Forbud, Forlover, Formand, Forstad o. s. v.), men netop, såvidt jeg ved, aldrig nogensinde i Sammensætning den Betydning, man her vilde give det. Hertil kommer, at Forord allerede er et gængse Ord i Sproget, men i en ganske anden Mening, f. E. i det bekjendte Ordsprog: Forord bryder (begynder, opvækker) ingen Trætte.

Disse Stedord altså ere af forskjellig Beskaffenhed nogle have mest Lighed med Navneord og stå blot som sådanne, andre mest med Tillægsord, og disse kunne da også forbindes med Navneordene. Men mere almindelige og, som det synes, mere passende plejer man at inddele dem efter deres Grad af Selvstændighed og naturlige Slægtskab i:

1) *de personlige* Stedord (pron. personalia), hvilke altid have haft denne danske Benævnelse.

2) de reciproke eller reflexive, som bruges om Objektet, hvor det er den samme Person som Subjektet i Sætningen, disse kunne vi kalde *tilbagevisende*, eftersom Subjektet egentlig altid i Tanken må gå foran Objektet, og man altså kan sige de vise tilbage til dette. Tilemann kalder dem tilbagetrækkende, hvilket kommer ud på det samme, hvorvel det synes mindre passende, da man ikke bruger Ordet at trække i slige Tilfælde.

3) de af begge disse Slags oprundne Tillægsord, som tilkjende at noget tilhører en eller anden af Personerne. Rommerne kaldte disse *possessiva*, vi pleje at kalde dem Ejedomsstedord, men som det synes mindre passende, de antyde nemlig ikke hvad Ejendommen er, men hvem Ejeren er, og ved Ejendom pleje vi i vort Sprog blot at betegne det, som ejes, ikke den som ejer; vilde vi derfor bestemt udtrykke den rette Betydning, nemlig at anvise den Person som siges at eje noget måtte vi heller kalde dem *Ejestedord*, hvilket vel i Førstningen kunde synes lidt fremmed, men er dog dannet overensstemmende med mangfoldige andre Ord, som give vort Sprog så stor en Grad af Dannelighed og Rigdom f. E. Levebrød, Læredreng, o. m. fl. og vil vel altså snart tabe sit fremmede Udseende. Således fik vi et rigtigere, kortere og simplere Ord, som aldrig vil göre det gamle uforståeligt; ti skönt vi, f. E. nu sige Bindeord, forstå vi dog lettelig

Höjgårds Bindingsord, som forholder sig omtrent på samme Måde.

4) De foregående tre Klasser høre på en Måde sammen, da de to sidste både i Begrebet og i Formen ere oprundne af den første. Endnu gives der flere Arter, nogle tjene til at udpege de bestemte Ting, hvorom man taler, disse kalde Latinerne demonstrativa.

Navneordene og de ligeartede Ord kunne betragtes i mangehånde Forholde til andre, men især synes 6 at være så væsentlige og forekomme så hyppig i Talen, at man fornemmelig har søgt at udtrykke dem ved egne Former eller Endelser i Ordene, af disse seks synes dog hver to at høre sammen til et Hovedbegreb, de ere følgende.

1) Kan det i Forhold til Gjerningsord betegne noget *handlende*, Personen eller Subjektet, måskje man kunde kalde dette bekvemt *Hovedordet* eller *Grundbegrebet*, (Molbech) *Grundordet*, i Sætninger *Grundformen*, eftersom det bestandig er det, det først forudsættes, hvorfra Tanken ligesom går ud, og hvorom Talen drejer sig, omendskönt det ofte kan udelades, når det nys er omtalt, eller ligge skjult, når det hører til de så hyppig forekommende, der i mange Sprog udtrykkes ved Endelser i Gjerningsordene, eller når det på andre Måder er kjendeligt nok alligevel. Når det består af flere Ord, eller som nysomtalt ligger skjult, kunde man

kalde det *Hovedbegrebet* *). Den Form af Ordet, som udtrykker at det står i sådant Forhold, kunde da kaldes *Hovedformen* af Ordet, (det er også den at alle Sproglærde have anset som den vigtigste og første, og i de opstillede Eksempler altid er sat på første Plads). Vilde man imidlertid ikke antage *Hovedord* for et passende Kunstord til at betegne Subjekt, så kunde man og let danne sig et andet Navn, nærmere ved det lat. nominativus og kalde denne Form *Nævneformen*, og Endelsen, som danner den, *Nævneendelsen*, af den ligeledes usvigelige og temmelig iöjnefaldende Omstændighed, at det altid er den, hvori man nævner Ordet.

2) Som en Afart af denne Hovedform *eller* Nævneform kan man betragte den, der udtrykker vel også et Slags Subjektbegreb, men kun for den bydende Måde af Gjerningsordene, der vel og på en Måde nævner Tingen, men i Lidenskab som et uvilkårligt Udbrud af Følelse, ikke for rolig at fortælle noget om den. Denne kunde man bekvemt kalde *Udråbsformen*, overensstemmende med Udråbsord, Udråbstegn, eller om man vilde have en Benævnelse nærmere ved den sædvanlige latinske: *Kaldeformen*.

Disse Begrebsforholde have, som man let ser, meget tilfælles, i begge tænker man sig Begrebet som Hovedbegreb eller Subjekt, med begge benæv-

*) Var *Gjenstand* ikke så fremmed, eller stod så ensomt i vort Sprog, så kunde man måskje i Overensstemmelse dermed danne *Fremstand* eller noget sligt.

ner man det, begge udtrykke en fuldstændig uafhængig Idê; de gamle have også mærket denne Overensstemmelse og indbefattet dem under et Navn casus recti, vi kunde måskje allerbekvemmest kalde dem *Hovedformer*, og beholde de andre Navne til at adskille dem med eller og *de selvstændige Former*, modsat de øvrige, som de gamle kaldte casus obliqvi, og vi meget bekvemt kan kalde *de afhængige*. Forskjellen imellem dem er kun de ubestemte Begreber om Rolighed eller indbyrdes Hæftighed, det er derfor ikke at undre, at man i mange Sprog kun har en og samme Form af Ordene til begge disse Forholde, og selv i Græsk og Latin i mange Tilfælde ikke har adskilt dem, det var naturligt, at dette især i Flertallet måtte være Tilfældet, efterdi en hæftig Følelse egentlig kun kan have en eneste Gjenstand, da den svækkes og taber sig ved at deles til mange. Det er også naturligt at det må være de nyere Folkes Sprog, som ere mere sindige, rolige, tænksomme, det slå disse Begreber sammen, hvilket og virkelig er Tilfældet med alle vestevropæiske Sprog, fra Islandsk og Finsk til Portugisisk og Italiænsk, at derimod de ældre Folkefærds Sprog, som mere hæftige, vilde, lidenskabelige, der adskille dem, hvilket og er Tilfældet i Græsk og Latin. Men hertil kommer en anden udvortes Grund. Sprogene vare i de ældre Tider mere Udtryk af den blotte Følelse, mere rå, sammenhængende eller ligesom afbrudte Lyde på enkelte Begreber, det var da naturligt, at man ved sådant et Udråb lagde hele Vægten på Hovedde-

len af Ordet, og gjorde Endelsen så kort og simpel som mulig, men siden, da de udviklede sig mere, mærkede man, at Ordene endog i Hovedformen trådte i et bestemt og klart Forhold til Gjerningsordet, såsnart man dannede en ordentlig Sætning, man udtrykte da dette Forhold lige såvel som de øvrige ved en egen Endelse. Således fik man to Hovedformer, den ene ældre, råere tilföjes uden Endelse, altså og uden Forbindelse med, eller bestemt Forhold til andre Ord, den anden nyere, mere uddannet og ved tilföjet Endelse meddelt et vist Bibegreb af et Forhold til de andre Begreber i Sætningen, man beholdt siden begge, og man begriber let, den første måtte blive Kaldeform, *den* sidste Nævneform. Derfor finder man og *hos* de ældste Grækere og i visse Sprogarter, som ikke antog den senere Uddannelse, Kaldeformen brugt som Navneform, f. E. *νεφεληγερετα* for *νεφεληγερετης*, *ἱπποτα* for *ἱπποτης*, *ποιητης* latinsk poeta, *πλανητης* planeta, *μοναρχης* monarcha, o. m. fl. hos Dorerne og Latinerne, og omvendt ofte Nævneformen brugt som Kaldeform, såsom: *ἀφιλος* o. m. fl. især hos Attikerne. Imidlertid, skönt dette öjensynlig er den sande Oprindelse til Forskjellen imellem begge Hovedformer, har man vant sig så meget til at anse Nævneformen som den fornemste, at Sproget virkelig siden er gået den modsatte Vej, og i mange senere Ord har man dannet Kaldeformen af Nævneformen f. E. *παις παι*, *κλεις κλει*, *πλακοους πλακου*, der ingenlunde må anses som Grundformen, denne var *πλακοεν*, deraf *πλακοεντς*, *πλακοεις*, *πλακες* og

deraf endelig *κλακοει*, *κλακε*. Da således Kaldeformen ikke altid er ældre end Nævneformen, heller ikke i alle Ord eller i Ental og Flertal er adskilt fra denne, synes det mest passende med alle hidtil værende Sproglærere at lade Nævneformen beholde den første Plads, men give den så nærbeslægtede den anden.

3) Kan Navneordets Begreb i Forhold til Gjerningsordenes være lidende, være Tingen eller Gjenstanden, hvorpå Handlingen går ud, eller som umiddelbar modtager Indtrykket eller Formen i Ordene, som betegne, at de stå i sligt Forhold, kunde man måskje kalde *Indtryksformen* og Endelsen som danne den *Indtryksendelsen.*

4) Men Begrebet kan også være middelbar eller uegentlig Gjenstand, det er at sige Gjerningen kan vel angå den, men dog nærmest og ligefrem gå ud på en anden Ting, Personen kan da siges at virke på den egentlige Gjenstand, men med Hensyn til den uegentlige. Den Form som udtrykker Tingen, hvortil der tages Hensyn ved Gjerningen, kunde da kaldes *Hensynsformen* og Endelsen *Hensynsendelse.*

Begge disse Former udtrykke da et Slags Gjenstand, ved begge tænker man sig Begrebet på en Måde lidende eller modtagende, ingen af dem giver altså nogen fuldstændig Ide, ti man kan ikke tænke sig en lidende Ting, uden tillige at tænke sig noget den lider, noget som göres ved den, ej heller en Gjenstand, uden noget som den er Gjenstand for, eller som virker på den. Forskjellen

er at Begrebet i det ene Tilfælde er egentlig umiddelbar Gjenstand (directe), i det andet middelbar eller uegentlig (obliqve), i det ene ligefrem lidende, i det andet afhængig eller betinget lidende. Denne Forskjel synes vel filosofisk', men er dog iöjnefaldende nok til at bemærkes, tydelig og hyppig nok forekommende til at udtrykkes ved egne Endelser i mange Folkes Tungemål, ondog i de ældste, og sådanne, som ikke adskildte Nævne- og Kaldeformen f. E. Islandsk, Møsogotisk. Men i mange andre ere disse *lidende Forholde,* formedelst sin indbyrdes Overensstemmelse ikke adskilte f. E. i de danske, svenske og engelske Stedord. Mærkeligt er det at disse vigtige Former ikke *adskilles* i *Nygræsk,* som kun har en eneste Gjenstandsform, hvorimod Forskjellen imellem Nævne- og Kaldeformen nöje iagttages. Årsagen er vel at Natsjonen er falden tilbage i et Slags Råhed, så at den ikke tænker sig de filosof. Forholde så tydelig, som de rå Følelser. Besynderligere kunde det endnu synes, at disse lidende Forholde i mange, især nyere Sprog, ikke adskilles fra Ordenes Hovedformer, da dog Begrebet er så påfaldende forskjelligt. Hertil ér Grunden uden Tvivl, at Gjerningsbegrebet forudsætter Hovedbegrebet i de selvstændige Former, ligesom Gjenstandsbegrebet i de lidende Former atter forudsætter verbum, det var altså naturligt at Subjektet gik foran og Objektet fulgte bag efter Verbum, som kom til at stå i Midten når man fulgte den rolige Gang, hvori Tankerne frembyde sig; således vare da disse Ords Forholde

ved sine Pladser noksom bestemte og behøvede i de nyere, mere sindige, og ligesom mere satte Folkes Sprog ingen flere Betegnelsesmåder ved egne Former. Hos de gamle derimod, hvor Følelserne vare mere levende, behøvedes allehånde Omsætninger af Ordene til at skildre deres Grad af Beskaffenhed, og måtte derfor have egne Former til de filosofiske Forholde.

5) Navneordets Begreb kan også stå i Forhold til andre end Gjerningsord. De vigtigste af disse andre Ordklasser ere uden Tvivl Navneord og Tillægsord, med Tillægsordene kunne de enten stå i samme Forhold, og sættes da tillige i samme Form, eller de kunne tjene til et Slags Forklaring, Beskrivelse eller Bestemmelse af Beskaffenheder eller Omstændigheder ved Tillægsordenes Begreber, hertil har Latinen en egen Form, som kaldes *ablativus* f. E. captus oculis, dignus morte, auro venalis, vilior auro, virtutibus, maximus natu. Sådanne Omstændigheder kan også ofte forbindes med Gjerningsord, og være mangehånde, såsom Tid, Sted, Sammenligning, Værd, Årsag, Redskab o. desl. Måskje man bekvemmest kunde kalde den latinske Ablativ, som omfatter alle med et Navn, *Omstændighedsform.* Andre Sprog have egne Forholdsformer til mange enkelte af disse Omstændigheder, hertil kan man da og i Dansken lettelig danne sig så mange indskrænkede og bestemte Navne som behøves f. E. *Redskabsformen* (instrumentalis), *Stedsformen* (locativus), *Overgangsformen* (factivus eller mutativus), *Nægteformen* (negativus), o. m. desl.

Skulde nogle Sprog befindes at have så mange slige, eller så særegne Forhold, at vi ikke havde Navneord eller Gjerningsord til at betegne Forholdet med, da mener jeg, man meget godt kunde danne sig Navne dertil ved at sammensætte de bestemte Forholdsord eller Biord, hvorved vi udtrykker eller omskriver Begrebet på Dansk med Ordet Form, såsom: *Fraform, Igjennemform,* o. desl. Det forstår sig at man af flere Betydninger, som mulig kunde være forbundne med en Form, måtte vælge at udtrykke Hovedbetydningen.

6) Endelig kan Navneordet også stå i Forhold til et andet Navneord, og betegne den Person eller Ting, som noget tilhører, som ejer *eller* har noget, dette Forhold er et af de allervigtigste og hyppigste, derfor og som oftest meget bestemt udtrykt i mange Sprog ved en egen Form, hvilken bekvemt kunde kaldes *Ejeformen* (Genitivus). De latinske Navne på de fire sidst anførte ere dels oversatte af Græsk, dels dannede af så enkelte og ubetydelige Omstændigheder, at man ikke bör tage Hensyn til dem, men til Begrebet selv, ved at danne sig danske Navne, f. E. Accusativ af at anklage, fordi de Ord, som betyde at anklage, i Græsken styre den Kasus, men når man nu slår, dræber, sælger, køber, binder, løser o. s. v. hvor bliver da Anklagelsesbegrebet af? Det samme er Tilfældet med Dativ, af at give, men når jeg nu forærer én en Bog, så er det jo mig der giver Bogen, og dog er det ikke mit eller dens Forhold, der kaldes

Dativ, men Personens, som modtager den, ligeså ved Ablativ og Genitiv.

Ligheden imellem disse tvende *beskrivende Former*, er ikke så stor, som imellem de foregående; begge Former synes fornemmelig bestemte til Forhold imellem *nomina*, begge tjene til at give en videre Udførelse eller Beskrivelse af en anden Ting, deres Betydning synes derfor og at være endnu mindre selvstændig eller fuldstændig og mindre indesluttet i Tingen selv end de fire foregående, der alle fremstillede Tingen selv, i Forhold til Gjerningsordet, f. E. *han* hører, hør *du*! han gav *Tiggeren en Mark*. Forskjellen er derimod klar og meget betydelig, den ene udtrykker, hvorledes noget er eller skjer, den anden, hvortil noget henhører, den ene en Måde, den anden en Forbindelse, hvilket er noget helt ulige. Derimod synes Omstændighedsformen at stå i et nöje Slægtskab til Hensynsformen. Når man f. E. siger: om tre Dage overgiver jeg Byen til Fjenderne, så er Hoveddelene i Sætningen: *jeg* — *overgiver* — *Byen*. Alt det øvrige (til hvem, og på hvad Tid) er kun et Slags Udvidelse, en nöjere Beskrivelse af Omstændighederne ved Handlingen. Omstændighedsforholde skulde derfor ikke heller være adskilt fra Hensynsformen i Latinen, hvis dertil ikke var kommen en udvortet Grund ligesom ved Hovedformerne, nemlig dobbelte ligegyldige Endelser af Hensynsformen, der siden adskiltes i Betydning og Brug, således er Forskjellen imellem disse Former af Ordene på *a*, men så og blot, at den af Hen-

symf. på *æ* er taget af det gamle græske på *αι*, med kort *ᾰ* svarende til den på *οι*, hvoraf man har *οἶκοι* o. dels., af begge Dele komme de sædvanlige Hens.f. i Flert. *τιμαις*, *οἴκοις*. Omstænd. på *ᾱ* derimod af de sædvanlige doriske på *ᾳ* med langt *a* og meget kort *ι*, hvilket bortfaldt i Latinen ligesom *ῳ* blev til *ō*, således fik man da de to Former *mensae* og *mensâ*. Det samme ses tydelig at være Tilfældet i 3die Forandr., hvor *e* og *i* afveksle så ofte, og kun i nogle visse Ord have fået en ret bestemt Anvendelse. Derfor begribes og, at Omstændighedsformen må savnes i Latinen, hvor slige dobbelte Former ikke fandt Sted, som overalt i Flertallet. I disse og andre Tilfælde, ligesom overalt i Græsken, er dens Betydninger fordelte imellem Ejeformen og Hensynsformen.

Ethvert Sprog har ofte flere enkelte Betydninger forbundne med én Form, disse ere forskjellige efter de forskjellige Sprog og kun Hovedbetydningen kan komme i Betragtning ved Navngivelsen. Disse 6 Former, hvis Hovedbetydning her er fremsat, synes ellers at indbefatte alle de Hovedforholde, hvori Ordet kan tænkes, så at alle andre må blive at betragte som Afarter eller Underbestemmelser af disse. Vi have set nogle slige af Omstændighedsformen; i Finsk gives en dobbelt Gjenstandsform, den ene *fuldstændig* (acc. totalis), den anden *ufuldstændig* eller *den delvise* (partialis) f. E. han slog en Mand, han spiste Brød, eller af Brødet, er den delvise, derimod han slog en Mand ihjel, spiste Brødet (op) er den fuldstændige. I

Grönlandsk er en dobbelt Nævneform, den ene *afsondret* (nom. absolutus), den anden *forbunden* (n. concretus). Disse 6 Forholdsformer ere her optegnede efter deres naturlige Følge og Begrebernes Slægtskab, som derved udtrykkes. Mærkeligt at det også er den, hvori deres Endelser i de forskjellige Sprog synes naturlig at følge på, og udledes af hinanden, og om det end stundum synes at følge anderledes, er dog denne Orden i det hele taget den eneste rigtige og naturlige.

Iblandt min Broders Papirer fandtes Udkast til et Værk, som skulde have haft til Tittel *Vejledning til en kort Udsigt over Sprogvidenskabernes hele Kreds*, skrevet i Indien, men deraf kan jeg kün levere følgende Brudstykker; det øvrige består af korte, usammenhængende Bemærkninger.

F o r t a l e.

Den nu i Verden forhåndenværende Skat af Kundskaber er så stor, eller med andre Ord Videnskabernes Rige er så udstrakt, at intet Menneske, hvor store Åndsgaver han end må besidde, vil kunne göre sig til Herre af det Hele. De Lærde have derfor og for længe siden bekvemmet sig til at dele dette umådelige Rige imellem sig; men selv de enkelte Landstrøg deraf ere så vidtløftige, at det sjælden lykkes nogen at bemestre sig to eller

tre ved naturlige Grændser adskilte, fornemmelig om han tænker på at fremme Opdyrkningen af sin egen Provins; og ligesom en Fyrste gör bedst i at lade sig nöje med sin egen Stat, skönt han bör kjende de andre af Jordbeskrivelsen, således er det vel og rigtigst at den lærde indskrænker sig til en enkelt Kundskabskreds, kun at han ingenlunde bör være uvidende om de øvrige, eller, som ofte er en Følge deraf, foragte dem: han vil i det minste på den Måde altid med större Grund kunne håbe at overgå sine Forgængere, og derved stifte varigere Gavn for Menneskeheden. Men selv de enkelte Kredse af Videnskabernes Rige ere, som sagt, så vidtløftige, at man uden særskilt Vejledning ikke lettelig vil kunne erholde en rigtig Udsigt over det, men snarere forvildes eller ligesom tabe sig deri. Man har også for længe siden forsynet de studerende med slige Vejledninger i (Gudslærekredsen og Lovkyndighedskredse) andre Videnskabskredse, men i Sprogkredsen er såvidt mig bekjendt hidtil ingen sådan bleven udarbeidet. Denne Mangel, som især må føles på en Tid, da Sprogvidenskaberne dyrkes med så megen Iver, har jeg her søgt at afhjælpe. Det første Forsøg over en så vanskelig og mangfoldig Gjenstand må vist nok være yderst ufuldkomment, men det er jo allerede en Fortjeneste at have gjort opmærksom på denne Mangel i Skriftvæsenet, og at have villet efter Ævne afhjælpe den.

Hensigten hermed er ingenlunde at afhandle alle disse enkelte Sprogvidenskaber, men at angive

hvilke de ere, hvad enhver især indeholder, og hvorledes de forholde sig til hverandre, samt de vigtigste Hjælpemidler til at studere dem; — ——

Pasigrafi består i en Skrift, som skulde være læselig for alle, hvad enten deres Sprog stemme overens eller ej. Ligesom Taltegnene forstås af alle, skönt enhver Folkeslægt læser dem efter sit eget Sprog. Den kinesiske Skrift er af denne Natur, den forudsætter, for at læses og forstås, ikke at man kjender Lyden af noget eneste Ord i det kinesiske Sprog, da den ikke betegner Ordene i Sproget, men Tingene selv i Naturen; den kan derfor og læses umiddelbar af Koreanerne, skönt de have sit eget Sprog, forskjelligt fra Kinesisk. Men da figurlige Udtryk, sammensatte Ord, og Måden at aflede Ordene af hinanden, samt Ordenen, hvori Ordene følge på hverandre i Talen eller Begreberne i Tænkningen, kort hele Formen, hvori Tanken gydes, er så yderst forskjellig hos forskjellige Natsjoner; så synes det umuligt, at de skulde kunne forstå en og samme Tegnskrift, uden alle Öjeblikke at forvirres og forvildes, f. E. vilde nogen Nordbo forstå Ordet *Løfteamme* (Hebamme) eller nogen Tysker *Erdemutter*? da han havde lagt Bog-en på Bord-et, als er hatte gelegt Buch-das auf Tisch-den. Nu tænke man sig, når et Tegn sættes for hvert Ord, Böjningen forsvinde, f. E. als er haben legen Buch-das auf Tisch-das!

samt fremdeles hvorledes, dette vilde tage sig ud for de Folkefærd, som bruge Postpos. for Præpos. f. E. Finner, Ester, Ungarer o. s. v. eller som ingen Artikel have f. E. Russer, Polakker o. fl. quando is habere collocare liber illud in mensa illud. At nærgrændsende og beslægtede Folkefærd, som have omtrent samme Tankegang, kunne til en vis Grad forstå en fælles Tegnskrift, lader sig vel begribe, men det synes dog som den fine Skyggetegning af Tanken selv i dette Tilfæde vil gå forloren, og at næppe noget Snilleværk vil kunne nydes i denne Form.

Pasilali, Almentale, eller *et almindeligt Sprog* hører måskje også til Grammatikernes Hjærnefostre, men det har dog en betydelig höjere Grad af Mulighed eller Rimelighed; ti et Sprog kan læses af så mange, som det skal være, og når det er lært, så kan Ordenes Lyd eller Form vejlede Tanken, eller vise den læsende, hvad Slags Sving den skrivendes Tanker har taget, skönt hans egne vilde have slået en anden Vej ind; og det uden i mindste Måde at forvilde ham; da han tilligemed Ordene i det ny Sprog uvilkårlig har lært dens naturlige Følge og Forbindelse, og derfor, så længe han læser, uden at tænke derpå, afser sit eget Sprogs Vendinger og Talemåder, Ved Tegnskriften derimod, da han ikke kjender det Sprogs Natur, hvorefter den er indrettet, må han nødvendigvis henføre alt til sin egen sædvanlige Tankegang, altså forvildes så ofte den er forskjellig fra den, hvorefter Tegnsproget er indrettet, og det uden at finde

noget, som kan vejlede ham. Disse to Måder at tilkjendegive sine Tanker, forholder sig derfor omtrent som Luftfarten til Sejladsen. Det synes som Vandets Modstand skulde være en Hindring i Farten, men den gör den stadig og sikker; ligeledes kunde man anse de sære Lyde af et nyt Sprog som en Hindring for Tanken; men de vil ufejlbarlig vejlede den til Målet nl. at fatte den skrivendes Mening. Latinen har på en vis Måde været sådant et Almensprog for de gejstlige, de lærde og de adelige i det vestlige Evropa og det i mange Hundredår efter at det var ophørt at tales som et levende Sprog; ja det kan vel umulig lykkes et levende at håndthæve sig i denne Værdighedspost, om det end kunde opsvinge sig dertil, da det altid er underkastet Forandringer og disse i Følge Tingenes naturlige Gang ere forskjellige i forskjellige Lande og Stæder, hvoraf nødvendigvis må opkomme forskjellige Sprogarter og tilsidst forskjellige Sprog. Latinen var dog ingenlunde vel skikket hertil, da den er altfor vanskeligt i Böjningen og kunstigt i Ordföjningen, stiv og tvungen til at udtrykke Gjenstande af det daglige Liv, såvelsom Kunster og Videnskaber, hvor det må behjælpe sig med at låne af Græsken. Til en grundig Kundskab eller Lærdom i Latinen forudsættes derfor også Græsk, hvorved dets Ubekvemhed til Almensprog uendelig forøges. Det var især den katolske Religions Hovedsæde i Italien, som gjorde den så almindelig fremfor Græsken, til evig Skade for Verden; ti Græsken er i sig selv lettere, smidigere,

fuldkomnere og selvstændigere, samt den gamle græske Litteratur fortrinligere i Henseende til Smagen og vigtigere for sand uforfalsket Kristendom i den Grad, at hvis den var bleven så almindelig som Latinen vilde den uden Tvivl have håndthævet sig på denne Post til evig Tid; da den menneskelige Tanke hidtil aldrig var klædt i nogen herligere Dragt, og hvo kan vide om den græske Tunge ikke endnu vil rejse sig; en Værdighed, som ingen anden er i Stand til at beklæde; på noget levende Sprog er i det mindste ikke at tænke.

Man har forsøgt at danne kunstige Almensprog. — — —

Kritikken eller som man vel kunde kalde den *Sproggranskningen* er en såre udstrakt Gren af disse Videnskaber. Den har vel ikke hidtil været samlet eller udviklet fuldstændig i Form af en ordentlig Lærebygning, skönt ofte anvendt med udmærket Held i mange ypperlige Værker, fornemmelig udgivne i Tyskland og Engelland; men en klar og temmelig rigtig Udsigt over dens Oprindelse og Inddeling har man i *Harris's philological Inquiries*. Den deles der i tre Dele. Den første og oprindelige (*the philosophical Criticism*) er Reglerne for et godt Foredrag i Almindelighed eller med Forfatterens egne Ord: „En dyb og filosofisk Ransagelse af Grundlovene og Grundreglerne for et godt Foredrag, for såvidt de kunne uddrages af de mest afholdte Værker." Men det er uden Tvivl

blot den eng. Talebrug, som har forledt Harris til at antage dette for en Del af Kritikken; det er nemlig blot *Anvendelsen af disse Regler til at bedömme et eller andet Skrift*, til at udvikle det rigtige, det skönne eller det mangelfulde deri, som med Rette kan kaldes Kritik, ikke Reglerne selv og deres Drøftelse, dette udgöre Digtekunst og Talekunst, eller hvad vi kalde de skönne Videnskaber. Dette indses tydelig af de Eksempler, Harris anfører, såsom Aristoteles's Poetik og Rhetorik, Cicero de Oratore, Horatses ars poetica og Quintilian, o. s. v., som ingen vilde regne for kritiske Værker og som man ser, at Forfatterne heller ikke selv have givet Navn af Kritikker. Denne første Del af hvad Engellænderne kalde *Criticism* udelades derfor med Rette her, og henvises til sin egen Plads, hvor den alt har været omhandlet. Indskrænker man derimod denne *filosofiske*, eller som jeg heller vilde kalde den, *bedömmende Kritik*, eller måskje endnu rettere *Skriftgranskning* til den omtalte Anvendelse af Talekunstens og Digtekunstens Grundsætninger; så er den vel af såre stor Vigtighed for Skriftvæsenet, men som man ser, af ganske anden Beskaffenhed end den Harris angiver. Dertil hører da *Anmældelser* (Resensjoner), og alskens *lærde Tidender*.

Men det forstår sig selv, at det kun egentlig er for såvidt de holde sig til Forfatternes Foredrag, de kunne hidregnes, da Gjenstandens Afhandling må bedömmes efter allehånde andre Videnskabers Regler, med andre Ord, kun for såvidt

de give sig af med Formen, ikke med Materien, altså kun i Bedömmelsen af Værker, der høre til de skönne Videnskaber; ti ved alle de øvrige bliver Materiens Afhandling bestandig Hovedsagen.

Denne *Skriftgranskning* eller bedömmende Kritik var de gamle aldeles ubekjendt, ti når Aristot. eller Cic. o. s. v. anføre Forfattere, så er det ikke for at bedömme deres Værker efter Kunstens Regler, sköut de vel stundum kunne ytre sig om deres Mangler såvelsom om deres Fuldkommenheder, men omvendt for at grunde Kunstens Regler på Betragtningen af de Mönstre, Forfatterne have efterladt sig. Den kan også næppe anses for en egen Kundskabsgren, hvad enten man indskrænker den til Anvendelsen af de skönne Videnskabers Regler eller udstrækker den til Bedömmelsen af et ethvert litterært Arbejde, efter den Videnskabs Grundsætninger, hvortil det hører.

Om *Sproglærens* Inddeling se Fort. til min Vejledning til det Isl. S. XL o. flg.; hvorved dog må bemærkes, at det vilde være rettere at afhandle *Dannelseslæren* foran *Böjningslæren* (eller Forml.), da en foreløbig Ide om Ordenes Inddeling og Oprindelse af hverandre, vilde kaste meget Lys på deres Böjningsmåder, det vilde også være naturligst at betragte først de selvstændige Ord, som betegne Ideerne, derpå de blotte Afændringer af Ordene, som tilkjendegive Bibegreber eller Begrebernes forskjelligartede indbyrdes Forholde. — Sproglæren er naturligvis lige så mangfoldig som de menneskelige Sprog.

Sanctii Minerva. s. de causis lingvæ lat. Salamanca 1687.

Port-Royal-Sproglærer over Græsk, Lat., Italiænsk og Spansk (ved *Claude Lancetot* 1613 † 1695 oversatte på Engelsk, berömmes meget.

Man skulde vel kunne antage en *anskuende Sproglære*, som måtte indeholde Reglerne for Udførelsen af den særdeles Sproglære, men disse Regler have såvidt vides hidtil aldrig været samlede, udviklede eller bragte i nogen Lærebygning.

Den såkaldte *almindelige Sproglære* synes derimod snarere at høre til Sprogforskningen end til Sproglæren, og skal ombandles i det følgende.

Disputerekunsten (Dialektikken) synes mere at høre til Forskningsvidenskaberne, end til Sprogvidenskaberne, i det mindste efter Sanctii Bestemmelse: Sermoni autem perficiendo tres opifices adhibuit (Deus). Prima est *Grammatica*, qvæ ab oratione solæcismos & barbarismos expellit; secunda *Dialectica*, qvæ in Sermonis veritate versatur; tertia *Rhetorica*, quæ ornatum Sermonis tantum exqvirit. Min. 1, 2. Men denne Anskuelse eller Inddeling er ingenlunde nöjagtig eller logisk, rigtigere er det at betragte følgende to Videnskaber, som et Slags Fortsættelse af Sproglæren eller så at sige höjere Sproglære:

Talekunsten (Rhetorik) og
Digtekunsten (Poetikken.),

som i sine Underafdelinger omfatte alle Arter af litterære Arbejder. Til disse to høre endnu tvende Kundskabsgrene eller Kunster til Talekunsten, nem-

lig Læren om den udvortes Veltalenhed og Læren om Sang og Spil; jeg vilde foreslå at kalde den første efter dens Hovedgjenstand Foredragskunsten, og Tonekunsten (Musik).

Om *Sprogforklaringens* Væsen og Inddeling, (se min Prisafh. S. 17. 18).

Den anvendte Sprogf. { Ordudledning / Formudledning } uend. mangf.

Den sidste eller grammatikalske Etymologi viser Sprogbygningens Oprindelse, d. e. oplyser Böjningsformer og Afledsformer. Ordföjning og Verseindretning høre vel og til Sprogbygning, men deres Natur er ikke des mindre hel forskjellig fra Böjningens og Afledningens. Disse består i Forlængelse, Forkortelse eller i alm. Forandring af Ordenes Dele, hine i den blotte Forbindelse af Ord, med Hensyn til Betydning [eller Klang, disse ere således mer materielle og sanselige, og de ny Deles Oprindelse eller Grundene til de gamles Bortkastelse eller Ombyttelse mod andre, ligger nærmere og dens Undersøgelse har mere Lighed med Ordforkl. Ordenes Forbindelser derimod frembyder ingen ny Dele at udlede, ingen ny Skikkelser at betragte, deres Undersøgelse er derfor mere afsondret og dybere forskende, og blot de historiske eller jævnførende Oplysninger kunne henføres til den egentlige Sprogform. *Den* (teoretiske d. e.) *anskuende Sprogforkl.* indeholder Reglerne for den anvendte og er almindelig, i det mindste i Hovedsagen, for alle menneskelige Tungemål.

Med Sprogforklaringen er nærbeslægtet en videnskabelig Undersøgelse af den i Sprogbygningen forborgne Tænkning, det er at sige af de Ideer og Biideer, som udtrykkes ved Dannelses- og Böjningsformerne og deres indbyrdes Forholde, af de Bestemmelser eller Skatteringer af Tanken, som betegnes ved Ordforbindelsen og de såkaldte Vendinger i Sproget den Samklang og Tonebygning, som frembringes ved Versindretningen; kort: Udviklingen af Grundene, som skönt dunkelt følte, synes at have ledet dem der dannede Sproget til at forme det som det er og ikke anderledes. Man ser let, at dette er, hvad man har kaldet *den filosofiske Grammatik* eller Sprogets Filosofi; hvad vi på Dansk pleje at kalde *Sprogforskning*. Den deles omtrent ligesom Sprogforklaringen i den:

anvendte eller *særdeles*, som blot befatter sig med et enkelt Sprog, men denne indeholder tillige Undersøgelsen af Grundene til Ordenes Forbindelser, med andre Ord, strækker sig også til Ordföjning og Versindretning, som vi have set, ikke så egentlig falder under Sprogforklaringen. Den er i Følge sin Natur, ligeså mangfoldig, som de menneskelige Tungemål.

Den anskuende Sprogforskning eller *almindelige Sproglære*, som man plejer at kalde den, forholder sig derimod ikke aldeles som den anskuende Sprogforklaring, den giver nl. ikke egentlig Regler for den anvendte, men den udstrækker sig blot til en videre Kreds. Dens egentlige Bestemmelse er vel Udviklingen af *Talens* Forhold til *Tan-*

ken i Almindelighed; og den burde derfor være afsondret fra, og anvendelig på ethvert menneskeligt Sprog; men da ingen Sprogforsker har omfattet så mange Tungemål, så har heller ingen udført et sådant Værk, næppe har nogen haft grundigt Indsigt i flere end ti, og de fleste af disse henhørende til samme Familie såsom; Græsk, Latin, Italiænsk, Spansk, Fransk; men af disse lader sig ingenlunde uddrage |en i egentlig Forstand *almindelig Sproglære*; tværtimod vil man finde ved at prøve slige Værker på fjærne Sprog, f. E. af den eskimoiske eller malaiske Familie, at de aldeles ikke passe her, men at Tanken her ytrer sig i ganske andre Skikkelser. Imidlertid ere de derfor ingenlunde at forsmå, men Undersøgelsen af visse enkelte Folkefærds Måde at udtrykke Tanken, er altid deltagelig og fortjenstfuld, som et Skridt til den i Ordets sande Betydning *almindelige Sproglære.* Af denne Årsag forekommer Ordet *anskuende Sprogforskning* mig mere passende, da det ikke bestemmer, hvor få eller mange Sprog der anskues.

Af the foreign Review, July 1828, S. 259-262; sammenlign Raskes Litteraturblad 1828 S. 48, hvor Brevets Indhold kortelig angives.

Dear Sir,

Although the subject of this letter be pretty different from our usual topics of correspondence

yet, knowing your erudition and love of truth and science, I hope you will not be displeased at seeing my opinion of such a matter as this. Some days ago, I got a sight of the 21st volume of the London Archæologia, or Miscellaneous Tracts relating to Antiquity, published last year. By running through the table of contents, I was particularly attracted by two papers of Mr. Hamper, containing explanations of two Runic inscriptions, the one on a gold ring in the possession of the Earl of Aberdeen, the other on a jasper ring belonging to Mr. Cumberland. In the *Antikvariske Annaler* (Copenhagen 1820, vol. iii.) there is an *Essay* explanatory of the first-mentioned inscription, by Professor F. Magnusen, which was, according to the author, originally written in Latin, and published by the Antiquarian Society of Newcastle-upon-Tyne, with great elegance, 1820. This treatise (I speak of the Danish, as later and more complete) is certainly not satisfactory, nor did it satisfy the learned author himself; for, in speaking of another ring, bearing nearly the same inscription, and proposing the reading of it, he very modestly concludes thus, (page 349): — „Whether these words belong to the Welsh, Gaëlic, Saxon, or other languages, I cannot determine." Of course, seeing a new explanation published in England seven years later, I expected some new discovery, some step at least towards extrication from those puzzling difficulties; but how greatly was I disappointed in the papers mentioned above. Mr. Ham-

per has quoted neither the Danish nor the Latin dissertation of Professor Magnusen, nor the curious work of Mr. W. C. Grimm on German Runes, published at Göttingen, 1821, nor any other Danish or German author on this matter; but, contented with his own knowledge of the Anglo-Saxon, he declares the inscription to be a most ridiculous sort of spell in that language, and gravely explains it as such, although, in fact, it belongs to a very different tongue, so that not a word, nor even a single syllable, is right in the reading and explanation he proposes. This the author himself, or anybody else, may convince himself of, without even knowing much of the Anglo-Saxon; for, 1. If the cross, as the author states, be the mark of beginning or end, which on a ring is equivalent, you must begin the reading from that mark, or it must evidently be false. Now our author passes by the first nine letters, and begins with the tenth, and afterwards transposing those first nine letters, he throws them into the middle of the inscription: of course his reading is disturbed and false. 2. In an inscription of merely thirty letters, distinctly and accurately executed, you cannot reasonably suppose entirely different figures to represent the very same sound, especially if the alphabets existing of that kind of writing assign different powers to those characters! Now our author has taken two figures for G, two for E, two for O, nay three for D; of course his reading is evidently erreneous. 3. The ring, being of gold, and pretty

fine workmanship, and, consequently, made for a chief of some distinction, by an artist of considerable skill for his time; moreover, the inscription consisting merely of three words, — for there are only three distinctions marked on the other ring quoted in Drake's *Eboracum*, which our author himself considers as a clue of great importance, you cannot possibly admit two or three blunders in every word, as you might, perhaps, on a monument in a country churchyard, over some shoemaker or tailor of the common people; especially as there is another similar monument, bearing almost the very same inscription. Now Mr. Hamper, after having begun the reading, transposed the words, and fixed the power of the letters most arbitrarily, has still found himself obliged to insert three letters, throw away one, and change the power of one, occurring twice, however, in his two first words of the inscription, in order to make it look like Anglo-Saxon. Of course, it is certainly not Anglo-Saxon. 4. The most curious circumstance is still, perhaps, that the reading thus violently extorted by our author, but not really existing on the ring, is not Anglo-Saxon, any more than this letter is Anglo-Saxon; for, besides the preposition *on*, there is not a word of true Anglo-Saxon in it, and that *on* is cut out of the middle of one of the three words, and composed of letters, which, probably, neither signify *o* nor *n*, nor even belong to one syllable! If the author would have us believe it to be Anglo-Saxon, he ought, I

think, to have referred to some grammar, where such forms are proved; to some dictionary, where those words are recorded, or to some other monuments or passages of known Anglo-Saxon books, where such expressions occur; but he has not troubled himself the least about any proof of the justness or accuracy of the words he has formed. The only thing of probability in his explanation is a quotation from Drake's *Eboracum* (1736), „whose reveries," he says, „skall be thrown into a note." The passage quoted contains the learned Swedish minister's, the Rev. Mr. Serenius, idea of this inscription. He was not able to make out more than one word, which he read *Glastaponto,* (it should be *Glasta-pontol,*) and which he thought had some reference to the Abbey of *Glastonbury*. This seems to be pretty correct, though, according to most of the alphabets, it ought to be *Glæstæ-pontol.* As the word *pontol,* however, is not Anglo-Saxon, I suppose the inscription to be of a more ancient date; for instance, about the time of the Saxon war and conquest, and the language to be Welsh or ancient British. It would be interesting, indeed, on this occasion, to know the early history of Glastonbury, which, perhaps, you may supply, being so much nearer. As to the rest, it is certainly to the Welsh scholars we must look for the true explanation of these curious monuments. From dictionaries alone, without a thorough knowledge of the ancient British and living Welsh, it will scarcely ever be found out, the structure of that

language being so very singular, in changing the initial letters of the words, and the orthography having undergone several vast alterations at different times, even some of the letters having changed figures. The inscription on the golden ring, for instance, might be read, — Ærcriuilt criurivon (or criuripon) Glæstæpontol, and the first word might be a compound of Welsh *aer*, acies, prælium, and *creuled*, cruenta, contracted like the English *past* for *passed*; the second word might be another compound of the same syllable, *creu*, which is derived from *crau*, blood; and the last word might be thought to contain the Welsh *pont*, a bridge. But the character here taken for *c* is sometimes used as the vowel *y*, which, of course, changes the reading very considerably

The explanation of the inscription on the jasper-ring, which is in the same character, and, in all probability, the same language as that on the golden one, also presents some very strange phenomena. 1. The author has not thought right to give us any drawing, nor so much as the dimensions, or the least description of the ring, how ti is made, whether the letters are relieved or engraved, whether the dots or marks of distinction between the words are clear and sure, and made in the same manner as the letters, or not. Nor do we obtain the least information of these curious things from the perfectly useless dissertation on the Runic Jasper-ring, by *Mr. Fr. Douce*, following the explanation of Mr. Hamper; so that one must

think neither of these gentlemen have ever seen the ring, and, consequently, the accuracy of the inscription, if not the real existence of the ring, must appear doubtful. 2. The same letters as you see on the gold ring, are here read quite otherwise; for example, one and the same character that is read there N is here E; another is A on the former, O on this; the N of the golden ring is here P; nay, one that was taken for O on the former is here declared to be F. But how the letters have come to change power in such a singular manner from page 26 to 117 of the same volume, the author has not been pleased to inform us. I know not whether the beginning of Mr. Douce's dissertation does not contain a hint to the explication of this mystery. It runs thus: — "The explanation of the inscription on Mr. Cumberland's Runic ring, which has been presented to the Society (of London Antiquaries) by its truly learned member (Mr. Hamper) is in all respects so lucid and satisfactory, that not a shadow of doubt could have fallen on its accuracy and propriety (!); but it will be no small gratification to that gentleman to learn that, *previously* to the application which he received on the subject, a copy of the inscription on the ring had been conveyed to *Professor Finn Magnusen* *), at *Copenhagen*; and that this gentleman *has reduced the inscription to precisely the same words*, the parties differing only

*) The text has Magnuren!

in one letter, where the advantage is evidently on the side of Mr. Hamper." But certainly one would think some spell had occasioned Mr. Hamper's now reading the letters quite otherwise than before. Mr. Douce, it is true, explains it otherwise, intimating that Mr. Hamper had now found a clue to the words (meaning *the letters*) of the inscription in the Cotton Library of Manuscripts; but Mr. Hamper honestly declares it is that alphabet engraved in Hickes, lib. ii., and quoted also on account of the golden ring, page 26. Be this as it may, justice requires me to observe, that Professor Finn Magnusen merely agrees with our author in the reading of the inscription, but has not meddled the least with the transforming it into the fictitious Anglo-Saxon!, or with the explanation proposed by Mr. Hamper, although he thought the two first lines *looked somewhat like the Dano-Saxon.* „Cui lingvæ hæcce verba adscribenda sunt *jam non decernere audeo,* qvamvis duo priores lineæ Dano-Saxonico idiomati *cognatæ* appareant," are his own expressions, alleged by Mr. Douce, p. 120. Our author tells us that this inscription is less difficult than most other reliques of the same kind, and that it is a Dano-Saxon amulet against the plague, which he reads wonderfully well: —

Eryri uf mol
yri uri wol
wles te pote nol.

But afterwards he most unluckily translates it into what he is pleased to call Anglo-Saxon; this he

renders again into Latin; nay, even (to show he is a poet) into English verse. As to his Dano-Saxon text, he does not explain a single word of it, nor is there one syllable of Danish in it, as far as I am able to discover; and, as to his Anglo-Saxon translation, I shall merely analyze one word of it viz. *yri*, in the text. This he translates *ara*, which, again, he renders into Latin by *remitte* (nostram pestem), but the Anglo-Saxon *ára* is, in reality, the Imperfect of *árian*, honorare, and consequently ought to be rendered *honora* (*nostram pestem*)! which is a most ridiculous phrase, but, very happily, not at all existing in the inscription. If you look at the legend itself, as exhibited pretty correctly, I think, here above, you will easily discover that it is neither Anglo-Saxon nor Dano-Saxon, but, in all probability, the very same inscription as on the golden ring, and on the ring quoted from Drake's *Eboracum*, with some small variations, being, perhaps, merely dialects of the same words; so that each of these three lines corresponds with one of the words on the other rings. The first word, *Eryri*, is purely Welsh, and even the appellation af a mountainous tract of North Wales. As I showed Professor F. Magnusen the article *Eryri*, in Richards's Welsh Dictionary, he was struck with another word close by, viz. *Eryrai*, an eagle-stone, and thought the jasper of the ring might possibly be such an eagle-stone. But, if the representation of the inscription, exhibited page 117, be correct, there is a distinction between

these syllables, thus, „Ery-ri," which would make one imagine that it were two distinct words, and the last a form of *rhi*, a prince, a lord. As to the word *wol*, which is, in reality, an Anglo-Saxon expression for plague, it may also, in Welsh, be a form of *mol*, or perhaps of *mawl*, praise, or *moel* a hill, for instance, *y Voel*, the hill. I do not at all pretend to determine any of the words, which I most willingly leave to the Welsh antiquaries to explain; I merely think I have discovered the true language of these monuments, as also most likely of the Bracteates and the lost Gold-horn of Copenhagen. If, however, I should be mistaken in this, I hope I have discovered, at least, that Mr. Hamper's explanations are just as good as none.

Having once begun to criticize the 21st volume of the Archæologia, I beg your permission to add a few words about another very insignificant paper in it, viz, the 13th, on the word *Mass*, by *John Bruce*, Esq. This author distinguishes between the *mass* of the Roman Catholic church, which he derives from the Latin *missa*, and *mas*, in the words *Christmas*, *Candlemas*, *Lammas*; &c. which he deduces from the Anglo-Saxon *mæsse*, as if this were not exactly the same word as our Danish *Messe*, Latin *missa*! „No, for I believe," says he, page 115, „the English is the only language in which these compound words exist." I am astronished to see how little the antiquaries of London know of the ancient languages of the north, as well as of the modern, to admit such a paper into their

collection, and how careless the author must have been not to look into some pocket dictionary of any of these languages before be presented his paper to the society. He might then easily have found, for example, that *Candlemas* is called, in Icelandic, *kyndilmessa*, in Danish *Kyndelmisse*, in Swedish *Kyndelsmassa*, in Dutch *Lichtmis*, and in German *Lichtmesse*. Of course the composition used in all the kindred languages of the Gothic stock, as well as in Anglo-Saxon; nor is the composition limited to this word alone: the Icelanders, for instance, say also *Magnúsmessa*, *Pjetursmessa*, *Pálsmessa*, *Jónsmessa*, &c. &c.

I have the honour to remain, dear Sir,

Your sincere Friend,

Danus.

Samlinger til en fransk Sproglære.

Første Afdeling.

Bogstavlære.

1) *Skrivningen.*

1. Bogstaverne i Fransk ere følgende 25:

A, a	*a*	J, j	*jod* (Zjod)	S, s	*esse* (Es)
B, b	*bé*	K, k	*ka*	T, t	*té*
C, c	*cé* (Se)	L, l	*elle* (El)	U, u	*u*
D, d	*dé*	M, m	*emme* (Em)	V, v	*vé*
E, e	*é*	N, n	*enne* (En)	X, x	*ix*
F, f	*effe* (Ef)	O, o	*o*	Y, y	*i grec*
G, g	*gé* (Zje)	P, p	*pé*	Z, z	*zède.*
H, h	*ache* (Asj)	Q, q	*qu* (Ky)		
I, i	*i*	R, r	*erre* (Er)		

2. De Franske bruge også *œ*, men anse det kun for en Sammentrækning eller Forkortelse for *oe*, omtrent ligesom *&* for *et*, og; *w*, *æ*, *ö* bruge de derimod slet ikke, uden i fremmede Navne,

anføre derfor heller intet af disse Tegn i Bogstavrækken.

Om Tonetegn.

3. På Selvlydstegnene anbringes undertiden *Tonetegn* (des accens), som ere følgende tre:

(ʹ) *det lukte* (l'aigu eller l' accent fermé), sættes over *e*, når det skal udtales lukt eller dunkelt som vort *e* i *Sne*, *vred*, *tre*; f. E. *fermé*, lukt, *éternité*, Evighed.

(ˋ) *det åbne* (le grave eller l' accent ouvert), sættes især over *e*, når det lyder åbent eller klart som *æ*, eller som vort *e* i *Hest*, *bedre*, *Sted*, f. E. *père* (udtal pær'), Fader; *mère*, Moder; *procès* (udtal pro-sæ), Retssag.

(ˆ) *det brede* (le circonflexe eller l'accent ouvert long) sættes over Selvlyde, som ere åbne og lange tillige, og især hvor et *s* er bortfaldet efter Selvlyden eller hvor man forhen skrev dobbelt Selvlydstegn; f. E. *côte*, Ribben (af lat. *costa*); *bâton*, Stok (ital. *bastone*); *fête*, Fest (ital. *festa*); *âge*, Alder (tilforn *aage*); *crême*, Fløde o. desl.

Når to sammenhørende Selvlyde skulle have Tonetegn, sættes dette over den sidste af dem, f. E. *naître* (udt, næt'r), fødes; *où* (udt. *û*), hvor.

Disse Tonetegn tilkjendegive ikke Tonefaldet i Ordene, men Lyden eller Toneholdet af de enkelte Selvlyde, hvorover de sættes, f. E. *sévérité*, Strænghed, har Tonefaldet på sidste, men samme Lyd af *e* i de to første Stavelser.

De øvrige Læsetegn ere fornemmelig:

(..) *Adskillelsestegnet* (le tréma eller la diérèse) sættes over *e*, *i*, *u* efter en Selvlyd, for at tilkjendegive, at den dermed betegnede Selvlyd må skilles fra den foregående og udtales i en egen Stavelse; f. E. *naïf*, nair, troskyldig; *Saül*, Savl; *poëte*, Digter.

(') *Afkortelsestegnet* (l'apostrophe) sættes ved den øverste Kant af Linien for at tilkjendegive at en af Selvlydene *a*, *e*, *i* er bortkastet, f. E. *l'âme* for *la âme*, Sjælen; *l'accent* for *le accent*, Tonetegnet; *s'il arrive* for *si il arrive*, hvis han kommer.

(ç) *Ce med Svans*; den Svans eller *Sedilje* (la cédille), som således tilföjes *c*, tilkjendegiver at det skal udtales som hårdt dansk *s* foran *a*, *o*, *u*, f. E. *façade*, Fasade, Forside; *rançon*, Ranson, Løsepenge; *reçu*, modtaget.

(-) *Bindetegnet* (le tiret) bruges ikke alene, hvor et Ord deles ved Enden af en Linie, men også ofte imellem Delene, hvoraf et sammensat Ord består; f. E. *peut-être*, måskje; *très-joli*, meget smuk.

Mærk. *Skilletegnene* ere her de samme som i andre Sprog, og anvendes omtrent på samme Måde, kun bruges Sætningstegnet (,) ikke så hyppig, som i Dansk foran de henvisende Stedord, når den henvisende Sætning er kort og ligesom en Del af den foregående.

Om Brugen af store Bogstaver.

4. De store Bogstaver anvendes ikke som i Dansk ved alle Navneord, men kun 1) ved Navne på Personer, Folk, Sekter, Lande, Steder, Fester; f. E. *David*, *Chrétien*, Kristjan; *la Harpe*, *Les Anglais*, *Danemark*, *Londres*, London; *Copenhague*, København; *Noël*, Jul; o. desl. 2) Ved Kunsters, Videnskabers og Værdigheders Navne, når de stå som Hovedord eller Grundord i Sætningen, som det der egentlig omtales; men ikke hvis de stå som Omsagn eller ubestemt og ganske almindelig; f. E. *la* Philosophie *est utile dans la plupart des circonstances de la vie*, Filosofien er nyttig i de fleste Omstændigheder i Livet; men *l'Epicuréisme est un genre de* philosophie *très-commode*, Epikuræismen er et meget bekvemt Slags Filosofi. *Les dévoirs des Rois ne sont pas des choses indifférentes*, Kongernes Pligter ere ikke ligegyldige Ting; men *il est empereur et roi*, han er (både) Kejser og Konge; og *la mort n'épargne ni roi ni empereur*, Døden sparer hverken Konge eller Kejser.

Med små Begyndelsesbogstaver skrives Sprogs Navne, f. E. *entendre le français*, forstå Fransk; *un livre écrit en français*, en Bog (der er) skreven på Fransk; så og Tillægsord af Folkenavne og Værdighedsnavne f. E. *anglais*, engelsk; *royal*, kongelig; med mindre de stå i Overskrifter, Titler eller Egennavne, f. E. *Port-Royal*.

Om Udtalen.

5. Den franske Udtale er vel meget afvigende fra vores og derved overhovedet vanskelig, og må læres ved mundtlig Undervisning og lang Øvelse; men kan dog nogenledes henføres til Regler, hvorved Vanskeligheden såre betydelig vil lettes.

I Almindelighed kan bemærkes, at når et Ord slutter med *e* uden Tonetegn, udtales dette ikke, men foregående Medlyde høres tydelig; f. E. *sorte*, Soıt, Slags. Endes derimod Ordet med en Medlyd høres denne ofte slet ikke, med mindre næstfølgende Ord begynder med en Selvlyd, på hvilken den da i Udtalen falder over; f. E. *sort* (sår eller såhr), Skæbne; *mes* (mæ), mine; *mes amis* (mæ z-ami) mine Venner.

Når der imellem to sådanne Ord står noget Skilletegn, eller göres noget Ophold i Foredraget, læses Slutningsmedlyden af det første ikke over på Begyndelsesselvlyden af det andet.

En dobbelt Medlyd gör ikke som i Dansken den foregående Selvlyd kort og skarptonet; men er ofte blot en gammel Skrivebrug, der tjener til at vise Ordenes Oprindelse af Latin, f. E. *terre* (tær), Jord, udtales ikke som vort *værre*, men snarere som *være*, kun at det sidste *e* ikke høres; *effet*, Virkning, lyder *é-fæ* og ikke *ef-fæ* eller *æf-fæ*.

A lyder som i Dansk, f. E. *cap*, Forbjærg, Landspids; *â* er langt og anses af nogle for lidt

dunklere, men Forskjellen er ubetydelig f. E. *pâte*, Dej.

E har 3 Lyde, nl. 1) som lukt *e*, hvilket sædvanlig betegnes *é*, f. E. *armé*, bevæbnet; *égal*, lige; *sérénité*, Klarhed; 2) som *æ* eller åbent *e* hvilket ofte betegnes *è*; f. E. *avec* (avek), med; *après* (apræ), efter; *esprit* (æspri), Ånd; ligeså *ê* kun noget længere, f. E. *être* (æt'r), at være; 3) stumt *e*, der atter enten er aldeles umærkeligt som i Enden af Ordene: *parle*, tal! *même* selv; eller høres som en Halvlyd, et Slags *Shva*, i Mitten af Ordene; f. E. *il aimera* (il æm'ra), han skal elske; eller endelig udtales som et ganske kort *ö* i Slutningen af Enstavelsesord, såsom: *me* (mö), mig; *se* (sö), sig.

I lyder som i Dansk, kort eller smalt i: *prier* (prié), bede; *vif*, levende; langt eller bredt i: *cidre*, Most; *épître*, Epistel.

O har to Lyde 1) dunkelt eller lukt, som dansk o i *Fod, to, tro, stod*, f. E. — —
2) klart eller åbent, som dansk å eller *o* i *Spot, Offer, forordne*; f. E. *sortir*, gå ud; *tort* (tår, langtrukket), Uret: *corps* (kår), Legeme; ligeså *ô*, kun langtrukket, f. E. *côte*, Kyst.

U lyder som det danske *y*, kort eller smalt i: *butte* (byt), Tue; *suc* (syk), Saft; *bu*, drukket; langt eller bredt i: *ruse*, List; *flûte*, Flöjte.

Y lyder 1) som *i*; f. E. *style* (stil), Stil; *clepsydre* (klepsid'r), Timeglas; 2) foran en Selvlyd, som meget kort *i* eller blødt dansk *j*, hvilket vi dog aldrig have i Begyndelsen af Ordene; f. E.

yacht (jak), Jagt (at sejle med); *yeux* (jø), Öjne; men 3) imellem to Selvlyde står det som en Forkortelse for *ii* (eller dansk *ij*), så at det ene læses sammen med foregående Selvlyd, det andet udtales for sig alene som meget kort *i* (eller dansk *j*), f. E. *essayer* (es-sai-ier ɔ: e-sæ-jé); ligeså skönt en Medlyd følger på, i Ordet *pays* (pai-is ɔ: pé-i), Land; Ordet *club*, Klub, udtales *klyb* eller *klöb*.

Anden Afdeling.

Formlære.

1. Navneordene.

A. *Könnet* (le genre).

6. Ethvert No., være på døde Ting, Dyr eller Personer, henføres her ligesom i Italiænsk til ét af tvende Kön: *Hankön* (masculin) eller *Hunkön* (féminin); en Inddeling, som vel ingen Indflydelse har på Böjningen, men som dog er så vigtig formedelst Forbindelsen med Tillægsordene, at man gör vel i strags at mærke sig de vigtigste Regler, hvoraf man kan kjende disse Ords Beskaffenhed i denne Henseende.

Könnets Erkjendelse er ellers vanskeligere i Fransk end i Ital., da de adskillende Endelser *o* for Hank. og *a* for Hunk. her begge ere blevne

til *e*, eller ofte rent bortkastede. For at erindre Navneordenes Kön, der dog for en stor Del må læres ved Øvelse, gör man derfor bedst i, at nævne dem bestandig i Forbindelse med Kjendeordet, som er for Hank. *le* og for Hunk. *la*, i Flertallet *les* for begge Kön, eller med Enhedskjendet, som er i Hank. *un*, i Hunk. *une*.

Afledsordenes Kön er her, som i andre Sprog, for en stor Del bestemt ved deres Endelsér (hvorom se Orddannelseslæren), men hvad Stamordene angår, da er deres Kön i Græsk, Latin, den bedste Vejledning til at gjenkjende det i Fransk, hvor det yderst sjælden er forandret. Kun må man vel mærke, at det gr. og lat. Intetkön her, ligesom í Italiænsk, er faldet aldeles sammen med Ha. og følgelig de gamle Intetk. i Fransk blevne til Hankönsord; f. E.

lat.	*ovum*,	et Æg	er af	I.	men fr.	*un œuf*	af Ha.
-	*liber*,	en Bog	- -	Ha.	og -	*le livre*	- -
-	*libra*	et Pund	- -	Hu.	- -	*la livre*	-Hu.
-	*pluma*,	en Fjeder	- -	-	- -	*la plume*	- -

Som Undtagelser fra denne Regel må man mærke sig: 1) Afledsord på *eur*, som ikke betegne Personer, ere af Hu., skönt de svare til de lat. på *ór* af Hank., f. E. lat. *favor*, Gunst, fr. *la faveur*. Kun *honneur*, Ære, og Digterudtrykket *le labeur* Arbejde-t (med Jordbrug) ere af Ha., ligesom lat. *honor*, *labor*; ligeså de to nyere Ord: *le bonheur*, Lykke-n, og *le malheur*, Ulykke-n, der ikke ere latinske.

2) Nogle Intko., som man har brugt mest i Flertallet, ere blevne til Hunkönsord, fordi Intks. Fl. meget ligner Hunks. Ent i Latin og Græsk, f. E.

la Bible, Bibelen,
la corne, Hornet,
l'etude, Studering,-en,
la feuille, Blad-et,
l'idole, Afgudsbillede,-t,
la lèvre, Læbe-n,
la poire, Pære-n,
la pomme, Æblet,
les armes Våbnene,
les mœurs, Sæderne.

3) Nogle andre Ord, hvis gamle Endelser i Græsk og Lat. eller hvis ny Endelser i Fransk syntes at tilkjendegive et andet Kön end de oprindelig havde, have også skiftet Kön, f. E.

une horloge, et Ur,
la planète Planét-en,
la comète, Komét,
la limite, Grændse,
une énigme, en Gåde,
la fleur, Blomst-en,
la gomme, Gummi-en,
l' huile, Olie-n,
la date, Datum,
la datte, Daddel (Frugt),
la dette, Gæld-en,
la promesse, Løfte-t,
la réponse, Svar-et,
l'idylle, Hyrdedigt-et,
la mer, Havet,
la rame, Åren,
la jument, Hopp-en,
la dent, Tand-en,
le dialecte, Sprogart-en,
le diametre, Tværmål-et,
l'écho, Gjenlyd-en,
l'antidote, Modgift,
l'atome, Solgran,
le papier, Papir-et,
l'arbre, Træ-et,
l'été, Sommer-en,
l'art, Kunsten,
le sort, Skæbne-n,
le front, Pande-n,
l'épi, Aks-et,
le fétu, Splint-en,
le salut, Hilsen-en,
l'ongle, Nægl-en,
le pli, Fold-en,
le hémisphère, Halvkugle.

skönt *la sphère*, Klode-n, Kugle-n, og *l'atmosphère*, Dunstkredsen, ere af Hunk.

Kundskab til Italiænsk eller Portugisisk og Spansk, kan også lette Gjenkjendelsen af Könnet i Fransk uendelig, da disse Sprog for det meste have samme Kön til samme Ord, og i utallige Tilfælde forskjellige Endelser, nl. *o* og *a*, hvoraf Ordenes Kön strags falder i Öjnene f. E.

le compte, Regningen,	it.	*il conto*,
le caprice, Nykke(n),	-	*il capriccio*,
le reste, Rest-en,	-	*il resto*,
la fête, Fest-en,	-	*la festa*,
la creme, Fløde-n,	-	*la crema*,
la tempe, Tinding-en,	-	*la tempia*,
l' étable, Stald-en,	-	*la stalla*,
la poudre, Krudt-et.	sp.	*la pólvora*.

For dem, som hverken kjende Gr., Lat. eller Ital. er det vanskeligt af Fransken selv at give Regler for Könnet. Dog kan man erindre sig følgende Iagttagelser derom efter Ordenes Bemærkelse.

1) Af Ha. ere Navne på Guder, Engle, Mænd og deres Bestillinger, Dyr, Træer, Metaller, Bjærge, Floder, Landskaber, Byer, Årstider, Måneder, Dage, Vinde, Bogstáver og Ord af andre Klasser, der bruges som No. såsom: *Jupiter*, *Gabriel*, *un ange*, en Engel; *Alexandre le grand*; *le roi*, Konge-n; *le berger*, Hyrden; *le lion*, Løven; *le lièvre*, Haren; *le chêne*, Egen; *le platine*, Platina; *le fer*, Jærn-et; *le Caucase*, Kavkasus; *le Danube*, Donav; *le Dannemarc*, *Paris*, *le printemps*, Foråret; *Janvier*, Januar; *le dimanche*, Söndagen; *le midi*, Middag-en; *le Zéphyr*, Vestenvind-en; *le be*, Beet; *le possible*, det mulige, *un hélas*, et Ak.

Undtag. *la caution*, Borgen, Kavsionist; *la dupe*, Tåbe-n; *la patrouille*, Patrollen; *la sentinelle*, Skildvagten; *la vedette*, Ryttervagten.

Une épine, en Torn, (l. spina); *une aubépine*, Hvidtorn en, (l. alba spina); *une liane*, en Art Vedbende; *une ronce*, en Brombærbusk; *une vigne*, en Vinranke, (l. vinea); *une yeuse*, en Steneg,

Les Alpes, *les Cordillères*, *les Pyrénées*, *les Vosges*.

De fleste Floders og Landes Navne på stumt e, f. E. *la Tamise*, Temsen; *la Seine*, *la France*, Frankerig; *Alemagne*, Tyskland.

2) Af Hunkönnet ere: Navne på Gudinder og Kvinder, samt deres Bestillinger, på Hundyr o. desl., så og de fleste Navne på Egenskaber, Dyder, Laster, Sygdomme, Kunster og Videnskaber, såsom: *Junon*, Juno; *Elisabet*; *la reine*, Dronningen; *la baronne*, Baronesse-n; *la bergère*, Hyrdinden; *la lionne*, Løvinde-n, *la vache*, Koen; *liberté*, Frihed-en; *jeunesse*, Ungdommen; *la justice*, Retfærdighed-en; *la modestie*, Beskjedenhed-en; *la haine*, Had-et; *la couardise*, Fejghed; *la negligence*, Forsömmelighed-en; *la fièvre*, Feber-en; *la goutte*, Gigt-en; Podagra-en; *la peinture*, Maleri-et; *la musique*, Tonekunsten; *la géographie*, Jordbeskrivelsen; *l'orthographie*, Retskrivningen.

Undtag. *le courage*, Mod-et, (it. *coraggio*); *le merite*, Fortjeneste-n, (it. *merito*); *le mensonge*, Løgn-en; *le parjure*, Meneden, (it. og sp, *perjurio*); *le silence*, Tavshed, (it. *silenzio*); *le vice*, Lasten, (it. *vizio*); *le rûhme*, Snue, (it. *el reuma*, gr.

ῥεῦμα); *le scorbut*, Skørbug, (it. *scorbuto*), *le vertige*, Svimmelhed; og de med No. *le mal*, ondt; omskrevne, f. E. *le mal de tête*, Hovedpine.

Nogle Ord antage forskjellig Betydning tilligemed forskjelligt Kön, såsom:

Hankönsord.	Hunkönsord.
un cornette, en Kornèt,	*une cornette*, Rytterstandart,
un couple, et Ægtepar,	*une couple*, en Par (o: to Stykker),
un enseigne, en Fændrik,	*une enseigne*, en Fane, et Skilt,
un garde, en Garder,	*une garde*, en Vagt, Agt,
un trompette, en Trompeter,	*une trompette*, en Trompét,
un aide, en Hjælper,	(*une*) *aide*, (en) Hjælp,
un aigle, en Ørn,	*une aigle*, en rom. Fane, Våben,
un aune, et Ælletræ,	*une aune*, en Alen,
le câpre, Sørøverskib-et,	*la câpre*, Kapers (i Såvs),
un coche, en Formandsvogn,	*une coche*, en So,
un exemple, et Eksempel,	*une exemple*, en Forskrift,
le livre, Bog-en,	*la livre*, Pund-et,
le manche, Skaft-et,	*la manche*, Ærme-t,
le mémoire Mindeskrift-et, Regningen,	*la memoire*, Hukommelse-n,
le mode, Måden (i Gjo.)	*la mode*, Mode-n, Måde-n,
le mort, Lig-et,	*la mort*, Død-en,
le moule, Form-en, Modellen,	*la moule*, Musling-en,
un office, Tjeneste, Embede,	*une office*, et Spisekammer,
un page, en Pasje,	*une page*, en Side (i en Bog),
un palme, en Håndsbred,	*une palme*, en Palmegren,
le pendule, Perpendikkel-en,	*la pendule*, Stueur-et,
le pique, Spar (i Kort),	*la pique*, Pik-en, Nag-et,
le poêle, Lerkakkelovn-en, Ligdækken-et,	*la poêle*, Stegepande-n,
le poste, en Post at forrette eller forsvare,	*la poste*, Posten, Postindretningen,
le somme, Ole Luköje,	*la somme*, Summen,

le souris, Smil-et, *la souris*, Musen,
le triomphe, Triumf-en, *la triomphe*, Trumf-en,
le tour, Tur-en, *la tour*, Tårnet,
le vase, Kar-ret, *la vase*, Mudder-et,
le voile, Slør-et, *la voile*, Sejl-et.

Nogle få Ord bruges i begge Kön, eftersom de anvendes snart om Mandfolk snart om Kvindfolk, f. E.

un og *une enfant*, Barn,
- - - *esclave*, Slave, Slavinde,
- - - *homicide*, Morder, Morderske.

For øvrigt dannes Hunkönsordene af Hankönsordene ved adskillige Afledsendelser. Men da derved fremkomme ny Ord, så henhører det ikke til Böjningen, men til Orddannelsen.

Man ser let, at nogle af disse Ord ere oprindelig forskjellige og kun tilfældigvis komne til at ligne hinanden, ligesom i Dansken *et Æg* og *en Æg* o., desl., andre ere oprindelige Hunkönsord, og kun overførte til Hankönnet, når de bruges om Mandspersoner.

Nogle Ord vakle i deres Kön, såsom: *amour*, Kærlighed, er et Hankönsord, men i Fl. *les amours* Kærlighedshandler-ne, et Hunkönsord, dog er *les amours*, Kærlighedsguder-ne, af Ha.

Le Comté, Grevskabet, men *La Franche-Comté.*

Le délice, Fryd, Lyst er i Fl. (*les delices*) af Hunk.

L'evangile, Evangelium er Ha., men dog siger man: *jurer sur les saintes évangiles*, sværge på de hellige Evangelier, i Hunkönnet.

La foudre, Lynstråle-n, Lynilden, (lat. *fulgura*), *rum*), forekommer stundum også i denne Betydning (Tordenkile) i Ha. og om en Helt, *Hero*, alene i Hank.

La gent, et Folk, bruges mest i Fl. *gens*, og er da af Hu., når Tillægsordet går foran, men af Hank., når det følger efter; f. E. *de bonnes gens*, gode Folk, *de sottes gens*, dumme Folk, men *des gens sots*, dumme Folk; *des gens bien fins*, ret fine Folk; *tous* alle, sættes dog foran i Hank., med mindre et To., som kan adskille de tvende Kön, kommer imellem, da de begge sættes i Hu.; f. E. *tous les gens de bien*, alle formuende Folk; og *tous les honnêtes gens*, alle skikkelige Folk; fordi *les* og *honnêtes* ikke adskille Kön, men *toutes les vieilles gens*, alle de gamle Folk; fordi *vieux*, *vieille*, gammel, adskiller Hankön og Hunkön.

Oeuvre, er af Ha., når det betyder en Samling Kobberstykker eller Guldmageri (l. *opus*), men af Hunk. når det betyder et Værk, en Bog, isteden for *ouvrage* (l. *opera*, *rum*).

Personne, Person, er af Hu. (l. *persona*), dog når man i Fl. tænker på Folk, Mænd, og især når det hosstående To. ikke adskiller Kön, retter man sig i det følgende efter det naturlige Kön, d. e. Hankönnet; f.. E. *Plusieurs personnes considerables ont pris la peine, de me témoigner le deplaisir, qu'ils en ont senti*, adskillige betydelige Personer have gjort sig den Umage, at tilkjendegive mig den Misfornöjelse, de have haft deraf. *Personne*, in-

gen, er et Slags Stedord, og bruges altid som Hankönsord.

Pourpre, bruges i Ha. om Purpursnekken, om den fioletagtige höjrøde Farve, og om Purpurfeberen; men i Hu. om de gamles Farve til at farve Purpur med, om Purpurklæde og figurlig om Fyrsteværdighed.

Le reste, Rest-en, er Ha. men dog siges *à toute reste*, til allersidst.

B. *Böjningen* (la flexion).

Navneordene antage her ligesom i Italiænsk ingen egentlig Böjning uden Talböjningen, der består i at adskille *Flertallet* (le pluriel) fra *Entallet* (le singulier). Dette skjer på følgende Måder:

a) ved at tilföje *-s*, f. E. *le lion*, Løve-n, *les lions*, Løver-ne; *le jour*, Dagen, *les jours*; *le roi*, Kongen, *les rois; le génie*, Snillet, *les génies*; *le tigre*, Tigeren, *les tigres; la réligion*, Religionen, *les réligions; la cour*, Hoffet, *les cours*; *la loi*, Loven, *les lois; la partie*, Dele-n, *les parties*; *une lieue*, en Mil; *quatre lieues*, 4 Mil; *la beauté*, Skönhed-en, *les beautés*.

Mærk. 1) Flerstavelsesord på *-nt*, bortkaste sædvanligvis *t* foran *s* i Ft. f. E. *l'elephant;* Elefanten, *les elephans*; *l'enfant*, Barnet, *les enfans*; *le monument*, Mindesmærke, *les monumens*; *l'accent*, Tonetegn, *les accens*; dog kan man også skrive *les elephants* o. s, v. Enstavelsesord beholde derimod *t*, f. E. *la dent*, Tand-en, *les dents*; undtagen

det uregelrette *la gent, les gens*, hvis Ental er næsten forglemt.

2) De på *s*, *x*, *z* tage intet *s* til sig, men blive uforandrede i Fl. f. E. *le héros*, Helten, *les héros*; *l'avis*, Efterretningen, *les avis*; *la sens*, Sansen, *les sens*; *le temps*, Tiden, *les temps; la voix*, Stemmen, *les voix*; *le nez*, Næsen, *les nez*.

b) Ved at tilföje *x*, hvilket finder Sted ved de Ord, som endes på *eau*, *eu*, *ou*; f. E. *le chapeau*, Hatten, *les chapeaux*; *l'oiseau*, Fuglen, *les oiseaux*; *le cheveu*, Håret, *les cheveux; le lieu*, Stedet, *les lieux*; *caillou*, Flintesten, *les cailloux*; *le bijou*, Juvel-en, *les bijoux*.

Undtag. *clou* Söm; *cou*, Hals, *filou*, Spidsbube; *fou*, en gal; *licou* Grime; *loup-garou*, Varulv; *matou*, Hankat; *sou*, Toskilling; *trou*, Hul; som blot tilföje *s* efter Hovedreglen.

c) Ordene på *al* og *ail* forandre dette i Fl, til *aux*; f. E. *le cheval*, Hesten, *les chevaux*; *le métal*, Metallet, *les métaux*; *bail*, Forpagtningskontrakt, *baux*.

Undtag. 1) *Bal*, Bal; *cal*, hård Hud; *carnaval*, Fastelavnstid; *le poitral*, Brystrem; *régal*, Gæstebud, *attirail*, Tros, Slæng; *éventail*, Vifte; *gouvernail*, Ror; *serail*, Serailj; *portail*, Forside af en Kirke; tilföje blot *s*: *bals*, o. s. v.

2. *betail*, Kvæg, har i Fl. *bestiaux; travail*, Arbejde, har *travaux*, men når det betyder Indberetninger eller Bygninger, hvor der skos Heste, *travails*; *ail*, Hvidløg, har *aulx*.

d) Uregelrette ere følgende:

chevreuil, Rådyr, *chevreux*,

aïeul, Bestefader { *aïeuls*, Bestefædre, *aieux*, Forfædre,

œil, Öje, { yeux, *Öjne* (til at se med), œils, *runde Huller*,

ciel, Himmel, { *cieux*, Himle, *ciels*, Himmelegne, Sængehimmel, o. desl.

Sammensatte Ord föje *s* til Hovedordet som stundum er det sidste; f. E.

le vice-president, Viseformand-en, *les vice-présidents*
l'après-diner, Eftermiddag-en, *les après-diners*.

Stundum det første, f. E.

le garde-bois, Skovfoged, *les gardes-bois*;
la haute-contre *les hautes-contre*;
l'arc-en-ciel, Regnbuen, *les arcs-en-ciel*;

dette skjer især, når den første Del er et No., skikket til at udtrykke Flertallet, så og i de med Fho. *de* sammenstillede; f. E. *un maître de langue*, en Sprogmester, *deux maîtres de langue*, da det No. som styres af et Fho., ikke gjerne forandres.

Undertiden föjes *s* til begge Dele, når Sammensætningen nl. består af No. og To.; f. E.

le gentilhomme, Kavaléren (ved Hoffet), *les gentilshommes*;
le petit-maître, Stråjunker-en, *les petits-maîtres*;
le loup-garou, Varulven, *les loups-garous*,

Nogle sammensatte No. erholde slet intet *s*, men bruges i Fl. uforandrede; f. F.

le og *les tête-à-tête*, Samtale-r under fire Öjne;
le – *les passe temps*, Tidsfordriv;
le – *les porte-feuille*, Brevtaske;
le – *les garde-manger*, Spisekammer, Gjemmebur,

og deslige Sammensætninger, hvis første Del er et Gjo.

e) Nogle have intet Flertalsmærke, men bruges uforandrede i begge Tal, sådanne ere, foruden de anførte på et *s*-Bogstav, også Menneskenavne Bogstavernes Navne, og i Almindelighed fremmede Ord; f. E. *Les Ciceron, trois-r, alléluia, avé, accessit, auto da fé, fortepiano, deux Pater noster, le* og *les zigzag*, Siksak, o. desl.

f) En Del No. bruges ikke i Fl.; disse ere omtrent de samme som i Dansk; f. E. *la faim*, Hungeren; *le sang*, Blodet; *l'or*, Guldet; *l'argent*, Sølvet; *la modération*, Mådehold; *le silence*, Tavsheden; *la goutte* Podagra, o. desl.

g) Andre bruges kun i Fl., såsom Navne på Gjenstande, der bestå af to Stykker, f. E. *les mouchettes*, Lysesaksen; *les ciseaux*, Saksen; *les pincettes*, Ildklemmen; *les tenailles*. Knibetangen; *les besicles*, Stangbriller. Så og en Del andre, der ikke lade sig henføre til nogen vis Regel; f. E. *arrhes*, Fæstepænge; *dépens*, Bekostninger; *environs*, Omegn; *bronssailles*, Krat; *entrailles*, Indvolde; *fiançailles*, Forlovelse; *funérailles*, Ligbegængelse; *mœurs*, Sæder; *pleurs*, Tårer; *tenèbres*, Mörke; *vergettes*, Klædebørste.

Mærk.: Alle Forholde, hvori Begrebene kunne stå til hverandre, som i Dansk og andre Sprog ofte betegnes ved forandrede Endelser i Ordene, (*Forholdsformer*, les cas), udtrykkes her ved Tilsætning af særskilte Forholdsord, Kjendeord, e. desl.

såsom: *Gud* hedder *Dieu*, og *Guds Ære*, *la gloire de Dieu*, hvor Ordet *Dieu* ikke, som i Dansken *Guds*, har modtaget nogen Böjning. Ligeså *Pris* hedder *prix*, og *Prisen*, *le prix*, hvor Ordet *prix* ikke, som i Dansken *Prisen*, har modtaget nogen Forlængelse eller Forandring i nogen Måde. Hvorledes alt sligt udtrykkes bliver da at søge i Læren om Ordenes Forbindelse og vedkommer os ikke her, hvor vi tale om deres Böjning.

2. Tillægsordene (les adjectifs).

A. *Uden Sammenligning.*

7. Tillægsordene, hvorunder også Tillægsformerne (les participes) henhøre, föjes til Navneordene, for at betegne Tingenes Egenskaber eller Beskaffenheder; da nu samme Egenskaber for det meste kunne tillægges No. af begge Kön og i begge Tal, så følger at næsten ethvert enkelt To. må kunne forekomme i begge Kön og begge Tal. Denne Kønsforskjellighed såvelsom Talforskjellighed udtrykkes ved egne Former, og Tillægsordene have altså en dobbelt Böjning, der dog er yderst simpel; da deres Flertal i begge Kön dannes på samme Måde som Navneordenes, og Könsadskillelsen egentlig blot består i at tilföje stumt *e* i Hunk. f. E. *joli*, smuk; *petit*, lille.

	Hank.	Hunk.	Hank.	Hunk.
Ent.	*joli*,	*jolie*,	*petit*,	*petite*,
Fl.	*jolis*,	*jolies*,	*petits*,	*petites*,

Således også:

sensé-s, -ée-s, skönsom;	*grand-s, -e-s,* stor;
poli-s, ie-s, poleret;	*certain-s,-e-s,* vis;
aigu-s, -uës, skarp;	*commun-s,-e-s,* fælles;
vrai-s, -aie-s, sand;	*mechant,-ns,-ntes,* slem;
espagnol-s, -ole-s, spansk;	*prefix,x, -xe-s,* bestemt;

Mærk.: Af dem på en Selvlyd undtages:

bleu-s (ikke bleux), *bleue-s,* blå;
favori-s, favorite-s, Yndlings-;

Feu, afgangne, salig, når det står foran Kjendeordet eller Ejestedordet; men danner sit Hu. regelret, når disse Ord stå foran det; f. E. *feu ma mère*, min salig Moder; men *la feue Reine*, den afdøde Dronning.

Mærk.: De på *al* ere regelrette; f. E. ***égal,*** ***égaux; égale-s,*** lige, så og ***général,*** almindelig, ***liberal,*** f. E. ***les arts liberaux,*** de fri Kunster; ***trivial,*** dagligdags, f. E. ***des détails triviaux,*** intetsigende Udførlighed; ***littéral,*** bogstavelig, Fl. littéraux. Men mange af dem fattes Hankönnet i Flertallet, disse ere især: ***austral-e,*** sydlig; ***boréal,*** nordlig; ***fatal,*** ulykkelig; ***filial,*** sönlig; ***final,*** endelig; ***frugal,*** tarvelig; ***glacial,*** Is-; ***immémorial,*** umindelig; ***jovial,*** munter; ***labial,*** Læbe-; ***magistal,*** magistralsk; ***marital,*** Ægtemands-; ***médical,*** Læge-; ***monacal,*** Munke-; ***musical,*** musikalsk; ***nasal,*** Næse-; ***natal,*** Føde-; ***nuptial,*** Bryllups-; ***pastoral,*** Hyrde-; ***pectoral, pénal, préceptoral, primatial, proverbial,*** ordsprogelig; ***quadragésimal, special,*** særdeles;

total, fuldstændig; *social*, selskabelig; *virginal*, jomfruelig.

Tillægsordene: *diagonal*, *diametral*, *expérimental*, *instrumental*, *lustral*, *médicinal*, *mental*, *patronal*, *vocal*, *zodiacal*, anvendes kun ved No. af Hu. og kunne derfor ikke erholde nogen Flertalsform i Hank.

Undt. *naval*, Sø-; og *pascal*, Påske-; få i Fls. Ha. *navals*, *pascals*, f. E. *les combats navals*, Søslagene.

Uregelrette ere: *benin-s*, *benigne-s*, godhjærtet; *malin-s*, *maligne-s*, ondskabsfuld.

I Henseende til Hunkönnets Dannelse må man dog vel mærke, at de på *g* få *gue*, og de på *c* få *que*, hvilket dog blot er en mekanisk Følge af Retskrivningens Indretning, og ingen Afvigelse i Böjningen, da Lyden af hårdt *g* og *k* ellers vilde forandres til blødt *j* og *c*, når *e* tilföjedes:

long-s, *longue-s*, lang;
public-s, *publique-s*, offentlig;
caduc-s, *caduque-s*, affældig;
turc-s, *turque-s*, tyrkisk.

Mærk.: Nogle danne Hunkönnet uregelret:

grec-s, *grecque-s*, græsk; *blanc-s*, *blanche-s*, hvid;
sec-s, *seche-s*, tör; *franc-s*, *franche-s*, fri.

De på *f* få *ve*, f. E.

vif-s, *vive-s*, levende;
neufs, *neuve-s*, ny;
bref-s, *brève-s*, kort.

De på *el*, *eil*, *ien*, *on*, *et*, *es* og mange Enstavelsesord på *s* fordoble Endemedlyden i Hu. f. E.

éternel-s, *éternelle-s*, evig;
pareil-s, *pareille-s*, lig;
italien-s, *italienne-s*, italiænsk:
bon-s, *bonne-s*, god;
muet-s, *muette-s*, stum;
exprès,s, *expresse-s*. udtrykkelig;
bas,s, *basse-s*, lav;
gras,s, *grasse-s*, fed;
gros,s, *grosse-s*, grov;
épais,s, *épaisse-s*, tyk;

Men.: *secret-s*, *secrete-s*, hemmelig; ligeså: *concret*, samlet; *discret*, tavs; *complet*, fuldstændig; *inquiet*, urolig; *prêt*, færdig; *replet*, fyldig; *bigot* sværmersk, andægtig; *dévot*, gudfrygtig; *ideot*, uvidende; *mauvais*, slet; *niais*, enfoldig; *ras*, jævn; *clos*, sluttet, — danne Hu. på den almindelige Måde ved at tilföje *e*.

Uregelrette ere:

frais,s *fraîche-s*, frisk;
exclus,s *exclue-s*, udelukt;
tiers,s, *tierce-s*. tredie;
absous,s, *absoute-s*, afløst;
dissous,s, *dissoute-s*, smæltet.

De på *er* få *ere*, f. E.

singulier-s, *singuliere s*, besynderlig;
dernier-s, *dernière*, sidst;
fier-s, *fière-s*, stolt;
cher-s, *chère-s*, kær.

De på *eux* få i Hunk. *euse*. f. E.

heureux,x, *-euse-s*, lykkelig;
avantageux,x, *-euse-s*, fordelagtig.

Uregelrette ere:

doux,x, -ce-s, sød; *faux,x, fausse-s*, falsk;
roux,x, rousse-s, rød;

Nogle have dobbelte Former til Hank. i Ent., efter som det følgende Ord begynder med en Medlyd eller Selvlyd.

Af den første dannes Flerl., af den sidste Hunk.; disse ere

beau-x, bel, belle-s, smuk;
nouveau-x, nouvel, nouvelle-s, ny;
fou-s, fol, folle-s, tåbelig;
mou-s, mol, molle-s, blød;
vieux,x, vieil, vieille-s, gammel.

To. som endes på *e* adskille ikke Kön, men blot Tal, f. E.

Fælleskön.

Ent. *grave*, vigtig;
Fl. *graves*.

Således og:

juste-s, retfærdig; *aimable-s*, elskværdig;
fixe-s, fast; *docile-s*, lærvillig;
honnête-s, ærlig; *rapide-s*, hastig;

Disse svare egentlig til de latinske To. af to Endelser, f. E. *grave, gravis* o. desl. samt de italiænske af en Endelse på *e*, f. E. *jeune*, ung; ital. *giovane*; men her er Fransken meget afvegen fra de andre romanske Sprog; da mangfoldige To., som i Latinen have tre Endelser og i Ital. to, nl. *o, a*, her have *e* isteden for begge disse Selvlyde, når nl. den sidste Medlyd skulde høres tydelig.

B. *Sammenligningsgraderne*

udtrykkes i Fransk ved egne foransatte Småord, nl. *den höjere Grad* ved Biordet *plus*, mere, f. E. *plus joli*, *plus jolie*, smukkere; *den höjeste* ved *plus* med Kjendeordet foran; f. E. *le plus joli*, *la plus jolie*, den smukkeste. Dette skulde altså ikke vedkomme os her, hvor vi blot tale om Ordenes Böjning, hvis ikke nogle få Ord havde egne Former til den höjere Grad, nl.

første Grad.	höjere Grad.	höjeste Grad.
bon-ne, god,	*meilleur-e*,	*le*, *la meilleur-e*;
mauvais-e, ond,	*pire*,	*le*, *la pire*,
	plus mauvais-e,	*le*, *la plus mauv*;
petit-e, lille,	*moindre*,	*le*, *la moindre*,
	plus petit-e,	*le*, *la plus petit-e*.

Mærk.: 1. *Moindre* adskilles i Betydning og Brug fra *plus petit*, så at hint bruges om en Egenskab, dette om en Störrelse, f. E. *le moinde défaut*, den mindste Mangel; *il est plus petit que moi*, han er mindre end jeg.

2. Herhid burde også høre: *megot*, *megen*, *mere*, *mest*, men de Franske have intet To. til dette Begreb; de betjene sig i det Sted af Navneord, der altså forbindes med de No., hvortil de høre, ved Forholdsordet *de*, disse ere:

beaucoup, meget, *plus*, *le plus*,

og bruges tillige som Biord.

Der gives også nogle Lævninger af den höjeste Grad i Latinen, såsom til følgende, der fattes den første Grad:

höjere Grad.	höjeste Grad.
intérieur-e, indre,	*intime*, hjærtelig;
extérieur-e, ydre,	*extrême*, yderst;
supérieur-e, höjere,	*suprême*, höjest;
inférieur-e, ringere,	(fattes);

men man betragter dem sædvanlig som særskilte Ord, skönt de egentlig kun ere forskjellige Böjninger af samme Ord.

Endnu en anden Lævning af den höjeste Grad i Latin, ere nogle Former på *issime*, der dog kun bruges i Titler som *sérénissime*, allernådigste; *éminentissime*, höjværdigste; *illustrissime*, höjvelbårne; *révérendissime*, höjærværdige; eller og i Spøg, som *grandissime*, höjmægtig; *ignorantissime*, vankundigste; *excellentissime*, uforligneligste.

Biordene, som ellers ingen Böjning modtage, gradböjes dog ofte ligesom Tillægsordene, sædvanligvis ved at sætte *plus* foran i höjere Grad, og *le plus* i höjeste, f. E. *souvent*, ofte, *plus souvent*, *le plus souvent;* men følgende fire have en egen Form til höjere Grad:

første Gr.	höjere Gr.	höjeste Gr.
bien, vel,	*mieux*,	*le mieux*;
mal, ilde,	*pis*,	*le pis*;
peu, lidt,	*moins*,	*le moins*;
beaucoup, meget,	*plus*,	*le plus*.

3. Stedordene (les pronoms).

A. *De personlige* (les pr. personnels*)*.

Personerne i Talen ere tre: den talende, den tiltalte og den omtalte, eller som de pleje at kaldes:

den første, anden og tredie; hver af dem har sit eget Sto., den tredie desuden et tilbagevisende; alle fire bruges i begge Tal; den tredie adskiller endog tildels begge Kön, da den som fraværende fordrer denne större Grad af Tydelighed.

Foruden denne fra No. og To. bekjendte Tal- og Könsböjning antage disse tillige adskillige Forholdsformer i begge Tal, der dog ere af en anden Beskaffenhed end de latinske, men overensstemmende med de italiænske, portugisiske og spanske, således som de ere fremsatte i Raskes spanske Sproglære Nr. 172, 173. Den første, som kan kaldes *Nævneformen* (le nominatif), er den, hvori de stå som Grundord (Subjekter) ved Gjerningsordene. Den anden er *Eftertryksformen*, hvad mange franske Sproglærde anse som et eget Slags ny Stedord (les pronoms personels absolus), men som vist nok ikke ere andet end Böjningsformer af de personlige, der synes at træde isteden for disse med Kjendeordet, hvilket aldrig tilföjes de pers. Sto. Således siger man nl. *c'est moi qui le dis,* det er mig som siger det, ligesom *c'est le livre, dont nous avons parlé,* det er Bogen, hvorom vi have talt; og *lève toi,* rejs dig! ligesom *prenez le livre*, tag Bogen! o. s. v. Man ser heraf at denne Form kan være både Grundord og Gjenstand i Sætningen, men altid med Eftertryk; den styres også af alle Forholdsord, men ikke af Gjo. uden i den bydende Måde. Den tredie eller *Gjenstandsformen* (l'accusatif) står derimod sædvanlig som Gjenstand for Gjo. i de øvrige Måder, men styres aldrig af Fho.

Den fjerde er *Hensynsformen* (le datif), den betegner Hensynsgjenstanden for Gjo., men er kun i tredie Pers. forskjellig fra Gjenstandsformen.

Denne Böjning forholder sig da således:

	1. Pers.	2. Pers.	3 Pers. tiltv.	Ha.	Hu.
Ent. N.	*je*	*tu*	(fattes)	*il*	*elle*
Etf.	*moi*	*toi*	*soi*	*lui*	*elle*
G.	*me*	*te*	*se*	*le*	*la*
H.	*me*	*te*	*se*	*lui*	*lui*
Ft. N.	*nous*	*vous*	(fattes)	*ils*	*elles*
Etf.	*nous*	*vous*	(*soi*)	*eux*	*elles*
G.	*nous*	*vous*	*se*	*les*	
H.	*nous*	*vous*	*se*	*leur.*	

I sædvanlig høflig Tiltale bruges altid *vous*, også som Ental, så at *tu* i Entallet næsten er gået af Brug, og kun anvendes i den inderligste Fortrolighed, i Vrede og Foragt, eller i höjtidelig Stil især i Poesi; f. E. *vous êtes bien bon* eller *bonne* De er meget god.

Soi bruges ikke udelukkende som tilbagevisende Sto. af 3. P., men også *lui, elle* o. s. v. (i N. kan det naturligvis ikke bruges tilbagevisende). Forskjellen er, at *soi* bruges om en ubestemt Person, når man taler i Almindelighed; f. E. *chacun songe à soi*, enhver tænker på sig; men *lui, elle* om en bestemt, f. E. *il travaille pour lui*, han arbejder for sig selv. Om Ting bruges det derimod både om et ubestemt og et bestemt Grundord; f. E. *la vertu est aimable de soi*, Dyden er elskværdig i sig selv. Brugen af *soi* om et Grundord af Flertallet er omtvistet; Vaugelas antog at man ikke

kunde sige: *ces choses sont indifférentes de soi* men vel: *ces choses de soi sont indifférentes*, eller, *de soi ces choses sont indifférentes*; Akademiet befaldt blot det sidste af disse Udtryk, men Abbed Olivet og Akademiet selv har siden forkastet dem alle, og man bruger heller: *eux, elles*, skönt der åbenbar synes at være samme naturlige Grund til at bruge *soi* i begge Tal som *se*.

Se bruges, efter sin oprindelige Bestemmelse, tilbagevisende både om Ting og Personer og det bestemt og ubestemte i begge Kön og Tal, (aldrig *le*, o. s. v.); f. E. *elle se promène*, hun spadserer; *ils se plaignent*, de beklage sig; *se coucher*, at lægge sig.

Hank. af 3. P. *il*, bruges også som Intk„ *det*, og som ganske ubestemt Grundord, *der*; f· E. *il est à croire*, det er troligt; *il est tems*, det er Tid; *il est arrivé un mal heur*, der er hændt en Ulykke; *je le crois bien*, jeg tror det nok; *donnez-le moi*, giv mig det.

Den første og anden Persons Sto. ere tillige tilbagevisende, ligesom i Dansk; f. E. *je me couche*, jeg lægger mig; *nous, nous, couchons*, vi lægge os. Vil man göre dette eftertrykkeligere tilföjes *même-s*, selv. *Vous*, brugt om en enkelt Person, fordrer det i Ent. *vous-même*, Dem selv. Dog bruges det ikke udelukkende til at betegne det tilbagevisende Begreb, men i Almindelighed til at give större Eftertryk. I Forbindelse med Kjendeordet: *le, la même, les mêmes* betyder det: *den samme*.

B. *Ejestedordene* (les pr. possessifs)

ere atter tvende Slags; *vedföjede* (conjonctifs) og *fraskilte* (absolus); begge ere et Slags To., afledte af de pers. Sto. (isteden for Ejeformer (Genitifs) af dem), de første lægges til No., de sidste stå alene; hine bruges uden Kjendeord, disse i Forbindelse dermed.

De vedföjede ere:

		Ha.	Hu.		Fællesk.
af Ents.	1. P.	*mon*	*ma* min;	Fl.	*mes,*
	2. -	*ton*	*ta* din;	-	*tes,*
	3. -	*son*	*sa* hans, hendes;	-	*ses,*
af Fls.	1. -	*notre*		-	*nos;*
	2. -	*votre*		-	*vos;*
	3. -	*leur*		-	*leurs.*

De fraskilte ere:

af Ents.	1. P.	*le mien, la mienne*	Ft.	*les miennes;*
	2. -	*le tien, la tienne*	-	*les tiennes;*
	3. -	*le sien, la sienne*	-	*les siennes;*
af Fls.	1. -	*le, la nôtre*	-	*les nôtres;*
	2. -	*le, la vôtre*	-	*les vôtres;*
	3. -	*le, la leur*	-	*les leurs.*

Foran Hunkönsord, der begynde med en Selvlyd eller stumt *h*, bruges ikke *ma*, *ta*, *sa*, men i det Sted *mon*, *ton*, *son*, for at opfylde det Gab, der ellers vilde opkomme imellem de to Selvlyde; uden at dette for øvrigt har nogen Indflydelse på at forandre Ordets Kön; f. E. *mon âme*, min Sjæl; *ton humeur*, din Lune; *mon aimable amie*, min elskværdige Veninde.

Dog undtages nogle enkelte Udtryk, hvor man afkorter *ma, ta, sa,* hvilket også forebygger Gabet imellem Selvlydene, *m'amie.*

Om *ton* og *le tien* gælder det samme som om *tu,* at det næsten ganske er gåct af Brug, og sædvanlig erstattes med *votre* og *le vôtre.*

Son og *le sien* bruges ikke om et Grundord af Ft., men kun for *hans, hendes* og *sin,* når Grundordet er af Ent. *leur* bruges for *deres*; også tilbagevisende, altså isteden for det i Dansken omtvistede *sin,* når Grundordet er Ft.

Der gives også et Slags tilbagevisende Ejesto., svarende til *même,* nemlig *propre,* egen.

C. *Bestemmende Sto,* (les pr. démonstratifs).

Det allervigtigste af disse er *Kjendeordet* (l'article défini), som af mange anses for en egen Ordklasse, men vist nok ikke er andet end et best. Sto., der tilligemed den 3. Pers. Sto, er oprundet af det lat. *ille, illa.* Man må derfor vel vogte sig for at forblande det med 3. Pers. hvormed det har så megen Lighed. Kjo. modtager vel Tal- og Könsböjning, da det ligesom Tillægsordene lægges til No. i begge Kön og i begge Tal; men adskiller ingen Forholdsformer således som 3. P. Dets Böjning er da blot følgende:

	Ha.	Hu.
Ent.	*le*	*la*
Fl.	*les*	

f. E. *le vin,* Vinen; *la vertu,* Dyden;
Ft. *les vins,* Vinene; *les vertus,* Dyderne.

I Ent. mister Kjo sin Selvlyd, når det tilhørende og efterfølgende Ord begynder med en Selvlyd eller stumt *h*, i sådanne Tilfælde forsvinder da dets Könsadskillelse aldeles; f. E. i Ha. *l'or*, Guldet; *l'honneur*, Æren; i Hu. *l'eau*, Vandet; *l'herbe*, Græsset.

I Ha. og Ft. sammentrækkes Kjo. med to af de Forholdsord, som hyppigst bruges til at erstatte andre Sprogs Forholdsformer, nl. *à* (til) for Hensynsformen og *de* (af) for Ejeformen, således:

Ent.	*à le*	til *au*	f. E.	*au vin*,
	de le	– *du*		*du vin*,
Fl.	*à les*	– *aux*		*aux vins*, *vertus*
	de les	– *des*		*des vins*, *vertus*.

Men når *le* afkortes til *l'*, fordi det følgende Ord begynder med en Selvlyd og i Hu., skjer ingen Sammentrækning; f. E.

l'honneur, Æren;	*la vertu*, Dyden;
à l'honneur,	*à la vertu*,
de l'honneur,	*de la vertu*,

hvilket noksom viser at dette ingen Böjning er, ligeså lidet som det tyske: *zum*, *zur* og *vom* o. desl. kan anses for Böjninger af det tyske Kjo. *das*, *der*, *die*.

Hankönnet *le* bruges også som Intk., i Spansk og andre Sprog, både ved *To.*, f. E. *le grand*, det store; *le propre*, det ejendommelige; og som Omsagn, f. E. *je veux être mère, parce que je* le *suis, et c'est en vain que je voudrais ne pas* l'*être*; jeg vil være Moder, efterdi jeg er *det*, og det er forgæves at jeg ikke vilde være *det*; hvilket klarli-

gen viser det er et Stedord. Det står vel og som Gjenstand for Gjerningsordene, f. E. *ceux qui le savent*, de som vide det; men anses i så Fald rettest for G. af 3. Pers. Sto. *il.*

Stærkere bestemmende er *ce*, der går således:

	Hank.	Hunk.	
Ent.	*ce*, *cet*,	*cette*,	denne,
Fl.	*ces*;		

ce bruges foran en Medlyd, *cet* foran en Selvlyd og stumt *h*, f. E. *le livre*, denne Bog; *cet enfant* dette Barn; *cette fleur*, denne Blomst, *ces oiseaux*, disse Fugle.

ce bruges også som Intk. *det*, og som ganske ubestemt Grundord, det afkortes i så Fald, hvis det tilhørende Ord begynder med en Selvlyd til *c'*, men erstattes ikke med *cet*, f. E. *ce-dont je parle*, det, hvorom jeg taler; *ce me semble*, (det) synes mig; *ce sont mes frères*, det er mine Brødre; *c'était lui*, det var ham; (ikke *cet était lui*).

Dette Ord bruges ellers også ofte, især foran det henvisende Sto., hvor det må oversættes *den* med Eftertryk; *ce qui*, det som, den som, o. s. v. Vil man tydeligere adskille *denne* (her) og *hint*, *hin* (hisset), tilföjes Biordene *ci* (for *ici*) her, og *là*, der således: *ceci cela*, hvilke Sammensætninger dog ikke gjerne bruges uden om fraskilte Ting. Disse Biord kunne dog i mange Ordforbindelser gjerne skilles fra Stedordet, og dette da föjes til et No., således: *A qui est ce livre ci*? hvem tilhører denne Bog?

Man kan her endnu mærke sig to andre Biord, der forholde sig til *ce* omtrent som *au* og *du* forholde sig til *le*, og altså bruges som et Slags Hensynsform og Ejeform dertil, nl. *y*, der, dertil (af lat. *ibi*), og *en*, deraf, dets (af lat. *inde*); f. E. *il y pense souvent*, han tænker ofte derpå; *nous en parlerons*, vi skulle tale derom; *y* bruges ikke gjerne uden om Ting, men *en* bruges også om Personer; f. E. *Si la religion était l'ouvrage de l'homme elle en serait le chef-d'œuvre*, dersom Religionen var et Værk af Mennesket, vilde den være dets Mesterstykke.

Ce sammensættes også med Eftertryksformerne af 3. P. Sto. således:

	Hank.	Hunk.
Ent.	*celui*,	*celle*, den,
Fl.	*ceux*,	*celles*.

Dette bruges aldrig vedföjet et No., men altid fraskilt; f. E. *Mon livre et celui de mon frère*, min og min Broders Bog. Derimod kan det ligesom *ce* forbindes med *ci* og *là*, således: *celui-çi*, denne her; *celle-ci*, *ceux-ci*, *celles-ci*, og *celui-là*, den der; *celle-là*, *ceux-la*, *celles-là*, f. E. *celui-lá n'est pas mauvais*, ja den er ikke så gal.

Tant, så meget, så mange; er egentlig et Biord, der også bruges som No., og böjes ikke, men har *de*, af, efter sig; f. E.

Så og *autant*, ligeså meget; f. E. *autant de têtes, autant d'opinions*, såmange Hoveder så mange Sind.

Til de best. Sto. kan endnu henføres: *tel-s, telle-s*, sådan, også, mangen; når Enhedskjendet tilföjes: *un tel, une telle*, betyder det en vis.

D. *henvisende Sto.* (les pr. relatifs) og *spörgende Sto* (les pr. interrogatifs).

Disse ere her som i Lat., Ital., Spansk og flere Sprog omtrent de samme. Det sædvanligste af dem er *qui*, det adskiller hverken Tal eller Kön; men dets forskjellige Former henføres rettest til de samme Forholdsformer, som vi kjende fra de pers. Sto.

a) Som henvisende Sto. böjes det således:

	om Ting.	om Personer.
N.	*qui*,	*qui*,
Eftf.	*quoi*,	*qui*,
G. H.	*que*,	*que*.

f. E. N. *je sais ce qui fut dit*, jeg véd hvad der blev sagt.

b) som spörgende Sto. böjes det anderledes:

	om Ting.	om Personer.
N.	*que*, hvad,	*qui*, hvo,
Eftf.	*quoi*,	*qui*,
G. H.	*que*,	*qui*,

Til Eksempler på disse Formers Brug må tjene følgende: *Ou'est ce*? (for que est ce?), hvad er der? Etf. *quoi de plus agréable* &c.? hvad (kan være) behageligere o. s. v.? *savez vous quoi*? véd De hvad? *à quoi pensez vous*? hvorpå tænker De? *de quoi parlez vous*? hvorom taler De? *pourquoi*? hvorfor? G. *que demandez vous*? hvad forlanger

De? — N. *Qui est là?* hvem er der? Etf. *à qui voulez vous parler?* med hvem vil De tale? *de qui parler vous?* om hvem taler De? G. *qui demandez vous?* hvem søger De?

Etf. *ce sont choses* á quoi *vous ne prenez pas garde*, det er Ting, som de ikke tager Dem i Agt for; G. *vous ne comprenez pas ce que je dis*, De forstår ikke hvad jeg siger. — N. *La dame*, qui *etait présente*, den Dame der var nærværende; Etf. *il le dit à qui veut l'entendre*, han siger det til hvem der vil høre ham; G. *trouverai-je partout un rival* que *j'abhorre?* Skal jeg da nødvendig finde en Medbejler som jeg afskyer? H. *c'est à Colombe* que *l'on doit la découverte de l'Amerique* det er Kolumbus, (som) man skylder Amerikas Opdagelse.

Quel-s, quelle-s er ellers det sædvanlige spörgende Sto., *hvilken*, der vedföjes No., skönt det også stundum skilles derfra ved et mellemkommende Gjo. f. E. *quel est votre nom?* hvad er Deres Navn? *quelle fut sa surprise?* hvor overrasket blev han (hun) ikke? *quelles raisons avez vous pour cela?* hvilke Grunde har De for det?

Sammensat med Kjo. bruges det fraskilt og for det meste henvisende, *lequel, lesquels, laquelle lesquelles*, hvilken; f. E. *C'est un effet de la divine providence, lequel attire l'admiration de tout le monde*, det er en Virkning af det guddommelige Forsyn, hvilken opvækker hele Verdens Beundring.

Dog bruges *quel* også undertiden henvisende f. E. *quel que soit son motif*, hvad hans Bevæg-

grund end må være; og *lequel* spörgende*, f. E. *voilà de belles fleurs, aux quelles donneriez vous la préférence?* se hvilke skönne Blomster, hvilke giver De Fortrinnet? — Man ser at Kjö. også i Sammensætning sammentrækkes med Forholdsordene *a*, *de* ligesom uden for Sammensætning.

Her kunne endnu mærkes to Biord, der forholde sig til det henvis. Sto., ligesom *y* og *én* til de bestemmende, og altså bruges som et Slags Hensynsform og Ejeform til *qui*, nl. i begge Kön og Tal *où*, hvor, hvortil (af ital. *ove*, lat. *ubi*) og *dont*, hvoraf, hvis (ital. *donde*, lat. *de-unde*, ɔ: *unde*); f. E. *voilà le but où il tend*, se det er Målet, hvorefter han stræber. *Le mensonge est un vice, dont on ne saurait avoir trop d'horreur*, Løgnen er en Last, hvorfor man ikke kan have formegen Afsky: *où* bruges blot om Ting, *dont* både om Ting og Personer, f. E. *le prince dont la protection*... Fyrsten, hvis Beskyttelse.

Til de spörgende kan endnu henføres *combien*? hvormeget, hvormange? der egentlig er et Biord, der anvendes som No. og altså ikke böjes, men har *de* efter sig, f. E. *combien de tems*? hvormegen Tid?

Le Quantième, hvilken i Måneden? bruges, når man spörger om hvad vi skrive, og svarer til det t. *der wie vielste*.

E. *De ubestemte Sto.* (les pr. indéfinis).

En ubestemt Person betegnes med *on*, man, eller efter en Selvlyd *l'on* (af *homme*, Mand) f. E.

on parle, man taler; *si l'on veut vivre tranquille*, hvis man vil leve rolig.

un, une, én, föjes hyppig til No. og anses i så Fald af mange for et Slags Kjendeord, som da bekvemt kan kaldes *Enhedskjendet*, og fattes Fl., ligesom vort *et*, *en*; f. E. *une couteau*, en Kniv; *une cuillère*, en Skje; det bruges også i mange Sammensætninger som ubestemt Sto. i begge Tal. *Pas un, pas une*, ikke én, er en stærk Nægtelse.

aucun-e, nogen, (svarer ofte til eng. *any*, men kommer af ital. *alcuno*, lat. *aliquis-unus*); det bruges ikke gjerne bekræftende uden i Spörgsmål eller Tvivl, f. E. *je doute qu'il-y-ait en aucun auteur sans défaut*, jeg tvivler på, at der har været nogen Forfatter uden Fejl; men helst med en Nægtelse, for *ingen*, såsom: *je n'ai aucun ennemi, que je sache*, jeg har ingen Fjende (Fjender), såvidt jeg véd. Det bruges ikke gjerne i Fl.

quelque-s, nogen, en eller anden (eng. *some*), adskiller ikke Kön, men blot Tal; f. E. *quelque nouvelle*, noget nyt; *quelques livres*, nogle Bøger. — Sammensat med *un* bruges det altid fraskilt: *quelqu'un*, *quelques-uns*, *quelqu'une*, *quelques-unes*.

chaque, enhver bruges i begge Kön, men blot i Ent. og altid vedföjet, f. E. *chaque homme*, ethvert Menneske; *chaque tête*, ethvert Hoved. — *chacun-e*, bruges fraskilt og ikke i Fl.

autre-s, anden, (ital. *altro*) adskiller Tal, men ikke Kön, f. E. *autre temps, autres mœurs*, andre Tider, andre Sæder. Man siger også *d'autres*, andre, samt med Enhedskj. *un autre* og med Kjo.

l'autre, den anden. — Dette Ord forbindes med *un* på flere Måder:

l'un l'autre, l'une l'autre, hinanden;
les uns les autres, les unes les autres, hverandre;

Når disse Udtryk styres af et Fo. indskydes dette foran *l'autre*, f. E. *l'un pour l'autre*, for hinanden; i Ent. kan ingen Sammentrækning med *à* og *de* finde Sted, efterdi *l'* altid er afkortet foran *autre*, men i Fl. siges:

les uns aux autres, les unes aux autres, til hverandre;
les uns des autres, les unes des autres, af hverandre.

Man siger også:

Ent. *l'un et l'autre, l'une et l'autre*, begge;
Fl. *les uns et les autres, les unes et les autres*, begge Partier;
Ent. *l'un ou l'autre, l'une ou l'autre*, en af to;
Fl. *les uns ou les autres, les unes ou les autres*, et af Partierne;
Ent. *ni l'un ni l'autre, ni l'une ni l'autre*, ingen af to;
Fl. *ni les uns ni les autres, ni les unes ni les autres*, intet af Part.

men i disse tre Tilfælde sættes Fo. på begge Steder og sammentrækkes altså, hvis det er *à* eller *de* såsom: *de l'un et de l'autre*, begges; *ni aux uns ni aux autres*, og i Hunk. *ni aux unes ni aux autres*, til intet af Partierne. — *autrui*, en anden (ital. *altrui*) står som No. og böjes ikke, hverken i Tal eller Kön, det bruges kun efter Fho. og siges ganske almindelig om Personer, omtrent som vort *Næste*, f. E. *n'enviez pas le bien d'autrui*, misund ikke en andens Gode (en anden sin Lykke).

plusieurs, adskillige, bruges som To. dog blot i Fl. og uden Könsadskillelse.

tout, *tous*, *toute-s*, enhver, al, og *démi-e*, halvt, ere To. det sidste böjes dog kun, når det står efter No., står det foran, sammentrækkes det.

seul-s, *le-s*, ene, alene, bruges som To.

nul, *nulle*, ingen, forekommer ikke gjerne i Flert.

quiconque, hvo som helst, bruges kun i Ent. og om Personer.

quelconque, hvilkensomhelst, hvordan så end, (lat. *qualecunque*) bruges kun i Ent. uden Forskjel på Kön, f. E. *d'une manière quelconque*, på nogen som helst Måde;

Endnu kan man her mærke sig nogle No., der bruges som ubestemte Sto. og derfor have *de* efter sig, isteden for at de tilsvarende i Lat., Ital., Portug. og Spansk, som To. föjes til Navneordene i samme Kön og Tal.

rien, oprindeligvis *noget*, men sædvanlig med Nægtelsen *ne*, (ikke noget) også uden den, *intet*, (af lat. *rem* af *res*).

personne, oprindelig *nogen*, men sædvanlig med Nægtelsen *ne*, også uden den, *ingen* (af lat. *persona*).

peu, lidt, (af it. *poco*, lat. *paucum*).

assez, nok.

beaucoup, meget. (egentlig et dygtigt Stød, en dygtig Slump). — *bien*, meget, (egentlig. *Vel* ɔ: en dygtig Del).

la plûpart, de fleste, (egentlig den störste Del); f. E. *bien de l'argent*, mange Penge; *la plûpart des valets*, de fleste Tjenuere.

F. *De tællende* og *de ordnende Steo.*

anses af nogle for en egen Ordklasse, kaldet *Talord* (les noms de nombres), der igjen deles i de to Slags: *Mængdetal* (les cardinaux) og *Ordenstal* (les ordinaux), men da de ligesålidet som Kjendeordet eller Tillægsformerne have nogen ejendommelig Böjning i nogen Måde, henregnes de rettest til Stedordene, med hvilke de stemme mest overens. De ordnende dannes for det meste af de tællende, begge overses og erindres lettest ved at stilles ved Siden af hverandre.

de tællende.	de ordnende.
1 *Un-e,*	*premier, -mière;*
2 *deux,*	*second-e;* / *deuxième;*
3 *trois,*	*troisième;*
4 *quatre,*	*quatrième;*
5 *cinq,*	*cinquième;*
6 *six,*	*sixième;*
7 *sept,*	*septième;*
8 *huit,*	*huitième;*
9 *neuf,*	*neuvième;*
10 *dix,*	*dixième;*
11 *onze,*	*onzième;*
12 *douze,*	*douzième;*
13 *treize,*	*treizième;*
14 *quatorze,*	*quatorzième;*
15 *quinze,*	*quinzième;*
16 *seize,*	*seizième;*
17 *dix-sept,*	*dis-septième;*
18 *dix-huit,*	*dix-huitième;*
19 *dix-neuf,*	*dix-neuvième;*
20 *vingt,*	*vingtième;*
21 *vingt-un,*	*vingt-unième;*

22 *vingt-deux*,	*vingt-deuxième*;
30 *trente*,	*trentième*;
31 *trente-un*,	*trente-unième*;
40 *quarante*,	*quarantième*;
50 *cinquante*,	*cinquantième*;
60 *soixante*,	*soixantième*;
70 *soixante-dix*,	*soixante-dixième*;
71 *soixante-onze*,	*soixante-onzième*;
79 *soixante-dix-neuf*,	*soixante-dix-neuvième*;
80 *quatre-vingts*,	*quatre-vingtième*;
90 *quatre-vingt-dix*,	*quatre-vingt-dixième*;
99 *quatre-vingt-dix-neuf*,	*quatre-vingt-dix-neuvième*;
100 *cent*,	*centième*;
1000 *mille*.	*millième*.

Imellem Tierne, fra *vingt* til *quatre-vingt* og *un*, kan man sætte *et*, f. E. *vingt et un*, 21; *trente et un*, 31; men ikke *vingt et deux* o. s. v. — For *soixante-dix* siger man også *soixante-et dix*, 70; *soixante-et onze*, 71.

Quatre-vingts mister sit *s*, når endnu et Tal kommer efter, f. E. *quatre-vingts personnes*, 80 Personer; *quatre-vingt-deux livres*, 82 Bøger.

Cent betragtes som et No. og får derfor *s* i Fl. f. E. *deux cents*, *trois cents* o. s. v., men dette *s* bortfalder atter, ligesom af quatre-vingts, når endnu et Tal kommer efter, f. E. *deux cents voitures*, 200 Vogne; men *trois cent quatre*, 304.

Septante, 70; *huitante*, 80; *nonante*, 90, ere gamle Udtryk, der stemme overens med Ital. og Lat., men nu omstunder kun bruges i Matematiken. *Les septante* betyder *de 70 Fortolkere*.

I Årstal bruges *mil* for *mille*, såsom: *l'an mil huit cent vingt-sept*, 1827.

De ordnende böjes som To. i Tal og Kön, forsåvidt de ikke endes på *e*, f. E. *les premiers hommes*, de første Mennesker; *la seconde fois*, den anden Gang.

Premier og *second* bruges ikke i Sammensætning med Tierne eller noget af de höjere Tal, *-unième* bruges aldrig alene, men vel *deuxième*.

Foruden *second* (af ital. *secondo*, lat. *secundus*) har man endnu flere gamle Former af de ordnende Sto i Brug i særegne Forbindelser, nl.

tiers, *tierce*, tredie (ital. *terzo*, lat. *tertius*);
quart, *quarte*, fjerde (ital. *quarto*, lat. *quartus*);
quint, *quinte*, femte (ital. *quinto*, lat. *quintus*);

f. E. *parler en tierce personne*, tale (om sig selv) i tredie Person. *Charles quint*, Kejser Karl den 5te; *Sixte Quint*, Pav Sixtus den 5te. Forresten bruges disse Ord mest i Tonekunsten, i Kortspil, om Kolden, hver tredie, fjerde Dags Kolde o. desl. eller som Navneord i Ha. om en Trediedel, Fjerdedel, Femtedel. — *Sixte* forekommer kun som No. af Hunk. i Tonekunstsproget.

I øvrigt gives der vel mange andre Ord, der indeholde Talbegreber, og dels ere afledte af disse, dels hentede andensteds fra, f. E. *un millier*, et Antal af tusende; *un million*, en Million; *un milliard*, tusende Millioner; *une miliasse*, et uendeligt Antal; men disse henhøre til andre Ordklasser, og blive, hvad deres Dannelse angår at omtale i Orddannelseslæren.

4. Gjerningsordene (les verbes.)

A. *Böjningsordningen.*

Denne Ordklasse har vel flere Vanskeligheder end de hidtil afhandlede, eftersom den modtager en virkelig Böjning, hvilken de forrige Ordklasser næsten savnede; men denne Böjning er dog yderst simpel og let, når man betragter den fra den rette Side. Her findes således ingen egen *Lideform*, og *Handleformen* er så regelret, at man næsten kunde henføre alle Gjo. til èn eneste Böjningsmåde.

Det egentlige Gjo. (verbum finitum) har tre Måder (modes), den fremsættende (l'indicatif), den betingende (le conjonctif, eller le subjonctif) og den bydende (l'impératif). Hertil kommer tre Afledsformer (verbum infinitum), nemlig Navneformen (l'infinitif) Nuts. handl. Tf. (participe présent), der tillige tjener til Bindeform (gerondif), og endelig Forts. lidende Ff. (participe passé).

Tidernes Antal i de forskjellige Måder er her det samme som i Italiænsk: den frems. Måde har nemlig fem: af hvilke tre ere Hovedtider og to Afledstider; den bet. har to; og den byd. blot en eneste. De fem frems. Tider adskille sig temmelig klart på følgende Måde. Hovedtiderne ere: Nutiden (le présent), Efternutiden eller Fremtiden (le futur) og Fortiden (le parfait eller le prétérit defini) den første svarer til vor Nut.; den anden til vor Omskrivning med *skal*, den tredie er den fortællende Tidsform, der svarer til den græske *ἀοριστος*,

som vi mangle og erstatte med Datiden. Afledstiderne ere: Datiden (l'imparfait) og Efterdatiden eller blot Eftertiden (le conditionnel), af hvilke den første er den lat. Datid, der også svarer til den danske, når denne ikke bruges historisk, den anden svarer aldeles til vor Omskrivning med skulde. — Af de to bet. Tr. svarer den første til frems. M.s Nut. og Dat., Fremt. og Eftert., den anden til frems. M.s Fortid. — Den byd. Tidsform har Skikkelse af Nut., skönt det synes som den egentlig burde være en Fremtid; da alt hvad der bydes må være tilkommende; men dels er den bydendes Villie nærværende, dels er hans Hensigt at få Tingen gjort strags, dels endelig antages måskje rettest, at den byd. Nut. ligesom den bet. svarer til den frems. Mådes Nut. og Dat., Fremt. og Eftert.

De to første Måder have i hver Tidsform de sædvanlige tvende Tal Entallet og Flertallet og i hvert af disse de tre Personer, der dog foruden Endelserne tillige må betegnes ved foransatte Sto. ligesom i Dansk; men den byd. M. har i Ent. kun den 2. P., da man egentlig kun kan byde den, man taler med noget, i Fl. derimod har den både 1. og 2. Pers., da man ligeså vel kan indbefatte sig selv iblandt dem man tiltaler og befaler noget, som udelukke sig selv og blot befale dem man tiltaler. I alle disse Tilfælde bliver det pers. Sto. enten udeladt eller sat efter Gjo. ligesom i Dansken. Den tredie, fraværende eller omtalte Person kan derimod ikke egentlig befales noget, man anvender derfor istedem for samme i begge Tal den 3. Pers. af bet.

Nut. med *que*, og det pers. Sto. som sædvanlig foran; hvilket mere udtrykker et Önske end et Bud.

Navneformen er uböjelig undtagen forsåvidt som den betragtes ganske som et No., og modtager Flertal. — Begge Tillægsformer, den handlende såvelsom den lidende, böjes som regelrette To. i Kön og Tal, og dette er i mine Tanker en afgörende Grund til at regne den første for en Tillægsform, og ikke for en Bindeform (gerondif), skönt den også gör denne Tjenneste; efterdi Bfn. i intet af de romanske Sprog modtager Köns- eller Talböjning; den nedstammer desuden öjensynlig fra Nutidens Ff. i Lat. og ikke egentlig fra Bf.

Til lettere Oversigt af denne Böjningsordning må tjene følgende Fremstilling af, *je parle*, jeg taler i 1. P. af alle dets Tider.

Fremsættende.		Beting.	Byd.	Nf.	Tfr.
Nut.	*je parle*				
Dat.	*je parlais*				
Fremt.	*je parle-rai*	*parle*	*parle*	*parler*	*parlant-e*
Eftert.	*je parle-rais*				
Fort.	*je parlai*	*parlasse*			*parlé-e.*

B. *Böjningsmåderne* (conjugaisons).

Gjo. i Fransken henføres med Rette ligesom i Græsk og Latin til tvende Hovedarter, *de åbne* (verba pura) og *de lukte* (verba impura). Den første deles igjen i tre Böjningsmåder efter de tre Selvlyde, den kan have til Kjendebogstav, nl. i den første *e*, isteden for det lat. *à*; i den anden *i*,

ligesom i Latin; i den tredie *oi*, isteden for det latinske *è*, hvilke Kjbr. fremtræde tydelig i Nf., der bliver: *er*, *ir*, *oir*. Den anden Hovedart har ingen væsentlig Selvlyd i Endelsen, men svarer til de lat på ĕre, der ere forsvundne i Port. og Spansk; den deles ligeledes efter Kjb. i 3 regelrette Böjningsmåder, hvoraf den første har Kjb. *nd*, lat. *nd*; den anden *gn*, lat. *ng*; den tredie *ui*, lat. *u* (for *uw*); i Nf. *ndre* med enkelt Selvlyd foran; *ndre* med en Tvelyd foran; *uire* (for *ujre* eller *uyre*). Den første Hovedart endes, som man ser i Nf. på blot *r* med en Selvlyd foran, den anden derimod på *re* med en udtrykt eller skjult Medlyd foran. Ved anden Böjn. er dog en Biklasse, der skiller sig fra Hovedklassen i Nutiderne, og ved enhver Böjnm. gives naturligvis nogle afvigende, der skulle afhandles under den regelrette Klasse, hvortil de nærmest synes at henhøre.

Alle disse regelrette Böjningsmåder forholde sig i deres vigtigste Former som følger:

		Nut.	Fort.	Nf.	handl. Tf.	lid. Tf.	
åbne.	1.	*parle*	*parlai*	*parler*	*parlant*	*parlé*	taler
	2.	*punis*	*punis*	*punir*	*punissant*	*puni*	straffer
		sers	*servis*	*servir*	*servant*	*servi*	tjener
	3.	*dois*	*dus*	*devoir*	*devant*	*du*	bör
lukte.	4.	*rends*	*rendis*	*rendre*	*rendant*	*rendu*	gör
	5.	*peins*	*peignis*	*peindre*	*peignant*	*peint*	maler
	6.	*cuis*	*cuisis*	*cuire*	*cuisant*	*cuit*	kåger

Det vilde være urimeligt at anse nogen af disse, tildels talrige og tildels med de regelrette i andre beslægtede Sprog overensstemmende Klasser,

for uregelrette, da ingen af dem afviger fra Reglen i mindste Måde; den 2. Böjningsm.s 2. Kl. skiller sig fra dens 1. Kl. derved at Kjendeselvlyden *i* bortfalder i frems. Nut. og Dat. bet. og bydl Nut. samt handl. Tf., men det samme skjer i 2. Böjnm. da *dois* er isteden for *dev-ois*, og *devant* for *devoyant*, der er altså ikke mere Grund til at erklære hint end dette for uregelret. Den 5. Böjningsm. er også ligeså talrig som den 4. og de Gjo., den indeholder, ligeså ensformige i deres Böjning og ligeså bestemte og let kjendelige; ti at Kjendemedlyden *gn* forandres til *n*, hvor en Medlyd følger efter; og dette *n* kræver et *d* indskudt efter sig, hvor den påfølgende Medlyd er *r*, kan ligesålidt göre disse til uregelrette, som Kjendebogstavets fuldkomne Udeladelse kunde fordömme den 3 Böjningsmåde. Den 6. Böjningsm. er også ligeså regelret som de øvrige; ti at den indskyder et *s* bör ligeså lidet støde den fra sin Rang, som den 3. Böjnm.s 1. Kl. stødes ud af de regelrette, fordi den indskyder et dobbelt *s*.

Når man da antager disse Klasser for regelrette blive de *afvigende* såre få, og selv disse skille sig ikke så meget i Böjningen som i Dannelsen af Tiderne fra de regelrette; så at, når man har 1. P. af en given Tid, alle de øvrige sædvanligvis følge af sig selv. Kun de der afvige i selve Böjningen synes egentlig *uregelrette*, og disse ere yderst få. De afvigende og uregelrette stemme desuden indbyrdes meget overens og blive, når de fordeles imellem deres behørige Klasser aldeles ube-

tydelige. Til hvilken Klasse de henhøre, beror på Kjendebogstavet; men dette fremtræder ikke altid tydeligt i nogen enkelt Form, i den første Hovedart er det dog måskje lettest at skjelne i Nt., i den anden Hovedart derimod i Fl. af frems. Nut. I 1. P. af Nut. kan man også skjelne de fleste Klasser tydelig fra hinanden.

C. *Formdannelsen.*

Med frems. Nutid følger altid Dat., der er at betragte som en forbigangen Nutid; bekvemmest er det vel dog at tage den af Nut.s 1. P. i Fl. ved at forandre Endelsen *-ons* til *-ais*. Ligeså handl. Tf. ved at forandre *-ons* til *-ant*, *-ante*. f. E.

	Nut. 1. P. i Fl.	Dat.	handl. Tf.
1.	*parl-ons*,	*parlais*,	*parlant*;
2. a.	*puniss-ons*,	*punissais*,	*punissant*;
2. b.	*serv-ons*,	*servais*,	*servant*;
3.	*dev-ons*,	*devais*,	*devant*;
4.	*rend-ons*,	*rendais*,	*rendant*;
5.	*peign-ons*,	*peignais*,	*peignant*;
6.	*cuis-ons*,	*cuisais*,	*cuisant*.

Bet. Nut. dannes også af frems. Nut., dog helst af 3. P. i Fl. ved at bortkaste *nt* af Endelsen *ent*, hvorved den altid kommer til at endes på *e* stumt. Den tredie Böjn. antager herved tillige Omlyd, således:

	Nut. 3. P. i Fl.	bet. Nut.
1.	*parlent*	*parle*
2.	*punissent*	*punisse*
2.	*servent*	*serve*

3. *doivent*	*doive*
4. *rendent*	*rende*
5. *peignent*	*peigne*
6. *cuisent*	*cuise*

Byd. Nut. danner sin anden P. i Ent. af frems. Nutids 2. P. i første Böjnm. ved at bortkaste *s* ligesom i Latinen (*amas*, du elsker, *ama* elsk); i alle øvrige Böjnm. beholdes den frems. Nuts. 2 P. uforandret. Dens Flert. er i begge Personer ligt Flert. af frems. Nut. og skjelnes kun fra samme ved at udelade de pers. Sto. eller sætte dem efter Gjerningsordet med Bindetegn; f. E.

tu parles,	*parle-tu;*	*tu rends,*	*rends-tu;*
tu punis,	*punis-tu;*	*tu peins,*	*peins-tu;*
tu sers,	*sers-tu;*	*tu cuis,*	*cuis-tu.*
tu dois,	*(dois-tu);*		

Eftertiden hører ligeså nöje til Fremt. som Dat. til Nut., begge have Kjendebogstavet *r*, og kunne bekvemt dannes af Nf. ved at anbringe deres behørige Endelser *-ai* og *-ais* efter Kjb. *r*. Blot den 3. Böjnm. bortkaster her sit Kjb. *oi* foran *r*, hvilket er en Nærmelse til anden Hovedart, der ingen Selvlyd har til Kjb., og altså blot bortkaster det stumme *e* efter *r*; således:

af	*parler*	bliver	*parlerai,*	*parlerais;*
-	*punir*	—	*punirai,*	*punirais;*
-	*servir*	—	*servirai,*	*servirais;*
-	*devoir*	—	*devrai,*	*devrais;*
-	*rendre*	—	*rendrai,*	*rendrais;*
-	*peindre*	—	*peindrai,*	*peindrais;*
-	*cuire*	—	*cuirai,*	*cuirais.*

Bet. Datid dannes af frems. Förnutid i den første Böjnm. ved at forandre *ai* til *asse*, i alle øvrige, såvelsom dertilhørende afvigende Ord, ved at tilföje *se*; t. E. af *parlai, parlasse;* af *punis, punisse*; af *servis, servisse*; af *dus, dusse* o. s. v.

Lid. Tf. hænger vel sammen med frems. Förnutid, men dannes forskjellig i de forskjellige Böjnm., som ses af Böjningsmönstrene.

Böjningen selv er i Fransken meget simpel og let; af de 5 frems. Tider böjes således de tre aldeles ens i alle Gjo., og ere blot forskjellige ved Kjb. Disse ere Dat., Fremt. og Eftert., hvis Endelser overses af følgende:

Dat. Ent.	1. *-ais,*	2. *-ais,*	3. *ait,*
Fremt. —	- *-rai,*	- *-ras,*	- *ra,*
Eftert. —	- *-rais,*	- *-rais,*	- *rait.*
Ft.	1. *-ions,*	2. *-iez,*	3. *-aient,*
Fremt. —	- *rons,*	- *rez,*	- *ront,*
Eftert. —	- *rions,*	- *riez,*	- *raient.*

Man ser, at af disse atter Dat. og Eftert. have selvsamme Endelser, og adskilles blot derved, at den sidste indskyder Tilkommenhedsmærket *r* foran samme.

I de 5 sidste Böjnsm. med tilhørende afvigende er desuden Förnutiden også den samme, undtagen for såvidt Kjbt. adskiller dem. Denne Tidsforms Endelser overses af følgende:

i 1. Böjn. Ent.	1. *-ai,*	2. *-as,*	3. *-a,*
i de øvrige —	- *is,*	- *is,*	- *it,*
eller —	- *us,*	- *us,*	- *ut,*

i 1. Böjn. Fl.	- *âmes*,	- *-âtes*,	- *-èrent*;
de øvrige —	- *îmes*,	- *îtes*,	- *irent*;
eller —	- *ûmes*,	- *ûtes*,	- *urent*.

Begge de bet. Tider böjes fremdeles ens i alle Gjo., undtagen forsåvidt Kjbt. gör Adskillelse. Deres Endelser ere:

bet. Nut. Ent.	1. *-e*,	2. *-es*,	3. *-e*,
Dat. i 1. Böjn.	- *asse*,	- *asses*,	- *ât*,
i de øvrige	- *isse*,	- *isses*,	- *ît*,
eller	- *usse*,	- *usses*,	- *ût*,
bet. Nut. Fl.	- *-ions*,	- *-iez*,	- *-ent*,
Dat. i 1. Böjn.	- *assions*,	- *assiez*,	- *assent*,
i de øvrige	- *issions*,	- *issiez*,	- *issent*,
eller	- *ussions*,	- *ussiez*,	- *ussent*.

Hvorved dog må mærkes, at den bet. Nut. i 3. Böjnm. og adskillige afvigende Ord antager Omlyd i første Stavelse i 1. og 2. P. i Fl., som ses af dens Böjningsmönster.

I alle Böjnm. og Tider, hvor den 1. P. endes på *s* eller *x*, er den anden aldeles lig den første; f. E. *je dois*, jeg bör; *tu dois*; *je dus*, *tu dus*; *je puis*, jeg kan, *tu puis*; *je veux*, jeg vil, *tu veux* o. s. v.

D. *Første Hovedart.*

Til Böjningsmönstre må tjene *je pense*, jeg tænker; *je finis*, jeg ender; *je sens*, jeg mærker; *je reçois*, jeg modtager; der gå således:

1. Böjnm.	2. Böjnm.		3. Böjnm.
Nut. Ent.			
1. *je pense*,	a) *finis*,	b) *sens*,	*reçois*,
2. *tu penses*,	*finis*,	*sens*,	*reçois*,
3. *il pense*,	*finit*,	*sent*,	*reçoit*,

Nut. Fl.

1. *nous pensons,*	*finissons,*	*sentons,*	*recevons,*
2. *vous pensez,*	*finissez,*	*sentez,*	*recevez,*
3. *ils pensent.*	*finissent.*	*sentent.*	*reçoivent.*

Dat. Ent.

1. *je pensais,*	*finissais,*	*sentais,*	*recevais,*
2. *tu pensais,*	*finissais,*	*sentais,*	*recevais,*
3. *il pensait,*	*finissait,*	*sentait,*	*recevait.*

Dat. Fl.

1. *nous pensions,*	*finissions,*	*sentions,*	*recevions,*
2. *vous pensiez,*	*finissiez,*	*sentiez,*	*receviez,*
3. *ils pensaient,*	*finissaient,*	*sentaient;*	*recevaient.*

Fremt. Ent.

1. *je penserai,*	*finirai,*	*sentirai,*	*recevrai*
2. *tu penseras,*	*finiras,*	*sentiras,*	*recevras,*
3. *il pensera,*	*finira,*	*sentira,*	*recevra.*

Fremt. Fl.

1. *nous penserons,*	*finirons,*	*sentirons,*	*recevrons*
2. *vous penserez,*	*finirez,*	*sentirez,*	*recevrez,*
3. *ils penseront.*	*finiront.*	*sentiront.*	*recevront.*

Eft. Ent.

1. *je penserais,*	*finirais,*	*sentirais,*	*recevrais,*
2. *tu penserais,*	*finirais,*	*sentirais,*	*recevrais,*
3. *il penserait,*	*finirait,*	*sentirait,*	*recevrait.*

Ent Fl.

1. *nous penserions,*	*finirions,*	*sentirions,*	*recevrions,*
2. *vous penseriez,*	*finiriez,*	*sentiriez,*	*recevriez,*
3. *ils penseraient.*	*finiraient.*	*sentiraient.*	*recevraient.*

Förnutid. Ent.

1. *je pensai,*	*finis,*	*sentis,*	*reçus,*
2. *tu pensas,*	*finis,*	*sentis,*	*reçus,*
3. *il pensa,*	*finit,*	*sentit,*	*reçut.*

Fort. Fl.

1. *nous pensâmes,*	*finîmes,*	*sentîmes,*	*reçûmes,*
2. *vous pensâtes,*	*finîtes,*	*sentîtes,*	*reçûtes,*
3. *ils pensèrent.*	*finirent.*	*sentirent.*	*reçurent.*

betingende Måde.

Nut Ent.

1. *je pense,*	*finisse,*	*sente,*	*reçoive,*
2. *tu penses,*	*finisse,*	*sentes,*	*reçoives,*
3. *il pense,*	*finisse.*	*sente.*	*reçoive.*

Nut. Fl.

1. *nous pensions,*	*finissions,*	*sentions,*	*recevions,*
2. *vous pensiez,*	*finissiez,*	*sentiez,*	*receviez,*
3. *ils pensent.*	*finissent.*	*sentent.*	*reçoivent.*

Datid. Ent.

1. *je pensasse,*	*finisse,*	*sentisse,*	*reçusse,*
2. *tu pensasses,*	*finisses,*	*sentisses,*	*reçusses,*
3. *il pensât,*	*finît,*	*sentît,*	*reçût,*

Datid. Fl.

1. *nous pensassions,*	*finissions,*	*sentissions,*	*reçussions,*
2. *vous pensassiez,*	*finissiez,*	*sentissiez,*	*reçussiez,*
3. *ils pensassent.*	*finissent.*	*sentissent.*	*reçussent.*

bydende Måde.

Nut. Ent.

2. *pense (tu),*	*finis,*	*sens,*	*reçois,*

Flertal.

1. *pensons (nous),*	*finissons,*	*sentons,*	*recevons,*
2. *pensez (vous),*	*finissez.*	*sentez.*	*recevez.*

Afledsformer.

Nf.	*penser,*	*finir,*	*sentir,*	*recevoir,*
hs. Tf.	*pensant,*	*finissant,*	*sentant,*	*recevant,*
lid. Tf.	*pensé,*	*fini,*	*senti.*	*reçu.*

Således gå også:

porter,	*batir,*	*ressentir,*	*percevoir,*
donner,	*agir,*	*mentir,*	*apercevoir,*
gagner,	*ravir,*	*partir,*	*concevoir,*
travailler,	*guérir,*	*sortir,*	*devoir.*
trouver,	*bénir,*	*servir,*	
semer,	*jouir,*	*dormir,*	
expliquer,	*trahir,*	*bouillir,*	
marcher.	*remplir.*	*vêtir, repentir.*	

Anmærkninger til 1. Böjningsmåde.

Den første P., som sluttes på stumt *e*, antager det lukte Tonetegn over dette *e*, når Sto. *je* sættes efter samme i Spörgsmål; f. E. *parlé-je?*

Ligeledes alle andre første Personer på stumt *e* i lignende Tilfælde, f. E. *eussé-je dû*, havde jeg burdet?

Den 3. P. i Nut. og Förnut. fordrer et *t* indskudt, når Sto. *il*, kommer efter; f. E. *à peine reste-t-il aux fenêtres des spectateurs*, næppe er der endnu Tilskuere i Vinduerne; *ajouta-t-il* tilföjede han. Dette *t* har uden Tvivl sin Grund i den gamle lat. Endelse *t* i 3. Person, f. E. *restat, jactavit* o. desl.

Den 2. P. af byd. M. på *-e*, tager et *s* efter sig, når Biordene *y*, *en* følge på og høre til samme Udtryk; f. E. *porte-s-y des livres*, bring nogle Bøger derhen; *donne-s-en à ton frère*, giv din Broder (noget) deraf. Men da den anden Person næsten ikke bruges, så forekommer naturligvis dette yderlig sjælden i Bøger. Det har ellers formodentlig sin Oprindelse af 2. P. i frems. Nut. *portes, don-*

nes, da byd. Nutid ellers i alle regelrette Gjo. stemmer overens med frems.

De på *cer* og *ger* forandre *c* til *ç*, og *g* til *ge*, såsnart den påfølgende Endelse begynder med *a*, *o*, *u*, da Udtalen af blødt *c*, *g* ellers vilde forandres til hårdt *c*, *g*; dette må imidlertid ingenlunde anses for nogen Uregelrethed i Böjningen, da det blot er en mekanisk Følge af Sprogets ufuldkomne Retskrivning; f. E. *commencer*, begynde; *juger*, dömmer; der skrives:

commence, men *commençais*,		*juger*, men *jugeons*,	
commencé, — *commençai*,		*jugé*, — *jugeai*,	
commencerai,— *commençant*;		*jugerais*, — *jugeant*; o. s. v.	

Således også:

forcer, tvinge;	*forger*, smedde;
percer, gjennembore;	*manger*, spise;
avancer, skride frem;	*obliger*, forbinde;
effacer, udslette;	*partager*, deltage;

Man ser let, at *e* i *jugeons*, *jugeai*, *jugeas* o. desl. er et aldeles stumt Mærke på Udtalen af *g*, fordi man ikke har noget *g* med Sedilje, således som man har *ç*; det er stor Skade at man ikke i Fransk ligesom i Spansk har antaget at ombytte *g* med *j* i slige Tilfælde, og skrive *jujons*, *jujais*, *jujant* o. s. v., hvorved man ikke vilde have behøvet noget sådant *e*. Begynderen har nemlig ikke let ved at skille dette aldeles stumme *e* fra det halvstumme i *juge*, *ju-ge-rai*, der er væsentligt i Ordene og derfor udgör en Stavelse. Forskjellen er at hint aldeles stumme står altid, det halvstumme aldrig foran *a*, *o* eller *u*; det aldeles stumme blot

efter *g*, hvis Udtale det tjener til at angive (isteden for en Sedilje), det halvstumme efter alle andre Medlyde såvelsom efter *g*.

De, hvis næstsidste Selvlyd i Nf. er stumt *e* eller lukt *é*, forandre dette til åbent *è*, såsnart den følgende Stavelses *e* er stumt, men de øvrige Stavelser i Ordene røres ikke ved denne Forandring; f. E. *elever*, opdrage; *repeter*, gjentage; i Nut.

j'elève, tu élèves, il élève,
nous élevons, tu élevez, ils élèvent;
je répète, tu répètes, il répète,
nous répétons, vous répétez, ils repètent;

répétais, répèterai, répèterais og således igjennem hele Böjningen.

Således også:

acheter, købe; *haleter*, puste;	*espérer*, håbe;
amener, føre hid;	*pénétrer*, gjennemtrænge;
parsemer, bestrø;	*inquiéter*, forurolige;
empeser, stive (Klæder).	*céder*, vige;

Men de på *eler* og mange på *eter* fordoble overalt i samme Tilfælde *l* og *t* isteden for at antage det åbne Tonetegn over *e*, f. E.

j'appelle, tu apelles, il apelle,
nous appelons, vous appelez, ils appellent, o. s. v.
je jette, tu jettes, il jette,
nous jetons, vous jetez, ils jettent.

således og: *rejeter*, forkaste; *projeter*, foreslå; *cacheter*, forsegle; *étiqueter*, sætter Mærke på;

Mærk.: De med *ê* i næstsidste Stavelse forandres ikke f. E. ***je pêche***, jeg fisker, ***nous pêchons***, men ***je pèche***, jeg synder, ***nous péchons***.

De på *ayer*, *oyer*, *uyer*, ombytte *y* med *i*, såsnart et stumt *e* følger efter; f. E. *payer*, betale; *employer*, anvende; i Nutiden:

je paie, tu paies, il paie,
nous payons, vous payez, ils paient, o. s. v.

Til 2. Böjningsm. b:

couvrir,	couvre,	couvris,	couvrant,	couvert,
ouvrir,	ouvre,	ouvris,	ouvrant,	ouvert,
offrir,	offre,	offris,	offrant,	offert,
souffrir,				

---

tenir,	tiens,	tins,	tiendrai,	tenant,	tenu.
venir,	viens,	vins,	viendrai,	venant,	venu.

---

mourir,	meurs,	mourus,	mourant,	mort,
courir,	cours,	courus,	couraut,	couru.

Til 3. Böjningsmåde:

valoir,	vaux,	valus,	vaudrai,	valant,	valu,
vouloir,	veux,	voulus,	voudrai,	voulant,	voulu,
pouvoir,	puis, peux,	pus,	pourrai,	pouvant,	pu,
voir,	vois,	vis,	verrai,	voyant,	vu,
savoir,	sais,	sus,	saurai,	sachant,	su,
s'asséoir,	je m'assieds,	je m'assis,	je m'ssiérai,	s'asseyant,	s'assis.
avoir,	ai,	eus,	aurai,	ayant,	eu.

E. *Anden Hovedart.*

Frems.	4.	5.	6.
Nut.	1. vends	joins	traduis
	2. vends	joins	traduis
	3. vend	joint	traduit
Ft.	1. vendons	joignons	traduisons
	2. vendez	joignez	traduisez
	3. vendent	joignent	traduisent
Dat.	1. vendais	joignais	traduisais
	2. vendais	joignais	traduisais,

	3.	vendait	joignait	traduisait
Ft.	1.	vendions	joignions	traduisions
	2.	vendiez	jogniez	traduisiez
	3.	vendaient	joignaient	traduisaient
Fremtid.	1.	vendrai	joindrai	traduirai
	2.	vendras	joindras	traduiras
	3.	vendra	joindra	traduira
Ft.	1.	vendrons	joindrons	traduirons
	2.	vendrez	joindrez	traduirez
	3.	vendront	joindront	traduiront
Eft.	1.	vendrais	joindrais	traduirais
	2.	vendrais	joindrais	traduirais
	3.	vendrait	joindrait	traduirait
Ft.	1.	vendrions	joindrions	traduirions
	2.	vendriez	joindriez	traduiriez
	3.	vendraient	joindraient	traduiraient
Förnut.	1.	vendis	joignis	traduisis
	2.	vendis	joignis	traduisis
	3.	vendit	joignit	traduisit
Ft.	1.	vendîmes	joignîmes	traduisîmes
	2.	vendîtes	joignîtes	traduisîtes
	3.	vendirent	joignirent	traduisirent
Beting. Nut.	1.	vende	joigne	traduise
	2.	vendes	joignes	traduises
	3.	vende	joigne	traduise
Ft.	1.	vendions	joignions	traduisions
	2.	vendiez	joigniez	traduisiez
	3.	vendent	joignent	traduisent
Datid. Eat.	1.	vendisse	joignisse	traduisisse
	2.	vendisses	joignisses	traduisisses
	3.	vendît	joignît	traduisît
Ft.	1.	vendissions	joignissions	traduisissions
	2.	vendissiez	joignissiez	traduisissiez
	3.	vendissent	joignissent.	traduisissent.

Bydende Måde.

vends	joins	traduis
vendez	joignez	traduisez

Afledsformer.

Navnef.	vendre	joindre	traduire
handl. Tf.	vendant	joignant	traduisant
lid. Tf.	vendu	joint	traduit.

Således gå også:

descendre	peindre	conduis	conduire
defendre	craindre	reduis	réduis
repondre	plaindre	instruis	instruire
répandre	astreindre	detruis	détruire
fondre	feindre	cuis	cuire
entendre	contraindre	introduis	introduire
etendre	eteindre	produis	produire
attendre	atteindre	construis	construire
rendre	teindre	enduis	enduire
perdre	oindre	seduis	seduire
perdre	épreindre		
vaincre	ceindre		
rompre	enfreindre		
	empreindre		
	etreindre		

---

faire, faisant, fait, je fais, -fis,
dire, disant dit, je dis,

maudire, *forbande*, fordobler desuden overalt Kjendebogstavet *s*, hvor en Selvlyd følger efter, f. E. *maudissons, maudissez, maudissent*.

contredire, *modsige*; médire, dedire, afvige fra dire i 2. Pers. i Ft. og 2. Pers. i byd. — *disez* for *dites*.

Følgende afvige blot i Dannelsen af Förnutiden og lid. Tillægsf., men ere i Böjningen selv aldeles regelrette.

je luis,	luire,	luisant,	lui,	luisis.
- confis,	confire,	confisant,	confit,	confis.
- suffis,	suffire,	suffisant,	suffi,	suffis.
- plais,	plaire,	plaisant,	plu,	plus,

Som *luire* gå, *reluire* glindse, *nuire*, skade. — Som *plaire*, *taire*, tie.

Følgende antage ikke Kjendebogstavet *s rire*, le; *conclure*, slutte; men gå i øvrigt som *suffire* og *plaire*.

croire, tro, forandres som oftest *i* til *y* foran en Selvlyd og *écrire*, skrive; *boire*, drikke; indskyde Kjendeb. *v*; det sidste antager desuden Omlyd, således

écris,	écrire,	ecrivant,	écrit,	écrivis.
bois,	boire,	buvant,	bu,	bus.
crois,	croire,	croyant,	cru,	crus,
conclus,	conclure,	conclyant	conclu,	conclus,
ris	rire,	riant,	ri,	ris.

Traire, malke, og dets Sammensætninger *extraire* og *distraire* o. s. v. fattes Förnut. — *Braire* skryde, er upers. og ufuldstændigt.

Ordet *prendre*, med dets Sammensætninger ere afvigende.

je prends, prendre, prenant, pris.

poindre, er upers. og ufuldstændigt; det har blot i Nut. *il poind*, Fremt. *il poindra*, og byd. *poignez*.

Men foruden disse gives der adskillige uregelrette af denne Hovedart, som ikke vel kunne henføres til nogen af de 3 regelrette Klasser. Disse ere

je couds,	coudre,	cousant,	cousu,	cousis.
- mouds,	moudre,	moulant,	moulu,	moulus.

- résouds,	résoudre,	résolvant,	résolu, résous,	résolus.
- absous,	absoudre,	absolvant,	absous,	(fattes).

je connais,	connaître,	connaissant,	connu,	connus.
– nais,	naître,	naissant,	né,	naquis.
- mets,	mettre,	mettant,	mis,	mis.
- bats,	battre,	battant,	battu,	battis.
– suis,	être,	étant,	été,	fus.
- crois,	croître,	croissant,	crû,	crus.
– parais,	paraître,	paraissant,	paru,	parus.

je suis,	suivre,	suivant,	suiui,	suiuis.
– vis,	vivre,	vivant,	vécu,	vécus.
– vaincs,	vaincre,	vainquant,	vaincu,	vainquis.

Tredie Afdeling.

Orddannelseslæren.

Fransken er vel et meget afledt og blandet Sprog, og har derfor ofte Ord af forskjellige Tungemål, hvor andre Sprog danne indbyrdes beslægtede Udtryk af egen Malm; f. E. *epeler*, stave, af eng. *spell*, stave, (ikke af lat. *appellare*, at kalde); *syllabe*, Stavelse, af gr. *συλλαβη*, altså det første hentet af gammel Frankisk, det andet af Græsk; ligeså *langue*, Sprog; *grammaire*, Sproglære, det ene fordrejet af Latin, det andet af Græsk, o. m. desl.; også ofte Udtryk optagne til forskjellige Tider, og i så forandret Skikkelse, skjönt af samme Kilde, at deres Slægtskab er aldeles fordunklet; f. E. *roi*, Konge; *règne*, Regjering; *lire*, læse; *lecture*, Læs-

ning; *évèque*, Biskop; *épiscopal*, biskoppelig; *île* en Ø; *isolé*, afsondret; *insulaire*, Øbo; o. s. v.; men ofte danner den dog og en Mængde Udtryk af hverandre ved en klar og skön Afledning, som det, endogså blot for af skaffe sig Ordforråd, og lette sig Erkjendelsen af Navneordenes Kön, vel er Umagen værd at göre sig bekjendt med, f. E. *la voie*, Vej; *envoyer* (sætte på Vej ɔ:) sende; *envoi*, Sendelse; *renvoyer*, sende tilbage; *convoi*, Konvoj; *convoyer*, konvojere; *voyage*, Rejse; *voyager*, at rejse; *voyageur*, en Rejsende. Ofte er det kun en ringe Forandring i Afledsendelserne, der aldeles forandrer Ordenes Betydning, så at denne Del af Sprogbygningen ingenlunde bör forsömmes af den, der vil skaffe sig klar og fuldstændig Kundskab i det franske Sprog, f. E. *partial*, partisk; *partiel*, delvis; *spirituel*, åndelig; *spiritueux*, beruserende, stærk (Drik).

Overgangslove.

Det vil være til stor Lettelse at lægge Mærke til Overgangene fra Latin., Italiænsk til Fransk. Italiænsk er et uundværligt Mellemled. Nogle af de hyppigste ere.

1) *Selvlyde*:

ē, ī - *oi*: *la loi*, (l. lex); *le doigt*, (l. digitus, it. dito); *le roi* (l. rex, ital. re); *droit*, directus, diritto. I Italiænsk findes allerede Overgangen til *o*, skönt sjæld-

nere: *somigliare*, *domandare*, *dovère*, *vostro*.

ĕ, ĭ - ie: *bien* (bene); *la vierge* (virgo); *le pied* (pes); *siècle* (seculum, secolo). *piède*, *fièro*, *sièpe*. I Italiænsk findes denne Overgang hyppig.

- ei: *plein* (plenum); *le sein* (sinus).

e, i - a: *sans* (sine); *sauvage*; *la langue* (lingva).

a - ai: *aimer* (amare); *l'aile* (ala); *clair*, (clarum): *la main*, manus, it. mano.

a - e: *le sel* (sal); *la mer* (mare).

æ - é: *démon*, *fécond*, *éternel*.

o - eu: *pleurer* (plorare); *seul* (solum); *la fleur*, (flos, flor-em).

u - ou: *court* (curt-um).

- o: *profond*, profundum; *ombre*, umbra, it. ombra; *fécond*, fecundus, fecondo.

- eu: *le fleuve*, fluvius.

el - eau: *le chameau* (camelus); *linteau*, *le flambeau*, *le couteau*, cultellus, coltello.

- eu: *le cheveu* — *échevelé*.

2) *Medlyde*.

c, co - ch: *la bouche*, *pécher* (peccare); *la cloche* Klokke; *chanter*, cantare; *chaîne*, catena; *le champ*, campus; *la chambre*; camera.

ch - c, qu: *méchanique*, *caractère*, *monarque*, *bibliothèque*.

l går foran *m*, *n*, *t* over til *u*; *le poumon* (pulmo); *aune* (alnus); *autre* (alter); *le baume*, Balsom; *aucun*, alcuno; *mauve* malva.

l - *d*: *moudre*, molere.

s bortfalder foran *t*, *m*, *n*, *s*, og erstattes ofte ved (^) over den foregående Selvlyd: *la croûte* (crusta); *coûter*, constare, costare. — *goûter*, gustare; *la côte*, Kyst; *île* (insula); *pâques* (pascha); *vêtir*, vestire; *apôtre*, *epitre*, *maitre*, *tête*, *naitre*.

t, *d*, *g*, *c*: bortfalde imellem tvende Selvlyde: *la vie* (vita); *lier* (ligare); *juger*, judicare; *sûr*, securus.

p, *b* - *v*: *le livre*, liber; *la rive*, ripa.

En kort Stavelse især *ce*, *ge*, *ve* bortfalder i Mitten af Ordene: *l'ange*, angelus; *envie*, invidia; *dire*, dicere; *lire*, *ame*, anima; *île*, insula; *le peril*, periculum; *terme*, terminus, multitude; *la reine*, regina, (poet.) it. reina.

De Ord som i Latinen begynde med *sp* få i Fransk gjerne et *é* foransat; de som begynde med *sc* ligeså, men disse miste da gjerne *s*: *espèce*, species, ital. specie; *épais*, spissus, spesso; så og *espoir*, *espace*, *esprit* o. s. v. — — *école*, schola, ital. scuola; *écrire*, scribere, scrivere; *écriture*. — — *étude*; — *repondre*.

Endelsen *um*, *us* bortfalder: *manus*, — *la main*, Hånd; *spiritus* — *esprit*, Ånd; *murus* — *mur*, en Mur; *digitus* — *doigt*, Finger; *don-um* — *don*, Gave; *cent-um* — *cent*, Hundrede; *bonum*, *bonus* — *bon*, godt, god (i Ha.) Kun sjælden erstattes de med *-e*; f. E. *le siècle* af seculo; *le livre* Bogen af libro.

Endelsen *a* bliver til *e;* f. E. *ruina* — *ruine,* *natura* — *nature, philosophia* — *philosophie.*

Ordene af den lukte, kunstigere Hovedart i Lat. optages i Almindelighed af Redskabsformer (ablativi), der dog ofte udvides, sammendrages eller forandres, så at det er vanskeligt nok at gjenkjende dem; f. E. *ebur, ebore* — *ivoire,* Elfenben; *opus, opere* — *œuvre,* Værk; *genus, genere* — *genre,* Art.

Endelsen *e, i* bortfalder som oftest: *flos, flore* *fleur,* en Blomst; *pes, pede* — *pied,* Fod; *gens, gente* — *gent,* Folk; *mare, mari* — *la mer,* Havet.

Stundum bortfalder en hel Stavelse: *angelus, angelo* — *ange,* Engel; *princeps, principe* — *prince,* Fyrste; *virtus, virtute* — *vertu,* Dyd; *tempus* — *temps; corpus* — *corps.*

Overgange i Sproget selv.

ai - *a*: *clair,* clarté; *la main,* manier. — *grain,* grenier.

ei - *e: la peine,* pénible; *sérein,* senenité.

t - *c*: *fort,* la force, s'efforcer.

d - *t*: *perdre,* la perte; *peindre,* le peintre.

c - *ch*: *le roc,* la roche; *écorcer,* écorcher; *le champ,* campagne.

En fordoblet Mydlyd forenkles som i Dansk, når den mister Tonen: *la trappe,* Fælde, *attraper.*

Disse Overgange ere af stor Vigtighed ikke blot til at gjenkjende Ordene i deres fr. Skikkelse; men også til at forstå Sprogets indre Bygning; ti man vil finde at disse Bogstavombytninger ofte

forekomme i Ordenes Böjning og Afledning, altså indenfor det nuværende Sprogs Enemærker; f. E. *je viens* — *nous venons*, *le charbon*, — *la carbonnade*, *le cheval* — *la cavale*, — *élastique* — *elasticité*.

Afledningen

foregår i Fransk som i Latin, Italiænsk og andre evropæiske Sprog ved Forstavelser og Bagstavelser; de første tjene fornemmelig til at forandre Ordenes Bemærkelse, de sidste til at overføre dem til en anden Ordklasse, f. E. position *Stilling*, disposition *Stemning*, passion *Sindsbevægelse*, compassion *Medlidenhed*.

Forstavelser.

Foruden næsten alle de lat. Forstavelser gives der i Fransken adskillige, som i Latin og tildels i Ital. ere selvstændige Fho., men i Fransk ere komne af Brug, undtagen i Sammensætning, f. E. ab, *af*; ob, *imod*, præ *fremfor* o. desl. Disse Småord henføres her rettere til Afledsstavelserne, da Begrebet af Sammensætning udfordrer, at Delene ere selvstændige, hvilke disse nuomstunder i Fransken ikke ere. De afhandles derfor her iblandt de øvrige Forstavelser, hvoraf de vigtigste ere følgende:

In- Inattention, *Uopmærksomhed*; inutile, indifférent, *ligegyldigt*; inquietude *Uro*; inspire, *indgyder*; immortel, *udødeligt*; irreprehensible, *ulasteligt*; ennemi, *Fjende*.

d é- (en Modsats): déplais, *mishager*; dédaigne; — (en Forværrelse) délaisse, *overgiver*; défavorable *ugunstig*, *ufordelagtig*; betegner især Ophævelsen af en foregående Tilsand, f. E. je délier *løse*, délasser *udhviler*, déboutonne, détourne; modsættes *en-*, f. E. j'en- je de-courage, j'en-, je de-veloppe; stundum også andre To. f. E. ar-, dérange, attache, détache.

d é s-: désordre *Uorden*; désavantageux, *ufordelagtig*; désintéressément, *Uegennyttighed*.

d i s-: disparaître *forsvinder*, différence, *Forskjel*.

a b-: abnégation, *Fornægtelse*; absolu, *fuldkommen*.

é-: j'éleve, *opløfter*; éloigné, *bortfjærnet*; effrayer, *forskrække*; efface, *udsletter*.

De Afledsstav., som forskrive sig fra det lat. Forst. *e*, *ex* må man vel vogte sig for at forblande med det *e*, der for at lette Udtalen sættes foran eller isteden for *s* i Sammenstød.

m é-: (mis) mépris, *Foragt*; je méconnais, *miskjender*; mécontant, *misfornöjet*.

o b-: observe, *iagttager*; occasion, j'oppresse.

r e-: (tilbage) retour, je remets, je retire, retentis, la remarque, ressembler.

r a-: *je raconte*, fortæller; *rajeunis*, forynger; *rajuste*, bringer i Orden.

c o n-: conduire, *føre*; confiance, *Tillid*; comprendre, *begribe*.

p r o-: le projet, produire, *frembringe*; promettre, *love*; proposer.

pré- préjugé, *Fordom*; je prédis, *forudsiger*; prévoyance.

tra- (l. *trans*) je traverse, *sætter* (*går*) *over*; transforme, *omskaber*.

syn- (gr. *συν*) la Synagogue, sympathie.

extra- (l. extra) extraordinaire.

sé- (l. se) séduis, *forfører*.

circon- (l. circum) circonstance.

Navneord komme af Gjerningsord og betegne den handlende Person.

le -eur: *empereur*, (imperatore) Kejser; *gouverneur*, *vainqueur*, *relieur*, *le chasseur*, *pêcheur*, *admirateur*, *instituteur*. *electeur* (elettore), Kurfyrste; *docteur*.

la -rice: *electrice*, *emperatrice*, *nourrice*.

-an -anne: *paysan*, Landmand; *artisan*, *partisan*,

-ien -ienne (Landsmandskab): *Parisien*, *citoyen*; — *Italien*, *historien*, — *ancien*, *chrétien*.

-on -onne: 1) *mignon*, Yndling; *garçon*, *compagnon*; 2) *jambon*, Skinke; *cordon*, Bånd; *carton*, Pap. — *le rejetton*, *le million*.

-er -ère: *conseiller*.

Tillægsord: *extranger*, *passager*.

-ier -ière: 1) *écolier*, *le barbier*, *bottier*, *le courier*, *chapelier*. 2) Vækstens Navne: *fraisier*, *poirier*, *olivier*. 3) Stedsnavne: *grénier*, *ouvrier*, — — *le métier*.

- **ière**: *cafetière, chocolatière, glacière, tabatière*; — *manière*, it. maniera, frontière, lumière.

- **ard-e** (it. -ardo - arda): *pendard-e, renard-e, vieillard, compagnard-e, bâtard*, bastàrdo; *le gaillard.*

- **eau**: 1) *oiseau*; *couteau*, it. cultello; *morceau.* 2) *tableau, bateau, plateau.* — Formindskelsesord: *renardeau*, Ræveunge.

la-elle: *fenêtrelle, nouvelle.*

la-ille: *flotille, famille.*

- **eille**: *abeille* en Bi (apis), *oreille.*

- **iste**: *le dentiste, artiste, nouvelliste, bouquiniste.*

- **esse**: *princesse, maîtresse, hôtesse.*

- **al** (it. - àle): *le rival*, (rivale), *l'original, le signal, tribunal.*

- **ion** (it. - iòne): *reputation, imagination, région*, violation.

- **son**: *comparaison, chanson, raison.*

le-ment (l. mentum): *etonnement, jugement, sentiment, moment, le mouvement, gouvernement.*

la-te, disse dannes især af 2. Hovedarts to sidste Klasser: *la crainte, plainte, la perte, suite, conduite.* — Tillægsformen i Hankönnet *le tissu*, Væv: *écrit*, Skrift.

Korte Ord, der synes at være Roden, også de af Gjerningsordene afledte på *t* eller *s* ere af Hank.

og svare til de latinske på *tus, sus: respect, succes, récit, goût.*

la - e, således dannes mange Hunkönsord, og svare ofte til den lat. Endelse *ia*: la *misère, la relique, la grâce*; 2) Landes Navne: Hollande, Finlande, Courlande: 3) af Gjerningeord af 1. Kl. aldeles lige med 1. Person: *la cesse, la gêne, hâte, la chasse.*

le - e (lat. eum): *l'empire, le commerce, le negoce, le ministère.*

le - e (lat. us): *le geste, texte, culte, le génie* (gênio); *le despotisme* (despotismo).

le - e (lat. um): *le règne, exemple, temple, le centre,* it. cêntro; *sacrifice, l'édifice.*

la - e (af lat. og it. *a*): *la règle,* regula; *la tente,* it. tenda; *la flamme,* flamma.

Alle Naveformer bruges som No. af Hank.: *le souper, diner, le devoir, le savoir, le sourire, le coucher.*

le - at: *assassinat,* Snigmord; *le résultat,* Udslag; *le combat.*

la - ace (lat. atio): *la delicace, préface, menace, grimace.*

la - ade: *bastonnade, parade, limonade, salade, grillade, la promenade, la gambade.*

le - age (ital. -agio): (ofte betegner det en Samling af flere Enkeltheder), *le courage, le village, feuillage, badinage, ouvrage, nuage, rivage, le fenêtrage, le partage, fermage.*

le - ège: *cortège, manège.*

- ange: *la louange; le mélange.*

le - al: *le signal.*

le - ail: (ital. -àglio) *le détail, bètail,* Kvæg, *batail,* (battaglio), Knæbel; *evantail,* Vifte; *gouvernail.* Ror.

le - ueil: *le recueil, orgueil.*

I denne Endelse synes *u* at høre til Retskrivningen, og ikke til Afledsendelsen: *le sommeil.*

la - aille: (ital. -àglia): *la bataille, la muraille,* it. muràglia; *la rimaille, la mitraille.*

la - agne (it. àgna): *la campagne, la montagne, la compagne.*

le - oir: *miroir, mouchoir, comptoir, ouvroir, rasoir.*

le - oire: (it. ôrio): *le promontoire,* (promontôrio), *le purgatoire,* Skærsilden; *le repertoire,* (repertôrio), *territoire, le memoire,* Mindeskrift.

la - oire: *armoire,* et Skab; *la victoire, la memoire,* Erindring.

la - ée: Tillægsf. af Hunk. *la levée, arrivée; poignée* en Nævefuld; *coudée, la destinée, pensée, entrée, armée,* — — la vue. Landes Navne: *Chaldée, Judée.*

la - té (lat. tas, ital. ta): *la liberté, la verité, avidité, vivacité.*

lè - té (lat. tatus): *le comté, le duché.*

la - eur: *la fraicheur* (frais, fraiche), *la douleur, horreur, rigueur.*

la - ce (lat. tia): *la justice, la diligence, la sentence, absence, la force, la violence,*

la conscience, — — (lat. entium): *le silence*, silênzio; *le negoce*, *espace*.

la - se (ital. *sa*): *la defense*, *promesse*.

la - ance: *la puissance*, *l'indépendance*, *la vengeange*, *obéissance*, *la distance*, *outrecuidance*, *la naissance*, *connaissance*.

la - ie: *la jalousie*, *maladie*, *énergie*, *la partie*, *la vie*.

la - erie: *artillerie*, *la chevalerie*, *la mousqueterie*.

la - esse (ital. eaza): *la jeunesse*, *la faiblesse*, *bassesse*, *vieillesse*, *la hardiesse*, *la sagesse*, *la richesse*.

la - ette: *naisette*, *tablette*, *lancette*.

la - ise: *entreprise*, *la franchise*, *la bêtise*.

la - ure (lat. ura): *la blessure*, *aventure*, *la littérature*, *lecture*, *la verdure*, *la reliure*, *la mesure*, *la tournure*.

la - ude, er en Sammentrækning af den italiænske Endelse *-udine*, som svarer til Ord i Latinen på *tudo*: *la multitude*, *habitude*.

Som det går i alledte Sprog, at Endelserne tabes, og Ordenes Staveiser sammensmælte til en kortere Form, hvori ofte Könsendelsen bliver ukjendelig, således er der i Fransken mange Ord, hvis Kön alene kan ses af Latin og Italiænsk. Fransken har i såre mange Tilfælde Endelsen *e*, som svarer til latinske Fndelser på *-um*, *-us*, *-a*; f. E. *le règne*, regnum; *le culte*, cultus; *la règle*, regula. Men i mange Ord er Endelser aldeles

bortkastet; f. E. *la forêt*, ital. forêsta; *le jour*, giorno.

Tillægsord.

Navneord og Tlliægsord ere ikke så nöje adskilte i Fransk, som i de nordiske Sprog; de fleste No., som betegne Personer, anvendes også som To., både vedföjet og fraskilt: *l'idéal*, *juif*; derfor dannes og Biord af nogle af dem, som af sædvanlige Tillægsord f. E. *artistement*.

-aire (lat. arium, ital. àrio): *ordinaire, militaire, vulgaire, nécessaire.*

-oire (lat. orium): *oratoire, contradictoire, péremptoire.*

-al -e (lat. ale, -alis): *principal-e, frugal, ideal*; *moral, oriental.*

-el -le: *matériel, naturel, mortel, solennel.* No. *le naturel, le hôtel, le criminel.*

-ile (lat. ile, ilis): *facile, fertile, stérile, fragile.*

-ade (it. àtó): *malade*, syg.

-ace (lat. ax, it. àce): *rapace, efficace, fèroce, atroce.*

-ice (lat. itius, ital. izio): *novice*, novizio; *factice*, fattizio; *complice.*

-age: *volage*, flygtig; *sauvage*, vild.

-âtre (lat. astre): *bleuâtre, noirâtre, olivâtre, folâtre.*

être (lat. este); *champêtre.*

-ais-e. *anglais-e, polonais-e, français.*
-ois-e: *danois, hongrois.*
-ain-e (lat. anus, it. ano): *villain, humain, contemporain, souverain, le terrain, la fontaine, la centaine.*
-in-e (lat. -inus, it. -ino): *divin, voisin*; 1) *le medicin, assasin, festin, batin*; 2) *la medicine, colline, cuisine, doctrine, ruine.*
-able (lat. abilis, it. bile): *aimable, admirable, semblable, fovorable.*
-ible (lat. ibilis. Denne og foregående Afledsendelse er i Grunden den samme, kun Bindeselvlyden *a* eller *i* gör dem forskjellige): *terrible, inflexible, sensible.*
-ique (ital. ico): *historique, magnifique, politique, stratégique, technique.*
-esque (it. esco): *gigantesque, pittoresque, romanesque.*
-if, ive (lat. -ivus, it. -ivo): *attentif, naïf, positif, le motif, nominatif; la perspective, la tentative.*
-eux-ense (lat. osus): *heureux, dangereux, douloureux,*
-e (lat. um, us, a): *maritime, extrême, suprême.*
-e (lat. e, is): *sublime.*

Alle Tillægsformer bruges i Grunden som Tillægsord, mange To. dannes med samme Endelse, uden at svare som regelrette Tillægsf. til noget Gjerningsord. Og mange Tillægsf. gå igjen over til No., der betegne Personer.

-ant - e: intéressant, piquant
- ent - e: patient, diligent.

Af denne Endelse gives i nyere Fransk ingen Tillægsformer af noget Gjerningsord, da alle handl. Tillægsf. have *-ant.*

Mange af de lidende Tillægsformer tabe i denne Anvendelse aldeles sine oprindelige Begreber af Liden og Forgangenhed.

Gjerningsord.

-er:	*jet-er, arrêt-er, compt-er.*
-ser:	*baisser* (bas); *hausser, dresser* (droit).
-iser:	*rival-iser, familiariser, favoriser.*
-ir:	*froid-ir, finir.*
-cir:	*noir-cir, obscurcir, éclaircir.*

B. *Sammensætning.*

Sammensætning er ikke hyppig i Fransk. Forholdsord sættes foran; *apaiser,* stille. I slige Sammensætninger beholde Fho. ofte sin gamle lat. Form; i andre er den franske Form bleven brugelig.

ad (fr. à): *attendre, attirer; apprendre, assaisonner, accomplir, allier, affirmer, aggraver,* — ajouter.

inter (fr. entre): *intérêt, interruption, interprète.* — *entreluire, entremêler, entreprendre.*

in (en): *important*, *illusion*; også bruges *en*: *ennoblir*, *embellir*.
per (par): *permettre*, *permuter*, *pérorer*, *parcourir*, *parfait*, *parfumer*.
sub (sous): *supposer*, *supplanter*, *suppléer*, *souscription*, *soussigner*, *soustraction*.
super (sur): *superficiel*, *superlatif*, — *surnaturel*, *surnommer*.

De Franske sammensætte ofte Ordene i den omvendte eller modsatte Orden af hvad vi bruge; de sætte nemlig ofte Hovedordet eller det almindeligste først, og dette er vel Årsagen, hvorfor Könnet hos dem beror på den første og ikke som hos os på den sidste Dels Kön: *le baisemain*, Håndkys; *le rendez-vous*, Stevne.

Var det første et Gjerningsord eller Småord, bliver Sammensætningen naturligvis af Intetkönnet det er at sige af Hank. f. E. *le parterre*.

Vore Sammensætninger omskrives ved blotte Sammenstillinger: *d'esprit*, *coup d'œil*, *chef d'œuvre*.

Kun i Forholdsordenes Anvendelse i Sammensætning stemmer Fransken overens med Dansk og andre Sprog.

Foran sættes:

bien: *bien-être*, Velbefindende.
mal- *mal-sain*, usund.

Man skulde kunne tilföje en tredie Måde at danne Ord, nl. Sammenstilling; f. E. *pièces d'or*, Guldtykker; *bord d'une rivière*, Flodbred.

Løse Bemærkninger.

1.

Det er mærkværdigt nok, at skönt Engellænderen *John Perrin* i sin meget gode praktiske fr. Sproglære anser det for ubetydeligt, hvormange Böjn. man antager for Gjerningsordene, har dog ingen været heldigere end han selv i at fastsætte deres Antal. Det er ellers langt fra at være ligegyldigt, da det enten vil bringe Lys og Orden eller Dunkelhed og Forvirring i denne hele såre betydelige Del af Sprogbygningen. Sproget har fulgt en vis Inddelingsgrund, denne bör Sproglæren ombyggelig udgranske og ufravigelig følge.

2.

Hvor vigtigt det er at begynde fra Roden, at kjende Grundsprogene Græsk og Latin för man studerer Fransk, ses af Könslærens Vanskelighed i Fransken og af Afledning f. E. *le drame, — dramatique*; *système*, *δραμα*, *δραματ-ος*; *crime — minel*; *ordre, — ordinaire.*

3.

Til en fransk Sproglære hører Skildringen af to gamle Sprogarter, *Provençalsk* og *Normandisk*, den førstnævnte i de berömte Digtere Trubadurerne, den sidstanførte i Vilhelm Erobrerens Love og desl. engelske Dokumenter under de påfølgende Konger af England. Om Trubadurerne og deres Sprog have de franske skrevet en stor Mængde

Værker; om Normandi-Fransken; se *Kelhem's Dictionary of the Norman-french.*

Fransken har været bearbejdet af så mange fortræffelige Lærde, at det er vanskeligt at afgöre, hvem eller hvilke der bör foretrækkes: *Boyer, Chambaud, Meidinger, Hamel, Perrin*, Af vore egne v. *Aphelen, Hagerup, Hasse, Lindenfels, Brun* (er kort og god).

4.

Mange Ord ligesom vort: *forstyrre, Körøg*, forekomme blot i Afledning eller Sammensætning, f. E. je reçois, *modtager*; social, société *Selskab*, fatal, *ulykkelig*; a-doucir, *formilde*, da de lat. Rodord ere tabte i den nyere Fransk, og mange Afledninger ved Endelser dannes blot ligt, i Forbindelse med Forstavelse eller i Sammensætning med Forholdsord.

I Fransk ere Formindskelsesordene ofte af forskjelligt Kön fra deres Stammeord, en Forskjellighed fra Latinen, som man ikke må lade sig vildlede af i Könsadskillelsen; f. E. *la tonne, le tonneau*; *la corde, le cordon.*

I Afledningen fremtræder ofte en Medlyd, som var bortfalden af Stammeordet, f. E. *chair*, charnet; *enfer*, infernal; *le chapeau*, le chapelier; *journée*, four-née; ofte en Selvlyd; accent, uer, *règle*, regulier.

Til det kongel. Videnskabers Selskab.

I Anledning af Prisafhandlingen, som først udkom i Trykken 1818.

Den af det kongelige Danske Videnskabers Selskab for Året 1811 fremsatte Opgave om, at undersøge, af hvilken Kilde det gamle skandinaviske Sprog sikrest kan udledes" tildrog sig strags Indsenderens Opmærksomhed, der alt tilforn havde sysselsat sig med Undersøgelser over denne Gjenstand. Han begyndte derfor at fortsætte, ordne og bearbejde sine Samlinger dertil; men andre nødvendige Sysler gjorde ham umuligt, at anvende såmegen Tid, som kunde udfordres til at fuldende en så vidtgribende, dybtgående og vanskelig Undersøgelse. Det Sprog, som skulde undersøges har hidtil været så godt som ganske ubekjendt, og endnu er ingen brugbar Ordbog derover udkommen. Sprogets Oprindelse har derfor hidtil været en utilgjængelig Helligdom, man har her intet Forarbejde af nogen Betydenhed; ti hvad derover hist og her er ytret, er for det allermeste af Mænd, der ikke forstode Sproget, beror altså mere på Indfald, Gisninger eller Fordomme end på Sproget selv. Hertil kommer at mange ikke engang have forstået de Sprog, hvoraf de vilde udlede det (Persisk, Sanskrit etc.) Her må derfor alt udledes fra den første og fjærneste Kilde, alt bearbejdes fra første Hånd. Ifølge disse Omstændigheder vover Indsenderen at indstille til det Höjkongelige Selskab, om ikke Tiden for denne Op-

gaves Besvarelse måtte forlænges i det mindste et År endnu. Han har givet sig den Frihed, at vedlægge en Oversigt af Planen, og et Fragment af det i Afhandlingen der nærmest angår Resultatet, for at Selskabet kunde göre sig en foreløbig Idé om Afhandlingens Beskaffenhed og Resultatets Rimelighed, og derefter bestemme, om den skulde kunne fortjene at udføres, ifald ingen anden som tilfredsstiller Selskabets Fordringer skulde være indkommen.

Måtte Indsenderen heraf være så lykkelig, at ansees værdig til Selskabets Opmuntring, håber han at kunne tilendebringe sit Arbejde til Udgangen af næste År. Men i ethvert Fald önsker han sig, at måtte lade det indsendte tilbagehente efter Devisen, når Selskabet har bekjendtgjort sin Beslutning.

København den 14. Desember 1811.

Ærbødigst.

År. 1827 tænkte min Broder på at udgive en arabisk Læsebog, men Omstændighederne tillod det ej; efterfølgende var betænkt til en Subskriptionsplan.

Med Undtagelse af Hebraisk have vi i Norden, og især i Danmark, en stor Mangel på Hjælpemidler til de østerlandske Sprogs Studium. Dette er især føleligt ved Höjskolen, da der hverken haves Sproglære eller Læsebog i noget af dem, som

passende kunde lægges til Grund ved akademiske Forelæsninger, og da de tyske Læsebøger, vi nødes til at betjene os af, ingenlunde synes indrettede efter vore Studerendes Tarv, ikke at tale om den overordentlige Mængde forvildende Trykfejl, hvoraf de næsten alle mer eller mindre vansires. Det arabiske er upåtvivlelig både formedelst dets fuldstændige og kunstige Sprogform, dets gamle og rige Literatur, dets Indblanding i de fleste øvrige Tungemål i Asien, og dets overordentlige Udstrækning i Syrien, Arabien, Ægypten og hele Nordkysten af Afrika lige til Marokko, det vigtigste og uundværligste af dem alle både for Sproggranskeren og Historikeren i Almindelighed og for Teologen i Særdeleshed; jeg agter derfor efterhånden at udgive et nogenledes fuldstændigt Apparat til dette Sprogs Studium, og navnlig begynde med en Læsebog og Sproglære, hvorover jeg i tilstundende Vinter agter at holde en Række af offentlige Forelæsninger, hvis de Studerende og andre Velyndere og Kjendere af de østerlandske Sprog her i Danmark og Norge ved Subskription ville muliggöre dette Foretagende.

Sproglæren vil blive kort og tabellarisk og formodentlig udgöre 10 til 12 Ark.

Læsebogen vil komme til at indeholde Prøve af tvende Bibeloversættelser, en *Súrah* eller to af *Qoránen*, *Loqmans* Fabler og nogle lette historiske Stykker, alt eller största Delen forsynet med Selvlydstegn og andre Læsetegn, og analytiske Anmærkninger efter Teksten, så at Bogen også vil

være brugbar til Selvundervisning; men da den er bestemt til første Kursus vil intet eller lidet poetisk, nyt eller kritisk vanskeligt deri blive optaget. Störrelsen formodes at ville blive 16, 17 Ark i stor Oktav, og Prisen på begge skal blive så billig som muligt, skönt den ikke forud nöje kan bestemmes, formedelst den vanskelige Tryk, og fordi den tildels vil bero på Subskriptiönens Udfald.

Nogle Bemærkninger om Runeskriften.

Endel af det efterfølgende er fra hans første Studenterår, og dertil var det kun lejlighedsvis, som han selv siger i et Brev til Kommissionen for Oldsagers Opbevaring, at han beskæftigede sig med Runestudiet, ikke des mindre håber jeg, at et og andet ikke ukærkomment Spor til en rigtig Indsigt i denne dunkle Del af Oldtidsvidenskaberne måtte vorde meddelt.

Nogle Lærde have udledt Græsken af det gamle skytiske Sprog, og kjendte vi dette tilstrækkeligt, vilde det måskje ikke være så usandsynligt. Men da Sproget er en ganske anden Ting end Bogstavskriften, kan der af hins Oprindelse intet sluttes til disse; imidlertid er det måskje ikke så ganske urimeligt, hvad nogle have påstået, nemlig at de græske Bogstaver nedstammede fra Runerne. Det er vel vist, at de nærmest komme fra de fønikiske, men disse have så nöje et Slægtskab med

Runerne at det er klart, de i Grunden ere de samme, hvilket Folk der først har opfundet, og hvilket siden antaget og forbedret dem, er vel ikke let historisk at bevise fyldestgörende, hvorvel det af Fønikernes större Kultur bliver rimeligst at de skyldes dem.

Det er en almindelig og enstemmig Traditsion i Norden, at *Odin har indført dem* fra sit gamle Opholdssted Asgård ved Tanakvísl i Skytien, hvor de synes at have været i Brug fra umindelige Tider, ti der tales intet om at Odin har opfundet dem, men blot brugt dem. Der er intet Frasagn om deres Oprindelse eller Indførelse i Asgård; med mindre det skulde være i Sigurdrífumál, hvilket dog er overmåde dunkelt; har et sådant været til der, så er det efterhånden forglemt af Asernes Efterkommere i Norden. Dette gamle Sagn anføres bestemt af Snorre og i Sigurdrífumál i Edda hedder det Vers 13.

þær of - rèð,	Dem læste (opløste)
þær of - reist,	dem skrev (indskar)
þær of - hugði Hroptr	dem begrunded' Odin.

Hermed stemmer også overens en latinsk Digters Udsagn, hvilket viser at disse skytiske Folk i gamle Tider havde Bogstavskrift, som de indskare i Træ, og vi skulle siden se, at dette netop synes at være Runernes første Bestemmelse, og åbenbar passer bedre til dem, end noget andet Alfabet i Verden.

1. *At de i det mindste ere meget gamle i Norden og fra Arildstid have stået i Forbindelse med den odinske Religion*, altså på ingen Måde ind-

komne med Kristendommen og opfundne af Munke er også klart af mange Omstændigheder; 2) at de brugtes til Trolddom og tilskreves en overnaturlig Magt i Forbindelse med Påkaldelser af de hedenske Guder f. E. i Sigurdrífumál i Edda, Brynhildes Sang i Völsungasaga, hvor der foreskrives, at man tillige skal „*nefna tvisvar Tý*" og ved en anden Lejlighed, „*biðja þá dísir duga.*" Så og i Egilss. Kap. 60, hvor Egil besværger Landvætterne i Norge i en Trylleformular, som han med Runer indskar på en stor Nidstang. „*Hann reist rúnir á staunginni, ok segja þar þenna formála allann.*" Det lader sig let begribe, at Odins Færdighed med Bogstavskrift måtte forekomme de ældre Indbyggere i Norden som ganske overnaturlig, og at Odin måtte finde sin Regning ved at vedligeholde denne Mening hos Folket, samt at den kunde udstrækkes også til de indvandrende Asers Efterkommere med Tiden, da også disse antoge Odin for en virkelig Gud, og for en Del tabte den gamle asgårdske Kultur i de råere Lande og blandt de råere Folk. Dog glemtes aldrig deres oprindelige Bestemmelse til Bogstavskrift ganske, men bibeholdtes ved Siden af deres Anvendelse til Trylleri, undertiden forbandt man begge som Egil på Nidstangen. Men hvorledes skulde vel kristelige Munke opfinde Tryllekarakterer og udgive dem for gamle Tegn, som skulde forbindes med de hedenske Guders Påkaldelse? eller dersom de gamle Tryllemærker vare forskjellige fra Skriftegnene, og blot disse opfundne af Munkene, hvorledes skulde

det da faldt dem ind at give dem samme Navne, som de gamle hedenske Trylleruner, og deriblandt en af de gamle Guders Navn, *Tyr*? og hvorfra skulde da Tryllerunerne være komne? Dette indeholder så mange Urimeligheder og Modsigelser, at det næppe videre behøver at gjendrives.

1) at de tillægges Guderne og deres samtidige Efterkommere og Tjenere f. E. det ovenanførte Sted af Snorre og det af Sigurdrífumál, så og af Skirnisför, hvor Skirnir, Freys Tjener eller Slave, gör Brug af dem, så og i Runekapitlet og i Rígsmál 40, 42 o. fl. hvor de tillægges Heimdal og Rig og i Vegtamskvíða tillægges de Odin.

2) at de anføres så hyppig og det navnlig og bestemt i de omtalte åbenbar hedenske islandske Sange af Edda, som ere de allerældste Lævninger af Sprog og Litteratur i Norden. Så og siden i de ældste, bedste og troværdigste Sagaer Egilss. Gretla o, fl.

3) at de ved Kristendommens Indførelse, såvel för den, som længe efter, forefindes brugte over hele Norden på Runestene og Træstave, og tilsidst som blotte Mærker på Runekalendere eller Primstave, og at Runestenene ere hyppigst i Sverrig, og især det egentlige Sverrig, i Nærheden af Upsal, som var den odinske Religions Hovedsæde. At nogle Runestene ere ældre end Kristendommen, er klart deraf, at de hedenske Guder påkaldes; mange flere kunne være det, skönt det ikke kan bevises eller påstås, da Indskrifterne ere så korte, Navnet ubekjendt i Historien og ingen Tidsbestemmelse brugt,

men de gamle Navne, der strags efter Kristendommens Indførelse forsvandt, og det höjst arkaiserende Sprog, der ligner det islandske poetiske Foredrag, så vel som Runernes Retskrivning selv, gör dèt dog ved adskillige höjst sandsynligt.

Hvad der også gör Runernes Ælde klar, (og jeg skulde næsten sige deres Oprindelse hos Skyterne sandsynlig) er følgende deres Beskaffenhed og Anvendelsesmåde: 1) *deres Fåhed*, at de ere kun i det höjeste 16, ligesom den allerældste fønikiske og kadmeisk-græske Bogstavrække, eller endnu færre, da der imellem ere to *e* Figurer, og *o* synes blot at være en Fordobling af *a*, der senere er opfunden for at udtrykke det dobbelte *á*, så at de ældste Selvlyde have kun været 3: *a*, *i* og *o* (nemlig det som siden blev *u*), og altså Bogstavrækken kun egentlig bestået af 14 Tegn i Førstningen, hvilket er færre end i noget andet mig bekjendt Alfabet.

2) at de have allesammen *betydningsfulde Navne* i det ældgamle nordiske Sprog, og at disse Navne omtrent svare til Figurerne.

3) at de öjensynlig ere dannede bekvemme til at indskære i Træ, hvorfor Stregerne bestandig gå på tværs eller i det mindste på skrå, aldrig på langs med Linien.

4) at på de ældste Runestene Linierne følge på hinanden i ubestemt Orden, stundum *βουστροφηδὸν* omtrent ligesom hos de ældste Græker, Latiner og Etrusker, stundum på andre Måder, men altid be-

gynder Læsningen nedenfra opad, når Stenen står i sin rette Stilling.

5) at mange af Runerne forekomme hyppig omvendte, som om man skrev fra höjre til venstre, såsom ᚦ og ᛩ, ᚦ for ᛩ o. fl.

6) at Bogstavrækken begynder med *F* og ender med *R*, aldeles forskjellig fra den østerl. og græske.

7) at de aldrig skrives dobbelte, skönt Sproget fordrer det.

Og alt dette synes at røbe, at man ved deres Opfindelse ikke tænkte stort på mer end én Linie eller enkelte Ord, eller overhoved den störst tænkelige Simpelhed, og Ælde. Er denne Bogstavrække fra Østerlænderne kommen til Skyterne, så må det, som det synes, være skjet för Kadmus bragte dem til Grækenland, för det blev bestemt, til hvilken Side Linien skulde vende, og hvad Talværd, Bogstaverne skulde have eller i hvad Orden de skulde følge på hinanden i Rækken, hvilket heller ikke er så usandsynligt, når man betænker, at i Kolkis og Troja synes at have været stor Kultur og et glimrende Hof, da Grækenland endnu var i sin første Råhed. Tanais var også en meget gammel Stad, så det er meget troligt, at Føniker og andre Østerlændere have drevet betydelig Handel og haft store Nybygder eller i det mindste Forbindelser på Kysterne af det sorte Hav, og opad Floderne, som løbe ind i samme.

Man har vel undersøgt, til hvilket Sprog så få Bogstaver kunde være tilstrækkelige, og troet, at

da der måtte være først opfundne; men denne Umage er i mine Tanker ganske spildt; ti et sådant Sprog gives vist ikke i Verden. De ere ikke så få, fordi de vare nok til Sproget; men fordi de ere så gamle; man havde endnu kun tænkt så lidet over Sproget, var endnu så uvant med at opløse og skjelne de fine Afændringer i Lydene, som i den hurtige Tale synes at løbe sammen; man lagde derfor kun Mærke til de groveste Forskjelligheder og dannede kun et Tegn for hver af disse; dette er den hele meget naturlige Grund til deres Fåhed.

Om Nødvendigheden af grammatikalsk Kundskab.

1) Det er næsten ubegribeligt at man sålænge med så såre megen Flid og Umage har drevet Studiet af vore gamle Oldsager, og især om Runeliteraturen skrevet, samlet, forklaret, anvendt så meget, uden endnu at gå ud fra den eneste rigtige Punkt, fra *grammatikalsk Kundskab i Sproget*. Hvor såre let kan ikke Forandringen af et eneste Bogstav give en ganske anden Mening, især i et Sprog, der har så mange Böjningsformer; ja hvorofte må dog ikke sådanne Tilfælde findes, hvor ganske forskjellige Ord kunne sammenblandes, når man ikke har tilstrækkelig Kundskab i Sprogets Ånd og Udtryksmåde. Uddrages nu heraf etymologiske og historiske Resultater, da indsés let, hvor vaklende sligt må blive. — Dog være hermed ikke

kastet ringeste Grad af Skygge på nogen Forgængere, men derimod takket være de brave Oldtidsforskere og flittige Lærde, der have anvendt megen Tid og et möjsommeligt Arbejde på at samle og forklare Runerne, og som ikke have ladet sig afskrække fra at granske, ihvor underligt og uforståligt det udfundne end synes os. Hermed ere dog mange Ord forklarede, mange Knuder opløste, som må göre Arbejdet meget lettere.

2) Vistnok findes på Runestenene en egen, sær, ustadig Retskrivning, men at Sproglæren i hine Tider skulde have været ligeså vaklende, det lader sig næppe på nogen Måde forsvare. Når man finder sådanne Ordformer på Runestenene, der slet ikke ligne eller kan oplyses af den Egns bekjendte Sprogart, eller det gamle Sprogs Egenskab og Natur i Almindelighed: kan man med temmelig Sikkerhed formode, at der må være Fejl og Forvirring i Afskriften. Der er da, hvad hint angår, intet andet Råd end at lægge Mærke til Runeskrivningens Egenheder overhoved, og dernæst af utvivlsomme Ord komme efter hver enkelt Runestens Særegenheder, som man kan anvende til at slutte noget om de mere vanskelige Ord; hvad det sidste angår, hjælper intet andet end en nöje Undersøgelse af Originalerne selv, eller om disse ere forkomne, at gjennemse de Ord til sidst, som ere de vanskeligste.

3) Mange af Runerne kunne let forblandes ved en utydelig Indhugning, ved en særegen Måde at danne Figurerne på, og endelig ved Tidens Ind-

virkning; hvorofte findes ikke i vor Skrift et *a* dannet som et *o*, eller omvendt; men at Runestenene skulde have brugt ᛅ for ᚬ lader sig ikke så let tænke. Ligesålidet som det kunde falde dem ind at give Ordene ganske urimelige, unordiske Former, ligesålidet begriber man, hvorledes de skulde falde på at böje dem anderledes, end Sprogets Natur medfører og har medført over hele Norden fra Arilds Tid. Ved at behandle Indskrifterne med Omhyggelighed og grundig Kundskab til Oldsproget, vil de fleste kunne forklares, derimod kunde måskje i andet Fald opvækkes ugrundede Tvivl om Indskrifternes Ægthed, og den Tro fremkaldes hos mange, at det gamle Sprog bestod i en Del sære og uformelige Ord, der længe kunde bryde Hovedet på Oldgranskerne, ligesom fordum det koptiske Ord μακελως. Man har hos *Arild Hvitfeldt*. 1. S. 15 den bekjendte Sang om Longobardernes Udvandring, hvis vankundige Forfatter må have troet, at det gamle nordiske Sprog blot bestod i at lægge Endelsen *-um* til, ligesom man lærte én vis Bonde, at man i Latinen lagde *-us* til alle Ord. Forfatteren hos Hvitfeldt har f. E. følgende Ord.

Wir lodum dennum følgum med Sneker thi
Ok hundredum Mandum indum huerum di.

Dog tror jeg, at Sange og Indskrifter af sådan Beskaffenhed ere såre få; de ere vist fremkomne i den Form ved Fejl i Opløsningen.

Man må se at skjelne mellem den ældste Runerække på Stenene, og den af Frode ordnede, og den seneste af det latinske.

Om Medlyde.

Der bruges næsten ikke dobbelte Medlyde, hverken i Enden eller i Mitten af Ordene. Dette har sin gode Grund i Naturen selv; da der jo virkelig kun høres én Artikulatsjon, behøvedes der ikke endnu et Tegn, når man havde Tonetegn til at betegne Forskjellen og Afændringen i Selvlydens Udtale. Vore Forfædre skreve altså kun et Tegn, hvor der kun var en Lyd. Fordobling af Medlydene brugdes af Munkene, der indførte de latinske Bogstaver, måskje først blot mellem to Selvlyde, men siden også i Enden af Stavelserne, når Selvlyden der havde samme Lyd, ti efter islandsk Stavemåde regnes altid de mellem to Selvlyde befindlige Medlyde til den første Stavelse, og ingenlunde som i andre Sprog alle eller dog nogle til den følgende Stavelse: *þess-i, renn-a, drott-inn**). Der høres ej flere Medlyde i det ene Tilfælde end i det andet, og da det nu kun er én der høres, hvor naturligt da kun at skrive én, og lade Forskjellen i Selvlydens Udtale blive ubemærket. Denne ori-

---

Anm. Se herom en nærmere Bestemmelse i *Vejl. til det Oldnordiske*, Kbh. 1832. S. 7.

ginale Måde i Runernes Brug viser Urimeligheden af den desuden noksom ugrundede Mening, at Runerne skulde være indrettede sildig efter de latinske Bogstaver. Se Runolf Jonssens *lingva septemtrionalis elementa S. 9.* Botin i hans Bog om *svenska språket* beviser udførlig og omtaler på flere Steder, at det svenske Sprogs Indretning *fordrer* det samme.

Det er bekjendt, at Bogstavet *n* ofte foran *g* og *k* ikke har sin rette Lyd som *n*, men nærmer sig meget til *g* i Udtalen. Allerede Gellius anførte dette, Ihre bekræfter det samme i sine Forelæsninger, og enhver kan lettelig høre det, når han sammenligner følgende Ord;

med blødt $\tilde{g}$:	med hårdt *n*;
angre,	*angå,*
hænge,	*hengiven.*

I de nordiske Sprog har det bløde *n* foran *g* vist nærmest sig dette i Udtalen, hvilket kan sluttes af de mange Ord, som endnu på Islandsk have *kk*, hvor beslægtede Sprog have *nk*: *ackeri,* Anker; *ekkja*, Enke; *drekka*, trinken; *þakka*, dänken; *bekkr,* Bænk; Smlgn, *αγγελος*, angelus; *fekk*, fing, *gekk,* ging; *þykki,* dünken. Man kan altså forestille sig, at den gamle Runeskrift fordrede dette *ng* udtrykt ved *gg*, men dernæst skrives Medlydstegnene enkelte: altså for *gánga*, *gagga*, og derfor *gaga*. Her har man da, mener jeg, en temmelig tilfredsstillende Grund for Udeladelsen af *n* foran *g*.

Hvad der endnu er mere forvildende, når man har en lang Indskrift, er, at man ofte må be-

gynde Læsningen for på den mitterste Linie, og siden den øverste mod venstre Hånd; ti Linierne stå ofte opad nedenfra; dog følge Runerne efter hverandre ligesom vore nu brugelige Bogstaver, ej som de østerlandske. Men da ingen af disse Regler ere uden Undtagelse, så er det undertiden ikke let at finde Rede i. Vorm har sikkert ofte ladet sig forlede til at begynde på et urigtigt Sted, men hvad Indflydelse dette må have på Forklaringen, indsés let. Ved den tryggeveldeske Runesten skulde man uden Tvivl begynde på den mitterste Linie:

Ragnhildr — — — setti steinn þansi auk gerði haug þansi auft N. N,

Men Vorm har begyndt på det rimeligvis tredie Ord fra Enden, som endog står på den anden Side af Stenen, derpå læser han den 3. 2. 1. og derpå de øvrige Linier, og dog oversætter og forklarer han hvert Ord, men jeg må rigtignok istemme Thomasii meget vittige Udtryk, at jeg er uvis, om det er hebraisk eller nordisk.

Sandsynligvis rejser det vaklende i Runeskrifterne sig deraf især, at de i en så uhyre lang Tid fra Odin gjennem mange Hundredår forplantede sig såre möjsommelig, uden at bruges ret meget til Skrift, og uden at man havde faste Regler for deres Brug. Således synés det mig såre let at begribe, hvorledes de nærbeslægtede Bogstaver kunde ombyttes, og Tegnene på mange forskjellige Måder forveksles; således at man f. E. finder ᚢ for ᛋ; i Fald man ellers kan sige bestemt, at det ene står

for det andet, og at ᚬ fra først af var bestemt til *o*, og ᚢ til *u*, hvilket man dog af Navnene *ós* og *úr* skulde tro, dersom ellers disse ere ligeså gamle som Figurerne. Det er troligt, at man selv fra Opfindelsens Tid af kunde være uvis, om man skulde skrive med ᚢ eller ᚬ, så at nogle Runemestere have antaget det ene, andre det andet, indtil Runerne i senere Tider bleve bragte til Fasthed og Bestemthed af Are Frode og Kong Valdemar. En af de besynderligste og mest vaklende Runer er ᛦ, der både kan betyde *r* og *y*; jeg skulde dog tro, at det var langt sildigere, at den havde fået Betydning af *y*, da dette på de ældste Runestene tilkjendegives ved ᚢ, ligeså vel som *u*, hvorfra det siden skiltes ved en Prik hvilket jo var overflødigt, når man havde den egne Figur, ᛦ. Men på den anden Side synes det også sært, at ᛦ skulde være *r*, da man hertil har en gammel Figur ᚱ. Jeg skulde derfor snarest tro, at den første Bestemmelse havde været at betegne *ø* (ikke *au*), dersom dette blot fandt Bestyrkelse på de gamle Mindesmærker selv; men Tegnets Brug for *ø* er næppe gammel.

Synonyme Figurer:

e, betegnes ved ᛁ, ᛅ; som ᛁᛅᛋ (ɔ: *is*) *er*, på den Slesv. Sten. 1. mon ikke et omvendt ᛋ betyde *r*, ligesom et omvendt ᚬ betyder *a*.

o, udtrykkes ved ᚢ. Slesv. ᚬᚴᚢᚦᚱ.

a, ved ᚭ og ᛅ: ᚦᚭ (þá): ᚼᚭᚾᛋ. (*hans*) Glavendr. ᛅᛏ, (at) sst.

e, ved *au*, *auft* (ɔ: öft) sst.: *þausi kubl*. sst.

ø, ved ᚾ.
e, ved ᛁ.
y, ved ᛁᚢ: ᚦᛁᚢᚱᚢᛁ, Jellinge.

Flertydighed.

hårde og bløde Medlyde adskilles ej.

ᚴ. G. K.
ᛒ. B. P.
ᛏ. D. T.
ᚠ. F. V.

Ligesom man finder, at de Bogstaver, som ellers ingen egen Figur have, omskrives på flere forskjellige Måder, således er der igjen blandt Runerne flere ørkesløse, synonyme Tegn på et og samme Bogstav; dog ej nær så mange, som man skulde tro af Vorms og Stephanii frygtelige Bogstavrækker.

Kopi af et Brev fra Sverrig til Kommissionen for Oldsagers Opbevaring.

Til Svar på den kongel. Kommissions behagelige Skrivelse må jeg have den Ære at göre Kommissionen opmærksom på, at slige Guldamuleter også ere fundne i Sverrig (Blekingen) i seneste Tider, nogle med Indskrifter, nogle med blotte Figurer og Sirater, hvortil gjerne høre Fugle. Iblandt disse vare også nogle rommerske Guldmynter, så at de troligvis kan være bragte til Norden fra Da-

kien af Væringer. Indskrifternes Bogstavrække synes at have Lighed med den på Guldhornet. Angående dette har v. Hallenberg ytret den Mening, at de vare plyndrede fra det berömte Jumalas Tempel i Bjarmaland. De ere således muligvis, hvad der i Edda kaldes *jötniske Runer*. I hvad de ere eller ikke ere, så er det vigtigt til den endelige Forklaring fordomsfri at sammenligne alt hvad af den Art findes. Foruden dette svenske Fund, som er i to Privatmænds Hænder, efter Sigende i *Blekingen*, hvilke utrykkelig have forbeholdt sig at blive unævnede, af Frygt for at miste sin Skat; så nær som en, der nylig er kommet i det kongl. sv. Myntkabinet, hvilken ingen i Sverrig (lige så lidet som jeg selv) har kunnet læse, og hvorom Medisinalråd Rutström bedst skulde kunne give Oplysning, (eftersom Hallenberg anså den for ubetydelig og vilde ikke at den skulde købes til Kabinettet). Der gives en Guldring, jeg tror i Engelland, med en Indskrift af samme Alfabet som Guldhornets, denne Indskrift har Hans Eks. Gjehejmeråd Bülow tilladt mig at kopiere; jeg har den Kopi i mine Papirer i Kbhavn, men har aldeles ikke kunnet læse den. Om jeg mindes ret, er denne Indskrift efter Bülows Beretning af Thorkelin bragt til Danmark fra England. Denne Lærde skal også have vovet et Forsøg til Forklaring deraf. —

Der findes nogle Runestene (i Blekingen) med Bogstaver, der hvorvel ikke faldkommen, dog såre meget, ligne dem på Guldhornene, og som have været mig aldeles ulæselige. En sådan Indskrift er

aftrykt af Vorm i Begyndelsen af fasti danici, uden at et Ord siges om Indholdet.

Her i Landet har jeg blot set en eneste Guldmynt, tilhørende Grev *Manteuffel*, som har nogen Lighed med de ovenomtalte. De kaldes her *illyriske Mynter*, eftersom flere skulle være fundne i Illyrien.

Af de Værker, som den kgl. Kommissions Skrivelse anfører, har jeg her *intet* ved Hånden, ej heller véd jeg noget offentlig Bibliotek, hvor de findes. — I Betragtning af, at Myntlæren ligger næsten aldeles uden for det Fag, nl. Sprogkundskaben, hvortil jeg har opofret mig, håber jeg den kgl. Kommission vil undskylde, at jeg kun leverer så løse og ubetydelige Vink. Det er mærkeligt at så mange Omstændigheder vise hen til Blekingen, de gamle danske Egne, hvor også Klipperne indeholde så besynderlige, næsten afslidte Kunstværker fra fjærne Tider om forglemte Bedrifter. At også de gamle jötniske, finniske Natsioner i Norden har haft et Slags Bogstavskrift, synes at ligge temmelig tydelig i 5te og 6te Vers af Runekapitlet.

Noget om den Glavendrupske Runesten i Fyn.

(Ny Minerva 1808. S. 271).

Denne Runesten, af så afgjort Ælde og Interesse for alle Elskere af Nordens Oldsager, har nu

været afhandlet og forklaret af vore störste Oldgrandskere og kyndigste Runetolke, at der visselig, som Hr. Mag. Werlauff siger, nu kun er et magert Spicilegium at vænte. Dette håber og önsker jeg da må tjene mig til Undskyldning, om det Spicilegium, jeg ikke uden Frygt her vover at fremlægge, skulde befindes noget magert, og måskje min Forklaring af dette vanskelige Sted mislykket.

Abrahamson, Danmarks flittigste Runegrandsker i vore Dage, beskrev først denne Sten i det skand. lit. Selskabs Skrifter for 1806 2det Bind, hvor den tillige overmåde nöjagtig er stukken i Kobber. Her forklaredes det meste af Runeskriften såre heldig, og om det øvrige fremsattes en løs Gisning. Werlauff udfyldte det endnu manglende i skand. Lit. Selskabs Skrifter for 1807 2det Bind, dels ved nogle egne Rettelser og Bemærkninger, der tydelig nok vise den store Sprogkyndige og grundlærde Oldgransker, dels ved at indrykke af vor ypperste Antikvar Thorlacii ham meddelte Afhandling, Forklaringen af det vanskeligste Sted, de sidste Linier på Stenen. Man ser altså let, at lidet eller intet er mig efterladt, og jeg skulde næppe have vovet at fremlægge mine få Bemærkninger, dersom ikke Dr. Vedel Simonsen havde haft den særdeles Godhed at meddele mig følgende, Runestenens interessante Opdagelseshistorie.

„I Maj 1806 besøgte jeg under mit Ophold i Fyn, de mange og skönne Alderdommens Lævnin-

ger af Stendysser, Offersteder, Tingkredse o. s. v., som i så stor en Mængde findes på Dallunds Gods. Godsets brave og oplyste Forvalter Strøbeck gjorde mig blandt andet opmærksom på en Höj hinside Landsbyen Thorup (dens Navn var Rævehöj; ti Oleshöj tror jeg næppe Zeuthen kaldte den, för vi havde læst Navnet *Ale* på Stenen, se Skand. Museum 1806 2. Bind, S. 105), i hvilken efter hans Sigende en stor Sten lå nedsjunken, som ved Sandgravning i Höjen efter Udskiftningen alt mer og mer kom for Lyset. I 14 År havde man vidst, at denne Sten lå der, og efter Folkesagn skulde den være sat over Ingjald og Torsten, om hvem man der på Egnen véd så meget at fortælle, og deres Navne vare udhuggede derpå. Da han imidlertid selv engang havde været på Höjen, havde han med Möje afskrevet enkelte Karakterer, han forefandt på den Del af Stenen, der ej som det øvrige var tildækket med Jord og Sand, og havde siden ved Sammenligning med et Runealfabet fundet, at det måtte være Runer. Han viste mig denne sin Afskrift, og uagtet Runerne kun vare få og ufuldkomne, forundrede det mig dog, at en Sten, om hvilken der herskede så betydningsfulde Frasagn, og som man almindelig vidste at indeholde en Indskrift, kunde henligge der i 14 År, uden at nogen af Landets egne Lærde eller Rejsende værdigede den sin Opmærksomhed; sameget mere som jeg med Ængstlighed hørte, at Bonden, på hvis Grund den lå oftere var budet Penge for Stenen, som altså stod i Fare som snarest at gå Stenmindesmærkers sæd-

vanlige Gang, at blive sprængt til Stengærde eller kløvet til Ledpæle. På min indstændige Bön til Strøbech, udgravede man da Stenen af Höjen, men formedelst mellemkommende Forretninger på begge Sider, blev dette Arbejde først foretaget i Juli med ikke liden Möje, eftersom en Snes Karle måtte arbejde derpå i to Dage. Den Side af Stenen, som för den Tid tildels lå blottet, var den Abrahamson kalder Forsiden (se anf. St. S. 106); var altså noget beskadiget, forinden Tegningen blev tagen, da var det denne Side. Efterat den udenfor Höjen var oprejst på den ene Kant, blev den hele Sten afvasket og Indskriften selv desuden ved Hjælp af en Børste renset; hvorpå såvel jeg som Landmåler Rasmusen, der foruden flere vare tilstede, toge hver sin Tegning deraf, og gjorde os derved Umage for ved Hjælp af Målestok og Passer at få Monumentet så nöjagtig som muligt afkopieret efter alle dets Dimensioner og Proportsioner; hvorpå vi og ved Hjemkomsten på det nöjagtigste konfererede vore Tegninger indbyrdes; og det kunde ikke andet end smigre mig som læg Mand i Runologien, at Mag. Werlauff, som først Året efter beså dette Monument, har tilstået, at af det, han den Tid kunde læse på samme, var vor Tegning fuldkommen rigtig og nöjagtig; ligesom jeg også frygter, at hvad vi den Tid ej kunde læse, da den første Gang kom frem for Lyset, vil såmeget mindre nu være at desifrere, efterat den over i to År har været udsat for sine værste Fjender, Regn og Blæst; — ja måskje Forbigåendes

Kådhed. Som bekjendt lider dette Slags Sten af Regn og Slud, når de igjen pludselig blive törre, da små Skaller derved ikke sjælden løsne sig; ligesom Mosset med Tiden indæder sig i samme, gör Indskriften utydelig og forvilder Desifrøren. Ved min Tilbagekomst til Hovedstaden overleverede jeg Nyerup Tegningen og den kom som bekjendt i de bedste Hænder. Jeg har siden hos Vedkommende gjort mig Umage for at få Stenen selv indflyttet til Hovedgården, eller dog ved et Brædeskur beskyttet mod Vejrligets Ulempe, men det første kan ikke skje, dels formedelst Stenens Tyngde, som vilde knuse enhver Arbejdsvogn; og det sidste lader sig ej heller göre, fordi Stenen står på vild Mark og det således var at forudse, at egennyttige Mennesker vilde synderslå Skuret og borttage Bræderne. Og således går nu også det gamle Ord i Opfyldelse: mors etiam saxis marmoribusque venit.

Vedel Simonsen, Dr."

Man har Årsag til at håbe, at Kommissionen for Oldsagerne vil søge at bevare og vedligeholde slige kostelige og sjældne Lævninger, så meget som muligt er; men skulde end Legemet forgå, trøste vi os ved, at Sjælen allerede er sikret Udødelighed ved Vedel-Simonsens fortræffelige Aftegning og dennes Kobberstikkelse.

Når man abstraherer fra Runeskrivningens Egenheder, og sætter den med latinske Bogstaver brugelige Skrivemåde isteden, som man efter mit Tykke altid burde göre, tabe de fleste Ord sit

ellers så malebariske Udseende og det hele bliver, på næsten ren Islandsk, omtrent således at læse:

På første Side:

Ragnhildr se —
tti stein þansi auft
Ala Saulva goða
v.., a. dverdan þegn.

På anden Side:

Ala synir gerðu
kubl þausi eft fedor
sinn, auk hans kona auft
ver sinn; enn Soti reist run
ar þessi eft drottin sinn
þór vigi þessi runar!

På tredie Side:

At riða sá verði, es stein þansi
elki, eða eft annan dragi!

Det på de to første Sider bliver uimodsigelig at oversætte som Abrahamson og Werlauff forklare det. Dersom det første Ord i fjerde Linie skal være *vin*, (som synes rimeligt, skönt det omvendte Naud blandt 13 Nauder ikke forekommer en eneste Gang mere på Stenen), da forklares goða rimeligst som Ejef. i Flert. af *god*, Gud, fordi det følgende Tillægsord tydelig står i Gjenstandsform af Entallet ubestemt, men skulde også *goða* være Gstf. i Ent., måtte det være bestemt, hvorved altså Appositsionen mellem Udtrykkene forstyrredes. Det Tillægsord, som föjes til *þegn*, er ulæseligt i Begyndelsen, men sammensat med verðr, som sés tydelig. Dette *verðr* kan enten

betyde *værdig, værd* (t. *werth*), eller: *som vender imod* (svarende til t. *wärts* i *vorwärts* o. s. v.) Hint er der næppe at tænke på i en så gammel en Lævning, da det brugt i Sammensætninger som *ærværdig, elskværdig* er senere og tysk for det gamle *ærlig* (*virduligr* isl. og *elskelig* (*elskuligr*); dette derimod bruges hyppig i Sammensætninger, som *austanverðr, utanverðr* o. fl. Skulde jeg altså gætte på et Ord, der kunde have stået her, da blev det *andverðr* eller *öndverðr* ɔ: *lige modvendt, forrest*; her måtte det da betyde: *som aldrig flýr*, men går Fjenden dristig under Öjne, i hvilken Betydning man omtrent har det i det gamle Ordspog: *öndverðir skulu ernir klöast* ɔ: *modvendt skulle Örne rives*; eller og det kunde betyde; *som altid lod sig se i Spidsen* eller endelig: som er *Anfører*, hvad man ellers kaldte *oddviti*, måskje man og hermed kunde sammenligne *önðvegi*, som i det ældste Sprog betyder *Fyrstesæde, Residens*. Antages dette sidste, kan *Sote* have været hans Undermand i Fylkingen, uden derfor at være hans Træl. Rigsmál regner det for Jarlernes Sag at kunne Runer, så det var næppe så gement, at endog Trælle forstod det. Jeg skulde ikke have udført denne Gisning så vidtløftig, dersom jeg ikke havde fundet den bestyrket på den originale Aftegning af Stenen selv, som Vedel Simonsen ligeledes har haft den Godhed at meddele mig. Dèr er nemlig den ene skrå Tværstræg, som vilde göre den første Rune i Ordet til *Ar*, udtrykkelig udmærket som tydeligere og dybere, end den anden uden al

Tvivl falske, som vilde göre Runen til *Naud;* men denne Nöjagtighed er ikke iagttaget på Kobberet. Ligeledes er der på den første Sides anden Linie ikke anmærket en svagere, dog kjendelig Skælnestreg mellem *stein* og *þansi*; og på samme Linie i Ordet *auft* udeladt nogle små og uden Tvivl falske Streger ved *Tyr,* som vilde göre det til *Maðr.* Fremdeles, hvor nogle Runer er fortrukne, eller Stregerne buglede f. E. det sidste Bogstav i *auðverdan,* der ere de alligevel ganske jævne og lige i Følge Tegningen. De sidste Bemærkninger synes vel mindre betydelige, men man kan ikke altid forudse, hvor vigtige slige Småting kunne blive til den nöjagtige Forklaring. Det er også vist, at man aldrig kan anvende for megen Nöjagtighed ved så kosteligt et Mindesmærke fra så fjærne Tider, og det især, når man har så ypperlig en Tegning deraf, som måskje af få eller ingen flere. Den hele Mening af den første Sides Indskrift blev da vel omtrent denne:

Ragnhilde satte denne Sten efter Ale Sølvesen, Gudernes Ven (en) Høvidsmand i Striden.

Den anden Sides Påskrift aldeles uden Forandring:

Ales Sönner gjorde denne Höj efter deres Fader, og hans Kone efter sin Mand; men Sote ristede disse Runer efter sin Herre. Tor vie disse Runer!

Det er uden for al Tvivl, at *Abrahamson* har begyndt at læse den tredie Side på det rigtige Sted, og dens Mening bliver vel omtrent denne: *Alle*

Ulykker møde den, som vælter denne Sten, eller drager den hen over nogen anden! Slige Forbandelser over den, som forstyrrede eller flyttede Gravmindet, vare ikke overflødige, ti man finder jo virkelig, at en har slæbt en gammel Gravsten hen over sine Slægtninge, og indhugget en ny Gravskrift deri, f. E. hos Vorm S. 252. Men er denne Mening og i Følge Ordene mulig? jeg mener ja, når de forklares ligefrem i den såre simple Orden, hvori de stå: At er Fho. *ad, til*, som kan styre både Ejef. og Hensynsf. — riða er det vanskeligste Ord, måskje Ejef. i Flert. af *rið* en *Svale, Altan*, Man kunde og læse *riðe*, og da tænke på Hensynsf. i Ental, som dog er mindre passende, da det i så Fald med det følgende skulde betyde: at blive til en Altan, som ikke er Meningen. Af dette *rið**) har vi ventelig endnu det bekjendte Almuesord: at *ride ned* ɔ: *at støde til noget*, så det falder ned fra en vis Höjde. — *sá* ɔ: *den*, bestemmende Sto. — verði ɔ: *blive* 3. Pers. i Ent. af den önskende Nutid af *verða, vorde*. *At verða at* med Ejef. måtte da her betyde omtrent det samme som det senere: *at verða fyrir*: *at være udsat for, komme i*, ligesom *den komme i Fald*. —

*) Man kunde også tænke på et andet Ord rið eller ryð ɔ: *Rust*, og da blev Meningen: *den blive til Rust*, eller *den fortæres*; skönt dette synes mindre rimeligt, har jeg i Oversættelsen valgt et almindeligt Udtryk, som i al Fald giver os Meningen.

es hed siden *er* ɔ: *som*, henf. Sto. — **stein** ɔ: *Sten*, Gjenstandsf, i Ent. af *steinn*, hvilket ses af det tilsvarende Ord. — **þausi**, *denne*, en runisk Gstf. i Ent. Hank. af *þessi*, isteden for den på sædvanlig Islandsk *þenna*. At **elti** skrives på Stenen med *ai* må ikke forundre os. Blandt de ældste Runer var intet *e*; man behjalp sig i dets Sted snart med *a*, snart med *i*, snart omskrev man det med *ia* eller *au* eller *ai*; ja selv hos **Ulfilas** skal man jo læse *ai* som *e*, f. E. *aivaggeljo* ɔ: Evangelium; og alle disse Måder bruges netop på denne samme Sten. *elti* kan nu være bet. Nutid enten af *elta*, som dog egentlig betyder 1) at *fordrive, forjaye en flygtende*; 2) *ælte* eller og måskje mere passende af *velta*, *vælte*, med udelukt *v*, ligesom man på Runestene tidt finder *h* udeladt i Ordene (se Skand. Lit. Selsk. Skrift. 1806 2. B. S. 276). Ja at *v* udelades således, findes endog hyppig i de gamle Digterværker, som *orir* for *vorir, vore*; *orum, oru*, for *vorum, voru, vore*, o. fl. — **eþa**, *eller*. — **eft**, *efter*, hedder ellers på Islandsk *eptir* eller *eftir* og hos Digterne *eft*. — **annan**. På Stenen selv står kun *n* i Midten, men efter Runeskrivningens Indretning sættes altid enkelte Medlydstegn, som man da må vide at læse dobbelt, hvor Sproget fordrer det. At det bagvendte *os* skal læses som *as* viser såvel mange andre Runeindskrifter, som og de øvrige Steder, hvor det forekommer her på Stenen f. E. Ordet *hans*, der skrives med samme Rune. Årsagen til denne Forbyttelse af *a* og *o* har Thorlacius på anførte

Sted fortræffelig forklaret af Navnet *ós*, som er blandet med *ás*, hvortil det kommer meget nær i Udtalen. Jeg læser altså Ordet: *annan*, anden, Gstf. i Hank. af *annar*, *eptir* styrer Gstf., når det bemærker til Stedet. — dragi, *vil drage*, bet. Nutid af *draga*. Men nu en Ting, som noget nær gör, at Ordene nødvendig må have denne Mening er den såre meget lignende Slutningsformel på Tryggevældestenen (se Vorm S. 111, og Nyerups Fædrelandets Mindesm. fra Oldtiden S. 141). Den lyder således:

Sá verði at riða, es elti stein þansi
eða heðan dragi!

Vel begynder Vorm den hele Indskrift med den sidste Linie, men herved må den flyttes om på en anden Side af Stenen (se hans Aftegning). Hos ham læses vel og denne sidste Linie således: ena hedai dragi må forekomme enhver, der er bekjendt med Runeskrift og véd, hvormeget Naud ligner Thuss, når det nederste Del af dettes Öje var bleven utydelig; og hvor let *i* kunde læses isteden for *n*, når den lille Tværstreg, som adskiller dem, var udslettet eller måskje bedækket og opfyldt med Jord. Den således korrigerede Formel betyder da, ovorsat ligefrem i sin meget simple Orden: *Den møde alle Ulykker, som vælter denne Sten, eller drager den herfra.* Her forekomme de selvsamme Ord, som på hin, og det i samme simple Orden og Ordföjning, på såre lidet nær, nemlig *heðan* for *eft annan*, som dog slet ikke forandrer Meningen. Man sér da tydelig af denne

Sammenligning, at Ordene ikke kan have anden Betydning, end omtrent den ovenfor angivne: ti på den sidstanførte Sten kan Ordene næppe modtage anden Forklaring, da man ellers kom i Forlegenhed med de sidste Ord. Her savnedes da mulig et Fho., svarende til *eft* på Glavendrupstenen, som kunde styre *heitinn dreng* (om der stod således) i Gjenstandsformen.

Denne Formel må nu enten have været meget almindelig på de Tider, eller og en og samme Runemester har indhugget begge Stene, som jeg snarest skulde tro; dels fordi jeg ikke véd, om Formlen findes på mer end disse to Stene; dels for den så nöje overensstemmende Retskrivning; dels endelig fordi (höjst rimelig samme) Ragnhilde også har ladet Tryggeværldestenen sætte efter andre af sin Familie. Dette kunde måskje lede til ikke uvigtige Resultater. På Tryggevældestenen kaldes Ragnhilde *systir Ulfs*, men dette Mindesmærke har ved dets Opdagelse ikke fundet en Vedel Simonsen, og til Ulykke er alt det, som indeholder over hvem hun lod den Sten sætte, på enkelte Ord nær, (... *sinn* ... *fáir verða* ... *betri*) uforklarligt.

Til denne tidligere Fortolkning af Glavendrupstenen vil jeg föje en Aftegning, som min Broder på Stedet selv tog i Fyn 1826 og vedföjede en Oversættelse.

Glavendrupstenen opdaget 1806 af *Vedel Simonsen.*

1) På den forreste nu nedvendte Side.

ᛅᛚᛅ᛫ᛋᛅᚢᛚᚢᛅ᛫ᚴᚢᚦᛅ

↓ᛅᚢᚴ᛫ᛁᛋᛘᛅᚦ᛫ᛘᛁᚴ↓ᛋ᛫ᛁ↓

ᚱᛅᚴᚿᚼᛁᛚᛏᚱ᛫ᛋᛅ

ᛘᛅ

ᚢᛁᛅ.....(ᛅ)ᛁᚦᚢᛁᛅᚱᚦᛅᚿᚦᛁᚿ

2) På den anden Side, som nu er opvendt.

ᛘᛁᛅᚢᛒ᛫ᛁᛋᚴᚦ᛫ᛁᛅᛁᚢ᛫ᛒᚢᚦ

ᛅᛁᛋ᛫ᛅᛁ↓ᚢᛒ↓᛫↓ᛅᛁ ᛫ᛁᛋᚴᚦ᛫ᛘᚴ

ᚢᛅᚱ᛫ᛋᛁᚿ᛫ᛁᚿ᛫ᛋᚢᛏᛁ.ᚱᛅᛁᛋᛏ.ᚱᚢᚿ

↓ᛅᚢᚴ,ᚴᛅᚢᛅ᛫ᛋᛅᛅ*᛫ᛅᚢᚴ᛫ᛅᛁᛋ

ᚴᚢᛒᛚ᛫ᚦᛅᚢᛋᛁ.ᛅᚠᛏ.ᚠᛅᚦᚢᚱ

ᚢᚦᛒᚴᛅ᛫ᛘᛁᛅᚢᛋ᛫ᚴᚢᚴ᛫

3) På Kanten af Stenen.

ᛁᛋᛅᚴᚦ᛫ᛅᛁᚴ↓ᛋ᛫ᛋᛁ.ᛁᚦᛒᚴᚢ.ᚴᛋ᛫ᛁ↓ᛁᛒ᛫↓(ᚴ)

ᛅᛁᛚᛏᛁ᛫ᛁᚦᛅ....ᛅᚠᛏ᛫ᚽᛅᚽᚿ᛫ᛏᚱᛅᚴᛁ

det er

1) Ragnhild satte denne Sten efter Ale Sølvegode (en) ve (l) (h)æderværdig Mand.

2) Ales Sönner gjorde denne Kummel efter sin Fader, og hans Kone efter sin Mand, men Sote ristede disse Runer efter sin Herre.

Thor hellige disse Runer!

3) Til Rust vorde den, som vælter denne Sten eller drager (den bort, forat sætte den) efter en anden.

Egelund den 12. Sptr. 1826.

R. Rask.

Forklaring over Tryggeveldestenen.

(af Skand. Selsk. Skrft. 1809 S. 435 — 447).

Foran denne Forklaring findes i skand. Selskabs Skrift. 1809 en udførlig historisk Beretning om Stenen af Nyerup S. 404 — 434; hvortil Nyerup har föjet følgende med Overskrift Forklaring over Valløstenen.

På Forsiden af Stenen (selv) ere alle Linierne adskilte med Streger, af forskjellig Tydelighedsgrad på forskjellige Steder, men som alligevel ere til stor Lettelse for Læseren.

Alle Linierne læses opad, og den første Linie har noget större Bogstaver og begynder noget höjere oppe, omtrent ligesom vi nu omstunder ikke begynde tæt ved Randen med den første Linie, men lade en lille Plads være ledig foran. Alle de Måder, hvorpå de gamle med Flid have udmærket Begyndelsesstedet, fortjene nöje at bemærkes, da Mangel på Kundskab herom ofte har aldeles vildledet Læser og Forklarer. Den sidste Linie på Bagsiden begynder og meget höjt oppe, men af en anden Grund nemlig, fordi den var så kort. Særdeles mærkværdigt er også den Orden, hvori Linierne følge på hinanden, nemlig 3, 2, 4, 1, 5.

Alle Ordene på Forsiden ere afledte ved Punkter, hvoraf nogle ere meget tydelige, andre næsten ukjendelige, på den Abildgårdske Tegning ere de slet ikke bemærkede undtagen ved Enden af første Ord i femte Linie, hvilken er meget tydelig, men som Abildgård har anset for en Del af forrige Bogstav, og læst det som þ. (Her ere de

tydelige mærkede ligesom på Stenen med en kort Streg, de utydelige med to Prikker). På den bagerste Side derimod ere Afdelingspunkterne på mange Steder udeladte og på de fleste andre så utydelige, at man kunde stå i Tvivl om den hele bagerste Indskrift virkelig var afdelt ved Punkter eller ej; især da Runerne selv her ere langt tydeligere, end på den forreste; ja så læselige, at der for den kyndige og nöjagtige Betragter næppe kan være nogen Tvivl om én eneste af dem, hvorvel Abildgård har læst 3 af dem urigtig. Denne Runernes Tydelighed gör os også Afdelingspunkterne her mindre magtpåliggende.

Ingen bundne eller stungne Runer forekomme her, man må altså selv vide at adskille *t* og *d*, *k* og *g*, *u* og *y* o. s. v., eftersom Sprogets Natur udfordrer. *r* finale ᛦ forekommer her to Gange, men ligeså tidt findes det andet ᚱ i Enden af et Ord. *Maðr* har her en mindre sædvanlig Figur; *Æ* har ingen egen Figur, men udtrykkes med *ar*, med ᛁ (Is) o. s. v. *Ö* betegnes med ᚬᚢ (au). Retskrivningen er i det hele ægte og gammel, og har stor Lighed med den på Jellingestenen og især med den på Glavendrupstenen, med hvilken den endog i Navne og Udtryk har en påfaldende Overensstemmelse.

Når man overfører de Linier, som findes på Stenen og Kobberet udviser, til den latinske Bogstavskrifts Indretning, hvorfra Roneretskrivningen i mange Måder er forskjellig, bliver deraf omtrent følgende:

Forreste Side.

3. Ragnhilldr systir Ulfs setti stein
2. þansi, auk gèrði haug þansi öft (auft)
4. Gunúlf ver sinn, *glamulan mann.*
1. Auk skeið þeisi
5. (*út v*) erpis. Fáir verða nú/udir þan betri.

Bagerste Side.

Sá verði at riða, es ellti stein þansi
eða héðan dragi!

Jeg siger med Flid *omtrent*, fordi en Del af Ordene efter Runeskriftens Ubestemthed og Indskriftens Utydelighed kunne være en dobbelt eller endog flerfoldig Læsemåde underkastede, hvilket nærmere ses af det følgende, hvor Indskriften Ord for Ord gjennemgås.

Meningen af hele Indskriften bliver efter denne Læsemåde omtrent følgende:

Forreste Side.

Ragnhilde Ulfs Søster satte denne
Sten, og gjorde denne Höj efter
Gunulf sin Mand, en (drabelig Helt)
så og denne (Stenkreds
uden om). Få blive bedre (....e end han

Bageste Side,

Den blive ulykkelig, som vælter denne Sten,
eller drager den herfra!

Ragnhilldr er det bekjendte Navn *Ragnhilde,* uden Vanskeligked. Kun har Abildgård og de forrige læst ᚱᛆᚠᚿᚼᛁᛚᛏᚱ, men dels strider dette mod Sproget dels mod Stenene selv. Det er tydeligt, at det tredie Bogstav har kuns en Bistreg, er altså

ᚴ (Kaun), og det indenfor denne, såvelsom det længere nede der ligner en Streg, er indgravet af Tidens Tand. Dog måskje det øverste indenfor Bistregen også kunde være gjort med Flid, som et Slags Stads eller Tydelighedstegn, hvilket kan have være brugt, förend man ved Hjælp af slige Tilsætninger fandt på at adskille de beslægtede Bogstaver. Således sætte vi jo endnu i Skrift ofte en Krog eller Streg til, når man vil skrive ret nöjagtig, som ellers udelades. ᚵ kan det i Følge Sammenligning med andre ᚵ på Stenen ikke have været. Dertil er den Bistreg, som i så Fald måtte være den nederste alt for höjt oppe. Det sidste Bogstav er åbenbar et ᚱ; ti skönt det nederste af Bistregen er utydeligt, så ser man dog tydelig, at den nedgående Bistreg, der vilde göre det til et ᚨ, böjer sig pludselig indad med Enden, hvilket er nok.

Systir. I Følge Sprogets Natur læses her *y* for *u*, hvilket den ældste Runeskrift ikke kunde adskille. ᛏᛁ ere vel efter Abildgårds Tegning forbundne, som om det skulde være en Sammentrækning af ᛏ og ᚢ, men ved nöje Eftersyn på Stenen ses let, at et lidet Stykke, som er bortsprunget af Stenen, har forført ham.

Ulfs er Ejef. af Navnet *Ulfr.*

Setti, satte, efter Sprogets og Runeskriftens Natur må *t* her læses dobbelt. Ordet er her 3 Pers. i den frems. Dátid.

Stein, Gjenstandsf. af *steinn*, en Sten. Disse 5 Ord og deres Former ere ren islandske.

þansi, en runisk Gjenstandsform i Hank., af *þessi*, denne, som findes ligeså på Glavendrupstenen og flere Steder. Overalt synes dette Ord på de danske Runestene at have en egen, fra Islandsk noget afvigende Böjningsmåde.

auk, og, findes hyppig i denne Form på Runestene.

gerði, gjorde, 3. Pers. af Dat., af *gera*, der også kunde have Selvlyden ö.

haug, Höj, Gjenstandsf. i Ental af *haugr*, en Gravhöj.

þansi, er tilforn omtalt; både *haugr* og *stein* ere Hankönsord.

öft, efter; de gamle havde intet ö, de brugde derfor *au* til at betegne: 1) den samme Lyd, som endnu i Islandsk betegnes med *au*, nemlig det brede ö eller *öj*, omtrent Tyskernes *äu*; 2) det simple ö, for hvilket Islænderne vedbleve længe at skrive *au*, ja nogle vedblive det endnu, skönt urigtigt. Her må det læses som ö, og dette står isteden for *e*. Disse to Lyde forbytte Islænderne endnu ofte i daglig Tale, og lige foran i Ordet *gera* haves et andet Eksempel herpå i Runeskriften. Når man således véd, at *öft* og *eft* er det samme, så stemmer også dette Ord overens med Islandsken, hvor det dog i denne Form kun bruges af Digterne, da det sædvanlig hedder *eftir* eller *eptir*.

Gunulf, Gjenstandsf., af Mandsnavnet Gunulfr, styret af *öft*.

Ver, Ægtemand (maritus), bruges i Islandsk nu omstunder kun af Digtere og i visse Sammensætninger, f. E. *vergjörn* kona, mulier virosa.

sinn, sin, Gjenstandsf. i Ent. Hank. Det sidste Bogstav må atter her efter Sprogets og Runeskriftens Natur læses dobbelt.

glàmulan mànn. Disse to Ord ere meget vanskelige, det første er dog til Nøds skjelneligt, men Afdelingspunkten er utydelig, og i det andet kan af de to sidste Bogstaver næppe ses mere end de blotte Stave uden Bistreger. Abildgård har rent udeladt begge disse. Så forståeligt som det sidste og utydelige af disse Ord er, så ubekjendt er mig det første og læseligere; det synes imidlertid åbenbart at være et Tillægsord på *ull* i Hankönnets Gjenstandsf. i Ental, svarende til *mann*, af *maðr*, en Mand, og begge Ord stå da som en Beskrivelse i Samstilling med de foregående Gjenstandsf., der styres af *öft*. Om Betydningen af dette Tillæg véd jeg intet, eftersom jeg intet sådant isl. Ord kjender, og hvor Runeforklareren ikke kan ledes ved Hånden af Islandsken, der raver han i Belmörke. Jeg véd ikke, om Ordet kunde antages at være beslægtet med *glúmr*, Björn, eller med *glambekkr*, Solskin, eller andre lignende Ord; men jeg kan ikke undlade at göre opmærksom på Ligheden med de Udtryk på Glavendrupstenen, *öndverðan þegn*. Måskje Sammenligning af disse, der begge ere store Vanskeligheder underkastede, med Tiden vil bringe en Oldgransker på en lykkelig Gisning.

Efter disse Ord må begyndes en ny Mening, der dog afhænger af forrige Grundord og Gjerningsord *Ragnhildr gèrði*, og er at anse som en Fortsættelse af det hun lod göre, hvilket blev afbrudt ved Personen og hans Beskrivelse.

auk, og.

skeið, på Islandsk ere to sådanne Ord: det ene af Hunk., en Skje, en Skudde; det andet af Intetk., en Løbebane, en Stund, men ingen af disse synes ret at passe til Sammenhængen.

þeisi, denne eller disse, best. Stedord.

. . *i* . *erpis*. Disse to Ord ere meget utydelige og vanskelige; man ser let at det er et Slags Biord på *is*. Den hele Mening er altså höjst dunkelt eller rettere aldeles uforklarlig. Den eneste Gisning, som kan falde mig ind, er at man ved *skeið* måskje kunde tænke på en Stensætning, som skal have været om Höjen, og da forstå det omtrent ligesom *skiðgarðr*, et Plankeværk. Det sidste Biord kunde da tænkes at være *umhverfis*, omkring, eller *úthverfis*, udenom; med bortkastet *h*. Den hele Mening blev da: *og denne Stensætning udenom*! Det hele er imidlertid en løs Gisning, der, hvad det sidste Ord *úthverfis* angår, næppe synes at få Bestyrkelse af Bogstaverne på Stenen.

Efter . *erpis* må læses Punktum, og der begynder en kort Berömmelse over den Höjlagte.

fáir, få, er ren Islandsk.

verða, blive, ligeså; ti det er i Følge Stenen selv en åbenbar Skødesløshed, når man för har læst *verði*.

nú., *uðir þa - betri.* atter et meget vanskeligt Sted. De to første Bogstaver kunde måskje udgöre et eget Ord. *nú*, nu, nu omstunder. Dog er Adskillelsespunkten meget utydelig.

Det er såre vanskeligt at sige, om det følgende Bogstav skal være *f* eller *a* og det hele Ord er endnu uforklarligt; dog synes det at være Nævnef. i Ft. af et af de Navneord på *nðr*, en Endelse, der tilkjendegiver en handlende Person, og forekommer hyppig hos gamle islandske Digtere, men sjælden eller aldrig i ubunden Stil. Dog er dette meget usikkert, da den følgende Adskillessespunkt er så utydelig, at måskje de tre følgende Bogstaver endnu høre til samme Ord, i det mindste give ikke heller disse for sig selv noget forståeligt, og her på dette Sted passende Ord; det sidste af dem er meget utydeligt. Endelig sluttes hele denne Indskrift med det tydelige og ren islandske

betri, bedre.

Indskriften på den anden Side eller egentlig på de to skrå Kanter, er omtrent den samme som på Glavendrupstenen i Fyn (se herom Minerva 1808. S. 271—87).

Sá, den.

verði, betinget Nut. af *verða*, blive.

at, ad, til, så og Navneformens Mærke.

riða, er det vanskeligste Ord, der siden Afhandlingen i Minerva ingen ny Oplysning har fået. Det kan i Følge Runerne læses: *riða*, *rita*, *riðe*, eller *rite*. Foruden de i Minerva gisningsvis fremsatte Forklaringsmåder kunde det endnu tænkes at

være et Gjerningsord, da det just er en islandsk Talemåde *verða at göra þat*, nødes til at, eller komme o. s. v. til at göre det, som vi sige. Altså gid han må komme til „*at riða*". Dog herved er man endnu lige nær, da Islænderne vel have tvende sådanne Ord, men intet giver en passende Mening. Dersom man vilde anse det for en Hensynsform, styret af *at* og forklare det ved Rust, så har man, hvor underlig sådan Udtryksmåde (*den blive til Rust*) end kunde synes, dog nogen Bestyrkelse i adskillige islandske plebejiske Talemåder og onde Önsker, såsom *rotnatu kvikr*! Isteden for den danske Almuesmand udtrykker sig ganske almindelig: „*gid du få en Ulykke.*" Kun møder herved den betydelige Vanskelighed, at Ordet står med *i*, men *ryð*, *Rust*, skrives hos alle gode islandske Skribentere med *y*, og dette plejer altid på Runestenene at udtrykkes med *ur*, ikke med *Is*, såsom ᛋᚢᛋᛏᛁᚱ ikke ᛋᛁᛋᛏᛁᚱ, systir. Den tredie i Minerva på anførte Sted for sandsynligst antagne Forklaring, nemlig at forstå *rið*, et Styrtested, en Stejlhed, torde altså måskje endnu blive den sandsynligste. Meningen bliver da „*den komme i Fald.*" De øvrige Ord ere uden Vanskelighed.

es, forældet for *er*, som.

elti, for *vellti*, vælter, bet. Nut.

stein þansi, Gjenstandsf. denne Sten.

eða, eller.

heðan herfra, gl. dansk, *heden*.

dragi, bet. Nut. af *draga*.

Til de to i Minerva fremsatte Gisninger om Årsagen til Overensstemmelsen imellem denne Sten og Glavendrupstenen i Henseende til denne Forbandelsesformel, nemlig, at det enten den Tid har været en gængse Formel, eller at samme Runemester har hugget begge Indskrifter, kunde måskje endnu lægges en tredie, nemlig at samme Person har ladet begge Runestenene hugge, og bestemt, hvorledes begge Indskrifter skulde være, dette bestyrkes derved, at Ragnhilde nævnes på begge Steder, som den, der har ladet Stenen sætte. Skal det være samme Ragnhilde, der har overlevet tvende Mænd, hvilket især i hine krigerske Tider, let lader sig tænke; så må det have været en såre mægtig og anselig Familie, siden det ene Mindesmærke er oprejst i Fyn og det andet i Sjælland.

[En Afbildning af Tryggevældestenen findes i Skand. Selskabs Skrifter 1809 Side 447. — Stenen omtales i Nordisk Tidsskr. for Oldk. 1. Bind S. 295—296 af Werlauff. Liljengrens Urkunder. Side 167].

Taget af Antikvariske Annaler 4. Bind S. 311. 1824.

Den grönlandske Runesten læser jeg på følgende Måde:

Ellingr Sigvaþs sonr ok Bjanne Tórtarson ok Enriði Osson laugardaginn fyrir Gagndag hlóðu varda te .. ok ruddu. MCXXXV.

Som er ren og rigtig Islandsk, men skrevet skødesløst efter Udtalen af en ulærd.

Ellingr står for *Erlingr*, med udeladt *n*, da *ng* efter den gamle Retskrivning udtrykkes med *gg*, men dobbelte Bogstaver skreves enkelte.

Sigvaþs er for *Sigvats*.

Bjanne for *Bjarne*, ligesom *Ellingr* for *Erlingr*.

Tórtarson for *Þórþarson*.

Enriði for *Endriði*.

Osson for *Odsson*, efter den daglige Udtale.

te for *þe* er uden Tvivl Begyndelsesbogstaverne af Ordet *denne*, da Meningen af sidste Linie bliver: *oprejste denne Stenhob og ryddede (Pladsen)*.

Af Årstallet tager jeg det første for et *m*, det andet for et *c*, nemlig den midterste Del af Tegnet (ᛋ), brugtes undertiden til at udtrykke det lat. *c* forskjelligt fra (ı), der brugtes for *s*. Det næste Tegn, som er tre Gange gjentaget synes mig betænkt til at forestille *x*, man finder en lignende Figur ᛄ hertil anvendt i adskillige Runerækker. Her på Stenen skilles det fra *e* derved, at dette er forsynet med to Prikker. Det sidste Tegn af Årstallet forekommer mig at være *v*, da jeg især tager den höjre Side af den nederste Del ⅄ i Betragtning, der ikke så ilde ligner *v* eller *u* således som det ellers tegnes her på Stenen, nl. ᛕ. Man

skulde dog også kunne tage det for *i*, hvis man især så hen til Staven. Årstallet blev da MCXXXI som kun udgöre en Forskjel af fire År. Endnu en Forklaringsmåde af sidste Talfigur synes derimod mindre rimelig, nl. at tage Tegnet for *c*, og de forestående tre XXX bestemte til at drages derfra, altså Årstallet for 1170. Hvad der strider herimod er dels det usædvanlige i at drage flere foransatte Tal fra et efterfølgende, dels at Tværstregen i Midten af sidste Tegn ikke er skrå, som på ᚺ, men lige og vandret, og altså vel blot bestemt til Forbindelsesstræg imellem de to Stave af det dobbelte Bogstav.

Tegnet [rune] er vel intet andet end Begyndelsestegn eller Prydelse; ligeså formodentlig det foran den anden Linie; da ingen af Delene savnes i Sammenhængen eller en Gang synes at kunne betyde noget Ord uden at forstyrre Sammenhængen.

De øvrige Mærkeligheder ved Retskrivningen ere fornemmelig at ᛕ betyder dobbelt *ll* eller hårdt *ll*, ligesom ᚠ dobbelt eller hårdt *nn*, og endelig ᛄ med to Prikker for *e*.

På Årstallets Forklaring lægger jeg dog aldeles ingen Vægt; det er vel endog muligt at Runehuggeren kan have sat *c* for *d*; kun synes mig Figurerne ligner mest det, jeg ovenfor har angivet; men hvad Ord og Navne angår tror jeg derimod ikke der kan være mindste Tvivl om noget. Ej heller synes mig der er mindste Rimelighed til at formode noget Falskneri, da hele Indskriften synes at forudsætte Kundskab om Islandsken til Fuld-

kommenhed endog efter Udtalen, men Mangel på Øvelse eller Færdighed i at skrive Sproget. Muligt at *ll* og *nn* for *rl* og *rn* kan have hørt til den grönlandske Dialekt af Islandsken.

København den 2den Novbr. 1824.

Den anden grönlandske Runesten.

(Taget af Skild. 1830. Nr. 88).

Da min Forklaring over den først fundne grönlandske Runesten er optagen i de „*Blandinger Grönland vedkommende,*" som ere indrykkede i Skilderiet Nr. 86; har jeg troet at burde fremsætte min Læsning også af den anden, större, nu nylig indsendte, i det Håb at den muligen kunde interessere en eller anden Læser i denne Tid, da den offentlige Opmærksomhed så meget er henvendt på hin længe forlorne Bygd. Ikke som om jeg kunde tilegne mig nogen synderlig Fortjeneste af denne Indskrifts Forklaring; men fordi endnu ingen har bekjendtgjort den for Almenheden.

ᚢᛁᚠᛐᛁᛌ:ᛘᛐ:ᚼ
ᚢᛁᛚᛁᚱ:ᚼᛂᚱ:ᚠᛚ
ᚾᛑᚾ:ᚠᚢᚦ:ᛌᛐᛚ:ᚼᚾ
ᚿᛅᚱ:

Denne Runeskrift hører til de få, som ingen Vanskelighed, ja ingen eneste uforklarlig Punkt eller Streg indeholder. Figurerne ere de såkaldte

norske Runer, som de, under Navn af Alphabetum Norvagicum, fremsættes i Montfaucons Palæographia Græca. Efter den ældgamle Runeretskrivning, der aldrig fordoblede noget Bogstav, skrives *hennar* med enkelt *n*; men da dette er stridende imod den latinske Skrifts Indretning, bör det, ved Omskrivningen af Runer i sædvanlig Skrift, vel iagttages, på behørige Steder at fordoble Medlydene, for ikke at forvanske Ordene. Alle *e*, *g* og *d*, ere nöjagtig punkterede eller stungne til Adskillelse fra *i*, *k*, *t*. Den eneste usædvanlige Figur er *ð* i Ordet *gleðe*, hvilket er udtrykt med det latinske eller møsogotiske *d*, kun at den forreste Halvsirkel af dette Bogstav er formet spidst, efterdi to rette Linier under en Vinkel lettere udhugges, end en så liden Sirkelbue: at det ikke her, som i Ordet *guþ*, er udtrykt med *þ*, er vel blot, fordi det (som i nyere Engelsk) har forekommet Runehuggeren blødere imellem to Selvlyde, end i Enden af et Ord. Det hårde *d* betegnes derimod med den rette dertil bestemte stungne Rune. Denne Indblanding af latinske Bogstaver iblandt Runerne er vel et Tegn til at Indskriften ikke er gammel, men dog er meget ubestemt, der næppe lader os slutte til noget vist Hundredår, end sige nogen nöjere bestemt Tid. Kun ét Sted forekommer en Sammentrækning nemlig af Maðr og Týr, som udtrykke *M. D.*, i det man har benyttet den bagerste Bistreg af *Maðr* til den forreste og eneste Bistreg af *Týr*; og isteden for Prikken i Vinklen af dette, har man sat en svag Tværlinie over den omtalte Bistreg, der såle-

des har fået Skikkelse af *x*, uden Tvivl fordi Vinklen af *Týr* var bleven for spids, til deri at anbringe nogen Prik. Uagtet således *M. D.* ere sammentrukne til én Figur, ere de dog tydelig adskilte ved to Prikker imellem begges Stave, ligesom alle de øvrige Ord i denne Indskrift.

Det vigtigste, som lader sig slutte af denne Runesten, er uden Tvivl, at de Ruiner, som den er funden i Nærheden af i det sydlige Grönland virkelig, som man har formodet ere Lævninger af en gammel Kirke; og at det Malmstykke, som sammesteds er fundet, også virkelig er et Stykke af Kirkeklokken; at følgelig sammesteds har været et betydeligt Etablissement, i det mindste et Kirkesogn af de gamle islandske Nybyggere. Men heraf følger ingenlunde at Hovedsædet eller Bispesædet *Garðar* har været her, hvilket synes alt for stridende imod alle gamle Beretninger om Sejladsen til Grönland og Stedsbeskaffenheden der i Landet. Det gamle Bispesæde kan ligefuldt søges på Østkysten; men vil rimeligvis findes en Del nordligere end man endnu er fremtrængt, om det ikke er bedækket af Fjældskred eller af evig Sne og Is.

R. Rask.

Den Brynderlevske Runesten.

(Antikv. Annal. 3. Bind. 1820).

Denne Runestens fuldstændige Historie kan ses i Nyerups *Fædrenelandets Mindesmærker fra*

Oldtiden. S. 149—53, hvoraf jeg kortelig vil uddrage det vigtigste. Den er omtrent 2 Alen og 1 Kvarter lang, (ti det er en Trykfejl, når der står *bred* for *lang* l. c. S. 152), over 1 Kvarter bred, og omtrent firkantet. Den var først indmuret i Brynderslev Kirkemur i Börglum Herred i Ålborg Stift, så at kun den ene Sides Indskrift var tilgængelig. Siden blev den ført til København tilligemed 12 andre fra forskjellige Steder; de henlå, alle sammen på Runde Kirkegård indtil den store Ildebrand 1728, da Kirken brændte. Imidlertid undgik den og tre af de andre Ødelæggelsen, og disse fire ere nu opstillede ved Opgangen til Universitetets Bogsal; men de øvrige havde følgende sørgelige Skæbne. Tilligemed Kirken brændte og Klokker Sören Matthiesens Gård, som var tæt ved Kirken; den gamle Plads kunde ikke indrömmes ham igjen at bygge på, men en Byggeplads i Landemærket blev köbt til ham. Til det Hus han opbygte på denne Plads, anvendte han da hine mange Hundredår gamle natsionale og offentlige Mindesmærker. Dette fortjener at bemærkes af flere Årsager: dels som Bevis på, hvad Skade Egennytte i flere Henseender kan göre, ligesom det ej heller er de Mænd til Ære, hvis Pligt det var at have Omsorg for sligt, dels især fordi dette Hus Nr. 95 i Landemærket, netop lagdes i Aske ved sidste Ildebrand i Byens Bombardering, og fordi der altså er noget Håb tilbage om, igjen at finde om ikke alle ni Stene hele og ubeskadigede, så dog nogle af dem i Grundvolden til Formuren eller

Bagmuren, eller vel endog i Baghuset; måskje og Brokker og interessante Lævninger endnu kunde findes i Kjeldergulvet, ifald de ere kløvede små, og anvendte dertil. Huset skal være liggende for det næstsidste Fag Vinduer af Runde Kirke mod Gavlen. Denne nöjagtige Efterretning skylder jeg en Ven, hvis Farbroder har ejet bemældte Hus efter Sören Matthiesen, og kunde erindre, at Stene med Indskrift på, fra Kirkegården bleve anvendte til dets Bygning. Om de forkomne Runestenes Endeligt gives i Ugebladet *Dagen* 1807 Nr. 27 Underretning af R. Nyerup.

Vorm var, såvidt vides, den første, der forsøgte at læse og forklare hin endnu tiloversværende bryndersleyske Stens Indskrift; men kun den sidste Linie af samme var ham tilgængelig; han læste da (se Monumenta Dan. S. 295) således:

Kirkia er christe kant manom

og oversatte dette: *templum Christianis est deputatum.* Efter at den var kommen her til Byen, opdagede Peder Syv den anden Sides Indskrift og læste nu begge Linier i Forbindelse med hinanden (i Følge hans egenhændige Håndskrift på Universitetets Bogsal Nr. 55 blandt Rostgaardiona) således:

Sven sún Germuntr til miskunta
kirkia er kriste kent manom

hvilket han oversatte: *Sveno filius Germundi pro misericordia cum strangularet ipse. Christe nosce viros (homines)* ɔ: *nosce et puni illos, qui violentam necem attulerunt.* Dette var sikkerlig meget fejlfuldt, og berigtigedes både i Henseende til Læse-

måde og især Oversættelse meget betydelig, som man kunde vente det, af en af vore störste Oldgrandskere i nyere Tider, da Thorlacius bestræbte sig for, at udfinde den rigtige Mening. Han læser da, i Følge hans skriftlige Forklaring, som Nyerup har meddelt mig, den først opdagede Linie således:

Kirkia er Kristikend, mannomtil miskunda Sven sun Germundar,

og oversætter det: *Templum est Christo dedicatum (vel a Christo denominatum), hominibus ad misericordias (sc. a Deo impetrandas), Svenus filius Germundi (sc. sculpsit runas v. templum exstruxit Christoque dedicavit).* Denne har også alene blandt alle de Runeforklaringer, jeg kjender, den Fortjeneste, at læse Ordene rigtig ved at adskille *G* og *K*, samt *D* og *T*, hvor Sproget fordrer det.

Efter Stenen selv, som jeg ofte nöje har betragtet og som Kobberstikket nöjagtig forestiller, tror jeg Indskriften læses rigtigst således:

Svein sun Geirmundar til miskunda
Kirkia er Kristi kend, manom

At den ikke kan være af de ældste, viser de mange bundne og sammertrukne Runer, hvoraf nogle forekomme flere Gange. *Ur* og *stunginn Is* (ɔ: *ve*), *Ur* og *Nauð* (ɔ: *un*), *kaun* og *stunginn Is* (ɔ: *ge*), *Ar* og *Reið* (ɔ: *ar*) samt *Ar* og *Nauð* (ɔ: *an*); såvelsom og det, at Runerne ere meget tydelige og dybe, og få eller ingen falske Streger indgravede. Dog kan det også hertil have bidraget betydeligt, at den næsten bestandig har været på

Steder, hvor den ikke var udsat for Regn og Slud. Forskjelsprikken, der adskiller de nærbeslægtede Bogstaver, er ikke brugt, undtagen til *e*, der dog og undertiden sættes for *i*, så at man vel ikke har haft noget tydeligt Begreb om Adskillelsen. Derimod er de to Punkter, der adskille Ordene fra hinanden nöjagtig anbragte.

Ordene selv ere temmelig simple, og ingen stor Vanskelighed underkastede. Svein er det bekjendte Navn *Svend*; *Sun*, *Sön*. Geirmundr er et gammelt Navn, som forekommer oftere; således omtales mange af dette Navn i Landnámabók. Her står det i sin regelrette og fuldkommen islandske Genitiv. til miskunda, skulde på Islandsk hedde: *til miskunar* eller *miskunnar*; dette synes altså at røbe en Forandring i den gamle Grammatik, der, ifald vi blot have hele Ordet, er så meget besyndeligere, som netop i foregående Ord det rigtige Genitiv på *ar* er iagttaget; man kunde da måskje tænke på Gen. i Flert., som Thorlacius synes at have gjort; men jeg véd ikke, om dette Ord nogensinde har været brugt i Flertallet, ellers undgik man rigtignok Vanskeligheden ved denne Form. Kirkja er Kristi kend er ren Islandsk; *Kristi* er Hensf. af *Kristr*; *kend* er Hunk. af *kendr*, det synes rimeligst at forklares ligesom *viðkendr* ɔ: benævnt efter; Kirken har da rimelig hedt *Kristskirkja*, som var et sædvanligt Navn. Manon kan forklares på to Måder: enten læses med et enkelt *n*, og da være 1. pers. Flert. af Gjo. *ék man* (jeg mon, skal), eller med to *nn*, og da være Hensf.

Ft. istedenfor *mönnom* (*maunnum*). Skönt dette sidste kunde synes rimeligst, så vil det nok en lang Tid endnu blive vanskeligt at afgöre bestemt, hvilket der er det rigtigste; ti man mærker vel, at så lette og simple som Ordene ere, så vanskeligt eller umuligt er det at få nogen Mening i dem, uden at tillade sig alt for voldsomme og unaturlige Omflytninger, der endda kun give en tvungen og besynderlig Mening.

Betragter man nu tillige Stenens Figur, den ene med Flid sirligen afrundede Kant, og at netop de to i den sammenstødende Sider, der med Flid ere jævnede, indeholde Indskriften, samt at begge Linier begynde noget fra den forreste Ende, men derimod gå ligetil Kanten af den anden Ende; så kunde man snart falde på, at Indskriften ikke var fuldstændig, men at en anden Sten, som havde haft sin Plads ved Enden af denne måtte indeholde Fortsættelsen af begge Linier. Denne Formodning sættes udenfor al Tvivl, når man læser følgende Ord hos Vorm på anførte Sted: „Huic saxo simile fuisse adhuc alterum pariter literis insignitum referunt, sed muro nostra memoria adaptatum a cementariis ita fuisse, ut literata ejus facies reliqua muri parte jam tegatur. Addunt olim columnarum duarum instar hæc exstitisse, constituentium portam, per quam in sacrarium eundum erat." Man må altså med Smærte se, at den Umage, man har gjort sig med at udfinde Meningen af denne smukke og læselige Runesten, er forgæves, og vil blive det sålænge, indtil Kommissionen for Oldsa-

gerne måskje får dens Mage opdaget og bragt hertil, da vore lærde Oldgranskere og Runetolke bedre ville sættes i Stand til at udtyde os den fuldstændige Mening af hele Indskriften.

Imidlertid kan den dog have nogen Interesse for Sprogets Skyld, som vi her se næsten i sin gamle nordiske Skikkelse. At slutte af Sammenligning med de ældste danske Skriftlævninger, og deraf at Forskjelsprikkerne ikke ere iagttagne, må *den* være fra det 12te Hundredår, hvilket og synes at passe, når man sammenligner det med Jellinge og Glavendrupsstenens Indskrift, hvis Retskrivning og Sprog åbenbar er langt ældre. Endelig kan den og tjene til en god og følelig Advarsel, at vi ikke som så ofte er skjet, skal pine en *Mening ind* i Indskrifter, hvoraf vi kun have Halvparten, eller endog kun enkelte Ord. At dette har været Tilfældet med alle Forklaringer af denne Sten, er såmeget forunderligere, som Vorms udtrykkelig her kunde advare Enhver.

Antikvariske Annaler, 4. Bind. S. 267. (1823).

I Juli 1823 besøgte jeg Bekke, Læborg og Jellinge, og efterså nöjagtig alle fire Runestens Bogstav for Bogstav; jeg fandt dem på de efterfølgende små Afvigelser nær, upåtvivlelig rigtig læ-

ste, dette kunde sés så meget tydeligere, da Runestenene nu ere opsatte og behørig rensede; følgende anmærkes:

Til S. 106 L. 19. Den Bistreg, som skulde göre ᛁ til ᚴ, har nemlig ikke den halve Dybde af de øvrige Bogstaver. Der kan slet ingen Tvivl være om Læsemåden ᛁᛅᛋ:ᛋᛅᛦ.

Til S. 110 L. 12. På Stenen læses tydelig:

BAþ: GAURVA: ikke BAD: GIAURVA.
samt KUBL: þAUSI: AFT.
— SINA: SA.
Linien ALA AUK NURVIG
— står på den anden Side ved Foden af Stenen og Linien.
AUK T....... KRISTNO
— på den tredie Side ved Foden, hvor der er Plads til en Linie endnu, som dog ikke har været benyttet: der kan derfor ikke tænkes på at Indskiften skulde have bestået af flere Linier, som vare skjulte under Jorden; men vel af et Ord eller to endnu, som muligvis have været indhuggede på en fjerde Kant af Stenen, som en umiddelbar Fortsættelse af Ordet KRISTNO, hvilket ikke ret synes at passe her i denne Form. Foran dette Ord er Plads til en halv Snes Bogstaver i det mindste; men om der har været såmange, eller man formedelst Stenens Ujævnhed har ladet en Plads være ledig, er næppe muligt at afgöre bestemt; ligesålidet som om KRISTNO har sluttet hele Indskriften eller ej.

Til S. 112 L. 2. GERþI ikke GERDI. De 3 første Linier begynde nedenfra og læses opad på den første Side; den sidste Linie ligeså på Bagsiden, der kan derfor ikke heller tænkes på, at denne Sten skulde have indeholdt flere Linier, eller længere Indskrift.

Til S. 117. Navnet FUTIN mener jeg må læses *Fótinn*, og er måskje et Trællenavn, dannet af *fótr, en Fod.* Som *Vódin* (ɔ: *Oðin*) kan det ikke forklares, fordi dette Navn intet *V* har foran *O* i gammel Dansk, som sés af *Othinus* hos Saxe, af *Onsdag* o. desl., og om det havde noget, så udtrykkes dette Bogstav dog ikke med *F* på Runestene. Desuden udtrykkes aldrig *Đ* med *T*; men bestandig med Þ, og Navnet *Oðin* har aldrig hed *Otin*, vel ikke heller været noget almindeligt Mandsnavn i gamle Dage.

Til S. 120 L. 10 og 12. På Læborgstenen læses nu tydelig:

ᚱᚢᚾᛅᛦ ikke ᚱᚢᚾᛁᛦ det er:

RUNAR ikke RUNIR.

Flertalsformen på *ar* er også den ægte ældgamle Böjning af dette og lignende Ord i Islandsk, f. E. i Lodfafnermål 2. (S. 24 i min Udgave af Sæmundsedda):

Of rúnar heyrþac dæma.

Ligeså Rigsmål 40 (Sst. S. 106).

En Konr úngi
Kunni rúnar
æfin-rúnar
ok alldr-rúnar.

Til Runeskriften på Døbefonten.

S. 144 L. 17 og S. 145 L. 5. Det ufuldstændige Ord vilde jeg udfylde således: *segir* ɔ: *siger* eller i al Fald *sagði* ɔ: *sagde*. På *sæl* eller *signed* kan, mener jeg, ikke tænkes, uden at hele Sammenhængen forstyrres; ti hvad er det vel ellers, som kunde styre *skylti* ɔ: *skulde* i betinget Måde? Og som den fremsætt. for: *hun skulde til at* kan det jo ikke forklares, eftersom Gabriel ikke var hos Marie, da hun skulde føde, men vel da han bebudede hende ɔ: *sagde hun skulde føde.*

S. 144 L. 20, S. 145 L. 7. Det her befindtlige *s* vilde jeg udfylde til *santi*, dersom det kan antages at have begyndt et Ord, da der ellers ingen Tillægsord bliver til Maria i denne Sætning; men *santí* foran har vel været betænkt til at gælde både om hende og Elisabet.

Side 146 L. 8 fgg. forekommer mig at være rigtigt og klart: som barnfødte ham ɔ: *som fødte ham til Verden*. Man hører endnu ofte hos Almuen, at N. N. er barnfødt der eller der. Men det forstår sig, at *ham* må forstås som Gstf. ikke Hensynsf., hvilket og er klart af Formen ᚼᛅᚿ ɔ: *hann*, den isl. Gjenstandsform, forskjellig fra *honum*. — Istedenfor *liusti* bör vel læses *leysti*.

Side 147 L. 11. reiþar betyder ikke her *rider*, men snarere *frembærer*. Måskje dette hele Sted burde læses: *gjarþu offr varn* (for *vârum*) *drotni*: *en Maria reiðar* (for *reiðir*) *varn drottin*, d. e. *ofrede til vor Herre, men Marie bærer vor*

Herre. Sproget afviger en Del fra den gamle Islandsk på de ældste Runestene.

Om Tirstedstenen.

(Taget af Nyerups Verzeichniss der Runensteine. S. 43).

Der S. 16 Nr. 2 angeführte *Tirstedstein* ist ein sehr gutes Specimen von Runensteinen; nicht als könne man ihn jetzt erklären; sondern gerade, weil er zeigt wie gross die Schwierigkeiten sind, und worin sie liegen. Es müssen ja doch die Runen etwas mysteriöses, unverständliches haben; und wenn man bedenkt, wie sehr unsere grössten Runenmeister in der Deutung derselben von einander abweichen, wird es niemand Wunder nehmen, dass sie noch immer viel vom mysteriösen behalten. Ich werde es wenigstens darin besser machen, dass ich aufrichtig gestehe was mir unverständlich ist.

Die Inscription besteht aus 7 langen Zeilen, nebst einer kurzen in der Mitte, die alle von rechter zu linker Hand nach einander folgen, und von unten nach oben zu lesen sind. Diese Ordnung der Zeilen, und die kurze in der Mitte, hat *Worm* nicht gekannt, aber doch gleich fertig alles gelesen. *Bureus* hat am ersten die Ordnung eingesehen, und *Verelius* hat demnach eine ganz andere Lesung und Erklärung gegeben (siehe seine Hervarars. S. 48). *Bartholin* hat in seinen Antiq tät. P. 439

man kan nicht sagen den Stein, sondern den Holzschnitt bey Worm, in Kupfer stechen lassen und Wort für Wort erklärt, und zwar anders als Verelius. *Brocman* endlich in der Saga von Ingvar Vidfarne S. 197 liefert noch eine neue Deutung, ohne sich doch im mindesten auf die Gründe dafür einzulassen. Keiner von diesen Gelehrten hat wohl den Stein selbst gesehen, nnd erst auf der Zeichnung von Abildgård, die, in Kupfer gestochen hiemit folgt, kommt die achte kurze Zeile zum Vorschein, die doch gerade in der Mitte steht. Die Inscription lautet jetzt nach dieser Zeichnung und nach dem Steine selbst ungefähr also:

Åsráðr auk Hildu(ngr)
ræisðu stæin þansi
æft Fróða frændi sinn
sinian. Hann vas þå fåink
uœir (a);
iann kann varð dauðr å svå
þi auðu, auk vas furs(i)
ifvík, is iåþiðo allir víkingar.

Die ersten drei Zeilen sind klar, auch sind sie von allen fast auf einerlei Art erklärt worden. Nur Bartholin wollte *Hilduur*, wie man vorher las, zu *Haldor* machen; man könnte dann die letzte Sylbe *dórr* lesen, weil das ᚢ dem ᚱ sehr ähnlich sieht, und dies würde zu Haldórr besser als zu Hildur passen, dieser Nahme sollte nemlich eigentlich *Hildr* heissen Allein ich finde auf dem Steine von einem Querstriche, der das ᛁ zu ᛡ machen würde, nicht die geringste Spur, dagegen scheint

ein schräger und zwar ziemlich langer Strich von der Mitte des ᚢ nach dem obern Ende des ᛦ hinauf zu laufen; wenn er wirklich zu den Runen gehört, muss er ein mit dem ᚢ verbundenes ᚴ ausmachen, und dieses *g* muss hier statt *gg* (zu lesen *ng*) stehen. Der Nahme würde demnach *Hilduungr* heissen, doch ist mir kein solcher Nahme bekannt. *Hilduur*, oder gewöhnlich *Hildr*, hingegen ist ein alter Frauenzimmernahme, und diese Hilde *kann* entweder die Frau oder die Schwester des *Asrath* gewesen seyn. Gleich im Anfange der 4ten Zeile findet sich eine noch grössere Schwierigkeit. Das Wort *sinian, sihian, sigian* oder wie man sonst lesen will, ist mir ganz unbekannt, nur scheint es mir ein Adjectiv zu seyn, und swar im *Acc. sing. masc.* also in Apposition mit *Fróða*, von der *Præp. æft* (*post*) regiert, vermuthlich wie das deutsche: theuren, unvergesslichen u. dergl. Das erste Punktum ist demnach wörtlich so zu übersetzen:

Asrath und Hilde (oder Hilduung)
errichteten diesen Stein
nach Frode ihrem (theuren od. seligen)
Verwandten.

Hann vas þá heisst ziemlich deutlich: "Er war dann"; nur was er dann eigentlich war, ist mir völlig unverständlich; vielleicht stecht eine mit Buchstaben ausgedrückte Zahl der Jahre seines Alters dahinter; wenigsten will mir gar kein Wort einfallen, dass hier passen könnte. Nur so viel ist klar, dass der Satz mit der kleinen Zeile zu Ende ist: auch nehme ich den letzten Buchstaben auf der

4ten Zeile, lieber für *k* als *g*, weil ein *n* vorhergeht; man findet aber nicht gewöhnlich auf den Runensteinen *ng*, sondern anstatt dessen nur *g* für *gg* nach griechischer Schreibart. Es wäre denn, dass mit diesem *g* ein neues Wort anfinge: dies ist aber wiederum nicht wahrscheinlich, weil es der letzte Buchstab auf der Zeile ist, und man doch eine neue Zeile zu Hülfe nehmen musste. Die Zeichnung hatte zwar *a* am Ende der kurzen Zeile, den Querstrich finde ich aber auf dem Steine nicht, auch glaube ich nicht dass es eine wirkliche Rune sey, weil *r* finale vorangeht.

In dem Worte *iann* steht *ia* für *e*, und das einfache *n* für das dobbelte, wie gewöhnlich; es ist also die gewöhnliche Conjunction *enn*. Aber Worm, der die kurze Zeile nicht kannte, las es mit den Buchstaben *fàink* auf der 4ten zusammen und machte daraus *faingiun*, *acquisitus*; dies aber ist schon an und für sich wieder die Rechtschreibung und die Art der Sprache, also ganz unmöglich, wenn auch die 5te Zeile nicht dazwischen käme. *Hann varð dauðr* heisst: „er wurde tod" das ist, er starb. *A* ist ohne allen Zweifel die *Præpos.* auf, an; worauf er aber dann starb, ist wieder sehr schwer zu bestimmen. Die meisten Dollmetscher lesen in einem Worte *Svoþiauðu* oder *Suiþiauðu*, welches sie durch Schweden übersetzen: damit scheint aber 1) die *Præpos.* nicht recht zu passen, ob man auch schon beym Snorre in der Ynglingas Cap. 13. den Ausdruck *á Svíþjóð* findet. 2) findet man ziemlich deutlich auf dem

Steine *Svå* nicht *Svi*; und 3) *þiauþu*, nicht *þjóðu*; es ist mir aber unbekannt, dass man jemals Schweden mit *å* oder *o* geschrieben habe; auch ist es sonderbar, dass man *þjauðu* für *þjóðu* schreiben sollte da man doch schon auf der dritten Zeile *Fróða* und nicht *Frauða* geschrieben hatte. Vielleicht lieset man also richtiger in zwei Wörtern *svåði auðu*, das letztere wird dann ein Adj. in dat. sing. neutr. vom Nom. autt. *auðr, auð*, wüste, öde, und *Svåði* wird Dat. sing. von einem Subst. neutr. generis, das ich aber nicht verstehe, vielleicht ist es ein jetzt unbekannter Ortsnahme gewesen. Der Sinn wird also:

Aber er starb auf dem wüsten Svode.

Der nächste Satz fängt an: *auk vas* d. h. „und war" also — noch eine Beschreibung des Helden, die mir ebenfalls unerklärbar ist. Vielleicht *vas fur Sif-vík* (oder *Sifvígi*) ɔ: *præ-fuit Sifvík* oder *Sifvígi*, wenn man so einen Ortsnahmen annehmen darf.

Vom letzten Satze ist nur das Subjekt klar, nemlich die zwei letzten Wörter *allir víkingar*, e. h. *omnes piratæ*, in nom. plur. In *allir* steht zwar nur ein *l*, aber das ist gewöhnlich. In *víkingar* für *ng* nur ein *g*, aber das ist für *gg*, und dies wiederum für *ng*, wie schon oben gesagt. Die Endungen *ir* und *ar* sind alle beide sehr deutlich, und finden sich einzig und allein im nom. plur. masc. von diesen Wörtern, es muss also nothwendigerweise ein Verbum in der 3 Pers. Plur. vorangehen, wahrscheinlich ist die Sylbe *þo* dessen

Endung im Imperf. 3 Pers. plur. nur sieht man nicht wo es anfängt oder wie viele Buchstaben dazu gehören. Keiner von den Dollmetschern ist leichter davon gekommen als Brocmann: er liest: *auk vas furs i Frikisio, þiþo allir vikingar* und übersetzt ohne alle Umstände: „und wurde begraben in Frigge-see nach der Art (Sitte) alle Wikinge"; hätte er nur mit einem Wörtchen erwähnt, in welcher Sprache in der Welt *fürs* begraben, und *þiðo*, nach der Art, heisse, oder *allir vikingar* gen. plur. sey! Ich schliesse den vorigen Satz mit *vik* oder *vigi*; denn das I kann doppelt gelesen werden, und dann ist meine Conjectur *is jäþiðo* für *es játuðu* zu lesen, e. h. „welches (alle Wikinge) anerkannten."

Man sieht aus alle diesem, dass wenig mehr als die Hälfte der Inschrift erklärbar ist; die grösste Schwierigkeit entsteht daher, dass die Wörter gar nicht getrennt sind; man versteht ungefähr die Einrichtung der Sätze, aber viele von den einzelnen Ausdrücken sind undeutlich. Diejenigen die klar sind, werden alle wie im Islandischen gebogen, ausgenommen 1) *þansi*, diesen, welches eine auf Runensteinen in Dänemark gewöhnliche Anomalie ist, doch vom isl. *þann* mit Anhängung der Sylbe *si* gemacht. 2) *Frændi* für *Frænda*, Verwandten, doch zeigt das vorhergehende *Fróða*, welches richtig deklinirt ist, dass man hier eine Nachlässigkeit oder Schreibfehler annehmen muss; vielleicht ist der Platz für den Querstrich zu enge geworden. 3) Ein dritter Barbarismus oder Provincialismus,

des *jåþiðe*, könnte auch sehr verbessert werden, wenn man das *i* in *a* veränderte, denn *jåtaðo* ist eine richtige alte Form anstatt des jetzigen isl. *játuðu*; man findet sonst auch das Impert. von diesem Worte zusammengezogen in der 3. P. plur. *játtu* oder wohl *jåðu*.

Das Alter dieses Steines ist nicht leichter zu bestimmen als das übrige: das neueste was ich darüber gesehen habe, ist die Vermuthung, die Prof. *J. G. Liliegren* in seinem schätzbaren Aufsatze über die mit Runen geschriebenen Verse, geäussert hat (siehe skand. Selskabs Skrifter 17 Bind 396 in der Note), nähmlich dass unser *Frode* im Zuge des dänischen Prinzen Magni gegen König Erik den heiligen im Jahre 1160 in Schweden gefallen sey. Nur Schade dass er keinen andern Grund als den sehr misslichen, dass der Frode *á Sváþi auþu* starb, für diese Vermuthung anführt. Könnte man solches mit Grund vermuthen, wäre schon viel gewonnen; aber es kann doch auch sonst jemand in Schweden (wenn *Schweden* da stünde) gestorben seyn, ohne gerade an jenem Zuge Theil genommen zu haben. Mir scheint der Tirstedstein weit älter zu seyn, sowohl wegen der Sprache als auch wegen des Wortes *vikingar*. Im Jahre 1160 waren wir schon fast zwei Jahrhunderte lang Christen gewesen, hatten die alten Wikinge wohl fast vergessen; und durch die Eroberung von England und Wenden war unsere Sprache sehr merklich verändert worden, wie man aus den alten Gesetzen ersieht. Im schonischen Gesetze z. B. findet man

weder *þansi*, noch *æft*, noch *vas*, noch *dauðr*, noch *stein*. Ich würde daher, wenn ich eine Vermuthung über das Alter dieser schätzbaren Inschrift wagen sollte, wenigstens bis 1060 oder 1050 zurückgehen, vielleicht ist sie noch älter.

R. Rask.

Bemerkungen über die skandinavischen Sprachen, veranlasst durch den zweiten Theil des Adelungschen Mithridates.

(Taget af Zeitung für Litteratur und Kunst in den königl. Dän. Staaten, Kiel 1809 Nr. 4–6.)

Dem zweiten Theile von *Adelung's Mithridates* sah man mit einer um so grössern Sehnsucht entgegen, da er die Sprachen von *Europa* enthalten sollte, dem Welttheile, der uns der nächste und interessanteste ist, weshalb er auch einen vorzüglichen Platz in der Sprachkentniss und Geschichtsforschung einzunehmen pflegt. Unter den übrigen europäischen Sprachen musste hier denn auch eine Uebersicht über die nordischen Sprachen geliefert werden; allein dieser Abschnitt des *Adelung*chen Werkes enthält so viele Unrichtigkeiten und Mängel, dass ich es der Mühe werth hielt, auf die wichtigsten derselben die Aufmerksamkeit der Sprachforscher hinzulenken. Jedoch muss ich im Voraus die Versicherung geben, das ich so weit

entfernt bin, die Verdienste, die *Adelung* sich durch dies Werk erworben hat, zu verkennen, dass ich es vielmehr als eines der wichtigsten Werke ansehe, welche die Früchte von den Forschungen dieses Gelehrten gewesen sind. Aber dies hindert mich auch auf der andern Seite nicht, die Unrichtigkeiten und Fehler, die mir am meisten einleuchteten, wahrzunehmen und öffentlich darzustellen.

Es würde allerdings eine unbillige Foderung seyn an einen Mann, der ein Werk von so ungeheurem Umfang liefert, dass er eine tiefe und genaue Kenntniss *aller* einzelnen Theile besitzen sollte; dies ist auch keineswegs meine Meinung. Aber von einem *Adelung*, der die nordischen Schriftsteller über historische und literärische Gegenstände so tief herabsetzt, und ihrer so bitter spottet, wenn sie sich bisweilen von einem gewissen falschen Nationalismus und von der Lust, ihrer Geschichte ein hohes Alter, ihre Literatur ein grösseres Ansehn zu verschaffen, sich haben irre leiten lassen, — von einem *Adelung*, der dagegen erklärt: *„dass die historische Kritik auf dem Boden der unparteyischen und gründlichen Deutschen einheimisch zu seyn scheinet,"* scheint man doch mit einigem Grunde eine strenge und redliche Kritik, eine vollkommene Unparteilichkeit und die Beseitigung jedes Gedankens an Vaterland in historischen Untersuchungen zu fordern. Und da *Adelung* zugleich so eifrig sich bemüht hat, die alte nordische Literatur und Geschichte herabzusetzen und in ein unvortheilhaftes Licht zu stellen:

so hätte man wohl doch einigen Grund, hier einen Abschnitt über die nordischen Sprachen zu erwarten, der die tiefste Einsicht in dieselben an den Tag legen könnte, damit es nicht den Schein hätte, als habe er ganz übereilter Weise seine absprechende Urtheile über den Werth und das Alter der isländischen und der alten nordischen Literatur überhaupt gefällt. Aber von allem Diesem finde ich gerade das Gegentheil.

Ich kann mich hier nicht daranf einlassen, den Ungrund in *Adelung's* Behauptungen, die alte nordische Geschichte und Literatur betreffend, zu zeigen; diese Behauptungen sind, wie sie es verdienten, kurz und gut gewürdigt und widerlegt in der Vorrede zu Hrn. *Grundvig's Nordens Mythologi.* Aber die vielen Unrichtigkeiten auf den wenigen Blättern des *Mithridates,* die von den nordischen Sprachen handeln, verdienen, obgleich dergleichen wohl nicht zu den Seltenheiten in deutschen Schriften gehören, hier doch vorzüglich bemerkt zu werden, da sie von einem Manne herrühren, an den man in dieser Rücksicht so billige und so grosse Forderungen zu haben glaubt. Freilich erlebte *Adelung* nicht die vollentede Ausgabe von diesem zweiten Theile des Mithridates, und gerade die Blätter über die nordischen Sprachen hatte er, der Vorrede zufolge, nicht ganz ausgearbeidet, sondern nur die Materialien dazu gesammelt; — aber, warum schöpfte er denn diese Materialien aus so unreinen Quellen? warum werden diese, (freylich nicht guten, aber doch erträglichen).

Materialien nicht der gelehrten Welt correct, wie sie waren, geliefert? warum sind ihrer so wenige und diese so wenig, so schief und unrichtig bearbeitet? Un dass dies der Fall ist, hoffe ich im Folgenden überzeugend darzuthun.

Sonderbar scheint es schon beim ersten Blicke, dass alle nordische Sprachen: Dänisch, Norwegisch, Schwedisch und Isländisch nicht grössern Raum einnehmen, als die englische allein, (denn das Schottische, Irische und Kymrische wird nicht auf der Stelle abgehandelt), und dass der Verfasser auf einen so kleinen Raum, so viel Ungereimtheiten hat zusammen häufen können; aber noch sonderbarer muss es gewiss jedem, der die geringste Bekanntschaft mit der dänischen Literatur hat, vorkommen, wenn er S. 149. *Pel. Siv* (so findet man hier den Namen unsers ersten trefflichen und höchstverdienten Sprachforschers, *Peder Syv*, entstellt), *Betænkninger om det Cimbriske Sprog* als ein Hülfsmittel zum Verständnisse der Sprache in *Wales*! angeführt sieht. Man sieht, dass der Verfasser gar nicht das Buch und den Verfasser desselben gekannt hat, obgleich beide keinem gelehrten Kenner der dänischen Sprache und Literatur unbekannt seyn dürfen. *Peder Syv* versteht unter *cimbrisch* dasselbe, was *Adelung* unter *germanisch* versteht; beide Benennungen sind wohl gleich unpassend.

S. [illegible]. finden wir eine allgemeine Charakteristik *der germanischen Sprache*, und darunter sollen, denn alle die Sprachen verstanden werden, die

von der südlichen Grenze Oesterreichs bis zur nördlichsten Küste Islands gesprochen werden. Welch eine Ungereimtheit, alle diese *eine Sprache* zu nennen, da sie nicht einmal in eine Sprachclasse im engern Sinne gehören! und welch eine Ungereimtheit, alle diese Sprachen *germanische* zu nennen! Man sieht auch deutlich, dass er am öftersten bloss das Deutsche vor Augen hat, und dass die nordischen Sprachen, aber vorzüglich das Isländische, das doch unter diesen die Hauptsprache ist, nur einen sehr stiefkindlichen Antheil an dieser *allgemeinen Charakteristik* gehabt hat, wie er sie zu benennen für gut gefunden. Dies sieht man leicht, wenn man die einzelnen Puncte durchgeht, worin der Charakter dieser Sprache befasst wird, z. B. in Nr. 1., dass die andern europäischen Sprachen daraus Wörter über das Bergwesen, die Jacht, das Seewesen u. s. w. entlehnt haben — gilt bloss von den deutschen Spracharten; von den nordischen hat keine Sprache etwas Bedeutendes entlehnt, ausser dem, was den Ländern von den auswandernden Schwärmern aufgedrungen worden. In Nr. 3 kommt dann der sonderbare Einfall vor, Ober- und Niederdeutsch als zwei Hauptsprachen zu unterscheiden und dagegen alle nordischen Sprachen als Dialecte unter das Niederdeutsche zu bringen, da sie sich doch offenbar von jenen beiden weit mehr unterscheiden, als jene unter sich von einander; doch davon nachher ein Mehreres. Nr. 6 erzählt uns der Verfasser, dass die Bestimmung des Geschlechts im Dänischen „*sehr schwankend und willkührlich*"

irrt sich aber sehr in seiner Behauptung. Dass ein einzelner Schriftsteller in einer weit entlegenen Provinz einen Provinzialismus begehen und den Wörtern ein unrichtiges Geschlecht beilegen kann, läugnen wir nicht; aber dass man in der classischen Büchersprache Wörtern ein verschiedenes Geschlecht beilegen sollte, gilt gewiss nur in äusserst wenigen Fällen. Nr. 7. Dass die Diclination in den nordischen Sprachen minder vollkommen, als im Deutschen sey, ist offenbar schief und unrichtig. Im Isländischen ist sie gerade weit vollkommer. Die vollständigsten Wörter, z. B. *skjölldr* et Skjold [ein Schild] drücken vier Casus in jedem Numerus aus, und, da nun auch der Artikel angehängt werden kann, so giebt dies in allem 16 Endungen, welches doch schwerlich *„mangelhafter"* heissen kann, als die deutsche Declination. Aber vielleicht hat *Adelung* in diesem Augenblicke nicht das Isländische mit zu den nordischen Sprachen gezählt? Die fehlenden Verhältnisse, sagt der Verf. hierauf, werden in den nordischen Sprachen durch Präpositionen und Bestimmungswörter des Substantivs ausgedrückt, unter denen der Artikel eines der wichtigsten ist; aber in Nr. 8. erklärt er den Artikel in diesen Sprachen für eine *„unbiegsame Partikel, welche wenig hilft."* Hier soll denn wohl durch *skandinavisch* (so gefällt es ihm sonst die *nordischen* Sprachen zu nennen) Englisch verstanden werden; denn in allen nordischen Sprachen wird der Artikel eben so vollständig declinirt, als die Adjective in denselben Sprachen, wenn sie in

einer ähnlichen Stellung stehen. Nr. 9. Hier muss offenbar durch German der Deutsche verstanden werden: denn die Nordbewohner sind nicht so „*feine Philosophen*," dass sie einen Unterschied am Adjectiv machen, je nachdem es vor oder nach dem Verbum steht; ihre Sprache gleicht hierin nur den Sprachen der Griechen und der Römer, nicht der Sprache der Deutschen. In Nr. 12. heisst es, dass die Possessiva allemal ihren Substantiven vorangesetzt werden, da doch sowohl die Possessiva als die Genitive im Isländischen häufig, ja sogar gerade am zierlichsten nachgesätzt werden, welches auch, wie bekannt, häufig im norwegischen Dialect geschieht. In Nr. 13. wird uns die Beschaffenheit der Conjugation im Deutschen, Schwedischen, Holländischen und Dänischen beschrieben, aber vom Isländischen ist nicht mit einem einzigen Worte die Rede, und in der angeführten Beschreibung wird gesagt, das die Dänischen Verba nicht einmal den Numerus unterscheiden, welches doch alle Schriftsteller nach einem angenommenen allgemeinen Gebrauch in den meisten Temporibus genau beobachten.

Die grosse Menge unregelmässiger Zeitwörter in den nordischen Sprachen ist — wie überhaupt jeder Fall, in dem man eine besonders grosse Anzahl von Unregelmässigkeiten erhält, — ein ziemlich sicheres Zeichen, dass man nicht die richtige Eintheilung getroffen und nicht die Analogie entdeckt hat, welche die Natur in der Sprachbildung befolgte, ist also eher der Unrichtigkeit des Sprach-

lehren, als der Unvollkommenheit der Sprache zuzuschreiben. In Nr. 14 und 15 ist wiederum auf das Isländische gar keine Rücksicht genommen, das vielleicht von allen diesen Sprachen die festeste in der Wortstellung ist, weil es durch Endungen mehrere Begriffsverhältnisse an den Wörtern selbst ausdrücken kann, als die andern verwandten Sprachen.

Nach dieser sehr dürftigen „*allgemeinen Charakteristik*" kommt nun wieder die elende Ungereimtheit zum Vorschein, alle diese verwandten Sprachen nach den zwei Hauptarten des Deutschen, nämlich Oberdeutsch und Niederdeutsch, einzutheilen, und die nordischen Sprachen unter letztere zu rechnen. Ich weiss nicht, ob man die Ursache dazu in dem falschen Nationalismus oder in einer, vorzüglich bei einem *Adelung*, unverzeihlichen Unkunde der nordischen Sprachen suchen soll. Sie unterscheiden sich ja, wie gesagt, weit mehr von der niederdeutschen Classe*), als diese von der oberdeutschen; und wie ungereimt ist es denn nicht, diese zwei am nächsten verwandte als zwei Hauptarten zu unterscheiden, und dagegen jene zwei weit verschiedenere in eine zusammenzumischen? Doch

*) Wer kennt nicht jene Hauptunterscheidungspuncte zwischen allen nordischen und allen germanischen Sprachen: dass jene eigene Passivformen, dass sie den Artikel am Ende der Substantive haben, dass sie alle Infinitive auf einem Vocal endigen, dass sie kein Augment an den Verben haben, u. s. w.

gesteht der Verf., dass man nicht mehr Schwedisch und Norwegisch zu der *reinen niedern Sprache* rechnen könne; demnach ist wohl schliesslich Isländisch und Dänisch reines Plattdeutsch! Wenn man alle diese verwandten Sprachen übersehen zu wollen Redlichkeit und übersehen zu können Einsicht genug besitzt; so wird die wahre Eintheilung derselben ohne Zweifel folgende werden: Zuerst theilen sie sich in zwei Hauptclassen, die *nordische* (skandinavische) und *deutsche*, (germanische), demnächst theilt sich letztere in zwei Unterarten, Nieder- und Oberdeutsch (oder Sassisch und Deutsch, Kimbrisch und Svevisch, das östliche und westliche, oder endlich das nördliche und südliche Deutsch). Die Ursache, warum ich hier die nordische Sprachclasse voranstelle, ist gar nicht die, dass ich sie für vorzüglicher ansehe, als die germanische, sondern weil es mir weit übereinstimmender mit *Adelung's* ganzem Verfahren scheint, als sie in umgekehrter Ordnung aufzuführen, an der ohne Zweifel wieder der Nationalstolz einen geheimen Antheil gehabt hat: denn er fängt ja in *Europa* mit den westlichsten, von dem Ursitze in Asien am weitesten entfernten und zuerst ausgewanderten Völkern an. Da er ausserdem unmittelbar von dieser Classe vom Kymrischen gehandelt hat, das seiner Meinung nach ein Gemisch vom Keltischen und Belgischen oder Niedergermanischen ist; so scheint es auch weit natürlicher zu seyn, dass er wenigstens mit der niederdeutschen Sprache zuerst angefangen hätte, wenn er denn durchaus den nordischen die

letzte Stelle hätte anweisen wollen. So wie diese Anordnung im Ganzen wohl nicht die glücklichste ist, so sind auch insbesondere die Sprachen der nordischen Hauptclasse in einer ganz verkehrten Ordnung aufgestellt: Dänisch, Norwegisch, Isländisch, Schwedisch. Es liegt für jeden, der diese Sprachen kennt, am Tage, dass sie fast ganz umgekehrt hätten geordnet werden sollen: Isländisch, Schwedisch, Norwegisch, Dänisch; aber zu jener verkehrten Aufstellung ist der Verf. unstreitig dadurch verleitet worden, dass er die obergermanischen voranstellte, und nun die ganze Reihe bis zum äussersten Norden verfolgen wollte.

Ich komme nun zum Stücke über die nordischen Sprachen Nr. 294. Schon der Anfang enthält mehrere Unrichtigkeiten. Der Norden ist gar nicht von einem Volk des niederdeutschen Stammes, sondern von einem eigenen verwandten Stamme bewohnt. Das zeigt deutlich ihre und vorzüglich ihrer Vorfahren Sprache und Sitten. Dass im strengsten Verstande nur eine Mundart im ganzen Norden herrschte, brauchte *Adelung* nicht zu widerlegen, weil ich kaum glaube, dass jemand dies behauptet habe; aber dass nach dem Aufhören der Einwanderungen und der Ausbildung der Sprache nur eine einzige Sprache herrschte, und dass diese ungefähr die jetzige Isländische war, ist aus den ältesten Denkmälern, den ältesten Ueberbleibseln der Schrift und mannigfaltigen historischen Zeugnissen leicht zu erweisen. Hier würde es zu weitläufig seyn, diese Gründe auszuführen, daher ich

hier die Leser auf die Vorrede meiner bald erscheinenden isländischen Sprachlehre verweisen und mich auf die Bemerkung einschränken muss, dass *Adelung* selbst (Nr. 342) behauptet und beweist: „dass bei allen denjenigen Völkern, welche ich [Adelung] zu dem grossen Thracischen Stamme rechne, *eine einzige allgemeine Sprache* geherrscht habe." Räumen wir ihm nun nur ein, dass in Kleinasien, Thracien, Mösien, Illyrien, Dacien und Pannonien nur eine Sprache geredet wurde: so wird es auch kaum so ganz unwahrscheinlich scheinen, dass im ganzen Norden, der eine weit kleinere Strecke einnimmt, eine einzige Sprache geherrscht habe — eine Behauptung, die ausserdem mit weit mehrern und stärkern Gründen dargethan werden kann, als diejenigen sind, die *Adelung* für jene seine Behauptung anführt.

Allein so gewiss und erweislich es ist, dass im ganzen alten Norden nur eine Sprache geredet ward: so unrichtig ist es, wenn der Verf. sogleich behauptet, dass die Zweige des jetzt vorhandenen nordischen Stammes einander besonders ähnlich sind, es sey denn, dass es gar keine Rücksicht auf das Isländische nimmt: denn das ist in grammatischer Form, in Wortfügung, in Poesie und in den Wörtern selbst in der That sehr verschieden vom Dänischen und zum Theil auch vom Schwedischen, obgleich dies demselben näher kommt. Dass der isländische Dativ im Singular „*gewöhnlich e habe*" ist so zu verstehen, dass in einigen Wörtern männlichen Geschlechts und vielen Masculinen, z. B.

allen in i, nicht in den Neutris, nur im masc. und den Dativ sich auf i endige, das nach einer gewissen verdorbenen und schon seit langer Zeit wieder verworfenen Schreibart zu einer gewissen Zeit mit e geschrieben wurde. Daß diese Sprache eine sehr zusammengesetzte Declination für das Adjectiv und dessen Grade haben soll, ist offenbar falsch; denn es verhält sich damit so: der Positiv hat zwei Declinationen, eine unbestimmte und eine bestimmte; aber diese hat in Allem nur drei verschiedene Endungen in allen Geschlechtern, Numerus und Casus; denn die übrigen Verhältnisse werden durch den Artikel unterschieden. Der Deutsche hat dagegen vier Declinationen für den Positiv. Die isländischen Comparative haben nur eine Declination, und diese hat nur zwei verschiedene Endungen, könnte also nicht leicht einfacher gedacht werden. Die Superlative haben wieder zwei Declinationen, eine bestimmte und unbestimmte; aber diese sind in aller Rücksicht dieselben, wie bei den Positiven, verursachen also nicht die geringste neue Schwierigkeit. Dass der Dativ im Singular der isländischen Adjective sich auf *um*, wie der angelsächsischen endige, ist nicht einmal halb wahr; denn *erstlich* endigen sich die angelsächsischen nur im *masc.* und *neutr.* auf *um*, im *foemin.* dagegen auf *re*; *zweitens* endigen sich die isländischen nur im *masc.* allein auf *um*, im *foemin.* auf *ri* und im *neutr.* auf *u*. Das Folgende über die Bildung des Passivs in den skandinavischen Sprachen ist auch nicht richtig. Die Schweden bilden nicht immer

das Passivum durch Hinzufügung eines s an den activen (sowohl einfachen als zusammengesetzten) Temporibus, und die letztern bildet das Passivum auch zuweilen in den zusammengesetzten Temporibus durch Hinzufügung von *st* zum Particip. Im Schwedischen findet jenes (bloss bei den *Deponentibus*) Statt, und doch wird es hier als das Einzige und Allgemeine angegeben. Im Isländischen dagegen ist dieses Passivum allerdings noch seltener, ob es sich gleich doch wirklich in der Sprache findet. Dass das isländische Particip eine von den andern nordischen Sprachen ganz abweichende Form haben sollte, ist abermals durchaus unrichtig, es sey denn, dass man dadurch versteht, es habe ein Geschlechtszeichen auch für das männliche Geschlecht, das schwedische und dänische Particip dagegen nur für das Neutrum: denn sonst gleichen diese Participe in den meisten Fällen vorzüglich den schwedischen sehr, z. B. *elskaðr*, (*amatus*) schwedisch *älskad*, dänisch *elsket*; *bundinn* (*ligatus*), schwedisch *bunden*, dän. *bunden*.

S. 297. werden die jetzigen nordischen Sprachen in drei Hauptmundarten eingetheilt, und unter diesen die norwegische und isländische für *eine* gerechnet! Hätte es dem Verf. doch gefallen, nur ein Auge auf die nachher angeführten Sprachproben zu werfen!

Wie erstaunt man nicht, wenn man sieht (Nr. 298), dass selbst ein *Adelung* einige unserer Heldenlieder (Kæmpeviser) ins achte Jahrhundert setzt. Dies ist mehr als wir verlangen, und er ist un-

wöhnlich freigebig gegen das Alter unserer Literatur gewesen; nur wünschte ich, dass ihm dies nicht so ungelegen, so ganz zur Unzeit und ihn prostituirend begegnet wäre: denn es ist offenbar, dass wir keine *Monumente von älterm dänischen Dialekte*, als vom sechzehnten Jahrhunderte antreffen, mit Ausnahme einzelner Wörter, einzelner Archaismen. Ein Druckfehler Z. 9, wo 1519 für 1591, hat sie auch fast hundert Jahre älter gemacht, als sie sind. Indessen ist es nicht ohne Absicht, dass *Adelung* hier das Alter unserer Literatur so sehr erhebt; wir werden ihn nachher die isländische oder altnordische Literatur um so tiefer herabsetzen sehen. Im Folgende wird als weit jüngeres Dänisch das seeländische und jütsche Gesetz [den sjællandske og jydske Lov] angeführt! Des schonischen Gesetzes [den skånske Lov dagegen, das etwas vom ältesten geschriebenen Dänischen ist, wird hier mit keiner Sylbe gedacht, vielleicht weil es der Verf. für gothisch ansah, und mithin zur deutschen Literatur rechnete!

In der Literatur der dänischen Sprachkenntniss fehlt ganz der Name des *Peder Syv*, so wie auch seines verdienten Nachfolgers, *Höjsgård*, welches um so viel sonderbarer ist, da er sich, der Vorrede zufolge, gerade nicht auf die neuesten Werke einschränken wollte. Dr. *Lang Nissens Grundtræk af dansk Sproglære*, [Grundzüge der dänischen Sprachlehre,] Kbhavn 1808 und Dr. *Bloch's Håndbog i det Danske Sprogs Grammatik*, [Handbuch in der Grammatik der Dänischen

Sprache.] Odense 1808." kann wohl weder der Verf. noch der Herausgeber gekannt haben. Unter den Wörterbüchern ist auch ein guter Theil sehr vorzüglicher, sowohl von Dänisch in andern Sprachen, als umgekehrt, ausgelassen.

Aber selbst die sehr wenigen angeführten dänischen Büchertitel sind so verstümmelt und entstellt, dass man fast zweifeln möchte, ob sie in dänischer oder englischer oder einer ganz neuen Sprache abgefasst sind; z. B. *Schlegel om det Danske Sprogs fordele og mangles* für *Mangler*, *Baden's — — Grammatiek* für *Grammatik*; *Forsog — — ved Dichman* für *Forsög*; *Grundtræk of Dansk Grammatick ved N. L. Nissen* für *Grundtræk af Dansk Grammatik*; *H. van Aphelen* für *von Aphelen*, und nun die ganz verkehrten Titel dieser zwei Wörterbücher; das erste soll vermuthlich das deutsche; das zweite desselben verdienten Mannes französisches Wörterbuch seyn. — *Dansk Ordbog under den Kongel. Videnskabers Selskabs Bestyrelse* — — für *det Kongel.* u. s. w. Hier ist freylich der Artikel zu einer unbiegsamen Partikel gemacht; aber der Verf. hätte besser gethan, sich an die Worte des Textes auf dem Titel selbst zu halten. *Haandlexicon of Reisler* für *af Reisler*. *En Ordbog til Forklaring over det Dansk Sprogs gamla, nye og fremmede Ord* für *det Danske Sprogs gamle, nye* u. s. w.

Im Folgende erzählt der Verf., dass das Dänische eben so wenig im täglichen Leben als in der

Schriftsprache Dialecte kenne. Richtiger hätte er gesagt, dass er keine kenne. Hätte er nur die Topographien der verschiedenen dänischen Länder angesehen, z. B. *Skovgaard's Beskrivelse over Bornholm* [Beschreibung von Bornholm] S. 148 u. 371, und die vielen andern Topographien über andere dänische Provinzen, so würde er gewiss nicht auf solche Gedanken gekommen seyn. In Deutschland werden alle dergleichen Hülfsmittel zur Kenntniss der Dialecte sorgfältig angeführt, und man muss sich wirklich wundern, wenn man mit jener Aeusserung seine eigenen Worte im Mithridates S. 211 zusammenstellt: „*In Steyermark* hat die Deutsche sechs bis acht *verschiedene Dialecte*."

Sonderbar genug ist die Wahl der ältesten dänischen Sprachprobe auf *Hutter's* neues Testament gefallen, und nicht auf das fast ein halbes Hundert ältere von *Hans Mikelsön*, gedruckt zu Leipzig 1524, das doch keine so grosse Seltenheit ist, dass nicht leicht eine Abschrift des Vaterunser daraus zu erhalten gewesen wäre. Ausserdem ist jenes Vorbild von *Hutter* noch mit einigen Abschreibefehlern oder Druckfehlern bereichert, z. B. *gilt* für *giff* [illegible] und nun gar keine Proben der Sprache mehr, bis auf das, was der Verf. „heutiges Dänisch" nennt, von 1771, worin, der gewöhnlichen Wörterverwechselungen nicht zu erwähnen, vorkommt *vore Skyldener*, also das Adjectiv in der Mehrzahl, das Substantiv in einer veralteten Form des Einheit, wo es jetzt *Skyldner* heisst; hier sollte denn allerdings *Skyldnere* stehen.

im Folgenden verwechselt der Verf. gänzlich das alte Norwegische mit dem jetzigen, das doch von jenem so verschieden ist, daß kein Norweger ohne vorhergegangenes gelehrtes Studium das alte versteht. [Von beiden wird wie von einem unbedeutenden Dialekt gesprochen, der nie Schriftsprache gewesen sey, da man doch von der altnorwegischen Sprache viele köstliche Ueberbleibsel hat, z. B. *Kongespeilet*, (*Speculum regale*), *Hirdskraa*, (*Jus aulicum*), die vielen andern *Gesetze*, einer grossen Menge *Briefe* u. dergl. nicht zu erwähnen.] Als des Verf. Ausspruch allein, was neuen Dialect gilt, der ungefähr in der Mitte zwischen Schwedisch und Dänisch steht. Die Sprache auf den Färöer-Inseln stammt ganz von der alten norwegischen her, und kömmt daher dem Isländischen sehr nahe, obgleich der Verf. auch noch diese Sprache mit unter die Benennung *Norwegisch* hineinzieht. Die angeführten Büchertitel sind hier wiederum voll Fehler, doch ist keiner so verstümmelt und entstellt als der letzte, der ihnen allen gleichsam die Krone aufsetzt, nämlich *In. Hallager. Norsk Ordsamling eller Pröver af Norske Ord og Talemaader tillige med endeel Viser i det Norske Bondesprog*, für *L. Hallagers Norske* [wenn der Genitiv vorangeht,] *Ordsamling eller Pröve af Norske Ord og Talemaader tillige med endeel Viser*, u. s. w.

Die isländische Sprache eine Tochter der norwegischen nennen ist nun auch sehr undeutlich nach dem vorhergehenden verwirrenden Begriffe von

Norwegisch, das Isländische ist nämlich einerlei mit alt-Norwegisch, aber dies ist sowohl in seiner ganzen Grammatik, als zum Theil auch in Lexicalien ganz verschieden vom jetzigen norwegischen Dialect. Ferner berichtet der Verf., dass keine Ueberreste der isländischen Sprache, weder in Poesie noch Prosa, älter als vom 12ten oder 13ten Jahrhundert seyen! Von den dänischen Heldenliedern, [Kæmpeviser] aber können, wie wir vorher gesehen, nach *Adelung* einige wohl vom 8ten Jahrhunderte seyn! Also sind die mythologischen Gesänge in den Eddas 4 bis 5 Jahrhunderte jünger als einige der Heldenlieder, [Kæmpeviser] !!! Entweder muss doch *Adelung* diese Bücher nie gesehen oder doch nicht das Geringste davon verstanden haben; aber er hat sich nun einmal *patriotisch* genug vorgenommen, die alte nordische Literatur und Geschichte auf alle erdenkliche Weise herabzusetzen; und dies konnte er vielleicht mit einer um so viel grössern Dreistigkeit thun, je weniger er sie kannte. Aber gewiss ist es, dass man hier kaum einen der „*unparteyischen und gründlichen Deutschen* wieder erkennen wird, *auf deren Boden die historische Kritik einheimisch zu seyn scheinet.*"

Bei der isländischen Sprachkenntniss könnte *Verelii Lexicon* angeführt seyn, welches das beste der bisher gedruckten ist. *Nucleus Latinitatis* könnte auch wohl hier angeführt seyn. *Gudmundi* Lexicon soll *Gudmundi* seyn. Viele *Indices*, die den Sagen [Sögur] beigefügt sind, verdienten angeführt zu werden, z. B. der zur *Edda*

von 1787., der so viele wichtige Beiträge zu der alten, schwierigen Sprache enthält. *Olafsens* sehr gründliches Buch *om Nordens gamle Digtekunst*, [von der alten Dichtkunst des Nordens] verdiente ebenfals sowohl als ein sehr wichtiges grammaticalisches Hülfsmittel und zugleich des Wortregisters wegen, dass so viele dicterische Wörter enthält, angeführt zu werden. Desselben *Index* hinter dem *Syntagma de baptismo*, der einer der trefflichsten ist, durfte hier auch nicht vermisst werden. u. a. mehr. Auch wäre es vielleicht nicht überflüssig gewesen, hier *Halfdani Einari filii historia litteraria Islandiae. Hafn. et Lips. 1786.* zu nennen für diejenigen, welche die isländische Literatur kennen zu lernen wünschten.

Ueber das „*jetzige Danisch*" von 1771. hatte man Ursache sich zu heschweren; aber das Isländische ist gerade aus der ältesten Bibelausgabe von 1584 entlehnt! Die Orthographie ist abscheulich und jetzt ganz abgelegt; ausserdem ist die Probe, wie gewöhnlich, voll von Fehlern, z. B. *Jordu* f. *jörðu*; *dageligt* f. *dagligt*; *firergiefum* sollte *fyrirgiefum* u. s. w. geschrieben seyn — und dies ist die einzigste Probe von Isländisch, die angeführt ist.

Bei dem Stücke über die schwedische Sprache will ich bloss bemerken, dass der Verf. die Schweden aus zwei Völkerschaften bestehen lässt, nämlich: Schweden, „*welche die sydlichen Provinzen bewohnen* [!] *und Gothen*," die ersten vom niedern und die letzteren vom *höhern Stamme*, woh-

chen noch an ihrer Sprache zu kennen seyn soll; da doch beide offenbar in Sprache und Sitten ächte Nordbewohner sind, und weder Nieder- noch Ober-Deutsche. Herjedalen, Jæmteland und Helsingeland *sollen* von Norwegen aus bewölkert *worden seyn*. [Doch!]

In der schwedischen Sprachliteratur durfte doch wohl *Botin's* vortreffliches Buch über *svenska språket i Tal och Skrift* [die schwedische Sprache in Rede und Schrift] auf keine Weise vermisst werden; dahingegen könnte hier *Verelii* Wörterbuch ohne Schaden ausgelassen seyn: denn es betrifft nicht die schwedische, sondern die isländische und alt-nordische Sprache! ist also ungefähr eben so überflüssig und entbehrlich zum Schwedischen, als *P. Syv's Betænkninger* — zum Kymrischen, wovon oben.

Die schwedischen Formeln wimmeln wiederum von Fehlern, so wie die andern nordischen; doch ist die erste und falsche Formel die genaueste. Die dritte, die hier „heutiges Schwedisch" heisst, mag wohl gar noch älter, als die dänische, seyn; wenigstens weicht sie sehr vom jetzt gebräuchlichen Schwedischen ab.

Noch muss ich bemerken, dass, so lobenwürdig es auch ist, dass der Verfasser die gemischten Sprachen von den mehr ungemischten sorgfältig abgesondert hat, es eben so auffallend scheint, dass das Englische der deutschen und nordischen Hauptclasse an die Seite gesetzt wird. Ganz sonderbar ist auch dies, dass das Angelsächsische und Eng-

lische hier ganz unter Einem abgehandelt werden, da doch Jeder, der diese Sprachen kennt, sehr leicht sieht, dass sie von einander wenigstens eben so verschieden sind, wie Schwedisch von Isländisch, oder wie Spanisch vom Lateinisch. Wie viel passender würde es seyn, wenn das Angelsächsische nach dem Niedersächsischen und das Englische nach dem Angelsächsischen abgehandelt wäre? Sonderbar scheint uns noch dies zu seyn, dass man, obgleich die englische Sprache allein eben so vielen Platz einnimmt, wie alle nordischen, doch nicht die geringste Nachricht vom Zustande der Sprache in Nordamerica und von den daraus entstandenen kreolischen Dialecten findet. Zu der americanischen Sprache kann das Kreolische, wenigstens in den vereinigten Staaten, doch wohl nicht gerechnet werden, zumal da die kreolische Sprache auf den dänischen Inseln unter dem Holländischen angeführt wird. Dennoch ist auch diese für Jeden, der die Uebergänge der Sprachen betrachten und ihre Ursachen untersuchen will, in der That höchst merkwürdige Sprache nicht mit einem einzigen Worte weiter geschildert, als dass es ein „*verderbtes Holländisch*" genannt wird. Es scheint also, als wenn der Verfasser, der es (s. S. 252) mit dem flanderschen und geldernschen Dialecte zusammenstellt, gar nicht bedacht hat, dass es eine eigene, neue Sprache ist, die bloss vom Holländischen abstammt, aber eine ganz verschiedene Einrichtung hat.

Aus allem Vorhergehenden kann man dem, glaube ich, jedem Nordbewohner zum Trost das

Resultat herleiten: „dass *Adelung*, der eifrigste Gegner *in Deutschland* gegen alles Nordische, durch den hier gesichteten Mithridates sich als einen Mann gezeigt habe, der weder unpartheiische Redlichkeit noch Einsicht und Kenntniss genug von den nordischen Sprachen und der nordischen Litteratur besass, um etwas über diesem Gegenstand entscheiden zu können, wenn man auch gleich seine Gelehrsamkeit und seine Verdienste in vielen andern Rücksichten eingestehen will."

R. K. Rask.

